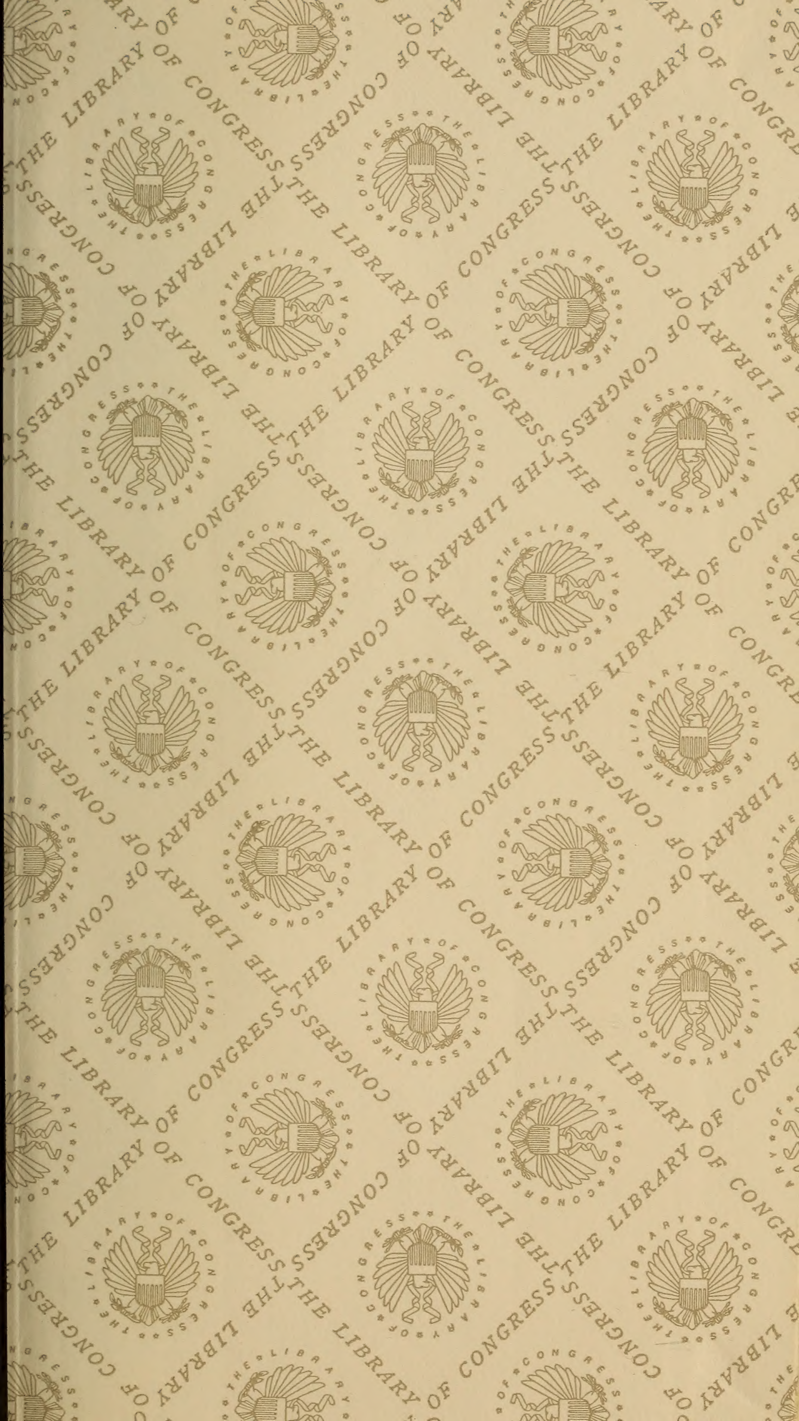

THE LIBRARY OF CONGRESS

Q. CURTII RUFI

DE REBUS GESTIS

ALEXANDRI MAGNI

LIBRI.

Rufi Q. Curtii de rebus
gestis Alexandri magni
c. supplem. Freinshemii
2ptis Argent. 1801. 8 2—

Darii Cap III. 3. 13 de gemmis adornata

VIII 5. 3 occulta Ju[illegible]
Gemma

Lent 8/iv 87.

Curtius Rufus, Quintus

Q. CURTII RUFI
DE REBUS GESTIS
ALEXANDRI
MAGNI
LIBRI

CUM SUPPLEMENTIS IO. FREINSHEMII

PRAEMITTITUR NOTITIA LITERARIA

ACCEDIT INDEX

STUDIIS SOCIETATIS BIPONTINAE

EDITIO SECUNDA

EMENDATIOR ET AUCTIOR

ARGENTORATI

EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS

ANNO IX. (1801.)

DE

VITA ET SCRIPTIS

Q. CURTII RUFI

Ex Gerardi Ioannis Vossii de Histor. Lat.

Lib. I, cap. 28.

CURTIUS RUFUS Alexandri Magni res gestas perscripsit libris X, quorum duo primi desiderantur. Integri, nec suppleti aliunde, exstitisse feruntur Viennae, in bibliotheca Wolphangi Lazii: de quo fides esto penes auctorem. Aetas eius unde colligi possit, princeps est locus iste Curtii lib. X, cap. 9: *Sed iam fatis admovebantur Macedonum genti bella civilia. Nam & insociabile est regnum, & a pluribus expetebatur. Primum ergo collegere vires, deinde disperserunt: & cum pluribus corpus, quam capiebat, onerassent, cetera membra deficere coeperunt: quodque imperium sub uno stare potuisset, dum a pluribus sustinetur, ruit. Proinde iure meritoque populus Rom. salutem se principi suo debere profitetur, cui noctis, quam paene supremam habuimus, novum sidus illuxit. Huius, hercule, non solis ortus, lucem caliganti reddidit mundo; cum*

ſine ſuo capite diſcordia membra trepidarent. Quot ille tum exſtinxit faces! quot condidit gladios! quantam tempeſtatem ſubita ſerenitate diſcuſſit! Non ergo revireſcit ſolum, ſed etiam floret imperium. Abſit modo invidia, excipiet huius ſeculi tempora eiuſdem domus, utinam perpetua! certe diuturna poſteritas. Sed de mente huius loci parum convenit inter eruditos. Placuit P. Pythoeo, eumque ſecuto Bongarſio,[1] *novum ſidus*, quod illuxiſſe Curtius dicit, eſſe Auguſtum Caeſarem; de quo & Horatius lib. I, Od. XII:

— — — micat inter omnes
Iulium ſidus, velut inter ignes
Luna minores.

Et ſane Catanaeus in epiſtolam Plinii ad Suram, quae eſt lib. VII, haec ſcribit: *Lego in fide digno exemplari, hiſtoriam de geſtis Alexandri compoſitam a Q. Curtio Rufo:*[2] *qui inibi fatetur, fuiſſe ſub Auguſto & Tiberio.* Sed huic ſententiae adverſantur verba iſta, *Quot ille tum exſtinxit faces! quot condidit gladios! quantam tempeſtatem ſubita ſerenitate diſcuſſit!* Quippe Auguſtus, ubi ad imperium venit, non gladios in vaginam condidit, ſed vagina edidit; nec ſubita ſerenitate tempeſtatem diſcuſſit, verum annis XIII bellum civile geſſit. Iure igitur ſententiam hanc improbat I. Lipſius in XI Ann. Taciti. Qui & altero argumento opinionem eam iugulat. Nam lib. IV de urbe Tyro

1 Notis in Iuſtinum.

2 Ita eſt in ed. Mediol. Videtur poſt *exemplari* excidiſſe alicuius non ignobilis ſcriptoris nomen, quo reſpexerit illud relativum *qui*.

Curtius ait: *Multis ergo casibus defuncta, & post excidium renata, nunc tamen, longa pace cuncta refovente, sub tutela Romanae mansuetudinis acquiescit.* Nam longam pacem agnoscit: ea autem longa esse non potuit, cum principatum adipisceretur Augustus; quia fuerat bellum annorum undeviginti. Altera sententia ipsius Lipsii est, atque item Barnabae Brissonii lib. I de regio Persarum principatu. His *novum sidus* est Claudius: priora autem referunt ad C. Caligulae caedem, & confusionem, quae inde consecuta est. Sed hanc opinionem recte impugnat dignitate pariter & doctrina eximius, ac cuius amicitia unice gaudeo, gloriorque, Ianus Rutgersius, Variarum Lectionum lib. I, cap. 19. Nec enim post Caii caedem regnum a variis fuit expetitum, aut laceratum bellis civilibus, instar Macedonici, cuius causa istaec a Curtio dicuntur. Tertia sententia amplissimi ipsius Rutgersii est, cui *novum sidus* est Vespasianus Caesar: priora autem referuntur ad bella civilia post Neronis caedem, dum imperator certus non est, a Galba, Othone, & Vitellio, gesta: nox vero, cuius mentio ibidem fit, est illa, qua Vitellium devicit Antonius Primus, Flavianarum partium dux. Huic sententiae quam apte omnia conveniant, mox plenius videbimus. Quarta est opinio viri praeclari nominis, & variae raraeque eruditionis; sed alibi potius, quam hac parte, qua ab eo cogimur dissentire, nominandi nobis. Is ad Traiani eum tempora refert, propterea quod Curtius dicat,

Non ergo revirescit solum, sed etiam floret imperium. Verba enim ista Traiani potius, quam Vespasiani temporibus, convenire existimat. Atque id praecipue his Flori in praefatione verbis comprobat: *A Caesare Augusto in seculum nostrum sunt non multo minus anni CC; quibus inertia Caesarum quasi consenuit, atque decoxit: nisi quod sub Traiano principe movet lacertos, &, praeter spem omnium, senectus imperii, quasi reddita iuventute, revirescit.* Ecce, inquit, intelligendus est Curtius de temporibus, quibus imperium revirescat. At Florus clare ait, reviruisse sub Traiano; sub Vespasiano plane negat: hunc quippe inter Caesares refert, quorum inertia imperium consenuerit. Similiaque leguntur apud Plinium in panegyrico, quem Traiano dixit. Ac Aurelius quoque Victor in vita Traiani ita de hoc imperatore scribit: *Quae omnia tanto maiora videbantur, quoniam per multos atque atroces tyrannos perdito atque prostrato statu Romano, in remedium tantorum malorum divinitus credebatur opportune datus; usque eo, ut adveniens imperium eius pleraque mirifica denuntiaverint. In quibus praecipuum, cornix e fastigio Capitolii Atticis sermonibus effata est, καλῶς ἔσται.* En, hic ante Nervam ac Traianum imperasse audimus multos atque atroces tyrannos: post Domitianum vero felicia tempora provenisse: atque id cornix etiam praedixisse dicitur; unde illud distichon apud Tranquillum:

Nuper Tarpeio quae sedit culmine cornix,
EST BENE, *non potuit dicere; dixit,* ERIT.

Immo, ut ibidem Tranquillus subiungit, *Ipsum Domitianum ferunt somniasse, gibbam sibi pone cervicem auream enatam: pro certoque habuisse, beatiorem post se laetioremque portendi statum Reip. Sicut sane evenit, abstinentia & moderatione insequentium principum.* At principum eorum, sub quibus beatior laetiorque status fuit Reip. post brevem Nervae principatum primus fuit Traianus. Unde doctissimus ille vir colligebat, Traianum esse, qui longo moderatoque imperio, pulsa temporum antecedentium nocte, novum quasi sidus illuxerit, &, veluti sol exortus, lucem caliganti reddiderit mundo, faces exstinxerit, gladios condiderit, suaque ac subita serenitate tempestates circumquaque Romani imperii feliciter discusserit. Atque eodem referebat Curtii verba lib. IV, ubi de Tyro loquens agnoscit *longam pacem cuncta refoventem.* Quod optime censet convenire cum Suetonii verbis de laeto illo post Domitianum Reip. statu, ac moderatione & abstinentia insequentium principum.

Nunc ista excutiamus, tum veritatis, tum Curtii causa. Primum negamus, quod Florus de suis, hoc est, Traiani temporibus dicit, id non potuisse de suis, hoc est, Vespasiani temporibus, dicere Curtium. Sane similia & alii de suis temporibus scripsere. Ut Prudentius, qui lib. II contra Symmachum, ita Romam loquentem inducit:

O! clari salvete duces, generosa propago
Principis invicti, sub quo senium omne renascens

Deposui, vidique meam flavescere rursum
Canitiem.

Quam haec gemina istis apud Florum: *Senectus imperii, quasi reddita iuventute, revirescit.* Et tamen de Traiani hic, ille de Honorii loquitur temporibus, inter quae plus quam sesquisaeculi est intervallum. Nihilo magis adversantur, quae de florente sub Traiano imperio Victor, & alii, prodiderunt. Nam ut post Domitiani tyrannidem Traianus, ita post tyrannidem Neronis Vespasianus feliciter rexit imperium. Laudatior sane Traianus, sed non eo illaudatus Vespasianus. Nec in tyrannis reponitur a Victore Vespasianus: qui (ut Tranquillus ait) *ab initio principatus usque ad exitum, civilis, & clemens fuit.* Immo, ut idem scribit, *sola est, in qua merito culpetur, pecuniae cupiditas.* Quin vero, ut postea subiungit, *sunt qui opinentur, ad manubias & rapinas necessitate compulsum, summa aerarii fiscique inopia: de qua testificatus sit initio statim principatus, professus, quadringenties millies opus esse, ut respublica stare possit. Quod & verisimilius videtur, quando & male partis optime usus est.* Itaque Vespasianus inter optimos imperatores iure reponitur a Vopisco in Aureliano. *Ab Augusto*, inquit, *in Diocletianum Maximianumque principes, quae series purpuratorum sit, index publicus tenet. Sed in his optimi, ipse Augustus, Flavius Vespasianus, Titus Cocceius Nerva, divus Traianus* &c. Quare cum Victor loquitur de multis & atrocibus tyrannis, non Vespasianum signat, (quem ipse ait, *exsanguem diu fes-*

ſumque terrarum orbem brevi refeciſſe:) ſed Tiberium, Caligulam, Neronem, Domitianum, ut de Vitellio nihil dicam. Neque, quae de inertia imperatorum conqueritur Florus, ad Veſpaſianum pertinent quidquam: qui ſub Claudio (ut ait Tranquillus) *duas validiſſimas gentes, ſuperque XX oppida, & inſulam Vectem, Britanniae proximam, in deditionem redegit.* Notae quoque res, ab eo filioque in Oriente geſtae, rebellantibus Iudaeis.

Atque haec clare docent, nihil cauſae eſſe, cur de Veſpaſiani temporibus Curtii verba poſſe accipi, negemus. Nunc oſtendemus, nec aliter, quam de Veſpaſiano capi vel debere, vel poſſe. Primum cogitemus, Curtium verbis ante allatis dicere, uti apud Graecos, dum plures imperare expetunt, diſperſae fractaeque fuerunt imperii vires, quod ſub uno ſtare potuiſſet; ſimiliter parum abfuiſſe, quin Romanum rueret imperium, dum plures de eo armis decertant; ac contra ſalutare fuiſſe, quod res ad unius pervenerit poteſtatem: quod enim non, ut ante, diſcordia trepident membra, hoc inde eſſe, quia unus nunc cuncta ſuſtineat. Quam apte haec Flavio Veſpaſiano conveniunt, de quo ſic Tranquillus: *Rebellione trium principum & caede incertum, & quaſi vagum imperium ſuſcepit firmavitque tandem gens Flavia.* Et poſtea: *Proculcatam atque deſertam Remp. civili perturbatione in tutelam Veſpaſiani perveniſſe.* Ac pertinet eodem Plinii lib. II. Nat. Hiſtor. cap. 7: *Hac* (iuvandi mortales via) *nunc coeleſti paſſu cum liberis ſuis*

vadit maximus omnis aevi rector, Vespasianus Augustus, fessis rebus subveniens. At Traiani temporibus aptari verba Curtii non possunt, quia nulli sub Domitiano, aut Nerva, de principatu certarunt, nec civile ullum bellum fuit. Praeterea meminit Curtius noctis, qua Vitelliani cum Flavianis pugnavere. De ea sic Tacitus in tertio Histor. *Proelium tota nocte varium, anceps, atrox, his, rursum illis, exitiabile. Nihil animus, aut manus, ne oculi quidem provisu iuvabant. Eademque utraque acie signa* &c. Curtium vero per noctem non intelligere caliginosum Reip. statum, sed proprie loqui, tum illud argumento est, quod noctem eam, qua atrox & exitiabile illud, ut Tacitus vocat, proelium commissum fuit, paene extremam habuisse Romanos ait: tum autem, quod ἀντίθεσιν huiusmodi subdit: *Huius, hercule, non solis ortus, lucem caliganti reddidit mundo.* Ubi non de nihilo est, quod solis meminerit. Nam in longa illa pugna nocturna, prius, ut Tacitus ait, *neutro inclinabat fortuna, donec, adulta nocte, luna surgens ostenderet acies, falleretque.* Tum Flavianis, ut ait idem, luna a tergo aequior fuit. Post Antonius laudavit Tertianos, Praetorianos increpavit. Hinc, ut ibidem subiungit, *undique clamor, & orientem solem (ut in Syria mos est) Tertiani salutavere.* Sole iam orto, Antonius callido commento sparsit rumorem de Muciani cum exercitu adventu; quo novum ardorem Flavianis addidit, Vitellianos prorsus fugavit. Propter ista poterat quis utrumque istoc soli tribuere,

quod & noctis tenebras dispulerit, & lucem insimul reddiderit imperio. At noluit Curtius se continere intra unius diei fortunam: sed progressus est ad cetera, quae victoriam hanc consecuta fuerunt. Ut sententia sit, multum quidem populum Romanum debere soli, qui tenebras tristissimae illius noctis discussit; sed amplius tamen debere principi Vespasiano, qui virtute sua *tot exstinxit faces, tot condidit gladios.* Atque haec quoque verba novum nobis praebent argumentum. Nam respicit illud Curtius, quod Vitelliani simul & facibus, & gladiis, rem egere. Nam Vitellius, ut Suetonius refert, *Sabinum, & reliquos Flavianos, nihil iam metuentes, vi subita in Capitolium compulit; succensoque templo Iovis Opt. Max. oppressit, cum & proelium, & incendium, e Tiberiana prospiceret inter epulas.* Ac meminit quoque alibi, fuseque rem narrat, ac deplorat, Tacitus in tertio Histor. Refert & Dio fine lib. LXV. Vespasianus autem is est, qui templum hoc instauravit, ut ex Suetonio & aliis constat: unde lucem capit illud Ausonii in Urbibus, ubi de Narbona agit:

Tantae molis erat, quantam non sperneret olim
Tarquinius, Catulusque iterum, postremus & ille,
Aurea qui statuit Capitoli culmina Caesar.

At quod nocturnum proelium, quod triste incendium, Traiani imperium proxime antecessit? Denique nec domui Traiani, qui sine liberis decessit, convenire potest, quod Curtius asseverate

adeo ait, *excipiet huius ſeculi tempora eiuſdem domus. utinam perpetua! certe diuturna poſteritas.* At ea dici potuere Veſpaſiano, non parenti modo, ſed iam avo. Sane ſimilis Curtiano iſti eſt locus Silii Italici lib. III, ubi Iuppiter ſic Veſpaſiani huius filium compellat:

Tunc, o nate Deûm, Divoſque dature, beatas
Imperio terras patrio rege. Tarda ſenectam
Hoſpitia excipient coeli, ſolioque Quirinus
Concedet, mediumque parens fraterque locabunt:
Siderei iuxta radiabunt tempora nati.

Clare Domitianum, non Divi modo filium appellat; ſed etiam Divos daturum ait. Nec aliter Papinius in primo Silvarum ad eundem Domitianum:

Salve magnorum proles, genitorque Deorum.

Item in lib. IV:

Salve dux hominum, & parens Deorum.

Quare palpus iſte Curtii optime convenit Veſpaſiano; non item Traiano ἄπαιδι. Denique quanto melius Veſpaſiano, quam Traiano, aptantur verba ante allata de *longa pace cuncta refovente.* Sub Veſpaſiano enim longa pax: atque adeo is templum Pacis prope forum exſtruxit, ut praeter Suetonium, Plinium, Victorem, etiam Ioſephus & Dio ſunt auctores. Ac apud Goltzium & alios legas in Veſpaſiani nummis, PACI ORBIS TERRARUM. Quare, ut optime nobiliſſimus Rutgerſius primus perſpexit, omnia ad amuſſim Veſpaſiani tempori reſpondent. Veſpaſiani

igitur aevo hiſtoriam ſuam ediderit Curtius. Sed porro quaeritur, qua is vitae conditione fuerit. Apud Tacitum quidem in XI Annal. legimus de Curtio Rufo, qui, gladiatore licet genitus, a Tiberio Caeſare praeturam ſit conſecutus, ac poſtea etiam Conſul factus, & Africae Proconſul. De quo & Plinius lib. VII epiſt. ad Suram. Fortaſſe hunc aliquis credat eſſe hiſtoricum illum, quem Veſpaſiani aevo hiſtoriam edidiſſe oſtendimus. Sane ad grandem perveniſſe aetatem, indicant Taciti verba, qui poſt praeturam ei tribuit *longam ſenectam*. Sed praeterea fuit Q. Curtius Rufus, de quo in Rhetorum illuſtrium vitis egit Suetonius, ut ex catalogo cognoſcimus, quem in principio utriuſque manuſcripti ſui reperit Achilles Statius. Hunc Tiberii Claudiive aevo inter rhetores nomen profeſſum eſſe, non abſurde mihi inde colligere videor, quod in eo catalogo, ubi aetatis ratio habetur, proxime ſequitur L. Caeſtium Pium & M. Porcium Latronem, qui ſub Auguſto fuere: ipſe autem coniungitur cum L. Valerio Primano, & Virgilio Flavo: hos vero tres conſequuntur duo illi L. Statius Urſulus, & P. Clodius Quirinalis, qui ſub Claudio Neroneque viguerunt. Quare fuerit inter rhetores extremo Tiberii anno: ab eo autem ad Veſpaſiani imperium ſunt anni XXXII. Non hoc tantum eſt intervallum, ut non poſſit idem ſub Veſpaſiano iam ſenex hiſtoriam ſcripſiſſe. Si quis tamen Rhetoris eiuſce, vel etiam Africani Proconſulis, filium eſſe malit, equidem fatebor non tanti eſſe,

ut propterea vadimonium deferere velim. Rhetore sane illustri, vel Rhetoris filio, dignissima haec historia est. Usque adeo auctor is verborum est eligens; nec perspicue minus, quam terse scribit; acutus etiam est in sententiis, inque orationibus mire disertus. Immo vel Augustaeo aevo digna est dictio, vel proxime abit. Ut hinc quoque argumentum capere possimus, non vixisse tempore Traiani; quod, pluscula affectatione acuminis, & anxia brevitatis cura, ab nativa illa aurei aevi simplicitate magis recessit, ut ex Plinio iuniore, Floro, & aliis, non obscure videmus.

NOTITIA LITERARIA

DE

Q. CURTIO RUFO

Ex Io. Alb. Fabricii Bibliotheca Latina
a Io. Aug. Ernesti auctius edita
Tom. II, cap. 17.

CURTII aetas, & sententia eorum, qui Historiam eius recentis scriptoris commentum esse opinantur, explosa.

Q. CURTIUS RUFUS [1] quis fuerit & quando vixerit, incertum est. Nam locus lib. X, cap. 9, unde aetatem eius colligere conati sunt viri eruditi, ita ambiguus est, ut ibi per *novum sidus* P. Pithoeus & Iac. Bongarsius *Augustum;* Popma, Matthaeus Raderus, Carolus Sponius & Iacobus Perizonius *Tiberium;* Iustus Lipsius, Barnabas Brissonius, Valens Acidalius, & Mich. Tellerius, *Claudium;* Ianus Rutgersius, Gerh. Io. Vossius, Io. Henr. Boeclerus, Io. Tristanus Tom. I, p. 279, Io. Loccenius, Philippus Caroli, & Io. Clericus

1 Mentio etiam Q. Curtii apud Ciceronem lib. III Epist. 2 ad Q. Fratrem. Alius Curtius Montanus Iuvenali Sat. 4 & 11, & Tacito lib. IV hist. memoratus; Curtius denique Salassus apud Euseb.

Vespasianum; Io. Isaacus Pontanus *Traianum;* Caspar denique Barthius, p. 1165 ad Claudian. *Theodosium* intellexerit. Et fuit sane Theodosii aevo *Curtius* quidam, sive *Turcius Rufus Apronianus*, qui Virgilium emendavit; sed longe is a nostro haud dubie diversus, cuius aetatem innuit & alter locus IV, 4: *Tyrus nunc tandem, longa pace cuncta refovente, sub tutela Romanae mansuetudinis acquiescit.* Iam si idem est Curtius, de quo Tacitus libro XI, cap. 21 Annalium, & Plinius Iun. [1] lib. VII, epist. 27, vel uti Is. Casaubono, Vossio, Perizonio, aliisque, atque, si hoc addere operae pretium est, mihi quoque verisimillimum videtur, cuius inter claros Rhetores meminit Suetonius, mirum fuerit, historiam eius elegantissime scriptam a veteribus non memorari. Unde reperti denique sunt, qui observatis quibusdam in Curtio locis, quae cum Geographia difficulter conciliari

1 Nescio cuius Rufi opus omnibus numeris absolutum laudat idem Plinius lib. IX, Epist. 38; an illius, quem *Ciceronem Allobroga* dictum propter eloquentiam testis Iuvenalis VII, 214. Etiam Tacitum quaedam e Curtio in Annales suos transtulisse notat Lipsius ad VI Ann. p. 242. Vide eundem ad XI, p. 274. Arriano antiquiorem Curtium (non ex Arriano pleraque sua, ut volebant Isaacus Pontanus, & Angelus Decembrius, mutuatum) fatetur etiam Iac. Gronovius notis ad Arriani Alexandrum pag. 260, in quibus Freinshemii supplementa & notas ad Curtium subinde castigat. Curtio Arrianum praefert, pluraque in Curtio reprehendit praeter *Rollinum* Hist. veteris Gallice editae Tom. VI, (Biblioth. raisonnée T. 13. p. 90.) Anglicus Arriani interpres *Roockius*, qui etiam Io. Clerici censuram recudi curavit, additis quibusdam Iac. Perizonii pro Curtio vindiciis & observationibus. Lond. 1729, 8. Curtium non adeo idoneum qui adolescentibus ad imitandum proponatur, disputat Iac. Bruckerus Augusta Vindelicus in Miscellaneis Lipsiensibus T. IX, p. 12 seqq.

poſſent, qualia tamen in Herodoto etiam & aliis graviſſimis [1] auctoribus occurrere conſtat, non dubitarent affirmare, libros, qui ſub Curtii nomine feruntur, confectos eſſe ab erudito quodam Italo ante annos trecentos. Vide Bodinum [2] cap. 10 Methodi Hiſt. ubi Curtium Platinae aequalem fecit, Guid. Patini Epiſtolam 27, an. 1650 ſcriptam, p. 96 editionis primae, & ad Carolum Sponium T. I, pag. 232 ſeq. & Dan. Guil. Mollerum diſſ. de Curtio, Altdorf. 1683, 4. add. Rapini obſervatt. de Hiſtoria & Hiſtoricis (*Reflex. ſur l'Hiſtoire*) p. 233, & Vignolium Marvillium T. I, Miſc. Hiſt. & literar. p. 57. Non paucos alios naevos in hoc ſcriptore viſus eſt ſibi animadvertiſſe Ioannes Clericus, in *iudicio de Q. Curtio*, quod pro exemplo Criticae in libris exercendae exſtat parte poſteriore Artis Criticae ſect. 3, nec eo indigno lectu iis, qui iudicandi hoc munus appetunt, ut excutere omnia conſueſcant, ſed & retinere iudicium diſcant. Acerbius quandoque Curtium reprehendi hic, arguerat Iac. Perizonius in eruditiſſimis notis ad Aeliani Var. p. 728. Reſpondit ſtatim Perizonio Clericus, ſub Theodori Goralli nomine in praefat. ad Pedonem Albinovanum. Tum vero ſcripſit Perizonius Q. Curtium Rufum, reſtitutum in integrum & vindicatum Lugd. Bat. 1703, 8, librum exquiſitae doctrinae & rectiſſimi iudicii, cuius lectione optime diſcere ſtudioſi poſſunt, quomodo in talibus re-

1 Confer Clerici artem criticam parte I, p. 33, Benedicti Averani diſſ. 3 in Thucydidem T. I, Opp. p. 232.

2 Bodinum impugnavit Ioannes Ramoldus praelectione centeſima in libros Apocryphos T. I, p. 1239. Morellum *Magnus Daniel Omeiſius*, ſive *Hermannus Breverus* Rigenſis diſſ. de Curtii aetate Altdorf. 1683, 4.

bus modeſte & accurate iudicari debeat, & quomodo ſpecies errorum, repugnantiae & ſimilium vitiorum, diſpelli poſſit. Clericus tamen ne tum quidem tacuit, & aliquid defenſionis cauſa dixit librum hunc recenſens in Bibliotheca ſelecta T. III, pag. 171 ſeq. Idem Clericus cum temporum quoque notationem Curtio neglectam obieciſſet, obſervatum tamen eſt, Clericum ipſum c. 7 iudicii de Curtio, ex ſolo illo ſcriptore omnem rerum geſtarum ſeriem a proelio ad Iſſum uſque ad Porum ab Alexandro victum chronologico ordine digeſſiſſe. v. *Mémoires de Trévoux* a. 1705, p. 811. Sed totum hoc de Curtii libris recentiori aetate ſcriptis facillime & breviſſime refellitur iis, quae Wagenſeilius in Pera librorum Iuvenilium T. IV, p. 178, diſſeruit in haec verba: *Etſi quacunque de cauſa non occurrit apud Antiquiores, qui exſtant, Curtii mentio, tamen ii, quorum aetas tria ſecula longe excedit, eius meminere, ut ſic ſaltem longe ante illa tempora vixiſſe illum neceſſe ſit. Iohannes nimirum Sarisberienſis, Carnotenſis Epiſcopus, quem anno 1182 vita exceſſiſſe conſtat, Curtium allegat in Policratico lib. 8, cap. 18.* (Vincent. Bellovacenſis lib. IV ſpec. doctrinalis cap. 125; Iacob. de Vitriaco, in Geſtis Dei per Fr. p. 1132.) *Philippus vero Gualterus, Epiſcopus Inſulanus, quem nonnulli Sarisberienſis aequalem temporum autumant, alii, ut Voſſius de Poëtis latinis, a. 1250 claruiſſe ferunt, in Alexandreide, ſive carmine, quo libris X cecinit res geſtas Alexandri, Curtium ad verbum.* [1]

[1] Idem notatum Barthio LII, 6. Alexander quoque Benedictus in libris de bello Veneto integras deſcriptiones e Curtio eſt mutuatus. Neque dicere licet Pſeudo-Curtium e Gualtero ſua expreſſiſſe, cum Curtius a Sarisberienſi ante Gualterum lectus fuerit. Laudatur etiam Curtius a Ioanne

quantum poterat, imitatus eſt. De Alphonſo quoque decimo Hiſpaniae rege, qui ſapientis cognomen meruit, & anno 1252 imperare coepit, Antonius Panormitanus in vita eius prodit, eum, cum gravi morbo laboraret, remedia Medicis fruſtra praeſcribentibus, coepiſſe legere Q. Curtii hiſtoriam de Alexandro M. adeoque illius dulcedine captum fuiſſe, ut ex ſola lectione ſanitatem recuperarit; haec ſaepe deinde repetiit verba erumpens: Valeant Avicenna, Hippocrates, Medici ceteri, vivat Curtius ſoſpitator meus. *Quamquam quid verbis opus eſt? monſtravit mihi olim ſolidum reipublicae literariae columen, omnique laude dignus vir, Antonius Magliabechus in Bibliotheca Medicea*[1] *codicem Curtii antiquiſſimum,* forma minore quarta, *atque Lucae Holſtenii, quod ſimul literis conſignatum exhibebat, veriſſimo, quo in talibus pollebat, iudicio, haud minus annis ſeptingentis gravem. Quod ſupereſt, hic ſcriptor ab iis, qui grandem & pudicum Latinitatis ſermonem amant, aſſidue in manu ſinuque geſtari debet. Sunt enim illi verba electiſſima, acutae crebraeque ſententiae, expoſitiones mirificae, conciones multa facundia inſtructae, ita, ut oratio eius, utique ſervet maieſtatis ſuae pondus.* Io. Iſaaci Pontani de Curtio ſententia, qui illum e Tacito quaedam mutuatum & ex Arriano pleraque tranſtuliſſe exiſtimavit, videnda Sylloge Epiſtolarum editarum ab Antonio

Tortelio lib. de Orthographia edito a. 1485; & liber Curtii primus a Iacobo de Creſollis Lombardo, qui ante annos amplius 400 ſcripſit, obſervante Barthio pag. 1165 ad Claudian. Saltem incredibile videtur temporibus illis poſt Gualterum quemquam fuiſſe idoneum ad Hiſtoriam ſcribendam tam eleganter, & tam nativo colore antiquitatis.

1 Hic eſt fortaſſe codex ille, quem commemorat Decembrius Polit. liter. p. 487.

Matthaeo, Pontani nepote, Lugd. Bat. 1708, 8. p. 108, 166, 229, 258 seq. Petrus Blaesensis Epist. 101 inter libros in scholis celebres, praedicat profuisse sibi *frequenter inspicere historias Q. Curtii.* Scholas frequentavit Petrus circa a. C. 1150. Ms. Codicem Historiarum Curtii annorum octingentorum, qui exstat Parisiis in Bibliotheca Colbertina, laudat Bernardus Montfaucon praefat. ad Palaeographiam Graecam, & Dan. Maichelius de Bibliothecis Parisiensibus p. 56. *Journal littéraire* T. XII, p. 95, 96. Alium Schonhovii, exaratum ante aliquot secula, Brugis evolvit Hadrianus Iunius. Alius Codex antiquus Curtii membranaceus fuit in Bibliotheca Menarsiana p. 64. Alius e seculo decimo, qui fuit Bongarsii, est in Biblioth. Bernensi. De Alphonso, Hispaniae rege, qui per Curtii lectionem morbo levari se sensit, traditur etiam apud Aeneam Sylvium, pag. 476 Opp.

SUPPLEMENTA Libri primi & secundi.

Ex libris decem de rebus Alexandri regis Macedonum duo [1] primores interciderunt, qui in antiquioribus editionibus, ab anno 1545 supplementis *Christophori Brunonis*, Monachii in Bavaria bonarum literarum in schola poëtica Professoris, utcunque resarciuntur. His in editione Lugdunensi a 1615, 12. adiunguntur alia quae-

1 Ita quidem editiones & plerique libri MSS. etsi Codex manu exaratus Petri Danielis, librum primum dumtaxat, alii ne illum quidem integrum deesse innuunt. Vide Raderum c. 8 prolusionum ad Curtium, & Freinshemium in limine notarum. Porro fallitur Morerius, qui in Lexico Historico affirmat, Raderum supplementa in Curtium composuisse.

dam, descripta e Bibliotheca S. Victoris [1] a Ioanne Massono Baiocensi in Neustria Archidiacano, Papyrii fratre. Horum auctorem esse *Franc. Petrarcham* [2] notavit Iosephus Scaliger. Etiam *Quintianum Stoam* [3] libros illos suppleviffe, ex Antonio Possevino & Iac. Gortonio narrat *Ioannes Freinshemius*, qui longe luculentius, doctius & plenius defectum librorum illorum supplevit, ut Mich. Tellerius dixerit, iacturam fere optabilem fuisse, quam tam feliciter & opportune restituerit Freinshemius. Idem Freinshemius & alias in Curtio lacunas explevit, quae occurrunt lib. 5, cap. 13, & libri sexti principio, & lib. 10, c. 1 & 4. Ab eo tempore vir doctissimus *Christophorus Cellarius*, cum Brunonem sterilitate, Freinshemium copia & proxilitate quodam modo peccare animadverteret, novis, succinctis & elegantibus supplementis Curtium auxit. Nova denique

1 Vide Colomesii Bibl. selectam p. 185, & Catalogum MSS. Isaaci Vossii Cod. latin. IV.

2 Scaliger in Scaligerianis secundis pag. 61: *Omnia Q. Curtii, quae habemus, descripta sunt ex unico exemplari, reliqua recentia sunt ad unum omnia. In Bibliotheca S. Victoris primus liber Q. Curtii erat, sed deprehendi, compositum esse a Petrarcha.* Addubitant tamen auctores Diarii Veneti eruditorum Italiae T. IX, p. 144.

3 Respici videtur libellus sedecim vix paginarum nullius pretii editus Venet. 1555, 8, hoc titulo: *Q. Curtii Rufi Historiarum Alexandri Magni Macedonis duo priores libri hactenus desiderati.* Sed Stoam supplementa Curtii fecisse, negat Mottanus Vayerius in iudicio de Historicis T. I, pag. 376. Idem de Henrico Glareano: *Henry Glarean n'est suivi par personne dans sa distribution de l'Histoire de Quinte Curce en douze livres, retablissant les deux premiers, & divisant le reste en dix autres, au lieu des huit ordinaires.* Integrum Curtii opus exstitisse MS. Viennae Austriae in Bibl. Wolfgangi Lazii, falsa, ut videtur, fama fuit.

ſupplementa Curtii adornare tentavit *Chriſt. Iunckerus.* In Actis Eruditorum Lipſienſibus a. 1726, pag. 438, ſcripſit vir doctus: *Incidebat nuper in manus noſtras liber decimus Quinti Curtii, in membrana ſcriptus, integer ſane & nullis lacunis deformatus, ſed ab edito Curtio valde diverſus. Servabant hae membranae integrum caput V huius libri, maximam partem, prout editur, & reliqua cum hoc capite una & perpetua ſerie erant connexa. Sed ſi quis propterea, quod eae membranae unum caput Curtii repraeſentant, affirmare auderet, reliqua etiam Curtii eſſe, is morem compilatorum vetuſtiorum ignorare ſe fateretur.* Sed ubi illae membranae ſint, & cuius fuerint, reperire non potuimus. In antiquis editionibus, ut prima Vindelini, ordo turbatus eſt, ita ut quintus & ſextus liber in unum contrahantur, adeoque novem tantum libri numerentur, pro ſeptimo nimirum ſextus, pro octavo ſeptimus, atque ita deinceps uſque ad ultimum, in quo multae lacunae. In nonnullis etiam, ut in verſione Italica Pub. Candidi, quae ſequuntur a capite duodecimo, poſt verba: *intuentibus lacrimae obortae*, petita feruntur e libro Curtii non decimo, ſed duodecimo. *Seguita el reſto del duodecimo libro del Quinto Curtio Ruffo.* Alexander Decembrius libro VI de politia literaria cap. 67, ubi nonnulla in Curtio reprehendit, librum unum tantum ab initio deſiderari exiſtimabat. Glareanus in libros duodecim Curtium diviſit.

EPISTOLAE *Curtio ſuppoſitae.*

De *Epiſtolis* Curtio ſuppoſitis ita Io. Frid. Gronovius in elencho antidiatribes Mercurii Frondatoris pag. 99: *Quis aeſtimabit ſcriptum nihili, cui docti viri nomen adſcribitur? Quis Epiſtolas Q. Cur-*

tii, Pauli & Senecae amoebaeas, otiosorum & putidissimorum hominum figmena, miratur, quia illustria nomina praeferunt? Eas prodiisse adiunctas editioni historiarum Curtii Venetae 1502 fol. discimus e Bibl. Barberina. In Bibl. Kielmanniana Epistolas illas Curtii nomine editas primum Regii Lepidi 1500, 4. ab Ugone Rugerio sive de Rogeriis, Regiense, dominante Bononiae Ioanne II Bentivolo, traditur. Paucis foliis constant, divisaeque sunt in *libros quinque;* venditantur autem scriptae non a Q. Curtio Historico, sed a Curtio longe vetustiore duce Romano, variisque aliis Romanorum & Carthaginiensium ducibus, & Senatus Rom. nomine ad Curtium, & nomine Fabii, Lucii, Papyrii Cos. & Decemviri, Hannibalis, Persici, Hasdrubalis, Ariolorum, Faustini, Iambuli, Postumii Decemviri, Quintiani Procos. Valgarii, Eulibii, Portii, Portiae, Sertorii, Alethis regis Corinthi, Cincinnati, Histilii, Numae Pompilii, Sertorii, Viridiani, Ennii Montani, Masinissae, Manlii Torquati, Alexandri, Bruti Consulis primi, Livii, Sextii, Antoniani, Appii Claudii, Pampiniani (Pompeii) magni, Iulii, Catonis Uticensis, Parthici maioris, Fabii max. M. Curii, Fabricii, M. Attilii Reguli, Fulvii, Metelli, M. Marcelli, Samnitium, Scipionis Africani, Sulpicii auguris, Cambii adolescentis, Corneliae, Lupii Liribii. Libro quarto praefigitur oratio brevis contra assentatores & detractores. In MS. Bongarsiano apud Bernenses e Sec. XV. reperiuntur harum Epp. L. tres, quarti autem tantum prima & secunda, deinde tres aliae varii argumenti. Vid. Sinneri Catal. Bibl. Bern. p. 361.

INDEX EDITIONUM
Q. CURTII RUFI
AUCTIOR FABRICIANO
ET IN QUATUOR AETATES DIGESTUS.

AETAS I. *NATALIS.*
1470 — 1517.

Auctores habuit *Vindelinum de Spira*, *Pomponium Laetum*, & *Antonium Zarotum*. Corrumpendo Curtio audaciae ſignum primus ſuſtulit *Bartholomaeus Merula* inde ab an. 1494. *Iuntinarum* curatores exſtitere *Lucas Robia* & *Ant. Francinus*.

. . . . (circa annum 1470.) *Editio princeps.* Veneta I. per *Vindelinum de Spira.* fol. Incipit opus abſque titulo aut inſcriptione his verbis: *Inter hec Alexander ad conducendum ex peloponeſo militem Cleandro cum pecunia miſſo.* In fine legitur: *Quinti Curcii ruffi hiſtoriarum Alexandri magni Regis Macedonum liber nonus explicit. Loquitur lector ad Vindelinum Spirenſem Artificem, qui Q. C. reddit in lucem:*

Vindeline me . . prius hic rediturus in auras
Spiritus, & corpus linquet inane meum;
Quam tua nobilitas virtus atque inclita fama
Pectore labatur candide amice meo.

Cf. Maitt. Ann. typ. Tom. I, p. 292. Panzer Tom. III, p. 66 ſq. Com. de Rewiczky in Bibl. Gr. & Lat. p. 170. Berol. 1794. Pl. Braun in Not. hiſt. lit. Aug. Vindel. Part. I, p. 95, cui & ob venuſtatem, & inſignem raritatem, laudatur haec editio. Addit idem: »Bauer in Tom. I. Suppl. p. 118, & Harwood de

» claſſ. auct. alterius editionis, a Vindelino Spirenſe » una cum Plutarchi apophth. Lacon. curatae, quae » Venetiis 1471 in lucem prodiit, mentionem faciunt, » quae a noſtra hac diverſa eſſe haud mihi videtur, cum » facile fieri poterit, ut Curtii hiſtoria & Plutarchi » apophthegmata, ad quorum finem annus 1471 ad- » preſſus legitur, ſicut in noſtro exemplari videndum, » in unum volumen compacta ſit; unde & idem an- » nus ad illam quoque ab iis relatus eſt. «

Ex alio Codice deſcripta videtur:

. . . . *Romana* ſ. a. (1472.) & l. (Romae) per *Georg. Lauer*. 4 mai. Finis habet: *Finis geſtorum Alexandri magni que. Q. Curtius uir Romanus litteris mandavit. Et* Pomponius *noſtro tempore correxit. Ac Georgius Lauer impreſſit.* — Maitt. p. 746. Panzer Tom. II, p. 525. Crevenna Tom. V, p. 109 ſq. Haec ed. multis quidem premitur vitiis typographicis aliiſque erroribus, & ſubinde ſpatii intervalla habet, ubi in Codice fuerint lacunae; interdum tamen ad lectionem indagandam aut reducendam utilis eſſe poſſit. Sequentes editores eam fere neglexerunt. Cf. Harleſii Brevior Notitia Lit. Rom. p. 358 ſq.

1474 ſ. l. fol. *Q. Curtii hiſtoriae de rebus Alexandri. MCCCCLXXIV.* — Maitt. p. 335. Panzer Tom. IV, p. 11. Fuit olim apud Caſp. Barthium, qui varias lectiones eius, aliaque ad recenſionem Curtianam factura, inter quae & obſervationes ſuas, obtulit Freinshemio; (vid. Freinsh. Proleg. in Comment. c. III.) ſed temporum illorum ſaevitia & difficultate itinerum factum, ut eruditiſſimi viri beneficio uti non poſſet Freinshemius.

1475 Mediolanenſis I. 8. *Q. Curtii hiſtoria Alexandri M.* In fine: *Mediolani 1475.* — Putatur *Chriſtoph. Valdaferi.* Cf. Saxii hiſt. lit. typ. Mediol. p. 563. Denis Suppl. p. 47. Panzer Tom. II, p. 22.

1480 Mediolanenſis II. fol. *Q. Curtii hiſtoria Alexandri Magni. Mediolani per Antonium Zarotum impenſis Iohannis Legnani 1480.* — Denis Suppl. p. 116. Panzer Tom. II, p. 38.

1481 Mediolanenſis III. fol. *Q. Curtii Rufi Libri de geſtis Alexandri Magni.* In fine legitur: *Hos novem Quinti Curtii libros de rebus geſtis Alexandri Magni regis Ma-*

cedonum, quam accuratissime recognitos impressit Mediolani Antonius Zarotus, opera & impendio Iohannis Legnani, Anno Domini CIƆCCCCLXXXI. *die* XXVI. *Martii.* — Maitt. p. 418. Panzer Tom. II, p. 41.

1491 Veneta II. fol. — Maitt. p. 531. Panzer Tom. III. p. 311.

——— *Veronae.* fol. *Quintus Curtius.* In fine: *Hos* (sic) *novem Curtii libros de rebus gestis Alexandri Magni regis Macedonum quam accuratissime recognitos impressi fuere Verone anno Domini MCCCCXCI. die* XVIII. *Augusti.* — Maitt. p. 533. Panzer Tom. III, p. 505.

1494 Veneta III. fol. *Quintus Curtius.* In fine: *Hos nouem. Q. Curtii libros de rebus gestis Alexandri magni regis Macedonum quam accuratissime castigatos ab eruditissimo uiro Bartholomaeo merula. Impressit Venetiis Ioannes de Tridino alias Tacuinus. Anno M. CCCC. XCIIII. die* XVII. *Iulii.* — Maitt. p. 574. Panzer Tom. III, p. 361. In aversa tituli pagina legitur Barthol. Merulae Epistola ad Franciscum Georgii, Cornelii equitis filium, ex qua, quae pertinent ad huius editionis consilium, ipsis auctoris verbis huc transscribamus: *Cumque*, ait, *eius* (Alexandri) *res gestas a Curtio elegantissime conscriptas tibi breviter exposuissem, exarsisti incredibili quadam cupidine legendi luculentissimi scriptoris historiam. Ceterum quoniam in eo loca multa depravata offenderas, iniunxisti tu mihi, ut opus totum recognoscerem, ac diligenter emendarem. — Itaque collato vetere exemplari, multis etiam locis nostro Marte castigatis, collatis etiam in marginibus, quae in historia diffusius scripta sunt, quo facilius posses ad id quod cuperes quamprimum (ut aiunt) digitum intendere, voluntati tuae morem gessimus. Habebunt tua cura Alexandri rerum studiosi librum quam emendatissimum.* — Attamen vitiosissima est haec editio, & optimus auctor mirum in modum in ea mutilatus. Est penes nos.

1496 Veneta IV. fol. *Quintus Curtius.* In fine: *Hos nouem. Q. Curtii libros de rebus gestis Alexandri magni regis Macedonum quam accuratissime castigatos ab eruditissimo uiro Bartholomaeo merula. Impressit Venetiis Ioannes de Tridino alias Tacuinus. Anno M. CCCC. LXXXXVI. Tertio nonas Iulias.* — Maitt. p. 610. Panzer Tom. III, p. 398. Biblioth. publ. Argentor.

Haud melior autecedente, quam presso pede sequitur.

1500 *Regii* 4. *Quinti Curtii Epistolarum Lib. I. Q. C. de auctoritate data Annibali liber secundus. Q. C. Epistolarum liber tertius. Q. C. oratio contra asentatores & detractores, liber quartus. Q. C. Epistolarum liber quintus.* Haec in fronte liter. maiusc. In fine: *Quinti Curtii & aliorum epistolae expliciunt. Laus Deo. Impressum in inclita ciuitate Regii per me Ugonem de Rugeriis ciuem regiensem. Dominante Bononiae Ioanne II. Bentivolo. Anno Domini MCCCCC. ultimo Augusti.* — Maitt. p. 721. Panzer Tom. II, p. 395. De his Epistolis, Q. Curtio suppositis, vid. supra p. XXIV sq.

1502 Veneta V. fol. *Q. Curtius.* In fine: *Hos novem Q. Curtii libros de rebus gestis Alexandri magni regis Macedonum quam accuratissime castigatos ab eruditissimo viro Bartholomaeo Merula impressit Venetiis Ioannes de Tridino alias Tacuinus anno 1502. die ultimo Ianuarii; Regnante Leonardo Lauretano Principe illustrissimo.* Accedit Q. Curtii Epistolarum Lib. I. Q. Curtii De auctoritate data Hannibali Liber secundus. Q. Curtii Epistolarum Liber tertius. Q. C. Oratio contra assentatores & detractores. Liber quartus. Q. Curtii Epistolarum Liber quintus. In fine: *Impressum Venetiis per Ioannem de Cereto de Tridino alias Tacuinum MCCCCCII. die ultimo Ianuarii.* —— Panzer Tom. VIII, p. 352.

1507 Iuntina I. 8. ex recognitione Lucae Robiae. *Quintus Curtius.* Haec in fronte fol. 1. a. Fol. eod. b. *Petri Bargetani super Q. Curtii recognitione Endecasyllabon.* Sequitur epistola sic inscripta: *Lucas Robia Alexandro Acciaiolo S.* In fine: *Impressum Florentiae opera & impensis Philippi Giuntae Bibliopolae Florentini anno salutis M. D. VII. Mense Decembri.* — Panzer Tom. VII, p. 10.

—— *Parisiis.* 8. *Quinti Curtii elegantissime Orationes & Epistole.* (Insigne Ioh. Ravensberch.) *Venundantur Parrhisiis in vico sancti Iacobi sub signo trium coronarum.* In fine: *Finis elegantissimarum Q. Curtii epistolarum — Impressum Parisiis in edibus periti calcographi Iohannis Barbier Anno MCCCCCVII. die XXIIII. Novembris.* —— Panzer Tom. VII, p. 527.

1513 *Tubingae.* fol. *Q. Curtius de rebus gestis Alexandri Ma-*

gni regis Macedonum. In fine: *Tubingae apud Thomam Anshelmum Badensem Iulio mense Anno MDXIII.* — Ex Veneta an. 1494. expressa, cum praefatione Merulae. Panzer Tom. VIII, p. 324. Bibl. publ. Argentor.

1517 Iuntina II. 8. curante Ant. Francino. *Q. Curtius.* (*Antonius Francinus Angelo Angenio — Salutem.*) In fine: *Florentiae sumptu Philippi Iuntae MDXVII. Die xx. Iunii. Leone X. Pontifice.* — Panzer Tom. VII, p. 26.

——— *Basileae.* fol. per Beat. Rhenanum, cum notis Erasmi, Hutteni, Glareani, Hoeningeri, adiecta Alexandri epistola ad Aristotelem de Indiae situ & mirabilibus. — Laudatur Freinshemio in Proleg. ad Comment. & Fabricio in Bibl. Lat. Tom. II, p. 348. Sed unde haec editio habeat Erasmi notas, nobis non liquet. Certe prima Erasmi editio anno demum sequente lucem vidit. Vid. ad an. 1518.

AETAS II. *ERASMO-ALDINA.*

1518 — 1579.

a duumviris Curtii emendandi *Des. Erasmo* & *Aldo Manutio* dicenda: quos insecutus *Adrianus Iunius*, editionis Antverpiensis an. 1546 curator, praecipuam laudem meruit. Supplementorum auctor *Christoph. Bruno* inde ab an. 1545.

1518 *Argentorati.* fol. *Q. Curtius de rebus gestis Alexandri M. regis Macedonum. Cum annotationibus* Des. Erasmi *Roterodami.* In fine: *Argentorati ex aedibus Schurerii mense Iunio anno M. D. XVIII.* — Hanc primam esse Erasmi editionem extra omnem dubitationem ponit eiusdem Erasmi Epistola dedicatoria ad Ernestum Bavariae Ducem, Praefationis loco praemissa, & an. 1517. pridie Nonas Novembr. scripta. Apponamus ipsa summi viri verba, alio quoque nomine lectu dignissima. *Proinde*, ait, *quo contractam* (nobis) *aliis studiis, orationis vel scabritiem vel inopiam, aliqua ex parte corrigeremus, dum proximo vere Britanniam adirem, Q. Curtium itineris ac navigationis comitem adiunxi, qui mihi olim puero lectus, mire candidus ac tersus est visus, nec alius sane visus est ex tanto regustatus intervallo. Dolet authorem lectu dignis-*

simum ἀκέφαλον nobis superesse, nimirum duobus primoribus libris amputatis, ultimo pluribus in locis trunco mutiloque. Risimus interea graeculam in historia vanitatem, quam tamen Q. Curtius subinde temperasse videtur. Et tamen cum huc omneis ingenii sui nervos intenderent, ut eximium quendam & inimitabilem principem depingerent, quid aliud nobis, quam toties furiosum, sed ubique felicem orbis praedonem descripserunt? Neque enim ille periculosius erat vino temulentus, quam ira atque ambitione. Et quo felicior erat impotentis animi temeritas, hoc erat rebus humanis perniciosior. Mihi certe non magis placet Graecorum historicorum Alexander, quam Achilles Homericus, pessimum uterque boni principis exemplar, etiamsi quae virtutes tot vitiis admixtae videri possint. Videlicet operae pretium erat Africam, Europam, Asiam, tot misceri cladibus, ut unius furiosi iuvenis animo mos gereretur, cuius ambitioni nec orbis hic solidus erat satis futurus? Bene habet quod illi pesti fortuna, ceteris in rebus nimium indulgens, longaevitatem negarit. Locos aliquot obiter annotatos correximus, addito Elencho, qui potissimum indicaret, si quid nove dictum apud hunc scriptorem exstaret, ne desit quo placemus λογομάστιγας quosdam, qui ad singulas paene voces solent obstrepere, clamitantes apud probos authores nusquam inveniri. — Ed. Argentoratensis Erasmiana an. 1508, quam laudat Fabricius, annorum confusioni debetur. Ceterum quibus adiumentis ad emendandum textum usus sit Erasmus, id vero non constat. Notae, in margine textus positae, brevissimae sunt, & vel argumenta librorum indicant, vel ad explicationem singularum locutionum spectant. Est penes nos.

1520 *Venetiis.* 8. *Quintus Curtius.* In fine: *Venetiis in aedibus Aldi & Andreae Soceri. Mense Iulio M. D. XX.* — Panzer Tom. VIII, p. 460. In hac ed. Aldus, pluribus libris manuscriptis adiutus, textum multis locis reddidit correctiorem. Basin fecit Erasmianam.

1524 *Compluti.* 4. cur. *Laurent. Balbi Liliensis;* quam editionem se nec vidisse, neque a quoquam descriptam reperisse testatur Fabricius.

1531 *Antverpiae.* 8. Q. Curtii Rufi de rebus gestis Alexandri Magni Libri X. *Antverpiae per Ioannem Grapheum.* — Panzer Tom. VI, p. 17.

1533 *Parisiis.* 8. Q. Curtius cum annotationibus Des. Erasmi Roterod. *Parisiis apud Simonem Colinaeum.* — Panzer Tom. VIII, p. 164. Hanc ut omnium sine controversia optimam & correctissimam commendat Modius; vitiis tamen non caret, & videtur plane tota ex Aldina desumta.

1534 *Basileae.* fol. per *Thom. Wolf.* cum notis Erasmi & Ulr. Hutteni floribus sive Indice elegantiarum.

1535 *Venetiis.* 8. Freinshemio memorata. Forsan repetitio Aldinae.

1538 *Coloniae.* 8. Q. Curtii Rufi de rebus gestis Alexandri M. regis Macedonum Libri, accuratius quam antehac iam recens editi. Adiecimus etiam in studiosorum gratiam, praeter Erasmi Roterod. nunquam satis praedicandam operam, Hulderici quoque Hutteni equitis in eodem authore observatos flores, in compendium redactos. *Ioannes Gymnicus excudebat Coloniae, Anno Domini M. D. XXXVIII.* — Biblioth. publ. Argentor.

1541 *Lugduni.* 8. & 12. apud *Seb. Gryphium*, cum annotationibus Des. Erasmi.

1542 *Coloniae.* 8. Q. Curtii Rufi de rebus gestis Alexandri M. regis Macedonum Libri, accuratius quam antehac iam recens editi. Adiecimus praeter Erasmi Roterod. nunquam satis praedicandam operam, Hulderici quoque Hutteni equitis in eodem authore observatos flores, in compendium redactos, ut studiosorum usui suppetant facilius. *Coloniae Ioan. Gymnicus excudebat M. D. XLII.* — Ed. 1538. ita recusa, ut pagina paginae, linea lineae respondeat. Exstat in Biblioth. publ. Argentor.

1545 *Basileae.* fol. Q. Curtii historiographi luculentissimi de rebus gestis Alexandri M. regis Macedonum Opus, ita demum emendatum atque illustratum, ut posthac vix quicquam desiderari possit. Accesserunt enim antehac nunquam visa, Duorum in principio librorum, qui desiderantur, Supplementum compendiosum. Finis in quinto libro, Atque fragmentorum in decimo restitutio. Rerum memorabilium Index copiosissimus. Omnia summa fide atque diligentia, in laudem, gloriam, atque honorem illustriss. Principis D. Alberti, Com. Pal. congesta per *Christoph. Brunonem* I. U. Li-

çentiatum eiuſdemque ac bonarum literarum profeſſorem apud inclytum Monacum. *Baſileae in officina Frobeniana.* In fine: *Baſileae, apud Hieronymum Frobenium & Nicolaum Epiſcopium, menſe Martio, An. MDXLV.* — Bibl. publ. Argentor.

——*Lugduni.* 8. Quinti Curtii Rufi de rebus geſtis Alexandri Magni Macedonum regis hiſtoria. *Lugduni ap. Seb. Gryphium.* — Crevenna Tom. V, p. 110.

——*Pariſiis.* 8. Repetitio ed. 1533. Eius exemplum, manu Caſauboni notatum, exſtare in Bibliotheca publica Leidenſi, teſtatur Snakenburgius.

1546 *Antverpiae.* 8. ex offic. *Io. Loëi*, curante *Adriano Iunio*, qui antiquiſſimi Codicis Schonhoviani lectiones diligenter adnotavit, & ex eo Curtium bene caſtigavit.

——*Lugduni.* 12. cum Alexandri epiſtola ad Ariſtotelem. — Memoratur Freinshemio in Catal. edd. Curtii.

1547 *Lugduni.* 12. Q. Curtii de rebus geſtis Alexandri Magni Macedonum regis hiſtoria. *Lugduni ap. Seb. Gryphium.* — Crevenna Tom. V, p. 111.

1548 *Lugduni.* 12. ap. *Seb. Gryphium.* — Biblioth. Emtinck. Part. III, p. 448. n. 193.

1551 *Lugduni.* 12. Q. Curtii de rebus geſtis Alexandri M. Macedonum regis hiſtoria, aucta & locupletata. *Lugd. apud Seb. Gryphium.* — Ibid. n. 194.

1553 *Pariſiis.* 8. repet. edit. Sim. Colinaei.

1555 *Lugduni.* 12. Q. Curtii de rebus geſtis Alexandri Magni Libri X. quorum qui toti temporis iniuria interciderant duo priores, veterum exemplarium praeſidio reſtituti ſunt. Praemiſſa eſt Alexandri M. vita a Iohanne Monacho breviter ſcripta. *Lugduni, apud Antonium Vincentium.* — Biblioth. Bunav.

1556 *Lugduni.* 8. ap. *Seb. Gryphium*, adiecta Alexandri vita a Ioh. Monacho conſcripta, & epiſt. Alex. ad Ariſtotelem. — Citatur Snakenburgio.

1567 *Lipſiae.* 12. Q. Curtii Orationes, a *Valentino Thilone* brevi analyſi & locorum communium evolutione illuſtratae. *Lipſiae ap. I. S. Fickium & I. B. Seuboldum* — Bibl. Bunav.

1568 *Antverpiae.* 12. cum vita Alexandri a Ioh. Monacho conſcripta & ab Angelo Coſpo Latine reddita.

1569 *Lugduni.* 12. ap. *Anton. Gryphium.* Quam valde ex-

agitat Acidalius in prima ſtatim adnotatione ad Curtium; nec minus ante eum Modius paſſim.

1575 *Baſileae.* 8. curante *Henr. Glareano*, qui nova partitione in XII. libros diſtinxit Q. Curtium, ex Arriano librum primum adiunxit, & duos primos Alexandri regnantis annos ex Diodoro, denique vitam Alexandri compendio ſcriptam a Ioh. Zonara; ſingulos libros argumentis & adnotationibus elucubravit: quem tamen acerbiore ſtilo ubique inſequitur Modius, nec ſane de eo praeclare ſentit Acidalius.

AETAS III. *MODIANA.*

1579 — 1639.

a *Franc. Modio* Brugenſi, emendatioris exempli auctore, illuſtrata. Animadverſionum & Commentariorum ſcriptores exſtitere *Valens Acidalius*, *Matth. Raderus*, *Tit. Popma* & *Io. Loccenius.*

1579 *Coloniae.* 8. Q. Curtii libri octo ſuperſtites, nove editi & recogniti a *Franc. Modio* Brugenſi, adiectis notis eiuſdem. *Coloniae*, *apud Maternum Cholinum.* — Modius, & ingenii bonitate & ope Codd. MSS. adiutus, novum quaſi Curtium dedit, unde eius editio ſaepius deinde repetita eſt. Optima habetur, quae prodiit an. 1591.

1584 *Lugduni.* 12. ap. *Anton. Gryphium*, cum Chriſtoph. Brunonis praef. & ſupplementis, emendationibuſque *Franc. Modii*, & variis lectionibus ex vetuſto Codice Benedicti Theocreni, ſubiuncta etiam vita Alex. M. auctore Ioh. Monacho. Editio praeſtans & rarior. Cf. Chriſtoph. Aug. Heumann. in Sched. de libris anon. & pſeud. p. 127.

1588 *Lugduni.* 12. ap. *Ant. Gryphium* eadem repetita, teſte Catal. Bibl. Uffenbach. Tom. IV, p. 164.

1590 *Romae.* 12. Q. Curtii de rebus geſtis Alexandri M. Macedonum regis libri decem. — Bibl. Emtinck. Part. III. p. 449. n. 195.

1591 *Coloniae.* 8. apud *Mater. Cholinum*, ex rec. & cum notis *Franc. Modii.*

—— *Lugduni.* 8. ex Antonii Candidi typographia, una cum Plutarcho de vita & fortuna Alexandri & Gnomologia Curtiana.

1594 *Francofurti ad M.* 8. *Valentis Acidalii* Animadversiones in Q. Curtium. Sine textu.

1597 *Lugduni*, form. min. cum praef. S. G. S. Repetitio ed. 1591.

——*ibid.* 12. Q. Curtii de rebus gestis Alexandri M. Macedonum regis historia, aucta nunc & locupletata. *Lugduni, apud Paulum Frellon & Abrah. Cloquemin.*

——*Francofurti ad M.* 8. cum *Val. Acidalii* animadversionibus, an. 1594 seorsim ibid. excusis.

1598 *Coloniae.* 8. ex recognitione *Franc. Modii*, sine notis.

1601 *Antverpiae.* 8.

1602 *Genevae.* 12. ap. *Iac. Stoer.*

1604 *Coloniae Agripp.* 8. Q. Curtii Rufi historiarum de rebus gestis Alexandri Magni R. M. libri decem, ex *Franc. Modii* recognitione. *Coloniae Agripp. apud Goswinum Cholinum.* — Exstat in Bibl. Acad. Heidelbergensi.

1611 *Lugduni.* 12. Q. Curtii Rufi historiarum Magni Alexandri Macedonum regis libri octo: accedunt breviaria & perpetuae ad marginem notae. — Bibl. Emtinck. Part. III, p. 449. n. 204.

1614 *Genevae.* 12.

1615 *Monachii.* 12. Q. Curtius Rufus synopsibus & argumentis illustratus a *Matthaeo Radero.* — Huic editioni, unice scholarum usui destinatae, aliam commentariis illustratam submisit auctor an. 1628.

——*Lugduni.* 12. ap. *Paulum Frellon.* Quae editio hoc singulare prae se fert, quod praeter Brunonis supplementa Curtii aliud habeat supplementum libri primi e Bibliotheca S. Victoris; de quo vide supra p. XXIII.

1618 *Coloniae Allobr.* 12. quam laudat Raderus.

1620 *Coloniae.* 8. Q. Curtii Rufi historiarum de rebus gestis Alexandri Magni R. M. libri decem, ex *Franc. Modii* recognitione. *Coloniae, apud Petrum Cholinum.* — Bibl. Acad. Heidelberg.

1621 *Amstelodami.* 24. ap. *Guil. Ianssonium.*

1622 *Lugduni Bat.* 12. (Popmae I.) Q. Curtii Rufi rerum Alexandri M. Libri VIII. cum notis *T. Popmae.*

1623 *Coloniae.* 8. *Matth. Raderi* ed. 1615. iterata.

1624 *Lugduni.* 12. ap. *Ant. Candidum.* Repetitio ed. 1597.

1625 *Lugduni Bat.* 8min. Q. Curtii Rufi rerum Alexandri Magni Libri VIII superstites. Accedunt *Titi Popmae*

& *Io. Loccenii* notae. *Lugd. Bat. ex officina Elsevirianа.* — Bibl. publ. Argentor.

1628 *Coloniae Agripp.* fol. c. figg. *Matthaei Raderi* ad Q. Curtii Rufi de Alexandro Magno historiam Prolusiones, librorum synopses, capitum argumenta, commentarii. Cum Indice duplici. *Coloniae Agripp. apud Io. Kinck.* — Tribus Codd. MSS. uno Constantiensi, & duobus Bavaris, usus est Raderus. Editio praestans eruditione.

——— *Amstelodami.* 16. ap. *Io. Ianßon.* cura *Io. Is. Pontani*, — *quam ego*, inquit Freinshemius, *habeo pro emendatissima earum, quae hactenus prodierunt.* Subiuncta est diss. de aetate, qua floruit Curtius s. excerpta potius ex duabus epp. Io. Is. Pontani ad Ger. Vossium. Vult autem illum floruisse tempore Traiani.

1630 *Coloniae.* 8. Q. Curtius Rufus synopsibus & argumentis illustratus, denuo recognitus, opera *Matthaei Raderi. Coloniae apud Io. Kinckium.*

1633 *Lugduni Bat.* 12. ex officina *Elzevir.* cum notis *Tit. Popmae.* Quam nulli aliarum posthabendam, forsan & anteferendam omnibus censuit Freinshemius.

——— *ibid.* 12. ap. eundem, ut quidem legitur in titulo; sed notha est editio. De indiciis genuinae editionis, duabus figuris aeneis, vid. Com. de Rewiczky in Bibl. Gr. & Lat. p. 170 sq. ed sec.

1634 *Lugduni.* 12. Q. Curtius Rufus synopsibus & argumentis illustratus, opera *Matth. Raderi.*

1635 *Venetiis.* 12. Cuius exemplum habuit Snakenburgius, ad quod varias Codicis Fl. lectiones adnotaverat N. Heinsius; sed vitiosissimam esse editionem, testatur idem.

AETAS IV. *FREINSHEMIANA.*

1639 — 1801.

cuius princeps est *Io. Freinshemius*, idem & Supplementorum scriptor. Comites se adiunxere *Christoph. Cellarius*, qui nova Supplementa scripsit succinctius; & *Henr. Snakenburgius*, editionis 1724 omnium locupletissimae curator.

1639 & 1640 *Argentorati.* 8. 2 voll. (Freinshemii I.) *Alexander Magnus duobus Tomis repraesentatus*, *quorum*

hic Historiam Q. Curtii Rufi cum Supplementis & Indice copiosissimo complectitur; alter Commentarios in Q. Curtii libros superstites exhibet. Edebat Io. Freinshemius. *Argentor. MDCXL. Prostant apud heredes Lazari Zetzneri.* Haec in fronte Tomi primi. Alter, Commentarios continens, hunc habet titulum: *Io. Freinshemii Commentarii in libros superstites Q. Curtii Rufi. Argentor. MDCXXXIX.* — Hac editione *Sospitatoris Curtii* nomen meruit Freinshemius. Ad adornandam eam usus est variantibus lectionibus, a Iac. Bongarsio ex suis Codicibus ad Aldinum exemplar notatis; nec non trium MSS. Palatinorum differentiis, quas Gruterus olim ad suum Codicem contulerat: praeterea edd. veteribus, *Veneta* 1494, *Aldina*, *Basileensibus* 1517 & 1545, *Coloniense* 1538, *Lugdunense* 1591, *Elzeviriana* 1 & 2, *Amstelodamense Ianssonii* &c. His instructus subsidiis, & ubi ea deficiebant, nonnisi certissimam coniecturam secutus, textum multo, quam adhuc habebatur, emendatiorem dedit, additis ad eum illustrandum Commentariis varia & insigni doctrina repletis; adeoque superiorum editorum curas superavit, ut eius textus dehinc pro norma esset, quam recentiores editores ad nostram usque aetatem sequerentur. De Supplementis in deperditos Curtii libros a se scriptis ipse auctor in Epistola ad Iac. Vicofortium, praefationis loco praemissa, haec profitetur: *Quum istud Supplementum quantum possem elaboratissimum dare decrevissem, eo* (temporis penuria) *redactus sum, ut praeclare mecum actum putarem, si paulo melius efficerem, quam illud erat, quod vulgo circumferebatur ex Iustini Diodorique & Arriani diversis quandoque narrationibus, sine idoneo delectu atque ordine unum in corpus conflatum. Ut non verear ne quis mihi me blandiri dicat, si me quod dixi assecutum confidam. Quamvis item singulas sententias non, ut optaveram expendere, & verbis Curtii non indiligentem lectorem haud dedecentibus exprimere potui: in materia certe conquirenda non segnis fui, sed omnes auctores quos nancisci erat, ex quibus operae pretium sperabam, percucurri: suis quaeque temporibus adsignavi: quae pugnare videbantur, si qua poteram conciliavi: in ceteris probatiores auctores antehabui: interdum neminem unum secutus*

ſum, ſed ex omnium collatione, ipſarumque etiam rerum comparatione poſui, quod ſimillimum vero videbatur.

1644 *Amſtelodami.* 16. ap. *Ianſſon.*

1645 *Genevae.* 16.

1648 *Amſtelodami.* 12. cum Loccenii Indice philologico.

1649 *Lugduni Bat.* 8. ex accurata recenſione *Nic. Blancardi*, cum eiuſd. Comment. *Lugd. B. apud Dav. Lopez & Franç. Moiard.* — Ex variis aliorum commentariis compilata editio.

——— *Amſtelodami.* 8. cum notis Varr. accurante *Corn. Schrevelio.*

1650 *Monachii.* 12. Q. Curtii Rufi de rebus ab Alexandro M. geſtis Libri octo, in capita diſtincti, & ſynopſibus argumentiſque illuſtrati a *Matth. Radero.*

——— *Amſtelodami.* 12. apud *Elzevir.*

1655 *Amſtelodami.* 12. *Valentini Thilonis* Curtius orator; ſive orationes Curtianae brevi analyſi &c. illuſtratae.

1656 *Amſtelodami.* 12. cum notis *Loccenii.*

——— *Lugduni Bat.* 12. apud *Elzevir.*

1658 *Lugduni Bat.* 8. Q. Curtii Rufi Hiſtoria Alexandri M. cum notis ſelectiſſ. Variorum, Raderi, Freinshemii, Loccenii, Blancardi &c. Editio accuratiſſima, accurante C. S. (Corn. Schrevelio) M. D. *Lugd. Bat. apud Iohannem Elſevirium.* — Quidquid titulus promittat, mendis tamen gravioribus ſubinde laborat haec editio. Eſt penes nos.

——— *Ienae.* 12. Q. Curtii Rufi de rebus geſtis Alexandri M. hiſtoriarum quotquot ſuperſunt Libri, *Ioh. Loccenii* Indice philologico & Notis politicis illuſtrati. *Ienae, literis G. Sengenwaldi, ſumtibus Caſp. Mulleri Bibliop. Preslav.*

——— *Gothae.* 8. ex *Andr. Reyheri* editione.

1659 *Amſtelodami.* 12. cum Indice philologico & notis politicis *Io. Loccenii.*

1660 *Amſtelodami.* 12. ap. *Elzevir.*

1663 *Amſtelodami.* 12. Q. Curtii Rufi de rebus geſtis Alexandri M. hiſtoriarum quotquot ſuperſunt Libri, *Io. Loccenii* Indice philologico & Notis politicis illuſtrati. Editio noviſſima correctior & auctior. *Amſt. apud Io. Ianſſonium.*

——— *Norimbergae.* 8. *Phil. Caroli* Animadverſiones hiſtoricae, politicae, philologicae in Q. Curtii Rufi de re-

bus gestis Alexandri M. libros X. quibus dissertatio nova praemittitur. — Subiunctae eiusdem Animadversionibus in Agellii Noctes Atticas Norimb. 1663.

1664 *Amstelodami.* 8. ap. *Hackios*, cum notis Varr. accurante *Corn. Schrevelio.*

——— *Monachii.* 12. sine notis. Repetitio ed. 1650.

1665 *Amstelodami.* 12. apud *Elzevir.*

1666 *Traiecti ad Rhenum.* 12.

1668 *Francofurti.* 8. cum notis Varr. ex editione *Corn. Schrevelii.*

1669 *Antverpiae.* 16. cum synopsibus & argumentis *Matth. Raderi.*

1670 *Argentorati.* 4. (Freinshemii II.) *Q. Curtius Rufus de rebus Alexandri regis Macedonum, cum Supplementis, Commentariis & Indice locupletissimo* Io. Freinshemii. *Editio nova & accurata, ab ipso auctore paulo ante beatum suum obitum adornata, & in Commentariis ac Indice dimidia amplius parte aucta. Subnexa est Indicis in dictos Comment. Appendix. Opera & studio* Io. Henr. Rapp. *Argentorati sumptibus G. A. Dolhopffii & I. E. Zetzneri.* — Haec editio praestat omnibus; multa vero habet ex Raderi Comment. desumta. Nos quoque eam prae aliis secuti sumus.

——— *Amstelodami.* 12. cum emendationibus quibusdam *Iani Rutgersii*, & *Ios. Scaligeri* palmaria correctione loci Libri III.

——— *ibid.* 16. apud *Elzevir.* sine notis.

1671 *Roterodami.* 24.

——— *Amstelodami.* 12. ap. *Iansson.* cum notis *Loccenii.*

1672 *Londini.* 8.

1673 *Amstelodami.* 8. ex offic. *Elzevir.* cum notis selectis Varr. Raderi, Freinshemii, Loccenii, Blancardi &c. accurante *Corn. Schrevelio.*

1674 *Salmurii.* 12.

——— *Lipsiae.* 12. cum notis *Io. Loccenii*, & praefatione Ioach. Gesenii.

1675 *Aboae.* 12. ex Io. Freinshemii editione, cum Indice necessario, cura *Io. Gezelii.*

——— *Hamburgi.* 8. *Io. Schefferi* Notae in Q. Curtium. — In eiusdem Lectionum Academ. Libro. Hamb. 1675. p. 109 sqq.

1677 *Amstelodami.* 12. ap. *Elzevir.*

1678 *Parisiis.* 4. Q. Curtii Rufi de rebus gestis Alexandri M. cum Supplementis Freinshemii. Interpretatione & notis illustravit *Michaël le Tellier* e S. I. Iussu Christianissimi regis in usum Ser. Delphini. *Paris. ap. Fred. Leonard.* — *In hac editione*, inquit Fabricius, *perquam incommodum est, quod capita aliter distincta sunt, quam in aliis editionibus.* Ceterum Tellerius in edendo Curtio Huetium adiutorem habuisse dicitur.

——— *Amstelodami.* 12. ap. *Waasbergios*, cum notis *Loccenii.*

1681 *Lipsiae.* 12. cum notis *Loccenii.*

1684 *Amstelodami.* 12. Q. Curtii Rufi Historia Alexandri M. cum notis selectiss. Variorum, Raderi, Freinshemii, Loccenii, Blancardi &c. Editio novissima, cui accessit locorum difficiliorum interpretatio. *Amstel. ex typographia Blaviana, sumptibus Societatis.*

1685 *Ultraiecti.* 8. Q. Curtius Rufus de rebus Alexandri M. cum commentario perpetuo, & Indice absolutissimo *Sam. Pitisci.* Quibus accedunt *Mottevayeri* de Curtio Dissertatio; *Io. Freinshemii* Supplementa; Figurae ex veterum monumentis ad historiam Alexandri illustrandam depromptae, & illarum exegesis; Alexandri genealogia & synopsis chronologica. *Ultrai. ap. Franc. Halma.*

——— *Lipsiae.* 12. cum notis *Io. Loccenii.*

1687 *Amstelodami.* 8. cum Supplementis Io. Freinshemii, & Indice copiosissimo. *Amst. ap. Henr. Wetstenium.* cum figg.

——— *Francofurti.* 12. Q. Curtius Rufus cum supplementis, *Iani Rutgersii* emendationibus, nec non *Io. Loccenii* Indice philologico.

1688 *Lipsiae.* 12. (Cellarii I.) Q. Curtii Rufi rerum Alexdri M. Libri superstites. Recensuit, Supplementis, Commentariis, & tabulis geographicis illustravit *Christoph. Cellarius.* Lipsiae *ap. Thom. Fritsch.*

1690 *Amstelodami.* 12. ap. *Elzevir.*

1691 *Lipsiae.* 12. ex recens. *Christoph. Cellarii.* Repetitio ed. 1688.

1693 *Traiecti ad Rhen.* 8. cum commentario perpetuo & Indice absolutissimo *Sam. Pitisci.* — Auctior quidem est haec editio priore an. 1685; sed de mendis typographicis & integris versibus in ea omissis queritur Chr. Iunckerus.

1696 *Lugduni Bat.* 8. Q. Curtius Rufus de geſtis Alexandri M. cum commentariis Varr. Raderi, Bongarſii, Popmae, Salmaſii, Gronovii, Loccenii &c. & Supplementis Freinshemii, nec non pluribus iconibus in aes inciſis. *Lugd. B. excudit Petrus van der Aa.*

——— *Lipſiae.* 12. ex recenſ. *Chriſtoph. Cellarii.*

1698 *Hamburgi.* 12. c. n. *Rutgerſii* & *Loccenii.*

1699 *Pariſiis.* 8. Latine & Gallice ex verſione Vaugelaſii. 2 voll.

1700 *Dreſdae.* 12. c. n. *Chriſt. Iunckeri.*

——— *Amſtelodami.* 8. cum verſione Gallica Vaugelaſii. 2 voll.

1701 *Lipſiae.* 12. cum notis perpetuis ad modum Minelli, cura *M. Andr. Stubelii.*

——— *Argentorati.* 4. *Io. Henr. Boecleri* Excerpta Curtiana. — In eiuſd. Diſſertatt. Acad. Argentor. 1701. Tom. II, p. 653 ſqq.

1702 *Amſtelodami.* 12. c. n. *M. Andr. Stubelii*, ſed omiſſo auctoris nomine.

1703 *Lugduni Bat.* 8. *Iac. Perizonii* Q. Curtius Rufus reſtitutus in integrum, & vindicatus a variis accuſationibus &c. Io. Clerici. *Lugd. B. ap. Henr. Teering.*

1704 *Coloniae.* 12. ſine notis.

——— *Coloniae Munat.* (Baſil.) 12. cum Supplem. & Indice triplici. Acced. Plutarch. de vita & fort. Alex.

1705 *Londini.* 8. Q. Curtii Rufi de rebus geſtis Alexandri M. libri, cum Supplementis Freinshemii. Interpretatione & notis illuſtravit *Michaël le Tellier*, iuſſu Chriſtianiſſimi regis, in uſum Ser. Delphini. *Lond. impenſis A. & I. Churchill.* — Repetitio editionis Pariſ. 1678.

1708 *Lipſiae* & *Coburgi.* 8. c. n. *Chr. Iunckeri.*

——— *Ultraiecti.* 8. Pitiſci ed. II. an. 1693 cum nova tituli pagina.

——— *Hagae Comitum.* 8. Q. Curtii Rufi Alexander M. & in illum Commentarius *Samuelis Pitiſci.* Editia tertia. *Hagae Com. apud Petrum van Thol.*

1710 *Pariſiis.* 12.

1711 *Lipſiae.* 12. Repet. ed. *Cellarii* 1688. cui editioni ſuas in tironum uſus notas adiunxit *Chr. Schoettgenius.*

1712 *Rothomagi.* 8.

——— *Hildeſii.* 12.

——*Ienae.* 8. *Christoph. Aug. Heumanni* Hebdomas Curtiana. — In eiusd. Parergis Criticis. Ienae. 1712. p. 94 — 106.
1714 *Lipsiae.* cum notis ad modum Minellii.
1715 *Coburgi.* 8. cum notis *Chr. Iunckeri.*
1716 *Londini.* 12. Q. Curtii de rebus gestis Alexandri M. Libri. *Lond. ex officina Iac. Tonson & Ioh. Watts.* — Editor est *Mich. Maittaire*, qui variantes lectiones ex Veronensi codice anno 1491 impresso praemisit.
1718 *August. Vind.* 8. cum notis Germanicis *Em. Sinceri.*
1720 Eadem, ibid. 8.
1721 *Lipsiae.* 12. Q. Curtii Rufi de rebus gestis Alexandri M. historia superstes. *Christophorus Cellarius* recensuit, novis Supplementis, Commentariis, Indicibus & tabulis geographicis illustravit. Notulas in usum tironum adiecit *Christ. Schoettgenius.* Lips. *ap. Thomam Fritsch.*
——*Amstelodami.* 16.
1722 *Lugduni Bat.* 8. c. n. *Titi Popmae.*
——*Lipsiae.* 12. c. n. ad modum Minellii.
1724 *Delphis & Lugd. Bat.* 4. Q. Curtii Rufi de rebus gestis Alexandri M. regis Macedonum Libri superstites. Cum omnibus Supplementis, variantibus lectionibus, commentariis ac notis perpetuis Fr. Modii, V. Acidalii, T. Popmae, Io. Freinshemii, Ioh. Schefferi, Christoph. Cellarii, Nic. Heinsii. Selectis & excerptis Ph. Rubenii, I. Rutgersii, C. Barthii, Ioh. Loccenii, M. Raderi, Cl. Salmasii, Io. Frid. Gronovii, M. Tellierii, Christoph. Aug. Heumanni, itemque Iac. Perizonii vindiciis, & aliorum observationibus, auctioribusque Indicibus. Curavit & digessit *Henricus Snakenburg. Delphis ap. Adr. Beman, Lugd. B. ap. Sam. Luchtmans.* — De qua editione ita Ernestius iudicat in Bibl. Fabr. Tom. II, p. 352: *In ea basis textus facta est recensio Freinshemiana secundum primam editionem, a qua sine gravi & iusta causa non discederetur, quod & paucis locis factum est. Libris scriptis usus est tribus, uno vetere & bono, duobus recentioribus Vossianis, excerptis ex MSto altero, forte Florentino, lectionibus ab Heinsio in exemplo Veneto scriptis. Ab exemplis editis parum instructus fuit, nec habuit ullam Aldina priorem. Nempe vir doctus,*

ut saepe fit, ad edendum Curtium accessit, non, quia libros Curtii, & eius exempla antiqua, diu tractasset, & observasset multa, quibus ei prodesse vel corrigendo, vel illustrando posset; sed quia a librariis opportunitas edendi oblata esset. Neque tamen haec editio contemnenda est, in qua quidquid boni ab superioribus vel editoribus, Modio *inprimis*, Freinshemio, Acidalio, *in Curtii libros scriptum est, aut ab aliis viris doctis per occasiones alias bene, vel ad emendandum vel ad explicandum, dictum reperitur*, cum *Vindiciis etiam* Perizonii, *item Supplementa omnia edita, denique in capite, quae Freinshemius de aetate, vita, edd. Curtii scripsit, adspersis etiam suis notis. Inter textum & notas interiecta est Lectt. varr. collectio.*

1725 *Londini.* 8. editio Mich. le Tellier ad usum Delphini repetita.

1726 *Basileae.* 12. cura *Maittairii.* Repetitio ed. Lond. 1716.

1727 *Hagae Com.* 12. cum Freinshemii Supplem. & c. n. *Cellarii.* 2 Tom.

1730 *Lipsiae.* 12. c. n. ad modum Io. Minellii.

1734 *Aug. Vind.* 8. c. n. Germ. *Sinceri.*

1737 *Regiomonti.* 12. c. n. *Cellarii.*

——— *Lipsiae.* 12. c. comm. *Cellarii* & notulis *Chr. Schoettgenii.*

1738 *Pedepondi.* 8. cum notis *Desingii.*

1740 *Lipsiae.* 12. c. notis ad modum Minellii.

——— *Amstelodami.* 12. eadem ed.

1743 *Brunsv.* 12. c. notis *Loccenii.*

1745 *Lipsiae.* 12. c. commentariis *Christoph. Cellarii*, & notulis *Chr. Schoettgenii.*

——— *Aug. Vind.* 8. c. n. Germ. *Em. Sinceri.*

——— *Halae.* 12. sine notis.

1746 *Londini.* 8min. Q. Curtius Rufus. *Lond. typis I. Brindley.* 2 voll.

——— *Berolini* (s. Ulmae) 8. cum Supplem. Freinshemii, cura *I. P. Milleri*, addita versione Gallica Vaugelasii. *Berol. ap. Ambr. Haude, typis Wagneri typographi Ulmensis.*

1747 *Pedepondi.* 8. c. n. *Desingii.*

——— *Aug. Vind.* 8. c. n. Germ. *Em. Sinceri.*

1750 Eadem, ibid. 8.

1751 *Londini.* 12. ed. *Mich. Maittairii* 1716. recusa.

1752 Eadem, ibid. 12.
1757 *Parisiis.* 12. Q. Curtii Rufi de rebus gestis Alexandri M. Libri decem (cum Suppl. Freinsh.) *Paris. typis I. Barbou.* — Editio nitida. *Textum,* ait editor in Praef. *quoad fieri potuit, emendatissimum exhibuimus; eumque ad celebratissimam* Henr. Snakenburgii *editionem potissimum conformavimus. Manuscriptos etiam bibliothecae Regiae codices evolvimus, ut si quid opis conferre possent, id bono rei litterariae impenderemus. Sed quoniam frustra hanc operam sumpsimus; monere satis sit nos codice 700 annorum fultos, ab hac nostra editione abegisse Curtii suppositiitium nec genuinum foetum* (Curt. Lib. IV, cap. 11. coll. Iustin. Lib. XI, cap. 12.) *quem, cum e Iustino fuerit invectus, restituere parenti cum fide debuimus.*
——— *Aug. Vind.* 8. c. n. Germ. *Em. Sinceri.*
1764 *Parisiis.* 12. ex recens. *Valart.* cum notulis. *Paris. ap. Barbou.*
1765 *Lipsiae.* 12. c. n. *Christoph. Cellarii.*
1768 *Lemgoviae.* 8. Lat. & Germ.
1769 *Londini.* 12. Repetitio ed. *Mich. Maittairii* 1716.
1770 *Berolini.* 8. cur. *Petr. Millero* cum versione Gallica Vaugelasii. Repetitio ed. 1746.
1774 *Lugduni.* 12. cum versione Gallica Vaugelasii. 2 voll.
1776 *Aug. Vind.* 8. c. n. Germ. *Em. Sinceri.*
1777 *Norimbergae.* 12. cum Suppl.
1778 *Herbipoli* & *Fuldae.* 8. ad optimas editiones recusa.
1782 *Biponti.* 8mai. Q. Curtii Rufi de rebus gestis Alexandri M. Libri, cum Supplementis Io. Freinshemii. Praemittitur notitia literaria. Accedit Index. Studiis Societatis Bipontinae. Editio accurata. *Bip. ex typographia Societatis.* 2 voll.
1790 *Mannhemii.* 8min. Q. Curtii Rufi de rebus gestis Alexandri M. secundum optimas novissimasque editiones.
1792 *Oxonii.* 8. Variae Lectiones & Supplementa Q. Curtii Rufi e MSS. Coll. Corp. Chr. & Bodl. In Musei Oxoniensis Litterarii Conspectu. Oxonii 1792. pag. 1 — 30.
1794 *Halae.* 12. Q. Curtii Rufi Historia Alexandri M. Halae, sumtibus Orphanotrophaei.
1795 *Helmstadii.* 8. Q. Curtii Rufi de rebus gestis Alexan- M. Libri superstites. E recensione & cum Supplemen-

tis Io. Freinshemii. Varietate lectionis atque perpetua adnotatione illustrati a *Dit. Ioach. Theod. Cunze.* Voluminis I. Pars I. *Helmstadii ap. C. G. Fleckeisen.*

VERSIONES.

HISPANICAE.

1481 La Historia de Alexandro scrita de Quinto Curtio Ruffo, dialecto Valentina, ex romano sermone, interprete *Ludovico de Fenollet:* Barcinone per Petrum Posa Gotholaunum Presbyterum, & Petrum Bru Sabaudum socios. fol.

1496 Q. Curtius Ruffus, hispano sermone, una cum collatione Caesaris cum Alexandro Magno. Hispali per Meinardum Ungut & Stanislaum Polonum. fol.

1534 Quinto Curcio delos hechos del magno Alexandre rey de macedonia: nuevamente traduzido: y suplidos los libros que del faltan de otros autores. MDXXXIIII. *Haec in fronte. In fine:* Aqui haze fin la hystoria de Alexandre magno - segun que la escrivio Quinto curcio — Impressa enla muy noble y leal ciudad d' Sevilla en casa de Iuan cromberger enel mes de Enero. Anno de Mille quinientos e treynta y quadro. fol. —— Auctor huius versionis est *Gabriel de Castaneda.*

1699 interprete *Matthaeo Ybannez de Segovia.* Madriti. fol.

GALLICAE.

1530 Quinte Curce, Historiographe, des Gestes d'Alexandre, translaté en François. (auctore anonymo.) à Paris, par Jaques le Messier. fol.

1613 Quinte Curce tourné en François par *Nic. Seguier.* à Paris. 8.

1614 Eadem recusa Genevae. 8. ap. Petr. de la Roviere.

1623 Quinte Curce tourné en François par *Nic. Seguier.* Seconde edition enrichie d'observations. à Paris. 8.

1646 Quinte Curce de la vie & des actions d'Alexandre le Grand, de la traduction de *Claude Favre de Vaugelas;* avec les Suppléments de I. Freinshemius sur Quinte Curce traduits par *Pierre du Ryer.* à Paris. 4. — Elegans versio, cuius laus non obsoluit per tot annorum seriem, & tot linguae mutationes. Repetita dein Paris. 1647. 4. 1653. 4. ap. Aug. Courbé. 1659. 4. ap. eund. 1662. 8. 2 voll. 1664. 8. 1668. 8. 1680. 12. 2 voll. 1681. 8. Amstel. 1665. 8. 1673. 8. 1684. 8. 1699. 8. 1700. 8. & posthac saepissime, passim etiam cum textu Latino. Optima est editio, quae prodiit 1668. hoc titulo:

1668 Quinte Curce de la vie & des actions d'Alexandre le Grand. De la traduction de Mr. *de Vaugelas.* Troisieme edition, sur une nouvelle copie de l'auteur, qui a été trouvée depuis la premiere & seconde impression. Avec les Supplemens de Iean Freinshemius sur Quinte Curce, traduits par feu Mr. *du Ryer.* à Paris, chés L. Billaine. 8.

GERMANICAE.

1573 Alex. M. Kœnigs in Macedonien Historia. Frankfurt a. M. 8.

1653 Q. Curtius Rufus *&c.* von *Hanns Fridrich von Lehsten.* Frankf. und Leipzig. 16.

1658 Eadem repetita ibid. 16.

1666 Q. Curtius Rufus von den Thaten Alexanders des Grofsen, Kœnigs der Macedonier. Aus dem Latein übergesetzet, in gewisse Capitel abgetheilet, mit Summarien versorget, und nun zum dritten mal ans Licht gestellet, durch *Hanns Fridrich von Lehsten*, auf Wahrdau und Dœlitz. Frankfurt, auf Ioachim Wildens, Buchhændlers in Rostock, Kosten. Im Iahr M. DC. LXVI. 8.

1676 Eadem recusa ibid. 8.

1696 Eadem ibid. 8.

1705 Eadem ibid. 8.

1720 Q. Curtii Rufi de vita & rebus gestis Alexandri Magni. Das ist: Q. Curtii Rufi gegebene Nachricht von dem Leben und von denen Thaten Alexandri des Grossen, welche in die reine teutsche Sprache übersetzet,

wie auch mit lateinifchen Phrafibus und vielfæltigen Anmerkungen und ausführlichen Supplementis verfehen worden ift; nebft einer Vorrede, worinnen unterfchiedene Anmerkungen von denen teutfchen Ueberfetzungen vorgeftellt werden (von *Leonh. Chriftoph Rühl*). Halle im Magdeburgifchen. 8.

1748 Q. Curtius Rufus von *Chr. Wilh. Kritzinger.* Bautzen. 2 Th. 8.

1768 Q. Curtius Rufus von dem Leben und den Thaten Alexanders des Grofsen, mit Ioh. Freinsheims Ergænzungen ins Deutfche überfetzt von *Ioh. Franz Wagner.* Lemgo. 2 Th. 8. Lat. & Germ.

1775 von *P. A. Defing.* Augsburg. 8.

1783 & 85 Q. Curtius Rufus von dem Leben und Thaten Alexanders der Grofsen, mit Ioh. Freinsheims Ergænzungen, überfetzt und mit erlæuternden Anmerkungen begleitet von *I. P. Oftertag.* Frankfurt a. M.

ANGLICAE.

1553 The Hiftorie of Quintus Curtius, conteyning the Actes of the greate Alexander, translated out of Latin into Englishe by *Iohn Brende.* London, printed by Richard Tottel. 4.

1561 Eadem, ibid. apud eundem. 4.

1570 Eadem, ibid. apud eundem. 8.

1592 Eadem, ibid. per Abel Jeffes. 4.

1652 The Life and Death of Alexander the Great, King of Macedon, in ten Books, written by Q. Curtius Rufus, and translated into English by *Robert Codrington.* London. 4.

1670 Eadem repetita ibid. 12.

1673 Eadem, ibid. 12.

1690 The Life of Alexander the Great, written in Latin by Q. Curtius, and translated into English by feveral hands, with an Epiftle to the Queen Mary, by *Nahum Tate*, being a Comparifon of fome of the Actions of King William with thofe of Alexander the Great. London, printed for Francis Saunders. 8.

1714 The Hiftory of the Wars of Alexander the Great, translated from Quintus Curtius, by *Iohn Digby.* London, ptinted for Bernard Lintot. 2 voll. 12.

1726 Eadem, ibid. 2 voll. 12.

1747 The Hiſtory of the Wars of Alexander the Great, translated from Q. Curtius, by *Iohn Digby*. Reviſ'd by Mr. *Young*. London. 2 voll. 12. with maps.

ITALICAE.

1478 La Hiſtoria. d'Alexandro. Magno. Figliuolo. Di. Philippo. Re. Di. Macedonia. Scripta. Da. Quinto. Curtio. Rufo. Et tradocta. In. Vulgare. Da. P. Candido (*Decembrio*). *Haec in fronte. In fine:* Finiſce. La. Comparatione. Di. Caio. Julio. Caeſare. Imperadore. Maximo. Et. Dalexandro. Magno. Re. Di. Macedonia. Ordinata. Da. P. Candido. Col. Suo. Judicio. Jnſieme: Felicemente. Dall. Originale. Impreſſum. Florentiae. Apud. Sanctum Jacobum. De. Ripoli. Anno. M. CCCC. LXXVIII. fol. min.

1488 Eadem, Mediolani. fol.

1519 Q. Curtio. *In fine:* Impreſſo in Florentia per li heredi di Philippo di Giunta nel anno del Signore. M. D. XIX. di Giugno, Leone X. Pontifice. 8. — Repetitio antecedentis.

1524 Quinto Curtio. *In fine:* Impreſſo in Vinegia per Gregorio de Gregorii nel anno del Signore. M. D. XXIIII. del meſe de Aprile. 8. — Rep. ed. 1519.

1530 Quinto Curtio. *In fine:* Impreſſo in Florentia per gli heredi di Philippo di Giunta nel anno del Signore M. D. XXX. di Novembrio. Clemente ſeptimo Pontifice. 8. — Rep. ed. 1519.

1531 Quinto Curtio da *P. Candido* di Latino in Volgare tradotto & novamente corretto. *In fine:* In Vinegia per Vettor q. Piero Ravano, della Serena & Compagni, Nel anno del Signore. M. D. XXXI. del meſe di Agoſto. 8.

1535 Quinto Curtio Ruffo Hiſtorico, nel qual ſi trattano i fatti, e le guerre de Aleſſandro Magno, tradotto di latino nella volgar lingua per l'eccellente huomo *P. Candido.* Aggiuntovi una comparatione di Giulio Ceſare, e di Aleſſandro, compoſta per eſſo Candido. Nuovamente con gran diligenza ſtampato. *In fine:* In Vinegia per Vettor q. Piero Ravano, della Serena

& Compagni, Nel anno del Signore. M. D. XXXV. del mese di Settembrio. 8.

1558 Q. Curtio de' fatti di Alessandro Magno, Re de' Macedoni, tradotto per M. *Tomaso Porcacchi*, con alcune Annotationi, dichiarationi, & avvertimenti, & con una lettera di Alessandro ad Aristotele, del sito dell' Indie, & con la Tavola copiosissima delle cose notabili. All' Illustriss. & Molto Reverendo Signore il S. Federigo Gonzaga. In Vinegia appresso Gabriel Giolito de' Ferrari. 4.

1559 Eadem. — Venetia, per Gabriel Giolito de' Ferrari. 4.

1565 Eadem. — Venetia. 12.

1661 Eadem. — Venetia, presso Gio. Pietro Brigonci. 12.

1665 Eadem. — Venetia, per Gio. Pietro Brigonci. 12.

1668 Eadem. — Venet. per Gio. Pietro Brigonci. 12.

1673 Eadem. — Venetia, per Gio. Pietro Brigonci. 12.

1676 Eadem. — Venetia. 12.

1698 Q. Curzio, da *Nicolò Castelli*. Lipsia. 8.

1736 Q. Curzio tradotto per *Tomaso Porcacchi*. Venezia, appresso Giovanantonio Remondini. 12.

BELGICAE.

1639 Q. Curtii historie van 't leven ende de daden Alexandri de Groot, overgeset door *A. Snel.* t' Amst. 8.

1648 Q. Curtii historie van 't leven en daden Alexandri de Grote. Rotterdam. 8. — Repetitio antecedentis.

1663 Q. Kurcius Historie van 't Leven en Bedrüf van Alexander de Groot, met de Vervulling van 't eerste en tweede Boek en van andere plaatsen door I. Freinshemius. Alles door *I. H. Glazemaker* uit het Latyn vertaalt. Amsterd. by Gerrit van Goedesberg. 8.

1683 Eadem recusa ibid. 8.

1694 Q. Curtii historie van Alexander den grooten. Antwerp. 8. — Novissime tandem Belgice conversus prodiit Curtius, tabulis etiam in aes incisis exornatus,

1728 Amstelod. 8.

SUECICA.

1695 Holmiae. 8. interprete *Io. Sylvio.*

DANICA.

1704 Hafniae. 8. Supplementa Freinshemii & liber Curtii tertius per *Wingaardum*.

POLONICA.

1624 Cracoviae. fol.

RUSSICA.

1710 Moſcuae. 4. interprete *Elia Kopvewitz*.

I. FREINSHEMII

SUPPLEMENTA

IN

Q. CURTIUM.

I. FREINSHEMII SUPPLEMENTORUM IN Q. CURTIUM

LIBER I.

ALEXANDRI, qui ademtum Perfis imperium in Graeciam intulit, vitam atque res geftas plurimi Graecorum memoraverunt: ex quibus plerofque operum fuorum fpectatores, quofdam etiam focios atque miniftros habuit; nonnullos, ut erat avidus manfurae poft mortem gloriae, ad hoc ipfum evocavit, ut res fuas traderent pofteritati. Ceterum praeter ipfam rerum magnitudinem, innata genti fabularum cupido effecit, ut eorum complures monftris quam vero fimiliora proderent: fide autem digniffimi videnter Ptolemaeus, qui poftea regnavit, & Ariftobulus. Etenim exftincto iam Alexandro fua edentibus metus & affentationis caufae decefferant, quibus fere narrandarum rerum veritas corrumpi folet: nam Ptolemaeum etiam regii nominis dignitatem mendaci hiftoria polluere voluiffe, quis crederet? Uterque autem cum multis ad res Alexandri pertinentibus negotiis non interfuerint modo, verum etiam praefuerint, veriffima prae aliis tradere potuiffe liquet. Quoties igitur confentiunt, ceteris antehabuimus: ubi in diverfum abeunt, ex copia rerum ea potiffimum fecrevimus, quae di- 1

ligenter inter fe compofita proxime ad rerum geftarum fidem videbantur accedere. Quod etiam poft aetatem Alexandri alios Graecorum fecutos video, quibus aliqua veri cura fuit; & nuper ex Sicilia Diodorum. Nam qui ex Romanis animum ad hiftoriam applicuerunt, ii patriis rebus contenti, externa neglectui habuere: quia victoris populi gefta componentibus neque maieftas rerum deerat, & plus utilitatis allatura videbantur in eadem republica degentibus. Quorum ftudium ut laude digniffimum arbitror, fic extra reprehenfionem fore confido, fi noftris etiam hominibus oftendam eum regem, qui unus omnium mortalium, intra breviffimum aevi fpatium, plurimum terrarum occupavit: quo appareat, non forte neque temere res humanas ferri; fed plerumque fortunam pro moribus; neque diuturnam effe felicitatem, quae virtute deftituatur. Igitur Alexandrum omnibus ingenii fortunaeque dotibus abunde auctum ornatumque fuiffe comperio, quibus fatalem tantae potentiae virum oportebat inftrui. Genus ab Hercule repetebant Macedonum reges: Olympias, Alexandri mater, initia fuae gentis ad Achillem referebat. Puero neque incitamenta exemplaque gloriae, neque virtutis magifter aut exercitatio deerant. Quippe Philippus pater continuis bellis contemtam ante Macedonum gentem extulit, & coacta in ordinem Graecia, cunctis formidabilem fecit. Denique non folum operum poft fe geftorum fundamenta pofuit; verum etiam cum decederet, Perfico bello intentus, delectus habuerat, commeatus, pecuniam, exercitum paraverat; & Parmenionis opera iam Afiam aperuerat. Sed in eo rerum momento fubductus eft, ut & maxima gerendi belli fubfidia filio, & plenam gefti gloriam relinqueret: quadam fortunae induftria, quam unus hic perpetuo obfequentem fibi habuit. Cuius admiratione non poftea modo, fed ftatim ab initio dubitatum eft, rectiufne foret, non per Aeacidas aut Herculem, fed ab ipfo protinus Iove, tanto homini divinae ftirpis originem afferere. Ipfe quidem, cum Hammonem Libycum adiret, eius filium fe appellari voluit, ut poftea

trademus. Ceterum *draconem in cubili matris eius visum, quem Iuppiter induerit, eoque genitum fuisse Alexandrum*, multi crediderunt: *insomniis etiam, vatumque responsis fidem generis factam: & cum Philippus Delphos sciscitatum misisset, oraculo monitum*, ut Hammonem inprimis revereretur. Nec desunt, qui *fabulosum id quidem, non tamen adulterium matris falso iactatum* afferant. *Quippe pulsum Aegypti regno Nectanebum, non, ut vulgo arbitrantur, in Aethiopas concessisse; sed cum adversus vim Persicam in Philippo maxime praesidium speraret, in Macedoniam vectum, magicis praestigiis illusisse Olympiadi, torumque hospitis temeravisse. Suspectam quidem exinde Philippo, neque aliam tam intimam divortii, quod inter eos secutum est, causam, pro comperto postea fuisse. Etiam quo die Philippus Cleopatram domum deduxerat, Attalum, sponsae avunculum, Alexandro natalium dedecus exprobrare ausum, ipso quoque rege ex sese genitum negante: denique de Olympiadis adulterio non in nostro solum orbe, sed apud devictas quoque nationes, pertinacem rumorem obtinuisse. Verum velandae ignominiae repetitum ex antiquis fabulis de dracone commentum: idem enim olim de Aristomene Messenios, de Aristodama Sicyonios iactavisse.* Sane apud maiores nostros de Scipione, qui Carthaginem prior afflixit, eadem ferme fama fuit; similisque divinitatis opinionem Romani modo principis ortus habuit: nam de conditore Urbis Romulo quid attinet dicere, cum nulla gens tam vilis reperiatur, quae sui generis auctorem non faciat Deum, aut Deo editum? Ceterum Nectanebi fuga temporibus hisce non congruit: sexennis enim iam erat Alexander, cum ille ab Ocho victus, avitis opibus excideret. Nec ideo minus vanum est, quod de Iove fertur. Ipsa quidem Olympias, demto post mariti necem metu, asseverationem filii Iove se genitum credi volentis irrisisse dicitur, missaque epistola petivisse, *ne se, nihil tale commeritam, odiis Iunonis obiectare pergeret.* Antea enim ipsa maxime fabulam confirmasse creditur, proficiscentemque in Asiam Alexandrum monuisse, *ut memor originis digna tanto genitore capesseret.* Verum tamen ostentis Deûm variisque praesagiis inter conceptum editum-

que partum ſignificatum fuiſſe, quantus homo naſceretur, conſenſu traditur. Obſignatam Olympiadis alvum annulo, cuius ſculptura leonem praeferret, per quietem Philippus vidit. Cuius rei memoriam ſervavit Alexandria, quam in Aegypto conditam, aliquamdiu Leontopolim appellavere. Nam de Alexandri magnanimitate & robore ſomnium illud interpretatus erat Ariſtander, peritiſſimus vatum, qui poſtea comes ei haeſit, ſacriſque eius praefuit. Qua autem nocte Olympias peperit, maximi per Aſiam nominis templum Epheſiae Dianae ignis hauſit. Intulerat eum cuiuſdam hominis perditi furor; qui comprehenſus tortuſque, non alia mente id commiſiſſe faſſus eſt, quam ut magno aliquo facinore memoriam ſui diuturnam efficeret. Ergo tam foedi exempli cladem non iſtius tantum aedis damno aeſtimavere Magi, qui tum Epheſi degebant; verum pro maioris ruinae praeſagio habentes, totam urbem moeſtis implevere clamoribus: *exortam alicubi facem, cuius incendio, ſimilem ob cauſam, totus olim Oriens conflagraturus eſſet.* Forte per idem tempus Potidaeam Athenienſium coloniam Philippus ſubegerat, cum & Olympia quadrigis ſe viciſſe cognovit, & a Parmenione, quem in Illyrios miſerat, maioris momenti nuntius venit, *fuſis ingenti proelio barbaris, Macedonas proſpere pugnaviſſe.* Exſultanti tam laeto ubique votorum exitu etiam de Olympiadis partu renuntiatum eſt: nec dubitavere vates; *invictum fore, qui inter tot victoriarum palmas naſceretur.* Ferunt, tot ſimul proſperarum rerum cumulo attonitum regem, & invidiam Deûm veritum, oraviſſe Nemeſin, *ut hoc fortunae obſequium, modica aliqua calamitate ulciſci contenta foret.* Proditum etiam eſt memoriae, *in oppido Pella duas aquilas in culmine domus, ubi puerum enixa erat regina, tota die perſediſſe. Gemini per Europam Aſiamque imperii augurium id fuiſſe*, poſt eventum facile interpretati ſunt. *Terram quoque tum moviſſe, magnamque tonitruorum fulminumque vim erupiſſe coelo*, auctores habeo. Natus eſt autem, ut accuratiores tradunt, incipiente Olympiade ſexta ſupra centeſimam, praetore Athenis Elpine, A. D. XII Kalend. Sextil. quem tum

menſem Macedones *Loum* vocabant: quo tempore populus Romanus quadringenteſimum fere annum agens, vicinorum bellis exercebatur, & ſubiugando terrarum orbi quotidianis incrementis praeludebat. At Philippus, auctus filio, de 2
quo propter oblata tot omina ſpem ampliſſimam conceperat, in educationem curamque eius omnes cogitationes convertit. Quippe vir prudens & amans patriae, nihil molitionibus ſuis profectum facile ſentiebat, ſi rebus undique motis, hominem imperitum aut ſegnem Macedoniae poſt ſe relinqueret: ſuam quoque gloriam haud durabilem futuram, ſi maximarum rerum inſtrumenta, quae tanta induſtria parabat, ſucceſſoris inertia corrupiſſet. Leguntur inter epiſtolas eius, venuſtatis & prudentiae plenas, literae, quas tum ad Ariſtotelem, qui cum Platone exercebatur, Athenas miſit, in hunc fere modum ſcriptae. *Philippus Ariſtoteli ſalutem dicit. Certiorem te facio, filium mihi genitum eſſe. Nec perinde Diis gratiam habeo, quod omnino natus eſt, quam quod te florente naſci illum contigit: a quo educatum inſtitutumque neque nobis indignum ſpero evaſurum, neque ſucceſſioni tantarum rerum imparem. Satius enim exiſtimo carere liberis, quam opprobria maiorum ſuorum tollentem, in poenam genuiſſe.* Neque fefellit eum opinio: quippe puer, Ariſtotele doctore diu uſus, ad res in ea aetate gerendas inſigne praeſidium ſibi comparavit. Sed haec poſtea acciderunt. Interim conſtituti ſunt infanti nutritores atque paedagogi, Leonidas, Olympiadis propinquus, & Lyſimachus Acarnan. Philippus nationis eiuſdem adiectus, qui valetudinem pueri regeret: Hellanicae (Dropidis erat filia, ex illuſtrioribus Macedonum feminis) corporis & morum recta temperie probatae nutricis munus demandatum eſt. Hac cura paucos intra annos effectum eſt, ut iam tum polliceri videretur eum regem, quem poſtmodum exhibuit. Nam & in puerilibus membris indomitus eminebat vigor; & eximiae indolis argumenta aetatem longe praevenerant. Excellens nativa & genuina venuſtate corporis, cultum aſpernabatur, *anxiam formae curam feminis convenire* dictitans, *quae nulla alia dote*

aeque commendarentur: *si virtutis potiri contigisset, satis se speciosum fore.* Fuit autem, cum adolevisset, iusta membrorum proportione conspicuus, artubus robustis, probeque compactis: vi tamen, quam specie, validior; quippe corporis eius habitus intra proceritatem stetit. Cutem habuit candidam, nisi quod in malis, itemque pectore, grato rubore suffundebatur: capillum flavum, leniter intortum: nasum aquilinum: oculos varios, nam laevus glaucus fuisse traditur, altero nigerrimo. Inerat autem ipsis occulta quaedam vis, ut sine veneratione atque horrore quodam intuentium non adspiceretur. Pernicitate pedum admirabili fuit; quam ut magnae in expeditionibus utilitatis, etiam rex non omisit exercere, saepeque cum velocissimis suorum cursu certare visus est: patientia laboris supra fidem eximia; qua saepe una, difficillimis temporibus, sibi exercitibusque suis salutem peperit. Exercitationibus crebris, & calidissima corporis temperie, adeo, quidquid vitiosi humoris sub cute colligi solet, expugnavit, ut suavem ex ore membrisque exhalaret odorem, eoque etiam tunicas, quibus uteretur, impleret: ob easdem causas, ut quidam putant, ad vinum iramque proclivior. Visuntur adhuc imagines eius statuaeque, summorum artificum opera: ne enim vulgarium sculptorum pictorumve temeritate oris sui honor obsolesceret, studiose cavit; *poenam* comminatus, *si quis iniussu suo conaretur.* Ergo abundante tum artificum copia, volentem unus Apelles pinxit, sculpsit Pyrgoteles, Lysippus & Polycletus aere duxerunt. *Citatiorem gressum Leonidae vitium fuisse*, ferunt; *ex ipsius consuetudine id haesisse Alexandro: quod postea, cum enixe vellet, corrigere non potuerit.* Equidem educationi plurimum tribui debere, non infiteor; ceterum hoc quidem naturae potius adolescentis, quam assuetudini, deputo: etenim in homine velocissimae mentis necessum erat, ut ardorem animi, corporis etiam motus sequeretur. Quem adeo non in vitio posuere successores ipsius, ut etiam studiose aemularentur; simul depressiore in laevum collo, obtutum eius vibrantem, & elatiorem vocem imitati, cum

animum non exprimerent: quippe plurimorum ex illis longa vita vix quidquam habuit dignum, quod cum huius pueritia compararetur. Neque enim quidquam aut loquebatur, aut agebat humile; ſed dictis factiſque par fortunae ſuae, vel etiam ſupra erat. Nam cum eſſet laudis avidiſſimus, non undecunque eam affectabat, ſed optimis quibuſque comparari gaudebat; ingloriam ex vilibus palmam intelligens, tantoque illuſtriorem victoriam, quanto quos viciſſet pluris haberentur. Ergò dicentibus, *quoniam curſu plurimum valeret, debere profiteri nomen ſuum inter eos, qui Olympicis ludis certaturi eſſent, cognominis ſibi regis exemplo; magnam ea re per Graeciam ſibi famam comparaturum: Facerem*, inquit, *ſi reges haberem adverſarios.* Quoties aut praeclara aliqua pugna Philippus vicerat, aut oppidum opulentum in poteſtatem redegerat; laetantibus aliis, ipſe haud obſcure indoleſcebat: exceptaque vox eſt querentis inter aequales, *nihil reliqui facturum patrem ſibi ipſiſque, cum adoleviſſent.* Quippe deperiturum gloriae verebatur, quidquid acceſſiſſet opibus: nec tam harum poſſeſſione, quam iſtius cupidine movebatur. Somni natura parciſſimus, etiam arte vigilantiam adiuvabat. Si quid occurriſſet, quod ſeria meditatione dignum videretur; comprehenſa pila argentea, brachium extra lectum porrigebat, ut in ſubiectam pelvim illapſa, excitato ſonitu, torporem in ſomnum deficientis diſcuteret. Deos ab ineunte aetate magnifice coluit. Sacro quodam ita liberaliter thura flammis intulit, ut Leonidas, vir ſeverus & parcus, profuſionem iſtam non ferens, exclamaret, *ſic adolebis, cum regiones ſubegeris, ubi haec naſcuntur.* Cuius vocis memor, cum poſtea thuriferam Arabiam pacaret, multa odorum talenta miſit Leonidae, cum mandatis, *ne poſthac in Deorum honoribus adſtrictior eſſe vellet, quos intelligeret dona hilariter oblata tam larga manu rependere.* Animi ſublimis & magna conaturi documenta mature dedit. Perſis ea tempeſtate Artaxerxes, cognomento Ochus, praeerat. Eum Artabazus & Menapis Satrapae, Memnonque Rhodius, egregius dux, bello laceſſiverant; ſed potentia

regis oppreſſi, deſerta Aſia ad Philippum profugerant. His tum Alexander ſeptenni minor mire delectabatur, crebroque de rebus Perſicis interrogabat: nihil quidem puerile & ſordidum, ſed *quibus maxime firmamentis opes regiae niterentur? quis armorum uſus, quae audacia viris, quanta equis pernicitas eſſet? quot dierum itinere Macedonia diſtaret Suſis? quae regi morum via, quaeque exercitatio corporis, atque opinio virtutis foret?* Poſtea, cum deprecante fratre Memnonis Mentore, cuius ſororem in matrimonio Artabazus habebat, cum exſulibus in gratiam rediiſſet Ochus, eoſque a Philippo repeteret; Alexander legatos eximiae in tantilla aetate indolis admiratione ita perculit, ut unus eorum in haec verba prorumperet, *Hic quidem puer magnus eſt rex; noſter vero, dives.* Haec autem cum merito quidem naturae ſuae debere videretur, haud minus inſtitutioni debuit. Nam pater, ſatis gnarus, quantum Epaminondae commercium ſibi profuiſſet, quantoque plura eloquentia, quam vi, confeciſſet, ſumma cura incubuerat, ut a tenera ſtatim aetate liberalium artium ſtudiis probe imbueretur. Igitur Ariſtotelem, magni nominis philoſophum, ingentibus praemiis evocatum perpulit, ut etiam prima literarum elementa puero traderet. Nec abnuit vir doctiſſimus, cum intelligeret, quantum eſſet a principio recte inſtrui multis imperaturum; fruſtraque contemni pro parvis, ſine quibus ad maiora profectus non eſſet. Variis deinde magiſtris, ut alius alia arte excellebat, uſus, non modo mentem egregiis implevit diſciplinis; verum etiam corpus omnis generis exercitationibus, ad uſum bellorum, & patientiam laboris edomuit: ne tum quidem vacuus, cum otiari videretur; quippe pila, vel ſaltatione virili, non tam laxabat animum, quam
3 ſeriis obſequiis membra praeparabat. Poſtquam deinde aetas & ingenium paulliſper adolevit, iamque ſeverioribus ſtudiis idoneus viſus eſt, revocatum, qui tum apud Mitylenaeos agebat, Ariſtotelem continuo ſecum habuit, donec poſt mortem patris rerum potitus, in Aſiam transiiceret. Quo temporis ſpatio, quidquid a tanto praeceptore tra-

di potuit, perdidicit. Cognoſcendae rerum naturae tanto avidius incubuit, quanto pertinaciore ſpe imperium univerſi orbis praeceperat. Cuius indagationem poſtea quoque adiuvit, plane regio & animo, & ſumtu. Ariſtoteli, quo naturas animalium certius atque perſpectius commentari poſſet, tota Aſia Graeciaque parere iuſſit, quotquot venatu, aucupio, piſcatuve vitam tolerabant, aut aliquam in eiuſmodi negotiis peritiam aſſecuti fuerant. Conſtat, in eius operis impenſas octingenta talenta philoſophum accepiſſe. Adeo autem cognitionem illam dilexit, ut in eam ſumtum faceret, curamque impenderet, cuius fructum viſurus non erat. Poſt centum annos capti ſunt cervi cum torquibus aureis, quos addiderat, ut vel poſteri cognoſcerent, quanta fides habenda foret iis, quae de iſtorum animalium longaevitate ferebantur. Sublimioribus quoque diſciplinis, quas *acroamaticas* appellant, eruditum fuiſſe, ipſius teſtatur epiſtola, qua queritur, Ariſtotelem *dignitatem earum evulgatis praeceptis profanaſſe.* Et ille excuſavit, reſcribens, ita libros illos eſſe editos, ut haberi poſſint pro ineditis: nec enim quemquam ſententiam ipſorum magnopere percepturum eſſe, niſi quae iis continerentur, iam antea didiciſſet. Idem, cum Rhetorica ab eo exigeret, ſollicite vetuit, ne aliorum etiam in manus pervenire pateretur. Neque enim minus honeſtis artibus, quam potentia, ceteros praeſtare cupiebat: indignabaturque, communicari laudem illam cum humillimis. Medicinae quoque ſtudio imbutum ab Ariſtotele, filio medici, ex gente Aſclepiadarum, fidem ipſius epiſtolae faciunt. Eam autem philoſophiae partem, quae ſibi aliiſque probe imperare docet, ita coluit, ut magnanimitate, prudentia, temperantia, fortitudine, quam armis & opibus inſtructior, tantam imperii Perſici molem ſubruere aggreſſus cenſeatur. Ipſe quidem praedicavit, *non minus ſe debere Ariſtoteli, quam Philippo: huius enim munus fuiſſe, quod viveret; illius, quod honeſte viveret.* Ingenium tamen ardens ambitione, nimia honoris gloriaeque praedicatione, quam inter genera bonorum referendam eſſe Ariſtoteles ſciverat,

elatum fuisse, ut non modo imperii prorogandi gratia bella ex bellis sereret, verum etiam Deus haberi vellet, quidam non immerito credidere. Ceterum, non solum imperante Alexandro, eximio honore maximisque muneribus affectus est Aristoteles; sed & vivo adhuc Philippo ingens institutionis suae pretium tulerat, impetrato, ut in ipsius gratiam patria instauraretur. Olynthios Philippus acerrimos hostes expertus fuerat: nam vicini Macedoniae, & potentia hactenus haud impares, aegerrime tulerant, sub rege bellicoso vafroque regni opes crescere, accolis perniciem aut servitium allaturas. Ergo quo infensioribus animis certatum est, eo asperior victoria fuit. Urbem captam direptamque solo aequavit Philippus: cives veniere. In reliqua etiam ditionis eorum oppida saevitum est. Inter quae Stagiram, unde Aristoteles genus ducebat, par calamitas obruerat. Eam tum regis permissu atque opibus ex integro condidit; restitutaeque leges tulit, quibus postmodum usa est. Ita quam stantem florentemque tot fortium virorum manus ab excidio prohibere non potuerant, eam incensam atque dirutam unius civis excitavit ingenium. Quanti autem Aristotelem fecerit Philippus, hinc etiam aestimari potest, quod saepe filium monuit, ut sub tam idoneo magistro sapientiae gnavam operam daret, ne mox multa committeret, qualium causa ipse pudore & poenitentia angeretur. Igitur postea quoque maximis rebus intentus Alexander, non omisit magistrum venerari; crebroque pet literas compellavit hominem, nec disciplinarum modo arcana, sed & morum remedia petiit. Atque ille rescripsit, quibus ipsius atque subditorum felicitati consultum opinabatur, *meminisset, tantam ipsi concessam esse potentiam, ut prodesset hominibus, non ut eos laederet: irae quoque,* in quam maxime praecipitem noverat, *modum poneret; neque enim irascendum inferioribus: parem autem ipsi esse neminem.* Ad postremum tamen animo iam elatior spernere eum coepit: praesertim cum ob Callisthenis exitum infestum sibi, & praeter sapientiae praecepta, etiam vindictae causa, ambitionem humanum fastigium despicien-

tis, disputationibus exagitare crederet. Certe paullo ante mortem, Cassandro obiecta patri suo crimina purgante, exclamasse fertur, *Aristotelicae versutiae machinationibus instructum venisse, ut iustas aliorum querelas fallacibus argutiis eluderet:* deinde *utrique, si vera quae deferrentur comperisset, malum* minatum esse, tam vehementi vultu, ut diu post eius interitum, cum forte Cassander, tum rerum in Graecia potens, imaginem Alexandri Delphis positam intueretur, revocatus in periculi sui memoriam, toto corpore cohorruerit. Quae res Aristoteli etiam magnae infamiae occasio fuit: quippe venenum, quo Alexander periisse creditus est, non alterius ingenio equinae ungulae inditum, & Babylonem deportatum, rumor suspicatus est. Adamavit & musicam, eique seriam initio operam dedit: donec contumeliosa interrogatione patris, *ecquid puderet tam scite canere?* velut artem suae maiestati indecoram, negligentius tractare coepit. Quo quidem tempore magistro chordam quandam ex artis praescripto pulsare iubenti, *quid autem referat*, inquit, *si hanc pulsavero!* in aliam intendens digitum. At ille, *nihil referre futuri regis, futuri autem citharoedi referre*, respondit. Delectatus deinceps est masculo cantu, cum molles fractasque modulationes ut perniciem morum aversaretur. Quo nomine maxime amplexus est Timotheum, artis eius professione celebrem. Ille enim, accommodata ad ingenium illius scientia, modo, quem *Phrygium* appellant, ita aliquando eum rapuit, ut tanquam divino instinctu exardesceret animo, &, velut propinquo iam hoste, ad arma capienda prosiliret. Eloquentiae etiam sub Anaximene Lampsaceno studuit: quae res postmodum incolumitatem urbi attulit, cum Persarum opibus studentem Alexander diruere constituisset. Conspicatus enim Anaximenem extra moenia prodeuntem, nec dubitans, quin pro patria deprecatum venisset, *Graecorum Deos* testatus est, *non facturum se, quod petisset.* Quo audito callidus ille rogavit, *ut Lampsacum dirueret.* Ille, & iurisiurandi religione adstrictus, & magis etiam praeceptoris olim sui sagacitate delinitus, gratiam delictorum Lam-

pſacenis fecit. Comoedos, ut inſtituto ſuo parum congruentia tractantes, corrumpendiſque moribus natos, contemſit. Neglexit & pugiles, quamquam maximi tum in Graecia fierent: forte quod otioſos & ſaginae addictos, valida membra ſpectaculorum potius ludibriis, quam patriae neceſſitatibus commodare, non probabat. Reliquas artes, etiam quas ipſe non attigerat, impenſe fovit. Unde ex toto fere orbe paſſim ad ipſum confluebant, quicunque inſigni aliqua peritia praecellere ſibi videbantur: eique vel ingenii ſui monumenta dedicabant, vel exhibito artis ſuae ſpecimine, a munificentiſſimo regum, & cuius animo fortuna reſponderet, immenſas plerumque divitias conſequebantur. Etiam quos procul poſitos praeclara eruditio aut virtus commendabat, iis ingentia munera ultro largiri conſueverat. Igitur tantus ea tempeſtate doctorum atque ſollertium hominum proventus fuit, ut vix ulla aetas bonis artibus copioſior exſtiterit. Solent enim ingenia moreſque componi ad principum mentem; omniſque fere temporum inclinatio re-
4 gnantium infamia, vel decus eſt. Ex veterum monumentis nihil antehabuit Homero, quem unum omnem ſapientiam, qua imperia conſtant, optime complexum eſſe autumabat: adeoque eum cordi habuit, ut Graeco cognomento *amator Homeri* diceretur. Libros eius ſemper ſecum ferre ſolitus, etiam cum quieſceret, una cum pugione ſub cervicali reponebat; *militiae ſuae viaticum*, & *inſtitutionem bellicae virtutis* appellans. *Achillem* praedicabat *felicem*, *quod tantum virtutis ſuae praeconem* inveniſſet. Reperto inter Damaſcenam praedam materiae curaeque exquiſitiſſimae ſcrinio, & diſquirentibus amicis, *cuinam uſui convenientiſſime deſtinaretur?* ipſe, *Homero*, inquit, *dedicabimus, ut pretioſiſſimum humani ingenii monumentum, elegantiſſimo etiam opere ſervetur.* Inde obtinuit, ut emendatiſſima poëtae editio, quam magna cura comparaverat Alexander, *e narthecio* vocaretur: quippe ſcrinium illud, cum adhuc Perſarum eſſet, unguentis & odoribus aſſervandis ſerviverat. Quidam proſpere geſtae rei nuntius, cum citato curſu ad eum ferretur, dextramque por-

rigeret, vultu maximae laetitiae notas praeferente, *Quid mihi nuntiaturus es tanto gaudio dignum*, inquit, *nisi forsan Homerus revixit!* Sed tum eo iam felicitatis pervenerat, ut propemodum exsatiatae gloriae nihil deesse putaret, praeter idoneum buccinatorem. Crebra autem lectione totum fere edidicit, ut nemo neque promtius eo familiariusque uteretur, neque exactius de eo iudicaret. Ex omnibus autem eius carminibus maxime probabat versum, quo boni simul imperatoris, robustique militis laudes Agamemnoni tribuuntur; eumque praecipuum virtutis incitamentum, & veluti morum suorum magistrum habuit. His itaque disciplinis imbutus, summae fortunae vim atque dignitatem egregie tutatus est: superbia & licentia, qua quidam sola principes agunt, abstinuit. Cultu curaque corporis haud multum supra privati modum eminens, virtute potius, quam vestium ornatu, anteire suos imperatorium censebat: hilaris, humanus, affabilis; ut tamen contemtum excluderet: vino deditus, sed citra ebrietatem. Nam si otium nactus esset, sermonibus magis, quam compotatione, tempus extrahebat. Voluptates ita contemsit, ut matri curam iniiceret, ne plane ad generandum inhabilis esset. Illud inprimis religiose tenuit, ne cuius thorum violaret. Quibus vitae morumque institutis diu inhaesit, magnumque & memorabilem regem egit: donec impetu quodam, & velut torrente fortunae convulsus & mutatus, pristinam animi moderationem paullatim exueret. Animi robur cum insigni dexteritate, magna patris & aliorum admiratione, ostendit in equo Bucephala: nam id nomen bubuli capitis figura insignitus acceperat. Plurimum tum equestri laude pollebat Thessalia, nobiliumque equorum greges multis locis alebantur. Eminebat tamen inter omnes viribus & specie Bucephalas, quem Philonicus, ex Pharsalia oriundus, maximo in illis regionibus principe dignum existimans, ad Philippum adduxerat, sedecim talentis venalem. Cum autem velocitatem equi obsequiumque experturi in campum descendissent, nemo amicorum satellitumque regis tractare eum potuit: quin insur-

gebat in omnes, & conscendere conatos ferocia exterrebat. Iamque pro indomito, & ob feritatem inutili, relinquebatur; cum suspirans Alexander, *Qualem isti equum perdunt, per mollitiem animi, & tractandi imperitiam!* Quo saepius repetito, a patre increpitus, *quod ob negotium, quod emendare non posset, maiores peritioresque conviciis incesseret; Ego vero,* inquit, *emendabo, pater, si permiseris.* Atque illo subiiciente, *frustratus autem quam poenam pendes? Equi,* inquit, *pretium luam;* exortoque omnium risu, convenit, *ut victor equum patre emente haberet, victus amitteret pecuniam.* Tum Alexander, comprehensis equi habenis, eum ita statuit, ut in adversos solis radios conversus, umbram suam conspicere non posset: ea enim antea exterritum acrius ferocisse observaverat: cumque nihilominus aestuaret, iubam demulcens, dimissaque sensim chlamyde, in saevientem adhuc insilit. Ille parendi insolens cervicem & calces iactare, multaque pervicacia contra frenum niti; denique proripere se conari, & ingenti violentia cursum moliri. Spatiosa & equitabilis planities suberat: ergo ferocientem exsultantemque effusis in collum habenis, adactisque calcaneis cum ingenti clamore in cursum permittit. Ingens deinde campi spatium evectus, iam lassatum & consistere volentem impellere non antea destitit, quam exhaustum cursu, & labore domitum, mansuetiorem iam mitioremque reduxisset. Descendentem manantibus gaudio lacrimis complexus est pater; osculoque capiti impresso, *maius imperium sibi circumspicere* iussit, *nec enim Macedoniae regnum tantam indolem capere.* Post haec Bucephalas, cum in ceteros ferociam suam retineret, uni Alexandro mira submissione paruit, multorumque mox laborum atque discriminum socius, in proelio adversus Porum periit. Dignum id argumentum visum est, quo illustrarent opera sua nobilissimi artifices. Duas ex marmore statuas equum domantis ostentant, Praxitelis & Phidiae certamen. Alexandri eas imagines esse, quamvis ambigi possit, auctores haud
5 obscuri crediderunt. His atque talibus ingenii animique experimentis eam apud Philippum existimationem nactus est,

ut, cum ipse Byzantinos obsidione urgeret, idoneum iam crediderit filium, cui libera cum potestate Macedoniae curam committeret, annos omnino sedecim habentem. Quo comperto, Medarorum quidam, Thracia natio, Macedoniae subiecta, opportunum defectioni, quam dudum agitabant, tempus advenisse rati, consilia nudavere. Sed adolescens, ostentandae virtutis occasione laetus, cum ducibus a patre relictis propere in eos movit: victisque & eiectis rebellibus, urbem eorum varii generis convenis habitandam dedit. Illi Alexandropolim ex nomine auctoris sui appellavere. Philippus, eventu rei gaudens, ceterum sollicitus, ne suo arbitrio permissus adolescentis animus, maiora viribus cum exitio capesseret, evocavit eum, ut se magistro ardorem prudentia temperare disceret: & in subigendis Chersonesi oppidis, strenua promtaque opera eius usus est. Ceterum cum ad Byzantium, validam urbem, haereret obsidio, civibus egregie pro libertate pugnantibus; *iisque Graeci barbarique, quibus incrementa Philippi suspecta erant, certatim auxilio venturi* nuntiarentur: desperata victoria, id unum agitabat, quanam ratione quam minimo copiarum atque famae damno ab obsidione discederet. Imperabat eo tempore Getis, Scythico populo, Atheas: qui armis Istrianorum pressus, auxilium a Philippo petiverat, spe adoptionis facta, si fessis Getarum rebus succurreret. Idem, cum hostium imperator decessisset, belli metu liberatus, Macedonas vacuos remiserat, negans, *vel ipsorum auxilio, vel adoptione Philippi eguisse; cui adversus hostes satis propriarum virium, & in successionem regni filius esset.* Eam barbari contumeliam ulturum ferens Philippus, omisso Byzantio in Scythiam convertit agmen. Ubi conferto proelio, cum numero superiores Scythae essent, nec virtutis poeniteret, arte Philippi Macedonibus victoria cessit. Cuius omne pretium pecorum equorumque maximi greges, & infirmioris aetatis sexusque captivi fuere: ceterae praedae nihil exceptum est. Quippe opibus minime studebant Getae, sed quotidiano victu contenti, paupertatem inter vitae commoda nu-

merabant. Ceterum cum ex Scythia regrediens, longo impedimentorum agmine, per Triballos iter faceret, illi opportunis locis occupatis tranſitum negabant, niſi praedae partem accepturi. Erant in exercitu Philippi mercenarii Graecorum milites, qui & ipſi, cum in diſcriminis partem veniſſent, commodorum exſortes haberi moleſte ferebant. Inde orta ſeditione ad manus ventum eſt, tam acri certamine, ut multis utrinque cadentibus etiam rex ſauciaretur, transfoſſo femore, eodemque vulnere interfecto equo: tanta vis adacti teli, tantaque virtus inferentis ictum fuit. Ibi tum ante omnes proſiluit Alexander, iacentemque clypeo protegens, irruentium in eum alios occidit, alios avertit in fugam. Ita filii pietate ſervatus eſt, abſcedentibus qui oppreſſuri fuerant, eo promtius, quod interfectum crediderant: ſic ipſi vulneris atrocitati vitam debuiſſe viſus, mortis opinione mortem effugit. Praeda inter conſternationem amiſſa eſt. Ceterum ex vulnere claudicare coactus, cum initio eam corporis deformationem aegro animo ferret, memorabili ad poſteritatem adoleſcentis voce monitus eſt, *non iraſci vulneri, cuius opera ad ſingulos greſſus ſuae virtutis admoneretur.* Satis iam gloriae potentiaeque Philippo quaeſitum erat, ſatis etiam periculorum atque vulnerum pertulerat, ſi quietem pati poſſet animus ambitione vecors. Tributarios Illyriorum Macedonas, omnium non vicinorum modo, ſed etiam longe diſſitorum dominos effecerat: Triballos ſubegerat: Thraciam habebat in poteſtate: multis Graecorum populis imperabat; alios metu, aut largitionibus tenebat obnoxios. Theſſalos Daochus, Cineas, Thraſydaeus, cum Eudico & Simo Lariſſaeis; Arcades Cercidas, Hieronymus, Eucalpidas; Argivos Myrtis, Teledamus Mnaſeas; Eleos Euxitheus, Cleotimus, Ariſtaechmus, regio iugo ſubdiderant: Meſſenios Philiadae liberi, Neon & Thraſylochus; Sicyonios Ariſtratus & Demaratus; Megarenſes Ptoeodorus, Helixus, Perilaus; Euboeenſes Hipparchus, Clitarchus, & Soſiſtratus, ſuae quique civitatis principes, conciliabant: Olynthum Euthycrates & Laſthe-

nes prodiderant. Una Spartanorum civitas veteris disciplinae egregie tenax, & proditionis immunis fuit. Sed cum imperio totius Graeciae immineret, Atheniensium maxime opes morari destinata cernebat. Nec deerant in civitate, qui res ad ipsum traherent: sed populus, qui omnia poterat, impellente Demosthene contra Macedonum opes nitebatur; crebrisque, ut inter potentes vicinos, contentionibus, ingenium Philippi callidum, audax, & ob dominationem fidei famaeque negligens cognoverat. Maxime urebat regem recens dolor, quod ad Byzantium, Atheniensium opera, spe sua excidisset: qui non modo centum & viginti navium classem obsessis auxilio miserant, sed & Chiis Rhodiisque eadem audendi auctores fuerant. Igitur dum percuratur vulnus in Triballis acceptum, omnia occulte praeparabat, quo Athenienses improvisus opprimeret. Exercitum retinenti obtentui erant Illyriorum nationes, quae ingenio feroces, & servitutis insuetae, impositum nuper iugum excutere tentabant. In eos Alexander missus, barbaris fusis fugatisque, eam de fortuna atque virtute sua spem & reliquis fecit, & ipse concepit, ut iam sine patre rebus gerundis se parem existimaret. Haec per biennium gesta. Philippus autem, praeparatis omnibus, quae olim destinaverat exsequi maturum ratus, exoptatissima occasione oblata, ante initium veris cum exercitu in Graeciam venit, convocatis etiam ex Peloponneso copiis sociorum. Quippe Amphictyonum decreto creatus erat imperator Graecorum, ut insolentiam Locrorum, qui Amphissam incolunt, castigaret: namque Cyrrhaeum agrum Apollini dicatum, Amphictyonum auctoritate contemta, colere perseverabant, ducemque ab his creatum, interemtis quibusdam, vulneraverant. Erat tum Philippo foedus cum Atheniensibus; sed parum in eo praesidii futurum arbitrabantur, si regi violandae fidei merces affulsisset. Igitur legatos ad ipsum mittunt, petituros, *ut pactis staret; aut certe ante ver adultum nihil hostile moliretur: deliberaturum interea populum Atheniensem, qua ratione controversiae*, quae inciderant, *componi pos-*

sent. Thebas quoque legationem decernunt, quae exposito *communi periculo*, hortaretur, *ut simul cum ipsis tutelam Graeciae susciperent.* Sed Philippus per hospites & amicos, quorum Timolaus, Theogitonque & Anemoetas plurimum apud cives suos poterant, Thebanos in amicitia Macedonum continuit. Ratusque, si cum solis Atheniensibus futura res esset, facile se superiorem fore, victis ad Amphissam Locris eorumque sociis; in Phocidem raptim ducto agmine, Elateam, finibus Thebanorum simul Atheniensiumque imminentem, occupat, impositoque praesidio, velut in belli sedem, operibus munit. Eius rei nuntius noctu Athenas perlatus tanta trepidatione urbem implevit, ut cum primo diluculo populus in concionem venisset, invitante ex more praecone, *qui salutare patriae consilium haberet*, *uti diceret*, nemo surrexerit: donec Demosthenes, congruentia tempori disserens, persuasit, *ut e vestigio classis & exercitus educerentur; & legati tum ad ceteros Graecos, tum inprimis ad Thebanos, mitterentur.* In hanc sententiam decreto facto, Chares & Lysicles copiarum imperatores constituti; Demosthenes legationis ad Thebanos princeps ire iussus est. Non fefellerat ea res Macedonis sollertiam, satisque prospiciebat, quanta belli moles oritura esset, si inter istos populos foedus convenisset. Quippe Atheniensium civitas tunc etiam opibus & auctoritate satis pollebat; nec Thebanorum aut potentia contemnenda erat, aut opinio: necdum exoleverat memoria Leuctricae pugnae, qua principatum Graeciae Lacedaemoniis extorserant. Igitur ut & sociorum confirmaret animos, & diversae factionis machinationes praeverteret, Amyntam & Clearchum Macedonas eo misit, addito, cuius eloquentiae plurimum fidebat, Pythone Byzantio: quem
6 in concilio Boeotorum ita locutum accepimus. *Si Philippo in Macedonia desidente, Elateam Atheniensis exercitus haberet, neque vobis ullum cum rege foederis aut amicitiae ius esset: tamen dubitare non debeo, quin illius societatem essetis optaturi. Quis enim illum, tanta potentia, tantisque rebus gestis, civitati fama quam viribus validiori non praeponeret? Nunc autem, cum*

illo, qui victricibus copiis velut vestibulum urbis vestrae obtinet; socio atque amico utamini; ab Atheniensibus multis veteribus atque novis iniuriis affecti sitis: horum amicitiam, neglecto rege, vobis suadere, profecto contumelia est, Thebani. Sed superbissimi mortalium sibi solis ingenium consiliumque superesse autumant; reliquos, & inprimis Boeotos, (vobis enim prae ceteris insultant) ineptos & rudes esse, nec quae utilia honestaque factu sint, dignoscere. Itaque, quo nihil est dementius, id se vobis persuasuros putant, ut ex ipsorum potius arbitrio, quam utilitate vestra, hostes atque amicos habeatis; verbis confisi, in quibus omnis ipsorum vis est. Sed verba nemo sanus ante facta habuit, praesertim in bello: ubi res manu geritur, linguae promtitudo supervacanea est. Ut sibi diserti videantur: virtus & fortuna Philippi, tantis suis sociorumque viribus subnixa, plus poterit. Nec enim facile dixerim, stolidior an impudentior sit eorum postulatio. Intentatum Atticae fulmen excipite, Thebani: socio atque amico regi bellum cum exitio vestro facite, ut nos in tuto simus: vestros agros, vestra corpora obiicite, ne iniuriarum suarum vindictam ab Atheniensibus Philippus exigat. *Haeccine sunt postulata hominum, qui aut ipsi sano iudicio utantur, aut alios uti credant? Qui modo nullam premendi vos occasionem praetermiserunt; qui vos contumeliis, iniuriis, armis, quantum potuerunt, persecuti, vestras clades atque pericula felicitatem suam rati sunt: ii nunc a vobis petere audent, ut cum ipsis malitis, quam cum Philippo vincere. At iste hospes & alumnus vester, educatus in contubernio Epaminondae, clarissimi imperatoris, sanctissimique viri, cum ipsius moribus a tenera aetate caritatem urbis vestrae imbibit: vestras & Apollinis iniurias Phocensi bello ultus est, cum Athenienses odio vestri sacrilegis auxilia mitterent: iterum communi Amphictyonum decreto exoratus, eiusdem numinis contumeliam in Locros vindicavit: huc quoque profectus est, ut vestris commodis consuleret, non abscessurus, donec vos metu aemulae inimicaeque civitatis solverit. Id sive communibus consiliis viribusque lubet exsequi; non vetat, quo minus in praedae verius quam belli societatem veniatis: sive quiescitis, transitum concedite; ipse communium iniuriarum idoneus ultor erit.*

Neque minus ad vos redibit emolumentum victoriae: greges, armenta, mancipia, quae ex hostibus capientur, maxima ex parte penes vos, ut vicinos, erunt: inde Phocensis belli damna sarcietis. Id magis ex usu vestro sit, an vestros agros uri, vestra oppida expugnari, incendi, diripi, vestras denique res agi ferrique, quod Athenienses optant, expendite. Nam iracunda res est suspectus immerito candor, quoque pronior benevolentia fuerit, acrioribus stimulis in vindictam agitur. Ceterum haec ita refero, non quo vobis ingratitudinem exprobrem, de qua nihil vereor; nec ut formidinem incutiam, qua nihil opus futurum existimo: sed ut Philippi in vos beneficia, & vicissim in illum vestra, cogitantes, admoneamini, ea demum firma atque perpetua esse foedera, quae servari utriusque intersit. Quod si maiora sunt illius merita, vobis curae erit, ut mutuo in illum animo sitis: ille maximum laborum praemium putat, subvenisse Graeciae, pro cuius salute atque dignitate perpetua cum barbaris bella gerit. Atque utinam illum Atheniensium furor ingenio suo uti passus esset: iam in Asia audiretis arma ipsius esse, quae nunc coërcendis improborum motibus, invitus per Graeciam circumferre cogitur. Poterat quidem amicis Atheniensibus uti, nisi huic Demostheni, atque aliis quibusdam, qui imperitam multitudinem, ut expositum ventis mare, orationum suarum aura, quo volunt, impellunt, vectigalem se facere indignum, usuque & exemplo foedum existimasset. Quippe si apud illos honestati pretium esset, gratuito boni forent. Quibus honesta vendere mos est, si eadem flagitii merces detur, utilia a noxiis, recta ab inhonestis non distinguunt: lucro, non affectu virtutis aut patriae, neque Deorum hominumve reverentia ducuntur. Nolite honesti aliquid aut egregii exspectare ab his hominibus: vestris utilitatibus non moventur, qui patriae iam male consulunt. Implicare vos volunt iisdem calamitatibus, ex quibus modo Macedonum virtute atque fide liberati estis; tantoque maioribus, quanto formidabilior hostis futurus esset Philippus, quam Philomelus, aut Onomarchus fuere. Nam in precario imperio etiam boni ducis conatus haud minus cives quam hostes praepediunt: regum iussis nemo intercedit, nemo refragatur: unius arbitrio cuncti reguntur. In quo quantum in rebus bellicis momentum sit, non

ignoratis. Nec iam in uno corpore Macedonibus id praesidium est. Philippum etsi fatum auferret, Alexander regenerat, qui iam in adolescenti hac aetate, ea animi ingeniique documenta edidit, ut prope constet, summis imperatoribus parem esse futurum. Contra apud Athenienses pacis bellique arbitrium, quia penes omnes est, velut in medio positum audacissimus quisque ad se trahit: impetu magis, quam consilio, cuncta aguntur: homines maligni suadent, imperiti decernunt: bellum sumitur animosius, quam geritur: foedera haud minori facilitate, quam iunxere, violant. Nam & cum Philippo foedus ipsis est: quod quam sancte servent, re ipsa declarant. Nec enim pro se fidem violasse satis habent, nisi per ipsos latius serpat ista contagio. Vestra autem constantia, Thebani, qua non minus, quam rebus fortiter feliciterque gestis, magni clarique habemini, non sinit ambigere, quin multis experimentis cognitam regis amicitiam, semper infestae aemulaeque civitati praelaturi sitis. Neque vero averruncator malorum Hercules siverit, ut quem indigenam civemque Deum praecipua religione colitis, eius sanguinem impio iniustoque bello persequamini. Nam ceteros quidem socios, quam amicitiae regiae non poeniteat, ex ipsis vos malo cognoscere. Haec Python. Auditi dein sociorum legati, prolixe commendato regis animo, petiverunt, *ut ipsum potius Graeciae vindicem, quam perturbatores eius Athenienses, sequerentur.* At Demosthenes, facta dicendi potestate, *Non ignorabam*, inquit, *istos Philippi mercenarios neque laudibus in ipsum, neque in nos conviciis, esse temperaturos. Nam qui pudorem consumserunt, quid loquantur aut faciant parum pensi habent, dum cupitis potiantur. Sed illi quidem, si bene vos novi, Thebani, spe sua egregie falsi, dignum virtute vestra, Graecorumque moribus responsum ad Macedonem referent: vos autem ad ea, quae nunc agenda sunt, animum diligenter advertite. Nam vestrorum quoque negotiorum summam nunc agi, ipsis rerum argumentis ostendemus, non verborum praestigiis, quibus isti vereri se dicunt ne capiamini. Sed quando sic pro vobis sunt solliciti, ponant metum: nihil faciemus, quo eloquentiores videamur. Malam quandoque causam adiuvit facundia: ubi nudam veritatem spectari dicentis interest, verba nemo prudens appendit. Nec de Philippo* 7

laboramus : ſit ſane per nos, qualem iſti fingunt : ſit etiam pulcher, eloquens, atque adeo in conviviis etiam hilaris. Nam & hinc eum commendavere quidam : adeo inanem verae gloriae ſatebantur. Ceterum legatos eius miror ea civitati noſtrae coram vobis obieciſſe, quae ſi crimina ſunt, non magis Athenienſibus, quam Thebanis, defendenda eſſe, in confeſſo eſt. Popularis enim ſtatus incommoda exagitant: quae licet non ignoremus utrique, tamen regio dominatui merito praeferimus. Atqui illi ſic locuti ſunt, tanquam in circulis & conviviis Macedonum adulatione gratiam quaererent; non apud liberam civitatem officio legatorum fungerentur. Scimus quidem regum regiorumque mancipiorum adverſus gentes urbeſque liberas pertinacia odia; & ſimpliciter fecerunt iſti, qui detegunt : ſed eo magis annitendum nobis eſt, Thebani, ut iura legeſque noſtras tueamur. Et optandum inprimis eſſet, ut qui rempublicam attigerunt, iis unum idemque pulcherrimum certamen foret, quinam rectius civitati ſuae conſulerent, aut conſulta exſequerentur: nemo communia commoda poſthaberet privatis; nemo acciperet munera; nemo iſtorum exemplo patriam Philippo proderet. Verum, Thebani, nulli unquam non civitati modo, ſed etiam homini, integra perfectaque felicitas obtigit: beatiſſimus habetur, cuius fortuna minimum ex adverſo trahit. Malos autem nobis cives eſſe, neminem fugit: ne vos quidem caruiſtis, aut caretis, Thebani: nam ſine eo eſſet, non iam Elateae Philippus libertati noſtrae plagas tenderet, ſed de regno Macedoniae nobiſcum decertaret. Habemus tamen & bonos; eoſque plures malis, & potiores. Argumentum poſcis? liberi ſumus: non ſervimus Philippo, ſicut tu, Python, Byzantios tuos ſervire voluiſti; tu autem, Daoche, & tu, Thraſidaee, Theſſalos regi vendidiſtis. Theſſaliam enim ſervitute Philippi premi videtis, Thebani, & niſi fallor, iuxta nobiſcum ingemiſcitis: Byzantium, quantum in Pythone fuit, idem manebat exitium, quod Olynthus perpeſſa eſt : nos liberavimus. Quippe Graecam civitatem, cum maxime ſociam atque foederatam, ille religioſus atque venerabilis aſſertor Graeciae nec opinantem opprimere aggreſſus fuerat. Haec eſt nimirum praeclara ipſius prudentia. Calliditatem pro ingenio habet: periurium artem putat: perfidia tanquam virtute utitur. Aut dicat denique, quo alio pacto for-

midabilem illam potentiam nactus est, si Graecos fraudibus, insidiis, proditione non cepit; si barbaros etiam non auro magis, quam ferro, vicit; si denique cuiquam mortalium aut fidem dare gravatus est, aut datam fallere non sustinuit. Istis tamen ille Graeciae vindex, nos perturbatores sumus! Sed quid istos pudeat, qui sua crimina nobis obiectare malunt, quam non admonere vos eorum, quorum ipsi manifesti sunt? Si quis captorum munerum aut proditionis reus esset, illum tuendo, propugnando, legibus & poenis eripiendo, vestrum negotium ageretis: nunc alios accusando, in vos sententiam dicitis. Quod si ignari, quorsum ea res pertineret, id admisistis, prudentiam in vobis requiro: si scientes prudentesque, verecundiam. Pro mea, quique in eadem mecum causa sunt, innocentia suffecerit, quod nos a Philippo nihil accepisse ipsi fatemini. Nec enim, si quid petivissemus, vacuos abire passus esset liberalissimus rex, ut a vobis quidem praedicatur. An qui vos corrupisse operae pretium putavit, nobis, etiam petentibus, non largiretur? At Thebanos modo monuistis, ne consilium eorum sequerentur, qui patriae male consuluerunt. Ego vero desino adversari illis, Thebani, si ita sentiunt: in ipsorum opinionem transeo, vosque, quanto maximo potest opere, hortor, oro, obsecro, perque vestram & communem Graeciae salutem obtestor, ut hoc ipsorum decretum amplectamini. Id si feceritis, neque pecorum atque armentorum gratia vos ipsos venire patiemini; neque ut ergastulis ager vester frequentetur, inter cetera Philippi mancipia Paeonibus & Triballis servietis. Nam isti greges & mancipia intueri vos iubent, egregia servitutis praemia: uxores, liberos, parentes, libertatem, famam, fidem denique & fas Graecorum vilia habere. Haec enim profecto perdidistis, Thebani, nisi fraudi violentiaeque Philippi una nobiscum resistitis. Quod si alienis laboribus tutos vos fore persuasum habetis, vereor ne magnopere decipiamini. Etenim (quod abominor) Philippo victore, cui dubium est, quin neque vos, neque quisquam Graecorum libertatem tueri possitis, (nam in fide Philippi multum reponere, eorum est, qui perire velint;) at si nos Victoria respexerit, quid ab hominibus, quos in extremo salutis atque dignitatis discrimine deserueritis, exspectandum vobis putetis, considerate. Nam

quaecunque vobis sententia sederit, Athenienſibus certe omnia experiri, neque libertatem prius, quam vitam, amittere decretum eſt. Quamquam etiam viribus non diffidimus: quibus ſi veſtras sociatis, coniuncti utique superiores erimus hoſti, cui ſinguli pares eſſe poſſumus. Non ignoramus potentiam eius Athenienſes, quam olim naſcentem augeſcentemque praevidimus; &, ſi ceteris Graecorum eadem mens fuiſſet, praecaveramus. Diu enim bellum cum eo geſſimus, non de Amphipoli, aut Haloneſo, ut pleriſque credebatur; ſed pro ſalute & libertate Graeciae: donec deſtituti ab omnibus, a nonnullis etiam oppugnati, pacem neceſſariam magis quam honeſtam fecimus. Sed nunc, opinor, praeſes arcis noſtrae Minerva, & Apollo Pythius, patrium nobis numen, ceterique Graecorum Dii aperuerunt oculos, & in vindictam avitae libertatis populorum ſuorum animos excitant. Certe Herculem non ſine indignatione verba legatorum audiviſſe arbitror, Philippo ſtirpem ab illo Deo repetentium. Ille enim agnoſcat Deus, omnium religionum contemtorem; Graecus, Macedonem; tyrannum, oſor, punitor, exſtirpator tyrannidis! Nullo enim alio argumento clariora ſunt Herculis opera. At ille Graeciam dominatu premit; quibuſdam etiam civitatibus domeſticos tyrannos impoſuit, Philiſtidem Oreo, Hipparchum Eretriae, Chalcidi Tauroſthenem. Ergo iam Euboei, Achaei, Corinthii, Megarenſes, Leucadii, Corcyraei nobis favent: alii fortunam ſpectant, quae hactenus unicum Macedonicae potentiae vinculum fuit, quo leviter abrupto, ultro dilabetur. Quippe Theſſali, unde Philippo robur equitatus eſt, neminem unquam diu fovere: Illyrii ceterique Macedoniam accolentes barbari, quorum & natura ferox eſt animus, & indignatione recentis ſervitii irritatus, ſi principia belli Philippo ſequius evenerint, reliqua pro nobis conficient. Vos modo nobiſcum acriter in hanc curam incumbite, ſepoſitis interim contentionibus, quas inter vicinas urbes ſaepe levis occaſio concitat. Odia privata, poſt rem bene geſtam, communis laetitia in benevolentiam vertet; aut cum porro inſanire vacabit, cum dedecore forte damnoque utrorumque, ſed tamen citra exitium, reſumentur. Neque dolos Philippi timueritis: modo promiſſis eius aures occludite, manus continete a muneribus. Si nihil ante libertatem habueritis, calli-

ditas & largitiones frustra erunt. Potentiam ut discordiae Graecorum extulerunt, ita consensus obruet. Quin & ipse, ut est temerarius, excipi potest: quod si accidat, nihil a ceteris est periculi. Nam ipse gloriam atque dominationem; qui sub eo sunt, quietem expetunt. Nisi forte Alexandrum veremini: quoniam isti quidem ita vos contemnunt, ut idoneos putent, quibus etiam pueri nomen formidinem possit incutere. Crederes, alios repente factos 8
Thebanos: qui modo regios legatos attente, atque etiam cum assensu audiverant, adeo in contrarium mutati sunt, ut Philippum hostem iudicarent, ni quamprimum suis sociorumque finibus decederet: Macedonicae factionis homines urbe pellerent, & Atheniensium copias eo reciperent. At Philippus, inopinata Thebanorum defectione turbatus magis, quam territus, insistere destinatis non omisit. Duobus levibus proeliis commissis, cum Athenienses successus non poeniteret, tandem utrique ad Chaeroneam Boeotiae oppidum totis viribus consedere. Graecos decora maiorum, & cura libertatis accendebant: Philippus egregiis copiis, totque bellorum victoribus, fidebat. In se quoque non parum momenti collocabat, quod imperatoriis artibus ipse praecelleret; Graecorum celebratissimi duces iam decesserant. Theagenes Thebanis praeerat, modico militiae usu, neque satis firmus adversus pecuniam: Atheniensium quoque imperatorum virtutem atque peritiam ipse animo usuque rerum longe anteibat. Sed duorum potentium populorum in unum conversae vires, quorum auctoritatem Corinthii quoque aliique sequebantur, iniecerant curam, minima unius diei parte, de capite fortunisque omnibus dimicaturo. Ne Thebanorum quidem principes a pacis consiliis abhorrebant; sed Atheniensium ardor evicit, ut omnes Graeciae spes opesque unius proelii fortunae permitterentur. Alexander etiam immodicus animi testabatur patrem, ne tantam gloriae occasionem e manibus elabi sineret: eoque tandem impulso, primus in hostem impetum fecit. Pugnatum est acriter ambigua diu victoria, donec adolescens, quem cum delectis alteri cornuum praefecerat pater, sum-

ma animi viriumque contentione connixus, ſacra Thebanorum cohorte, quae ex optimis conſtabat, loco mota, victoriae viam aperuit. Nam & Athenienſes, ſociorum calamitate fracti, aeſtuque & vulneribus fatigati, non amplius ſuſtinuere Macedonum impetum: quippe Philippus aemulatione, & pudore, ſi filio adoleſcente deterior videretur, gravis intolerandusque incubuerat. Ita de libertate Graeciae iſta pugna decretum eſt. Ceciderunt ex Athenienſibus amplius mille, ſupra duo millia capti fuere: ſociorum quoque multi aut pugnando mortem occubuerunt, aut vivi venerunt in poteſtatem victoris. Miſſus poſt haec Athenas Alexander *veniam delictorum pacemque Athenienſibus Philippum dare* pronuntiavit; *captivos etiam gratis reddere; nec vetare, quin occiſi tumularentur*: quippe rex, intentus in Perſicum bellum, Graecorum fidem atque ſtudia, clementia & moderatione provocabat. Imperio tamen maris & inſularum Athenienſes exuit: in Thebanos immitior, quorum ſubita defectione in ſummum rerum omnium diſcrimen ſe adductum fuiſſe meminerat; nec iudicabat, veteribus ſociis poſt beneficia ſua cauſam fuiſſe contra ipſum cum Athenienſibus ſentiendi. Ergo cum urbem dedidiſſent, praeſidio Macedonum impoſito, interfectiſque, quos maxime inviſos ſuſpectoſque habuerat, aliis ſolum vertere iuſſis, reductis ſuae factionis exſulibus magiſtratus & iudicia tradidit. Reliquos deinde populos, qui adverſus ipſum arma ceperant, eodem victoriae impetu perdomuit. Nec quiſquam tota Graecia, praeter Spartanos & Arcades, dominationis eius expers manſit: alios armis, alios impari ſocietate imperiis ſuis obnoxios habebat. Igitur conventu totius Graeciae Corinthum indicto, *de bello Perſis inferendo* diſſeruit. *Obviam eundum eſſe barbaris, imperium orbis immani ſuperbia ſibi deſtinantibus: aut parendum ſemper, aut mature reſiſtendum eſſe. Nec enim hoc agi, bellum an pacem habeant Graeci; ſed utrum in hoſtiles agros id transferre malint, an domi accipere. Non veteres tantum iniurias vindicandas eſſe; ſed praeſens dedecus amoliendum, ereptis ex Perſarum ſervitute Graecis civitatibus, quae Aſiam incolerent.*

*Commodiſſime id fieri poſſe, dum compoſitis in Graecia rebus,
univerſas vires in tranſmarinum bellum convertere liberum eſſet. Do-
meſticae etiam quieti ea ratione proſpectum iri, amotis occupatiſ-
que longinqua militia, qui otioſi diſcordiis & audacia res turbare
conſueviſſent. Conſtituerent igitur, quo imperatore, quibuſque co-
piis bellum iſtud adminiſtrandum videretur.* Non fallebat pleroſ-
que, quantum e republica peteretur: ſed armis amiſſam li-
bertatem intempeſtivum videbatur verbis repetere. Nihil
ergo dubitatum eſt, quin fauſtis acclamationibus *Philippus
imperator Graeciae ad liberandum orbem terrarum in Aſiam pro-
ficiſci* iuberetur. Deſcriptae deinde ſingulorum opes; &
quantum quiſque militum, frumentique & pecuniae mit-
teret, in tabulas relatum eſt. Ducenta peditum, quindecim
equitum millia promiſſa fuiſſe reperio; cum in eo nume-
ro neque Macedones, neque parentes Macedonibus bar-
bari cenſerentur. Ceterum, ut ſine mixtura calamitatis nul- 9
la in rebus humanis felicitas eſt, res foris proſperas do-
meſticae turbae exceperunt. Animum coniugis, olim, ut di-
ximus, alieniorem, Olympias moroſitate & arrogantia in dies
magis magiſque avertebat. Inde *repudiatam* nonnulli tradunt:
ego in eodem matrimonio manenti Cleopatram ſuperindu-
ctam comperio. Nec enim Alexander in tanto dedecore dul-
ciſſimae matris, cuius pudor ad ipſum quoque pertineret,
(nam *ob ſtupri ſuſpicionem expulſam* addunt) interfuiſſet no-
vercae nuptiis: interfuit autem, & demum poſt contentio-
nem, quae in eo convivio exarſerat, matrem abduxit.
Quippe cum avunculus ſponſae Attalus, poſt longam com-
potationem ſpem male tegens, *orandos Macedonibus Deos
diceret, ut ex nova nupta legitimum regni ſucceſſorem Philippus
tolleret*: Alexander, in iram alioqui praeceps, & tunc iniu-
ria irritatior, *nos ergo, ſceleſte, ſpurii tibi videmur?* inquit:
ſimul calicem, quem forte dextra tenebat, in os illius im-
pegit; ille quoque invicem coniecit poculum. Exorto tu-
multu, Philippus, qui in alio lecto accubuerat, eius diei
laetitiam turbari moleſte ferens, enſe ſtricto Alexandrum
petit: occideratque filium, niſi claudicantem ex vulnere

pridem accepto greſſum ira vinumque praepediviſſent. Prolapſus amicis ſubita re exterritis ſpatium dedit, ut precibus, & utriſque medios interponendo, Alexandrum eriperent. Nec minoris operae fuit illum exorare, ut ſalvus eſſe vellet. Multiplici iniuria affectus ſibi videbatur; & quamquam *patris regiſque* nomina, *naturaeque & gentium decreta* ingererentur, non abſtinuit, quin inſultans Philippo iuberet *intueri Macedonas egregium tranſmittendi in Aſiam belli auctorem, qui ex lecto in lectum tranſiliens procidiſſet.* Inde ſibi matrique iuxta timens, in Epiro, cui frater Olympiadis praeerat, eam reliquit: ipſe ad Illyriorum regem profectus eſt. Poſtea quoque, cum reconciliatore Demarato Corinthio in Macedoniam reverſi eſſent, pervicacis ingenii mulier filium, ſuopte ingenio potentiae anxium, incitare non deſtitit, *ut, quos poſſet, humanitate aut pecunia in amicitiam illiceret, & adverſus iracundiam patris, etiam affinitate potentium hominum ſe muniret.* Sane olim monuerat Philippus, ut affabilitate ſibi conciliaret hominum ſtudia; largitiones autem non uſquequaque probaverat, etiam per literas increpito inſtituto eius, *quod benevolentiam auderet ſperare ab hominibus, quos muneribus corrupiſſet. Falli, qui regium id putaret: miniſtri & diribitoris officium eſſe.* Verum cum ipſe *pecuniae omnia penetrabilia* iactaret, eaque haud minus ſaepe, quam armis, uteretur, non tam recta praecipiendi ſtudio ita ſcripſiſſe viſus eſt, quam metu, ne ab adoleſcente filio ſuis artibus oppugnaretur. Idem obiurgavit Alexandrum, quod Pexodori filiam, quam Aridaeo deſtinaverat pater, ambiviſſet, *degenerem, & fortuna, in cuius ſpem educaretur, indignum* appellando, *qui Carem barbarum, barbaroqne regi ſubiectum, ſocerum optaret.* Sed ipſe, ut potentiam ſuam firmaret, nullam conditionem aſpernatus erat, quin ex aſperrima barbarie Illyrias Geticaſque mulieres matrimonio iungeret: quamquam ex aliis etiam uxoribus pellicibuſque complures liberos ſuſcepiſſet. Quod cum Alexandro moleſtum accideret, urbane adoleſcentem corripuit, hortatus, *ut, multos imperii aemulos habiturus, operam daret, quo omnibus melior praeſtantior-*

que, non ob Philippum patrem, ſed ex ſuo merito, rerum potiri videretur. Cum autem ob has ſimileſque cauſas crebra inciderent iurgia, nec abrupta ſemel benevolentia fido affectu coaleſceret, ad extrema prolapſi ſunt; praecipua Olympiadis violentia, in qua contumaciam ſexus ingenium vaſtum & vehemens virili ſcelere in vindictam armabat. Stimulaverat ea fratrem Alexandrum, ut Philippo bellum faceret. Id ne alieno tempore excipere cogeretur, callidus rex, quamquam viribus plus poterat, firmata per novam affinitatem gratia praevenire ſtuduit, deſponſa Epirotae Alexandri germana, Cleopatra. Ad iſtas nuptias celebrandas finitimarum gentium reguli, Graecarumque civitatum legati frequentes Aegas convenerant. Id oppidum elegerat Philippus, non ſine quodam omine eorum, quae poſtea accidere: nam ibi Macedonum reges ſcepeliri mos erat. Ferunt etiam, Apollinem Delphicum de bello Perſico conſulenti maturum interitum ceciniſſe. Sed ambiguum, ut mos oraculis, reſponſum Philippus ad barbarorum exitium blanda interpretatione traxerat. Alia quoque praeſagia, quae tum nemo animadverterat, eventus monſtravit. Erat inter cuſtodes regii corporis Pauſanias quidam, quem in ſolatium acceptae ab Attalo iniuriae, rex in eum dignitatis gradum provexerat. Quippe Pauſaniam Attalus mero onuſtum nefariis convivarum ludibriis expoſuerat. Huius ultionem cum a rege peteret, honorem accepit. Etenim Philippus virum ſpectatae in bello fortitudinis, ad hoc nuper propinqua affinitate coniunctum, punire adeo non ſuſtinuit, ut inſuper copiarum parti praefectum cum Parmenione & Amynta in Aſiam praemitteret, opera eius uſurus in expeditione Perſica. Pauſaniam autem rogatum, *ut ipſi temporibuſque reipublicae dolorem ſuum condonaret*, comitate alloquii & honeſtiore ſtipendio placare conatus eſt. Sed adoleſcens maiorem contumeliae, quam beneficii, rationem habuit, odiumque ab auctore iniuriae, in negligentem eius vindicem convertit. Cum iis etiam, quos infenſos Attali domui, nec Philippo concordes eſſe noverat, conſilia communicaſſe

non praeter rationem creditum eſt, poſtquam ab Olympiade parricidae in cruce pendenti coronam auream impoſitam nemo dubitavit, aliaque facinora perpetrata ſunt, ex quibus totius ſceleris ordo cauſaeque haud obſcure perſpicerentur. Dubia adhuc luce theatrum ingens hominum multitudo impleverat, ſpectatura ludos, qui ſuperiorum dierum ſpectacula luxu & magnificentia longe ſuperaturi dicebantur. Inter alia, quibus divitiis illudere ſolent opulenti reges, & fortunae ſuae magnitudinem non capientes, duodecim Deorum effigies eminebant, in quibus artificum induſtria cum materiae dignitate certaverat. Tertiadecima Philippi thenſa acceſſerat, nulla in re ceteris vilior. Id mortalitatis faſtidium matura ultio conſecuta eſt: & ſucceſſu rerum inſoleſcentem, ſeque Diis immortalibus aequantem, priuſquam indebito honore frueretur, fatum occupavit. Pauſanias theatrum intrare volentem obſervaverat: utque praemiſſis amicis, qui eum deduxerant, relictiſque a tergo ſatellitibus, (nam in tanta omnium benevolentia nihil iis opus eſſe volebat oſtendere) ſolus ingrediebatur; percuſſor improviſus adſilit, gladioque barbarico, quem ſub veſte habuerat, latus nihil tale exſpectantis haurit. Hic fuit exitus maximi aetatis ſuae regum. Macedoniae regnum magnum ex inopi reddiderat: circumiectam barbariem domuerat: Graeciae impoſuerat iugum: tum etiam Perſico imperio imminebat. Iam auxilia Graecorum coibant: iam in Aſiam transiecerant praemiſſi ab eo duces; cum in ipſo rerum gerendarum articulo, prolixum victoriae fructum ſibi pollicentem vita deſtituit. Ita maxima quaeque in lubrico ſunt; & audaciſſimas ſpes hominum quilibet ex improviſo caſus eludit. Olympias, comperta morte regis, Cleopatram Attali ſorore genitam ad ſuſpendium adegit: natum ex ea paucis ante patris necem diebus puerum in aenea pelvi torruit: in clientes etiam propinquoſque eius atrocibus ſuppliciis ſaeviit, & occaſione vindictae per muliebrem impotentiam crudeliſſime uſa eſt.
10 Sed Alexander, per cuius abſentiam mater iſta perpetraverat, tanquam ſa-

lutare ſidus, componendis tantis fluctibus tempeſtivus affulſit. Quippe erectis in ſpem libertatis Graecorum animis, quos Philippus oppreſſerat, & tumultuantibus in vicinia barbaris, ne Macedoniae quidem tranquillae res erant. Attalus, haud ſpernendi exercitus praetor, ambitioſo imperio mirum ſibi favorem apud militum vulgus conciliaverat: principibus Macedonum propinquitate innexus, etiam Philotae ſororem ſibi deſponderat: neque poſt tantas utrinque offenſas inviſo infeſtoque fides haberi poterat. Amyntas, quem fratre Perdicca genitum, data in matrimonium Cyna Philippus generum legerat, ad paterni regni ſucceſſionem per Alexandri caedem adſpirabat. Populi magna pars, Olympiadis tyrannidem exoſa, alii rerum novarum cupidine, varie in hunc aut illum inclinabant ſtudiis: nec deerant, qui *Alexandro Aeropi filio reſtituendum dicerent faſtigium, quod, excluſo legitimo regni herede, Amyntas prius, deinde Philippus, vi ac fraude invaſiſſent.* Exercitus quoque, variis ex nationibus compoſitus, ut cuique animus aut ſpes erat, diſcordibus conſiliis & ſermonibus agitabatur. Contra Alexandro novum imperium, ac ſubito Philippi caſu nihil adverſus ingruentes motus proviſum erat: & quamquam indolis haud poeniteret, aetas ſpernebatur. Viginti annorum adoleſcentem tantae rerum moli humeros ſubiecturum, aut, ſi recepiſſet, parem futurum, non arbitrabantur. Etiam nervus gerendarum rerum pecunia defecerat; qua abundantes Perſae in omnem fere Graeciam corruptores miſerant: &, ne quid malis deeſſet, Macedoniae maritima Tuſci piratae depraedabantur. Convocatis amicis, cum de praeſenti rerum ſtatu deliberatio inſtituta eſſet, non defuerunt, qui cenſerent, *omiſſa Graeciae cura, quanta poſſet lenitate deficientes barbaros in officio continendos eſſe: poſtquam inteſtini motus conſediſſent, longinqua facilius compoſiturum.* Verum adoleſcens inſigni animi magnitudine, cauta conſilia pro ignavis faſtidiebat. *Perpetuo omnium contemtui obnoxium fore, ſi in principio regni impune ſe ſperni pateretur. Ad omnem deinceps vitam pertinere, qualem de ſe opi-*

nionem in animis hominum incipiens imperator excitet. Philippi necem haud magis ſibi, quam rebellibus, inexſpectatam accidiſſe: trepidantes adhuc, & conſilii incertos, nullo negotio opprimi poſſe: per Macedonum cunctationem erigi ſeditionis auctores; & qui nunc etiam nutarent animis, tumultuantibus acceſſuros. Ita contra paratos confirmatoſque anceps diſcrimen ſubeundum: nunc celeritatis magis, quam virium, certamen eſſe. Quod ſi adverſus ſingulos audacia non eſſet; quid deinde futurum, ſi metum confeſſo omnes uno impetu ſuperfunderentur? His deinde congruentia ad populum locutus, adiecit, *effecturum ſe, ut cives hoſteſque fateri cogerentur, erepto patre corpus nomenque regis mutatum eſſe, conſilium animumque non deſiderari. Eam rerum converſionem nonnullos occaſionem tumultuandi putaviſſe; ſed brevi poenas daturos: modo Macedones eoſdem animos, eoſdem lacertos ſibi commodarent, quos tanta cum ipſorum gloria, tantoque victoriae fructu, patri ſuo per tot annos praeſtitiſſent. Id quo promtius alacriuſque facerent, omnium praeter militiae vacationem ipſis concedere.* Conſilium regis fortuna comprobavit. Non ſegnius, quam locutus fuerat, ſingula aggreſſum feliciſſimus omnium exitus ſecutus eſt. Et Amyntam quidem, patefactis, quas ille ſtruxerat, inſidiis, occupavit: Attalum per Hecataeum & Parmenionem ſuſtulit. Ex iis, quos in Philippi necem conſenſiſſe rumor arguebat, unum Alexandrum Lynceſtem exemit ſupplicio, quod imperium ſuſcipienti adfuiſſet, primuſque *regem* ſalutaſſet: ceteros occidit. Ea ſeveritate ſuam ſalutem in vindicta Philippi muniri credebat; ſimul aboleri famam, qua ut conſcius paternae caedis notabatur. Crebrae inter eos diſcordiae fidem ſuſpicioni fecerant; & queſtum iniurias Pauſaniam ad facinus confirmaſſe ferebatur, prolato ex Tragoedia carmine, quo Medea *pariter pellici ſuae, quique eam in matrimonium Iaſoni tradidiſſet, & cuius in manum conveniſſet, idem exitium* minabatur. Verum ipſe, cum aliquando Darii epiſtolae reſponderet, invidiam in Perſas transferre conatus eſt: *illorum auro percuſſores Philippo comparatos fuiſſe.* Quoque magis omnem culpae ſuſpicionem extergeret, poſtremo vitae tempore magnificum Philippo templum exſtrue-

re cogitaverat: id inter alia, in commentariis eius reperta,
ſucceſſores neglexere. Cum autem ad perficienda, quae ani- 11
mo agitabat, maximum in eo momentum poſitum arbitra-
retur, ut Graeciae principatum, quem Philippus compara-
verat, retineret; raptim exercitu ducto Theſſaliam impro-
viſus irrupit. Suſtulerant animos Theſſalorum quidam, &
inſeſſis ad Tempe anguſtiis iter ex Macedonia venienti oc-
cludebant. Quippe eas regiones Olympus atque Oſſa cele-
brati montes dirimunt: per quorum convalles Peneus amnis
labitur, mira amoenitate ſollemnia gentis ſacrificia meritus.
Laetis utrinque nemoribus obrumbratus incedit; multoque
cum fremitu ruenti, ex vicinis arboribus avicularum gar-
ritus obſtrepit. Anguſta ſemita per quinque fere millia paſ-
ſuum protenditur, vix onuſto iumento ſufficiens iter prae-
bens, quod adverſus quemcunque numerum hominum vel
decem armati ſepiant. Sed ille, qua minime perviae rupes
exiſtimabantur, ſcalarum in modum exciſo montis Oſſae
latere, circumitu penetravit; adeoque celeritate ſua cun-
ctos exterruit, ut *omnia ei vectigalia redituſque, ſimul univerſae
gentis imperium, quibus id legibus Philippus habuiſſet*, nullo
iam repugnante decernerentur. Phthiam, quae generis ſui
auctorem Achillem *protuliſſet, immunem eſſe iuſſit: eumque
heroëm expeditionis adverſus Perſas ſocium atque commilitonem
eligere ſe* dixit. Ex Theſſalia Thermopylas petiit, publicum
Graeciae concilium, *Pylaicum* appellant. Ibi cum frequens
per eos dies conventus eſſet, in locum patris Amphictyo-
num decreto ſummus Graecorum imperator creatus, *Am-
braciotis ratam eſſe libertatem* iuſſit, quam nuper expulſo Ma-
cedonum praeſidio receperant: *ultro redditurum fuiſſe* dicti-
tans, *ni paucis diebus ipſum antevertiſſent.* Exinde Thebis ad-
moto exercitu, fractaque Boeotorum & Athenienſium con-
tumacia, qui populi maxime ſuis conſiliis obſtiterant, *apud
Corinthum Graecorum legatos occurrere ſibi* iuſſit. Ibi confirma-
to Amphictyonum decreto, communi omnium ſententia,
in Philippi patris locum imperator Graeciae ſuffectus eſt,
& in bellum Perſicum auxilia decreta. Forte in eadem urbe

Diogenes degebat, qui Cynico inſtituto ſpontaneam paupertatem amplexus, liberum & ſui iuris animum opibus curiſque praetulerat. Apricabatur ille in Craneo, Corinthi ſuburbio, ubi cupreſſorum lucus eſt. Eo cum Alexander videndi eius deſiderio veniſſet, optionemque faceret, *quae vellet, ab ipſo petendi; parumper diſcedere* iuſſit regem, *ne ſolem interciperet.* Inopinatum reſponſum, hominemque, in quem in tanta ſua fortuna ne beneficii quidem ius haberet, admiratus Macedo dixiſſe fertur, *Diogenem eſſe voluiſſe, ni Alexander eſſet.* Scilicet magnitudo animi, qui ex alto deſpiceret omnia, quorum cauſa reliqui mortales ſemetipſos cupide perdunt, non plane fallebat mentem acerrimi iuvenis; ſed obcaecata cupiditatibus pervidere non poterat, quanto melius eſſet carere ſupervacuis opibus, quam habere neceſſarias. Ex Peloponneſo Delphos inviſit, Apollinem de eventu belli, quod moliebatur, conſulturus. Sed virgo fatidica negabat *per eos dies adiri Deum fas eſſe:* donec ipſe eo profectus, vi corripuit virginem, & ad templum traxit. Sed cum inter eundum illa, patrium morem pertinacia regis victum reputans, exclamaſſet, *invictus es, fili; accipere omen* dixit, *nec alio oraculo ſibi opus eſſe.* His rebus celeriter confectis, in regnum regreſſus, ſummo ſtudio in vindictam ſpretae Macedonum maieſtatis incubuit. Iamque praeparatis omnibus, vere novo ex Amphipoli movens adverſus liberas Thraciae gentes, decimis caſtris ad montem Aemum pervenit. Magna Thracum manus iugum occupaverat, tranſitu prohibitura regem. Caſtra plauſtris in modum valli circumdederant, propulſuri in hoſtem, ſi vis inferretur. Alexander, barbarorum aſtu cognito, edixit militibus, *ut plauſtris irruentibus, diducta phalange innoxia dilabi paterentur; aut, ſi deprehenſi eſſent, humi ſtrati, clypeis arcte commiſſis, teſtudine ſe protegerent.* Ita hoſtium dolus irritus fuit. Magna plauſtrorum pars per intervalla ordinum devoluta eſt: quae armatis incidere, clypeis impacta, ſuoque impetu ſubſilientia nihil ponderis ad obterendum habuere: omniſque illa tempeſtas citra noxam detonuit. Quo metu liberati Macedo-

nes, alacri clamore edito, impreſſionem faciunt. Procurrentes barbaros praegreſſi a dextro cornu ſagittarii frequentibus telis inceſſebant. Ita ſine periculo phalanx in verticem eniſa, ut primum aequo loco conſiſtere potuit, haud ambigua victoria hoſtem nudum aut leviter armatum disiecit. Sed eadem res, quae barbaros in proelio prodiderat, in fuga adiuvit. Armis haud ſane onerati per nota loca facile dilapſi ſunt. Ita deſideratis ex omni numero mille quingentis, ceteros fuga abſtulit: mulierum puerorumque ingenti multitudine, praedaque pro locorum conditione ſatis ampla, victor potitus eſt. Sic aperto montis Aemi tranſitu, in interiora Thraciae penetratum eſt. Lucus eſt in iis gentibus, quem Libero Patri dicatum priſca religione colunt. Ibi cum Alexander, barbaro ritu ſacrificans, vinum aris infunderet, tanta flammae vis erupit, ut ſuperato aedis culmine, in coelum emicare videretur. *Eoſdem gloriae fines regi oſtendi*, omnes credidere. Alia ſubinde res nuntiata prioris prodigii fidem affirmavit. In Thracibus, qui *Odryſae* appellantur, Libethrus mons & civitas eſt, Orphei natalibus inclyta: *eius ſacram effigiem ex cupreſſo fabricatam multo ſudore manaſſe*, qui viderant, ad regem retulere. De interpretatione ſollicitis Ariſtander exemit metum, *ad res Alexandri pertinere* aſſeverans, *quibus decantandis alumni filiique Muſarum multum deſudaturi eſſent*. Triballi, valida natio, trans montem Aemum colunt. In eos cum deſcenderet Alexander, rex gentis Syrmus in Peucen Iſtri inſulam confugerat, expeditione Macedonis multo ante comperta; ſeque & quidquid aetate vel ſexu invalidum erat, obiecto amnis munimento tuebatur. Quippe Alexandro paucae naves erant; & in aſpera praeruptaque ripa difficilis exſcenſio, ab hoſte intento validoque haud aegre impediebatur. Ita Macedones re infecta diſceſſerunt, contenti illata paucis ante diebus clade. Nam priuſquam eo proceſſiſſent, alium Triballorum exercitum adorti, vix quinquaginta ſuorum amiſſis, tria hominum millia occiderant. Syrmo rege ne- 12
quidquam oppugnato, in Getas convertit impetum, qui in

ulteriore ripa quatuor equitum, decem peditum millia instruxerant. Id periculum non tam ex usu belli sumsit, quam cupidine famae, ut *maximum Europae flumen, defendentibus ferocissimis gentibus, transivisse* gloriari posset. Igitur equitibus, quotquot capere navigia poterant, impositis, pedestrium copiarum partem lintribus, quorum ibi magna erat copia, alios utribus transduxit. Improvisa Macedonum impressione (quippe transmittentes nox, & in ripa, quam petebant, densa frumenti seges texerat) territi Getae vix primum emissi equitatus impetum tulere. Ut deinde cum phalange Nicanor successit, effuso cursu urbem quatuor ferme passuum millibus a flumine distantem petiverunt: mox, instante Alexandro, avectis coniugibus liberisque, quot eorum equis eripere potuerant, ceteros reliquere victori. Eos rex Meleagro & Philippo abducendos dedit: excisaque urbe, & in ripa fluminis Iovi Herculique & ipsi Istro, qui transeunti propitius fuisset, aris consecratis, eodem die reduxit exercitum, incruenta victoria potitus. Venerunt deinde finitimarum gentium Syrmique regis oratores cum donis, quae apud ipsos in pretio habentur. Germani quoque, qui usque a fontibus Istri terras ad sinum Adriaticum spectantes habitant, legatos miserant. Nam Ister in Germania oritur: ipsi patrio vocabulo *Danubium* appellant. Magnitudinem corporum animorumque alacritatem admiratus Alexander interrogavit, *quidnam omnium maxime vererentur?* putans suam potentiam formidabilem ipsis esse, eamque se confessionem expressurum. Illi, *nihil se magnopere vereri*, responderunt, *nisi forte, ne coelum in ipsos rueret: ceterum virorum fortium amicitiam plurimi facere.* Perculsus improviso responso paullum reticuit; deinde hoc unum effatus, *Germanos arrogantes esse*, foedus, ut petiere, iunxit; Syrmoque & reliquis pacem dedit: satis gloriae ea expeditione partum existimans, & in Persicum bellum animo conversus, unde cum leviori discrimine longe maius operae pretium exspectabatur. Taxasse id avunculum eius Alexandrum constat, cum paullo post bello in Italia gerendo fatigaretur:

nam *inaequalem utriusque sortem questus, sibi cum viris pugnam evenisse* dixit, *Macedoni cum mulieribus.* Ceterum regulos Thracum, quique alii ad res novandas opibus aut animis idonei videbantur, specie honoris, tanquam commilitones adversus Persas adsciseeret, abduxit; capitaque ademit factionibus, sine principibus nihil ausuris. Per Agrianos & Paeonas Macedoniam repetenti Illyriorum motus nuntiatur. Bardylis, ex carbonario multarum in eo tractu nationum rex, etiam Macedoniae gravis incubuerat; donec magno proelio a Philippo victus, atque instaurato deinde bello fractis omnino viribus, in dicionem victoris concederet. Atque ille iam obierat, vita ad nonagesimum aetatis annum producta: ceterum filius eius Clitus, *opportunum recuperandae libertatis tempus advenisse* dictitans, *dum asperrimarum gentium armis Alexander trans Istrum attineretur*, populares ad arma capienda impulit, inita societate cum Glaucia rege Illyriorum, qui Taulantii vocantur. Autariatae alia natio iter facientes Macedonas aggressuri fuerant: sed Langarus, Agrianorum rex, Alexandro fidus, petiit, *ut sibi curam eam permitteret: sese domi eorum tantum negotii ipsis comparaturum, ut animum a vexandis Macedonibus ad sua tuenda conversuri essent.* Collaudatum donisque magnifice cultum iuvenem dimisit rex; etiam sororis Cynae nuptias pollicitus, quam ex Illyria muliere susceptam Amyntae in matrimonium dederat pater. Et Agrianus quidem promissam operam praestitit; sed morbo correptum, ne pacta mercede frueretur, brevi consecuta mors praevenit. Ita cohibitis Autariatis, sine certamine Pelium perventum est, Dessaretiae oppidum, Eordaico flumini imminens. Speciem pugnam expetentium praebebant hostes, & velut manus conserturi extra praesidia sua ferociter procurrerant. Sed priusquam proelium committi posset, refugerunt; licet opportuna loca, silvisque & collibus impedita praecepissent. Foedum ibi spectaculum Macedonum oculis obiectum est. Tres pueri, totidemque puellae cum tribus nigris arietibus confusa strage iacebant, quos barbari sacrilego sacro Diis suis immolaverant, quo pu-

gnaturis audaciam inſpirarent. Sed vindex numen ſceleſtis mentibus pro virtute vecordiam iniecit. Rex intra moenia compulſos ducto exteriore muro intercludere ſtatuerat; cum poſtridie cum magnis Taulantiorum copiis Glaucias advenit. Ita ſpe capiendae urbis abiecta, quomodo tuto diſcederet, cogitabat. Interim Philota cum iumentis caſtrenſibus, & praeſidio equitum frumentatum miſſo, comperit, *ſuos in diſcrimine verſari*; quippe Glaucias colles campo circumdatos occupaverat, in occaſionem gerendae rei intentus. Igitur adverſus oppidanorum eruptionem parte exercitus in caſtris relicta, cum ceteris copiis impigre profectus eſt; territiſque Illyriis, ſuos recepit incolumes. Ceterum iter facturo maximum periculum imminebat. Hinc flumen, inde praerupti arduique colles viam coarctabant, relicto itinere, quod multis locis vix quaternos armatos caperet: montium iugis Clitus atque Glaucias ſagittariorum & funditorum cohortes, magnamque gravis armaturae manum, impoſuerant. Alexander, ducentis equitibus ante utrumque phalangis cornu collocatis, imperat, *ut erigerent haſtas; mox ſigno dato verſus hoſtes, tanquam impetum facturi, infeſtas protenderent, modo in dextrum, modo in ſiniſtrum latus invicem converſi.* Suſpenſis eo commento hoſtibus, phalangem raptim progreſſam nunc in plures acies diducit, nunc diviſam colligit; ad extremum cuneo facto, in laeva Illyriorum praeſidia ſtrenue infert. Illi, celeritate & peritia Macedonum in ſtuporem verſi, deſertis, quos tenuerant, montibus, verſus urbem refugerunt. Pauci reſtiterant in edito colle, qua iam tranſierat Macedonum agmen. Iis deiectis, Alexander duobus fere millibus Agrianorum ſagittariorumque locum capit, phalangi, quam flumen tranſmittere iuſſerat, praeſidio futurus. Ea re conſpecta, univerſa hoſtium multitudo iter ad montes arripuit, eo conſilio, ut transiecta gravi armatura, extremum agmen, in quo ipſe rex tranſiturus erat, adorirentur. Ille nihil territus, venientes fortiter excipit: ſimul phalanx ſublato clamore, quaſi iterum tranſmiſſo amne ſubſidio ſuis itura, metum incuſſit hoſti. Nam rex, quae evenerunt, fu-

tura ratus, praeceperat, ut in adverſam ripam delati ſtatim aciem inſtruerent, laevum cornu, quod a flumine hoſtibuſque propius aberat, in ſpeciem multitudinis quantum poſſent explicantes. Itaque cum univerſum exercitum incumbere ſibi putarent Taulantii, paullifper retroceſſerunt. Id ſpatium nactus Alexander, ſuos raptim ad flumen ducit: quo ubi ventum eſt, ipſe inter primos tranſgreditur; & cum eos, qui agmen claudebant, reverſus hoſtis urgeret, machinis diſpoſitis, quae trans amnem miſſilia ſpargerent, eum ſubmovit: ſimul, qui iam ingreſſi flumen erant, e mediis aquis tela coniecere. Ita nemine deſiderato ceterum iter quietum habuit. Triduum interceſſerat, cum *hoſtes, tanquam fugato Macedone metu vacuos, paſſim nullo ordine tendere, neque more militari vallum foſſamve pro caſtris habere, neque vigilias & ſtationes obire*, nuntiatur. Igitur aſſumtis ſagittariis Agrianiſque, & ea Macedonum militum manu, quam Perdiccas & Coenos ducebant, noctu ſuperato flumine, celeriter ad eos contendit, reliquo exercitu ſequi iuſſo. Nec exſpectato eo, ne occaſionem mora conſumeret, levis armaturae militem praemittit: mox ipſe cum ceteris impetu facto ſemiſomnos & inermes magna ſtrage afficiunt, multos vivos capiunt, reliquos coniiciunt in fugam, & ad Taulantiorum uſque montes perſequuntur. Clitus in ea conſternatione in oppidum Pelium ſe recepit: deinde ſive munimentis urbis, ſive ſuorum animis diffiſus, incenſa urbe, in Taulantios exſulatum abiit. Interea per univerſam Grae- 13
ciam diffuſus rumor, *Alexandrum in Triballis cecidiſſe*, omnes Macedonicis opibus adverſos in ſpem rerum novandarum erexit. Ea quoque in rebus humanis haud poſtrema calamitas eſt, quod, utcunque levi auctori, quae facta optamus, tam enixe creduntur, quaſi veritati vim afferre poſſit pertinax & impatiens rationis opinio. Repertus eſt, qui *ſe inſpiciente circumventum regem*, &, quo minus ambigeretur, *ſe in ea pugna vulneratum eſſe*, affirmaret: id pronis auribus acceptum vulgatumque, civitati Thebanorum extremae calamitatis initium exſtitit. Quippe eo nuntio exciti quidam ex-

fulum, quos a Philippo eiectos diximus, ducibus Phoenice & Prothyte, praefectos Macedonum, qui Cadmeam obtinebant, cum nulla doli fufpicione extra arcem progreffi effent, obtruncant: civibus ad fpeciofum liberandae patriae titulum ftrenue concurrentibus, praefidium obfident; & duplici vallo foffaque, ne commeatus aut auxilia fubmitti poffent, circumdant. Legatis deinde fupplicum habitu circum civitates Graeciae miffis orabant, *ne deeffe vellent indigne ereptam libertatem repetentibus.* Et Demofthenes quidem veteri in Macedonas odio Athenienfes permovit, ut auxilia prompte decernerent. Miffa tamen non funt, quia fubito Alexandri adventu percülfis exfpectanda fortunae inclinatio videbatur. Demofthenes privatis copiis Thebanos adiuvit, magnumque armorum numerum gratis fubminiftravit: quibus perarmati, qui Philippo adimente fua amiferant, Cadmeae praefidiariis acriter inftiterunt. Peloponnefiorum haud invalida manus ad Ifthmum convenerat. Ad quos cum Antipater, quem interim, dum abeffet, Macedoniae praefecerat rex, mififfet petitum, *ne contra commune Graeciae decretum cum profeffis Alexandri hoftibus confilia mifcerent;* nihilominus Thebanorum oratores admiferunt. Cumque vulgus militum mifericordia permoveretur, dux eorum Aftylus, Arcas genere, moras nectebat, non tam incepti difficultate territus, quam per avaritiam, ut a feftinantibus & neceffitate anxiis maius ftipendium acciperet. Decem talenta pofcebantur: ea cum Thebani non conficerent, a Macedonicae factionis hominibus oblata funt, ut quiefceret. Ita de Arcadum auxiliis Thebanorum fpes in nihilum recidit. Alias tamen ex Peloponnefo copias, ne adverfus Thebas militarent, pecunia Demofthenes avertit. Namque trecenta talenta a Perfis accepiffe dicebatur, quîs ad faceffendum Alexandro negotium uteretur. His ita nuntiatis, Alexander praeter Eordaeam & Elymiotin, rupefque Stymphaeas & Paryaeas rapit exercitum; feptimoque poft die, quam a Pelio moviffet, Pellenen Theffaliae oppidum pervenit. Poft fextum deinde diem in Boeotiam venit: mox Oncheftum,

ſex circiter paſſuum millibus a Thebis diſtantem proceſſit. Inter haec Thebani maiore animo, quam conſilio, adminiſtratis rebus, omnium ignari agebant, necdum intra Pylas eſſe credebant Macedonum copias: ipſum vero regem adventare, adeo fidem ſuperabat, ut *potius alium Alexandrum Aeropi filium exercitui praeeſſe* contenderent. Rex, ad fanum Iolai poſitis caſtris, quod ante Proetidem portam eſt, poenitentiae eorum locum dare conſtituerat; cum illi, eruptione facta, in ſtationes Macedonum invecti, quoſdam interficiunt, alios loco pellunt, donec ad ipſa iam caſtra ſuggreſſos emiſſa regis iuſſu levis armatura reiecit. Poſtero die ad portas, quibus in Atticam euntibus iter eſt, promoto exercitu, ut ſuis in arce concluſis praeſto eſſet, adhuc cunctabatur, &, ſi poeniteret, erroris veniam oſtentabat. Sed quibus pax placebat, potentia exſulum, eorumque per quos revocati fuerant, opprimebantur: qui, nulla ſpe ſalutis reliqua, ſi Macedones urbe potirentur, patriae ruinis obrui malebant, quam illius incolumitatem ſuo interitu emere, & ex Boeotarchis nonnullos in conſilium traxerant. Quantaque hominum vecordia fuerit, vel hinc cognoſci poteſt, quod Alexandro poſtulante, *ut defectionis auctores dederent, duobus capitibus omnem civitatis noxam expiaturi*, ipſi viciſſim Philotam & Antipatrum, principes amicorum regis, depoſcere ſint auſi, & per praeconem pronuntiare, *ſi qui cum magno rege & Thebanis Graecorum libertatem adverſus tyrannum aſſerere vellent, eos apud Thebas perfugium habituros.* Nec tamen Alexandri imperio oppugnata urbs eſt; ſed, ut Ptolemaeus tradidit, (nam quidam aliter narrant) Perdiccas, qui in ea caſtrorum parte curabat, quae vallo hoſtium, quo Cadmeam incluſerant, obverſa erat, non exſpectato ſigno impetum in eos fecit: ſuperatoque munimento, manus cum hoſte conſerere coepit, & Amyntam, qui cum ſua cohorte iuxta ipſum tendebat, ut idem auderet, exemplo permovit. Mox Alexander, ſuis timens, cum tota copiarum mole adfuit, & *leviter armatis perrumpere, ſuiſque auxilio ire iuſſis*, ipſe cum reliquis pro vallo ſubſtitit. Acri conferto

proelio, Perdiccas, dum interius vallum molitur, graviter ſaucius pugna effertur; & Cretenſium ſagittariorum multi, cum Eurybota duce ſuo cadunt. Thebani perculſis inſtant, & ad Alexandrum refugientes inſequuntur. Ibi cum rex inſtructa phalange diſperſos & turbatos hoſtium ordines invaderet; ſtatim verſa pugnae fortuna, tanta Thebanorum trepidatio fuit, ut ne ad portas quidem, per quas in urbem ſe receperant, occludendas mente competerent: ſimul, qui Cadmeam tenebant, in ſubiectos arci vicos excurrerunt. Ita nobiliſſima Graeciae urbs intra eundem diem oppugnata & capta eſt. Nullum in ea crudelitatis exemplum praetermiſſum conſtat: viros feminaſque promiſcua ſtrages hauſit, nec ab impuberum caede temperatum eſt. Phocenſium Plataeenſiumque & Orchomeniorum & Theſpienſium ea infamia fuit, quibus olim, dum Thebana res valebat, vicinae civitatis opulentia exitioſa fuerat: Macedones ultra fas belli non ſaeviere. Tandem, *ut caedibus abſtineretur*, proclamatum eſt, cum iam ſex hominum millia periiſſent: ceteris captis, ad triginta millia liberorum capitum venierunt. *Ex omni praeda quadringenta & quadraginta talenta redacta fuiſſe*, Clitarchus tradidit: alii, *ex pretio captivorum id pecuniae effectum.* Centum talenta, quae Thebanis Theſſali debebant, Alexander ſociis accepto tulit. Pauci, quos bellum diſſuaſiſſe conſtabat, ſervitutem effugerunt: item ſacerdotes, & quorum hoſpitio rex paterve eius uſus eſſet. Ex reliquis Timoclea nobilis facinoris mercedem, cum praeſenti libertate, famam apud poſteros tulit. Inter Thracas, qui Alexandro militabant, quidam equitum ductor poſt vim mulieri illatam, *ubi pretioſiſſima quaeque occuluiſſet*, minitabundus interrogabat. Illa non tam opum, quam pudoris, damno moeſta, avaritiam barbari in occaſionem vindictae convertit: oſtenſoque puteo, in quem mundum ſuum conieciſſe ſimulabat, hominem cupide eo deſpicientem ſubductis pedibus impulit; coniectiſque deſuper ſaxis, cum ex anguſto profundoque loco aſcenſum fruſtra moliretur, obruit. Comprehenſa a turmalibus occiſi, ad Alexandrum tra-

hitur, ut interfecti ducis poenas daret. Ibi interrogante rege, *quaenam esset, & ob quod delictum adduceretur?* intrepido vultu & voce, *Theagenis*, inquit, *soror sum, eius, qui pro libertate Graeciae Thebanorum imperator occubuit. Iniuriam meam ulta, castitatis meae praedonem interemi. Cui si meo supplicio parentari iubeas, scies, honestae mulieri post extortam pudicitiam spiritu nihil vilius esse: quem utcunque expellere festinaveris, sero moriar, pudori patriaeque superstes.* Alexander, cognita causa, *Thracem iure caesum* pronuntiavit; *neque sibi placere ingenuis mulieribus vim fieri:* collaudatamque *feminam, cum omnibus, qui cognatione ipsam attingerent, liberam esse* iussit; *& quo quisque vellet discedendi* potestatem fecit. Pepercit & Pindari posteris, in honorem vatis, qui proavum regis Alexandrum carminibus suis inseruerat, ipsiusque domum cremari vetuit. Non enim praesentem tantum virtutem adamavit, verum etiam memoriam magnorum virorum reverentia, & progeniem illorum beneficiis prosecutus est. Nam & postea, cum postremo proelio Darium vicisset, Crotoniatis praedae partem misit, quod Xerxis bello, ceteris Graecorum coloniis de Graecia desperantibus, Phayllo duce triremem unam ad Salaminem misissent: & Plataeenses honore donisque affecit, quia maiores eorum Graecis adversus Mardonium proeliantibus agrum suum dono dederant. Hanc Thebano- 14
rum cladem multa ostenta praecesserunt. Tribus ante mensibus, quam Alexander advenisset, in fano Cereris, quae *Thesmophoros* appellatur, conspecta est araneae tela nigra, cum circa tempus Leuctricae pugnae, qua res Thebana ad summum felicitatis evecta fuit, candida comparuisset. Ad haec sub adventum Macedonum sudantes in foro statuae, eque lacu apud Onchestum tristis mugitus, & prodigioso sanguine fluens Dirce, terrere obstinatos poterant, nisi destinatos sorti suae superbia perdidisset. Quippe maiorum gloriam intuentes, a quorum moribus longe recesserant, & in disparibus artibus eandem sibi fortunam polliciti, patriae ruinam acceleraverunt, cum adversus triginta peditum, tria equitum millia, eumque veteranum & toties victorem ex-

ercitum, paullo plus decem armatorum millibus opponere non eſſent veriti. Ceterum Alexander, urbe capta, ad conſilium ſociorum retulit, *quomodo ea utendum videretur.* Erant inter eos Phocenſes, multique ex Boeotis, quibus antiquiſſimae cum Thebanis diſcordiae gravibus ſaepe damnis conſtiterant: neque, dum Thebae ſtarent, aut odiis ſuis ſatisfactum, aut ſecuritati proſpectum rebantur. Horum auctoritas valuit, ut muri atque aedificia diruerentur, ager arbitrio regis inter victores divideretur. Ita nobiliſſimam urbem, non hominum modo clariſſimorum, verum etiam Deorum natales afferentem ſibi, e media Graecia una dies eripuit, poſtquam octingentos fere annos poſt oraculum de corvis, eoſdem incolas habuiſſet. Olim enim pulſis a gente Thracum atque Pelaſgorum Boeotis edita ſors fuerat, *poſt quartam demum aetatem patrias ſedes recepturi, conſiderent interim, quo loco corvos albos conſpicati forent.* Ita cum ad Arnen Theſſaliae oppidum veniſſent, corvis conſpectis, quos pueri gypſo illeverant, ibi ſubſtiterunt. Diruta urbs eſt ad tibiae cantum, quo modo ſexageſimum ante annum Athenas Lyſander deleverat. Templis tamen aliiſque ſacris aedificiis abſtineri iuſſit Alexander, etiam ne quod per incuriam damnum iis daretur, ſollicitus. Praeter inſitam in Deos venerationem recens religio permoverat, quia militum quoſdam, Cabirorum fanum, quod ante urbem eſt, ſpoliare aggreſſos, ſubita tempeſtas fulminibus & flamma coeleſti conſumſerat. Relictae ſunt etiam effigies ſtatuaeque, Diis, vel hominibus virtute praecellentibus, per loca publica poſitae. Proditumque eſt memoriae, fuiſſe, qui inter conſternationem captae direptaeque urbis aurum in ſinus aut amicula ſtatuarum abdiderint, idque ſalvum repererint, cum vigeſimo poſt anno Caſſander, Antipatri filius, Thebas iuſtauraret. Quod quidem non tam miſericordia in profugos feciſſe creditur, quam ut Alexandri, quem oderat, gloriam detrectaret. Quamquam autem veterem murorum ambitum urbi reſtituiſſet; neque mores antiquos, neque fortunam reddere potuit. Nunquam poſtea reſurrexit, ut convaleſceret;

ſed multis ſubinde calamitatibus vexata, vix tenuis oppidi ſpeciem ad memoriam noſtram retinuit. Poenituiſſe poſtea ferunt Alexandrum, quod exciſis Thebis velut alterum Graeciae oculum eruiſſet: utique poſtquam Cliti caedem, & Macedonum ignâviam, expeditionem in penitiores Indos pertinaciter recuſantium, *iram Liberi patris* interpretatus eſt, *ob afflictam patriam eiuſmodi poenas repetentis.* Et reperti ſunt, qui ipſam regis mortem, non ſine vindicta Bacchi, ab ebrietate & vino profectam crederent. His ita perpetratis, Athenas miſit, nuntiatum, *ut oratores, qui populum adverſus Macedonas concitare non deſinerent, traderentur; aut ſi illos amittere gravarentur, eadem contumaciae praemia exſpectarent, quorum exemplum in Thebanorum calamitate conſpicerent.* Ibi cum Phocion, cuius ob integritatem vitae maxima ad populum auctoritas erat, *non irritandum adoleſcentis victoriſque animum* diceret, hortareturque eos, ad quos periculum maxime pertinebat, *ut Lei & Erechtei filias imitati, ſpiritum pro patriae ſalute profundere ne dubitarent;* Demoſthenes, qui nominatim petebatur, ſurrexit, docuitque, *falli Athenienſes, ſi paucorum deditione periculo defungi poſſe crederent: callidos Macedonas eos expoſcere, quorum vigilantiam atque virtutem maxime inviſam ſuſpectamque haberent: amotis publicae libertatis cuſtodibus, in orbam indefenſamque civitatem, tanquam lupos in oves canibus deſtitutas, impetum facturos eſſe.* Multa commiſerat in Macedonas Demoſthenes, ob quae haud iniuria nullum apud eos veniae locum relictum arbitrabatur. Philippo occiſo auctor exſtiterat, ut Pauſaniae ſacellum exſtrueretur, apud pulvinaria Deûm ſupplicationes haberentur, aliaque ob inſignem laetitiam decerni ſolita curarentur. Alexandrum alias *puerum,* alias prodigioſae vecordiae vocabulo *Margiten* appellaverat: Perſico auro corruptus, omnium fere bellorum, quae contra Alexandrum patremque eius Philippum Graeci depugnaverunt, fax atque concitor fuerat. Attalum, quo graviorem adverſarium non habuerat Alexander, Athenienſium ſocietatem pollicitus, ad bellum regi palam inferendum exſtimulaverat. Ne-

que civitas Athenienſium mediocriter deliquerat, detractis Philippi ſtatuis, earumque materia in foedos uſus converſa, aliiſque admiſſis, quae vulgus imperitum & mobile, nulla futuri cura, ex arbitrio ſuaſuque paucorum animoſe perpetrat. Sed nihil ex iis, quae praefracte & contumaciter fecerant, aeque commovit regem, quam in Thebanos humanitas, quos inter patriae ruinam elapſos, contra ipſius edictum receperant, tantum ob eorum vicem doloris prae ſe ferentes, ut etiam myſteriorum ſollemnia, quae in honorem Liberi Patris praecipua religione quotannis celebrant, ob publicam moeſtitiam intermitterent. Verum cupidine belli Perſici, condonare Graecis iniurias ſuas, quam exſequi, malebat. Igitur cum Demades, qui Philippo quoque gratus acceptuſque fuerat, preces civitatis ad eum detuliſſet, Athenienſibus indulſit, *ut Demoſthene, Lycurgoque, & aliis, quos depopoſcerat, retentis, unum Charidemum in exſilium mitterent.* Ille ad Perſas ſe contulit, magnoque ipſis uſui fuit, donec ob libertatem linguae Darii iuſſu interfectus eſt. Alii quoque non poſtremi nominis viri, odio regis urbe deſerta, ad hoſtes illius profecti, multum negotii Macedonibus exhibuerunt. Poſt eum rerum impetum curſumque, nemo ſupererat in Graecia, qui aut viribus ſuis poſt Thebanos, (quorum gravis armatura celebris olim fuerat) aut occupata Leucadia, munimentis confideret. Namque Leucadios, ſitu oppidi, & proviſo in longam obſidionem commeatu, feroces, fame domuit; cum expugnatis, quae circa erant, caſtellis, homines Leucadiam abire paſſus, adaucta per ſingulos dies multitudine, omnem eorum penum exhauſiſſet. Igitur ex Peloponneſo quoque legationes venerunt, gratulatum, quod confectis ex animi ſententia barbaricis bellis, etiam Graecorum quorundam inſolentiam & temeritatem caſtigaſſet. Arcades, qui Thebanis auxilio futuri ſe commoverant, *duces, quorum inſtinctu ad eum furorem prolapſi eſſent, capitis ſe condemnaviſſe* exponebant: Elei, *exſulibus ſuis reditum conceſſiſſe, non ob aliud, niſi quod Alexandro caros accepiſſent.* Et Aetoli excuſaverunt, *quod in tantis*

Graeciae turbis, ipſorum quoque gens novorum conſiliorum expers non fuiſſet. Megarenſes novi generis honore riſum regi, quique circa eum erant, commoverant, referentes, *ob ſtudium & beneficia Alexandri in Graecos, Megarenſis populi ſcito civitatem illi decretam eſſe:* donec intellecto, *nemini ad eum diem, excepto Hercule, id honoris habitum*, laetus accepit. Ceteris reſpondit, *nihil ſibi quiete & incolumitate Graeciae antiquius eſſe: modo in poſterum novis rebus abſtinerent, praeteritorum veniam facile concedere.* Verum Spartanis maxime diffiſus, Philiadae liberos Meſſenen, unde pulſi fuerant, reſtituit: Pellenen Achaeorum Chaeroni tradidit: Sicyonem, aliaque Peloponneſi oppida per clientes ſuos habuit, qui conſilia Lacedaemoniorum ex propinquo ſpecularentur. Tot tantiſque rebus perficiendis pauci menſes ſuffecerunt: intra quos tam grave atque multiplex bellum leviore negotio confecit, quam alius paraviſſet. Ipſe quidem eam victoriam celeritati ſe debere confeſſus, interroganti, *quonam maxime modo Graeciam ſubegiſſet? Nihil cunctando*, reſpondit.

I. FREINSHEMII SUPPLEMENTORUM IN Q. CURTIUM

LIBER II.

1 PERSARUM ea tempeſtate Darius rex erat, paullo ante Philippi necem evectus in id faſtigium a Bagoa ſpadone, qui Ocho rege, & deinde filio eius Arſe, cum tota eorum domo exſtinctis, imperium, quod ſibi vindicare non poterat, ſui beneficii fecit, perennem ſibi gratiam pollicitus apud eum, quem tanto munere devinxiſſet. Nec tamen indignus ea fortuna Darius apud populares habebatur: nam etiam a gente regia non alienus erat. Quippe Oſtanes Ochi patruus Arſanen genuerat, Arſanes Codmannum. Sic enim vocabatur, dum privatus eſſet; ſed in Cyri ſolium collocatus, more quodam Perſarum, eiurato veteri nomine, Darius appellari voluit. Bello quoque ſpectatus; caeſo ex provocatione hoſte, cum adverſus Caduſios bellum gereret Ochus, magnam virtutis opinionem pepererat. Hic a conditore regni Cyro decimus imperio Perſarum praefuit. Nam Ochus Artaxerxem patrem, ille Darium exceperat. Huic Artaxerxes regnum reliquit, Xerxis filius. Xerxes Dario patri ſucceſſit, qui Hyſtaſpe genitus, poſt exſtinctum in Cambyſe Cyri ſanguinem, illuſtri ſeptem Per-

ſarum conſpiratione, imperium Magis extorſit. Sub his regibus per ducentos & triginta ferme annos res Perſarum mira felicitate floruit: acribus initiis, dum rudis ad voluptates natio pro libertate, gloriaque, & opibus animoſe dimicabat. Procedente tempore, poſtquam praemia virtutis adepti videbantur, ipſam poſthabuere, non tam ſuis viribus tuti, quam fama potentiae a maioribus partae, uſuque divitiarum, quibus haud paullo felicius contra Graecos, quam armis, decertavere. Ad poſtremum itaque, cum adverſus Alexandri vim auro parum proficeretur, omnique externa ope abſcedente, ſibimet ipſis innitendum eſſet, animi deliciis & mollitie fracti effeminatique fortunae ruentis impetum non ſuſtinuerunt. Quippe induſtriam egeſtas acuit; affluentiam rerum luxus & inertia ſequitur. Igitur audito fine Philippi, cuius fortuna & apparatibus exterriti fuerant, metu ſoluti, Alexandri adoleſcentiam deſpiciebant; contentum fore arbitrati, ſi ſecuro Pellae obambulare liceret. Verum cum de bellis ipſius victoriiſque alia ſuper alia nuntiarentur; contemtum hactenus iuvenem impenſius formidantes, ſumma cura, ut in bellum atrox atque diuturnum, auxilia comparabant. Et quoniam ſuperiorum proeliorum experimentis imparem Aſiaticum militem Europaeo didicerant, miſſis in Graeciam conquiſitoribus, ad quinquaginta millia egregiae iuventutis mercede conduxerunt. His copiis Memnon Rhodius praetor datus eſt, qui multis ante bellis fidem virtutemque ſuam Perſis abunde probaverat. Is ad occupandam Cyzicum miſſus, citatis itineribus, per Phrygiam, qua Troadi committitur, ad Idam montem pervenit, ipſo nomine naturam ſitus ſui praeferentem: nam condenſa arboribus loca *Idas* antiqui dixere. Exſurgit iſte celſiore cacumine, quam ceteri ad Helleſpontum montes. In medio ſpecum habet religioſo horrore famam in fabulis nactum, ut *ibi Dearum formas arbiter Troianus ſpectaſſe* praedicetur, cum imperio patris expoſitus, in Ida monte adoleviſſet. Eadem Idaeorum Dactylorum patria eſſe fertur, qui primi, Magna Matre docente, ambi-

guum ferri usum, neque minus utile necessitatis laborisque solatium, quam acerrimum furoris instrumentum, invexerint vitae. Illud etiam admiratione dignum proditur, quod circa canis exortum, ventis depressiora turbantibus, in summo Idaei iugi cacumine quietus aër est: quodque *multa adhuc nocte terris incubante, solem* aiunt *conspici, non globi figura, sed in amplissimam latitudinem sparsum, & velut diversis ignium agminibus utrumque montis latus amplexum, coire paullatim, & propinquante iam luce iugero paullo maius spatium implere, paulloque post in solitum orbem collectum destinatum iter percurrere.* Credo, per aërem nocturno gelu adstrictum, nullisque ventorum flatibus disiectum, solis orientis, adhuc imperfecta imagine late sparsa, fallax oculis miraculum apparere; donec eo paullatim vi caloris absumto dissipatoque, liber ad ipsum sideris orbem adspectus permittatur. Nam sereno liquidoque coelo radii transmittuntur: ubi coactus aër est, sistit exceptos, & tanquam in speculum incidentes cum incremento splendoris diffundit. Sub Idae radicibus Cyzicenus ager in Propontidem excurrit: ipsum oppidum in mediocri insula situm gemino ponte continenti annectitur. Sed id opus paullo post Alexander molitus est: sub Memnonis expeditionem navibus commeabatur. Qui cum Cyzicenos improviso impetu nequidquam terruisset, muros gnaviter tuentibus oppidanis; eorum regionem hostiliter populatus, magnam inde praedam coëgit. Nec a Macedonum ducibus cessabatur: Parmenio Grynium Aeolidis oppidum expugnat, incolas servituti addicit: deinde Caicum amnem transgressus, Pitanen adoritur, urbem opulentam, & duplici portu accipiendis ab Europa copiis opportunam; sed propero adventu Memnonis statim soluta obsidio est. Calas deinde, qui cum modicis Macedonum atque mercenariorum copiis in Troade res gerebat, cum Persis proelio certavit: & impar hostium multitudini
2 in Rhoeteum se recepit. Interea Alexander, constitutis in Graecia rebus, in Macedoniam reversus, *quae tantam belli molem aggressuro cavenda vel administranda essent*, cum ami-

eis deliberabat. Antipater ac Parmenio aetate & dignitate praecipui obteſtabantur, *Ne in uno corpore totius imperii ſalutem fortunae inſidiis exponeret : quin prius operam daret liberis ; & incolumitate patriae firmata, ita demum de incremento eius cogitaret.* Quippe praeter Alexandrum nemo ex Philippi ſanguine dignus imperio ſupererat, Cleopatrae ſobole per Olympiadem intercepta : Aridaeus ſordibus materni generis, & turbata mente Macedoniam dedecere putabatur. Verum ille quietis impatiens, nihil niſi bellum, & ex victoria gloriam aſſidua cogitatione volvebat. Igitur, *Vos quidem*, inquit, *ut probos & amantes patriae viros decet, de commodis adverſiſque illius haud ſine cauſa ſolliciti eſtis. Arduum enim, quis neget? opus ordimur, quod ſemel temere coeptum, ſi eventus arguat, ſera poenitentia nequaquam emendaverit. Nam antequam vela ſolvamus, navigare velimus, an quieſcere, noſtra conſultatio eſt: cum ventis fluctibuſque nos crediderimus, in ipſorum arbitrio omnis noſter curſus erit. Itaque non moleſte fero veſtram opinionem a ſententia mea diſſidere; quin potius ſimplicitatem laudo, voſque precor, ut in iis etiam, de quibus porro referetur, eodem inſtituto utamini. Amici regum, ſi qui eo nomine digni ſunt, non tam gratiam eorum, quam utilitatem atque decus, in conſilio habent. Qui aliter fieri cenſet, quam ipſe facturus erat, non inſtruit conſultorem, ſed decipit. Ceterum ut & vobis conſilii mei ratio pateat; certum habeo, nihil minus convenire rebus meis, quam dilationem. Omni, quae circa Macedoniam colit, barbarie pacata, exſtinctiſque Graecorum motibus, fortiſſimum florentiſſimumque exercitum otio & deſidia dilabi patimur; an potius in opulentiſſimas Aſiae regiones inducimus, olim poſſeſſionem eius ſpe complexum, & praemia laborum, quos diu ſub patre meo, deinde nobis imperantibus tertium iam annum exhauſit, ex Perſarum ſpoliis expetentem? Novum adhuc imperium Darii eſt, & interfecto Bagoa, cuius beneficio regnat, crudelitatis & ingratitudinis ſuſpicionem apud ſuos incurrit: quae res optimos eorum, qui parent, odio adverſus imperantes implent, & ad obſequia ſegniores, aut etiam praefractos reddunt. Numquid ſedebimus, dum auctoritas eius confirme-*

tur, & rebus domi per otium compositis, ultro bellum in Macedoniam transferat? Multa celeritatis praemia sunt, quae nobis cessantibus ad hostem pertinebunt. Magnum in eiusmodi negotiis momentum post se trahit prima animorum inclinatio: at illa semper occupanti parata est. Quippe nemo cunctanter appetit fortioris gratiam: porro fortior habetur, qui infert bellum, quam qui excipit. Quanto autem existimationis nostrae periculo fallemus spem eorum, qui adolescentibus nobis eum honorem deferendum iudicaverunt, quem maximus imperator, pater meus, post tot virtutis experimenta paullo ante obitum obtinuit? Non enim ideo Graecorum concilium imperium nobis decrevit, ut in Macedonia desides, & ignavis voluptatibus addicti, iniurias olim & nuper Graeco nomini illatas negligeremus: sed ut eorum, quae per summam superbiam improbe & petulanter in nos commiserunt, poenas penderent. Quid dicam de iis Graecorum nationibus, quas late per Asiam diffusas impotentium barbarorum intoleranda servitus premit? Equidem quibus nuper precibus, quibusque argumentis causam eorum Delius Ephesius egerit, cum ipsi memineritis, non repetam. Id sane constat, eos omnes, ut primum signa nostra conspexerint, protinus ad nos esse transituros, & pro liberatoribus assertoribusque suis adversus graves iniquosque dominos quodlibet periculum impigre suscepturos. Quamquam quid nostri pariter hostiumque obliti auxilia circumspicimus adversus gentes, quas etiam paullo lentius vicisse a pudore quam gloria propius abfuerit? Patrum aevo in Asiam profectis Lacedaemoniorum paucis ingentes hostium exercitus frustra restiterunt: Phrygiam, Lydiam, Paphlagoniam, agi ferrique passi; aut quoties vetare voluerunt, ad hostium satietatem caesi sunt: donec a suis revocatus Agesilaus, ob exortos in Graecia tumultus, trepidantibus & consilii incertis animi ex tanto terrore recipiendi spatium concederet. Paucis ante istum annis vix decem Graecorum millia, sine ducibus, sine commeatu, ex intimis Persici imperii partibus, per tot infestas nationes iter in patriam ferro aperuerunt, cum eos persequeretur universus regis exercitus, quo modo cum Cyro fratre de regno dimicaverat, victorque exstiterat: quem illi quidem ubicunque congressum fude-

derunt fugaveruntque. Nos igitur, quibus univerſa Graecia tot victoriis edomita paret, qui eorum fortiſſimos aut in acie cecidimus, aut habemus in caſtris, timebimus ſcilicet Aſiam, quam eorum, quos vicimus, pauci pudendis cladibus affecerunt? Aliis deinde in eandem ſententiam adiectis, adeo permovit animos, ut omnibus aſſentientibus etiam Parmenio, qui maxime bellum differri voluerat, maxime accelerandum cenſeret, ultroque iam Alexandrum hortaretur. Itaque omni cura ad maturandam profectionem converſa, ad Dium Macedoniae urbem Iovi Olympio ſacrum fecit, inſtitutum ab Archelao, qui poſt Perdiccam Alexandri filium regnavit. Muſis quoque ludos ſcenicos fecit, per novem dies, pro numero Dearum. Poſt haec convivium ſumma magnificentia celebratum eſt, tabernaculo, quod centum lectos caperet, adornato. Ibi cum amicis, ducibuſque, & civitatum legatis accubuit. Per exercitum quoque victimas dividi iuſſit, aliaque praeberi, quibus deſtinatus hilaritati dies feſtivis epulis, & fauſtis inſtantis belli ominibus, tranſigeretur. Vere novo, contractis undique copiis, in Aſiam tranſiecit, 3
exercitum robore, quam numero, validiorem ducens. Triginta peditum millia Parmenio ducebat: quorum Macedones tredecim expleverant; quinque erant mercede militantium; ceteram multitudinem ſocii foederatique miſerant. Has copias Illyrii Thraceſque & Triballi, ad quinque hominum millia ſequebantur, additis mille Agrianorum ſagittariis. Equitatum Macedonum mille octingentorum Philotas ducebat, & totidem ex Theſſalia Calas: a reliqua Graecia ſexcenti omnino equites venerunt, quibus Erigyium praepoſuit: agmen ducebat Caſſander cum nongentis Thracum atque Paeonum antecurſoribus. Hunc exercitum, non ultra quam in triginta dies proviſo commeatu, infinitis barbarorum copiis opponere non dubitavit; virtute ſuorum fretus, qui vincendo ſenes facti, robore animorum armorumque uſu cuilibet multitudini hoſtium inſuperabiles erant. Antipatro, quem cum duodecim millibus peditum, & mille quingentis equitibus Macedoniae Graeciae-

que rebus praefecerat, iniunctum, ut continuos in Europa delectus ageret, quibus adverſus proeliorum fatique detrimenta exercitus ſubinde novaretur. Hoc unum ſibi exceperat, cum cetera amicis largiretur. Quidquid enim ſalva maieſtate regni abeſſe poterat, priuſquam naves conſcenderet, inter ſuos diſtribuit. Perdiccas praedium, quod dabatur, non accepit, interrogato rege, *quid tandem ſibi ipſi reliqui faceret?* atque illo ſubiiciente, *ſpes: Earundem ergo*, inquit, *& nos participes erimus, qui tuis auſpiciis militamus.* Pauci hunc ſecuti ſunt: per ceteros non ſtetit, quin interrogatus, *ubi theſauri ipſius eſſent?* vere reſponderet, *apud amicos.* Sane de ſumma rerum alea iacta, non abſurde collocaſſe videtur opes, quas habebat: quippe aut victor multo maiores adepturus erat; aut ſi victus eſſet, iſtas quoque amiſſurus: atque interim alacrioribus miniſtris utebatur. Neque multum abſcedebat praeſentibus neceſſitatibus, cum agros & praedia, & reditus, quorum dies multo poſt venturi erant, donaret: pecunia in belli uſum ſepoſita, cuius quanto minor copia erat, diligentius adminiſtrabatur. Quippe Philippo interfecto, minus ſexaginta talentis pecuniae ſignatae, paucaque ex auro & argento pocula in theſauris eius reperta ſunt, cum aeris alieni quingenta ferme talenta relinqueret. Quamquam enim iſte rem Macedonicam inſignibus incrementis auxiſſet, auri quoque metallis apud Crenidas, (ipſe Philippos appellavit,) ita excultis, ut inde mille talenta annui proventus cogerentur; continuis bellis, neque minus largitionibus, aerarium exhauſerat. Macedoniae etiam inſtaurandae ornandaeque magnos ſumtus fecerat, cum pauperrimam accepiſſet. Ipſum inter initia regni tenuem fuiſſe, & cum ex quinquaginta drachmis auri poculum haberet, id cubitum euntem capiti ſubieciſſe plerique meminerant. Huius ergo filius bello laceſſivit regem Perſarum, cui ſomnum capienti quinque talentorum auri millia pro cervicali, tria argenti pro ſcabello, ſub capite pedibuſque lectuli, peculiaribus cubiculis ſervabantur: quamquam ad paternum aes alienum octingenta inſuper talenta, quae

ipfe mutuo fumferat, adieciffet, ex quibus vix decima portio fupererat. Solviffe autem dicitur Timotheo tibiis concinente, fummaque militum alacritate, opes barbarorum, quos oppugnatum irent, certa fiducia fibi deftinantium. Hoc modo per lacum, quem a vicini montis nomine *Cerciniten* vocant, ubi claffem habebat, in Strymonem invectus, Amphipolin, & deinde ad oftia Strymonis proceffit: quo traiecto, praeter montem Pangaeum, viam ingreffus eft, quae Abderam & Maroneam ducit. Nam in litore iter facere inftituerat, ut navibus fuis, quae iuxta ducebantur, praefidio effet, fi Perfae forte occurriffent; quippe ifti tum etiam maris imperium obtinebant. Ipfi enim modica claffis; at apud hoftes Cypriae Phoeniciaeque naves, affuetique maritimis rebus claffiarii, & exercitatiffimi remiges erant. Nam Macedonia, nuper tentato maris imperio, nondum abundabat navibus; & a fociis maligne praebebantur. Etiam Athenienfes, cum ab ipfis triremes peterentur, tantum XX miferunt, fuggerentibus eorum oratoribus, *periculum effe, ne claffe accepta, contra eos, qui mififfent, uteretur.* Ex iis locis ad Hebrum fluvium contendit: quo haud difficulter tranfmiffo, in Paeticam Thraciae regionem pervenit: inde fuperato amne, quem *Melanem* appellant, vigefimo poftquam a domo profectus fuerat die, Sefton attigit, in extremis continentis finibus Hellefponto imminentem, qua anguftis fluctibus infinuatum mare Afiam ab Europa dirimit. Quippe Macedonia Thraciam coniunctam habet; quae procurrens in ortum duobus capitibus Afiam tangeret, nifi intercedente pelago fubmoveretur: dextra Hellefpontus arcet; ulterius Bofphorus, quem Thracium appellant, Byzantium a Chalcedone feparat. Inter has anguftias intercepta Propontis iam laxiore fpatio iuxta Bithyniam & Ponticas regiones diffunditur. Infra Bithyniam Myfia eft, deinde Phrygia, Phrygiamque contingens Lydia, longius a mari remotae. Interius fpatiofas regiones celebratae fecunditatis & opulentiae gentes habitant. Litora, quae Thraciae Graeciaeque obverfa funt, Hellefpontii; deinde Troës co-

lunt, calamitatibus inclyti. Infra hos Aeolis & Ionia per longa litorum ſpatia Lydiae praetenduntur. Caria deinde cum annexa Doride, magna ex parte mari circumfuſa, non minus amplo tractu introrſum recedit. His terris nobiliſſimae inſulae adiacent: Lesbus Aeolica, Chius & Samus Ioniae, & Dorica Rhodus, aliaeque multae, quarum nomina Graecorum monumentis inclaruerunt. Nam antiquis temporibus omnem hanc oram Graecia frequentibus coloniis inſederat: quae tum quoque manebant; ſed Perſarum regi ſatrapiſque ſubiectae, priſcam gentis libertatem barbarica ſervitute mutaverant. Alexander, ubi Seſton pervenit, maximam copiarum partem, Parmenione duce, Abydum in adverſo litore ſitam petere iubet, attributis ad hoc centum ſexaginta triremibus, multiſque onerariis: ipſe cum reliquis Eleuntem proficiſcitur, Proteſilao ſacrum, cuius ibi ſepulcrum aggeſto tumulo tegitur. Circa tumulum crebrae ulmi ſunt, quarum mira natura eſt: quippe ramis, qui Ilium ſpectant, matutino diei tempore enata folia ſtatim defluunt, cum ceteris ſtabilis viriditas ſit; ita acerbum herois fatum exprimere creduntur, qui in ipſo aetatis flore cum Graecis in Aſiam profectus, prima Troiani belli victima fuit. Huic tum Alexander inferias dedit, precatus, *ut melioribus auſpiciis hoſtile litus tangeret.* Inde cum quinquaginta longis navibus Sigeum petiit, portumque, nomen ab Achivis nactum, quorum claſſem Troianis temporibus exceperat. Cum iam in mediis Helleſponti fluctibus navigaret, (namque ſuae navis ipſe gubernator erat,) taurum Neptuno ac Nereidibus immolat, aureamque phialam, ex qua libaverat, Diis marinis donum in pelagus abiicit. Iam in portu erat claſſis, cum rex, coniecta in litus haſta, primus e navi librato corpore terram ſaltu contigit, teſtatus, *ſe poſſeſſionem Aſiae Diis bene iuvantibus iuſto pioque bello ſibi aſſerere.* Arae deinde conſtitutae ſunt, ubi exſcenſionem fecerat, Iovi deſcenſori, Minervaeque & Herculi: *eo quoque loco, unde ex Europa ſol-*
4 *verat, aras exſtrui* iuſſit. Inde proceſſit in campos, ubi veteris Ilii ſedes monſtrabatur. Ibi dum heroicorum operum

monumenta avide perluftrat, quidam ex incolis, Paridis ei lyram pollicitus eft. At ille, *nihil*, inquit, *moror imbellium deliciarum vile inftrumentum: at Achillis lyram cedo, fortium virorum laudes eadem perfonantis manu, qua facta fuperabat.* Nam Achillem, cuius origine gloriabatur, inprimis mirari folitus, etiam circum cippum eius cum amicis nudus decucurrit, unctoque coronam impofuit. Hephaeftion Patrocli tumulum coronavit, eundem amicitiae locum apud Alexandrum fibi effe fignificans, quem is apud Achillem habuiffet. Inter multos de Achille fermones *duplici nomine beatum fibi videri* dixit rex, *quod vivus fidum amicum nactus effet; exftinctus magnum praeconem.* Ceteris etiam heroibus, quorum iis in terris fepulcra oftenduntur, parentavit. Sacrificavit & Priamo ad Hercii aram, five ut placaret manes ab Aeacida interemti; five ob cognationem, quam fibi cum Ilienfibus intercedere arbitrabatur, quia viduam Hectoris Andromachen Neoptolemus in matrimonio habuerat. Minervae, quam praecipua religione venerabatur, ftudiofe facrum fecit: fufpenfifque in templo armis fuis, alia detraxit, quae *a Troiani belli temporibus duraviffe* dicebantur. *Haec ab armigeris praeferri* iubebat, *tanquam a propitio numine ad fubigendam Afiam commodata: iifque indutum* ferunt *ad Granicum cum fatrapis decertaffe.* Alioquin elegantibus armis gaudebat, nullius munditiei ftudiofior. Cetra ufum reperio fplendida, galea eleganter criftata, utrinque dependentibus pinnis candore & magnitudine infignibus, thorace lineo duplici. Galeam habebat ferream quidem, fed in puriffimi argenti fpeciem fplendoremque politam, Theophili opus. Collare ferreum internitentes gemmae diftinguebant. Gladio cingebatur acumine & duritie in paucis notabili; augebatque pretium eius, quod in tanto ferri robore, levis & tractanti habilis erat. Huic armaturae interdum amiculum militare iniiciebat, quod genus tum *Siculum* appellabatur. Ceterum quibufdam horum poft id tempus potitus eft: nam thorax, quem diximus, inter fpolia pugnati ad Iffum proelii fuit; gladium Citieorum rex Cyprius dono

dedit; Rhodii balteum, quem incomparabili induftria confpicuum Helicon fecerat, egregius inter prifcos artifices. Neque poenitet talia memorare, quae veteribus fcriptoribus digna relatu videbantur; & alioqui magnorum regum dicta factaque, etiam quae leviora haberi folent, non fine fructu aut voluptate recoluntur. Certe arma Alexandri fequens aetas diu venerata eft: quibus adeo pepercit vetuftas, ut ex Romanis imperatoribus alius poft fubacta Pontica regna chlamyde illius triumphum fuum ornaret; alius thoracem Alexandri indutus percurreret pontem, quem aemulatione Darii Xerxifque in pelago ftruxerat. Poft haec Alexander a Minervae fano digreffus Arisben proceffit, ubi caftra habebant Macedones, qui cum Parmenione tranfierant. Poftero die praeter Percoten & Lampfacon ad Practium flumen contendit, quod ex Idaeis montibus ortum, Lampfacenum Abydenumque agrum interfluit, deinde paulifper ad feptemtrionem flexum, in Propontidem exit. Inde Hermotum praetergreffus rex, ad Colonas duxit, in mediterraneis Lampfacenorum fitum oppidum. Omnibus iftis in deditionem acceptis, (nam & Lampfacenis ignoverat) Panegorum mifit, qui Priapenorum urbem, quam incolae dedebant, reciperet: Amyntas Arrabaei filius cum quatuor antecurforum turmis, una Apolloniatum, quam Socrates ducebat, fpeculatum ire iuffus; quippe hoftes in propinquo verfabantur, fumma follicitudine curaque bellum inftruentes. Inter eos rei militaris peritia longe eminebat Memnon. Is magnopere fuadebat, *ut retrocedentes, omne quod ufui hoftibus effe poffet, longe lateque corrumperent; quidquid in campo herbidum effet, equitatu conculcarent; vicos urbefque incenderent, nihil praeter nudum folum relicturi. Vix unius menfis commeatu inftructum veniffe Macedonem, deinceps rapto victurum. Ea copia fi eripiatur, brevi receffurum effe. Ita parvo impendio toti Afiae falutem quaeri. Trifte id quidem: fed in omni negotio, ubi periculum immineat, id fpectare prudentes, ut quam minimo damno defungantur. Ita medicos, fi correpta parte corporis morbum in ceteras transiici videant, unius membri iactura*

pro reliqui corporis incolumitate paciſci. Neque id ſine exemplo facturos Perſas. Sic olim Darium regem ipſas illas regiones urbeſque vaſtaviſſe, ne Scythis iſthac tranſituris receptus eſſet. At ſi proelio contenderent, de ſumma rerum aleam iaci. Pulſis ſemel Perſis, omnem eam oram Alexandri fore: victores nihil amplius habituros. Neque hercule parvum diſcrimen impendere ob vim Macedonicae phalangis, cui ſuum peditatum, quamquam numero ſuperiorem, fruſtra oppoſituri eſſent. Ipſius deinde regis praeſentiam haud parum valere ad victoriam; ſtimulari milites ſpe, pudore, gloria, in conſpectu imperatoris dimicantes: quae omnia haberent Macedones; ipſis abeſſe Darium. Neminem ambigere, quin bellum in aliena terra gerere praeſtet, quam in ſua: id commodum adepturos, ſi conſilium ſuum ſecuti de invadenda Macedonia cogitarent. Nulli ceterorum ducum grata oratio fuit. *Id fortaſſe Memnoni Rhodio probari poſſe, cui expediat bellum trahi, quo diutius honoribus, ſtipendiiſque regiis perfrueretur; Perſis commiſſos fidei ſuae populos prodere pudendum videri: neque apud regem excuſari poſſe, qui longe aliam belli gerendi rationem praeſcripſiſſet.* Quippe Darius, audito, Alexandrum ex Macedonia moviſſe, literas ad praefectos ſuos miſerat, imperans, *ut inſanientem Philippi adoleſcentulum, puerili verbere aetatis & conditionis admonitum, deinde purpurea veſte indutum, quamprimum ſibi vinctum adducerent: naves ipſius una cum nautis mari demergerent: milites omnes ad ultima maris Erythraei loca deportarent.* Adeo prae ſuperbia futuri ſecurus, & ignarus ſortis ſuae, omnem humanae imbecillitatis ſenſum exuerat, *conſanguineum Deûm* ſe ferens, magis quod potentia non diſpar ipſis videretur, quam ob veterem fabulam, qua Perſarum reges a Perſeo Iovis filio nomen atque genus traxiſſe ferebatur. Eodem faſtu plenam epiſtolam ad Athenienſes paullo ante ſcribi iuſſerat, addideratque, *quando Macedonis amicitiam praetuliſſent, a ſe deinceps aurum ne peterent: non enim miſſurum eſſe, etiam rogantibus.* At Alexander, cum inter progrediendum agrum a 5
rege Perſarum Memnoni dono datum attigiſſet, *maleficio abſtineri* iubet, *coloniſque & fructibus parci*: callido commento

ſuſpectum facturus hominem induſtrium, & quem ex omnibus hoſtium ducibus unum non contemneret, ſi in ſuas partes tranſducere nequiviſſet. Cumque *lenitatem regis* admirati quidam, *acerrimum callidiſſimumque Macedonum hoſtem, quamprimum in poteſtatem redactus eſſet, interficiendum, atque interim quibus poſſet cladibus vexandum eſſe*, dicerent: *Quin*, inquit, *potius beneficiis ſupplantamus hominem, & amicum ex inimico facimus, eadem virtute & ſollertia pro nobis ſtaturum.* Ventum erat in campos Adraſteae, per quae Granicus amnis praecipiti curſu volvitur. Ibi quidam ex ſpeculatoribus, quos cum Hegelocho praemiſerat, reverſi nuntiant, *Perſas inſtructis ad proelium ordinibus in ulteriore ripa conſiſtere.* Paulliſper commoratus, dum de tranſitu conſilium caperet, *duces convocari* iubet. Pleriſque *praecipitis & irriti conatus* videbatur, *fluvium profundum perrumpere, ripam ſua natura arduam atque impeditam obtinentibus tot equitum peditumque millibus.* Nec deerant, qui ingererent, *Daeſium menſem* (is enim agebatur, Iunio reſpondens) *infauſtum res gerentibus apud Macedonas haberi.* De periculo non anxius, ſuperſtitionem haud contemſit: gnarus, quantum in rudibus animis valeret etiam vanae religionis opinio. Igitur edixit, ut repetito prioris menſis nomine, pro Daeſio alter Artemiſius haberetur. Et quo efficacius confirmarentur attonitae mentes, Ariſtandrum (nam is forte pro tranſitu ſacrificabat) ſecreto moneri iubet, *ut excepturam exta manum inſcriberet medicamento, literis inverſis, quas impoſitum iecur recenti adhuc calore attraheret, rectaſque exprimeret.* Iis ſignificabatur, *Alexandro victoriam concedere Deos.* Vulgatum id miraculum tanta futuri ſpe omnes implevit, ut *poſt haec tam certa coeleſtis favoris pignora nihil dubitandum* conclamarent. Ita in maximam bene gerendae rei fiduciam aſtu inducti, victoriam, quia ſuam eſſe arbitrabantur, rapuerunt. Rex impetu animorum utendum ratus, quamquam monente Parmenione, *ut ſaltem proximam lucem operiretur*, (iam enim maior diei pars effluxerat,) ſtatim tranſduxit copias, Parmenionis ſollicitudinem ioco proſecutus, *erubeſcendum Helleſponto fore, ſi illo ſuperato*

rivum hunc tranſire cunctarentur. Tredecim equitum turmae cum ipſo rege per obluctantes undas vix eniſae, priuſquam ſtabile certumque ſolum attigiſſent, aut ordines inter tranſeundum luxatos inſtauraſſent, circumfuſo Perſarum equitatu urgebantur. Quippe cum repudiato Memnonis conſilio pugnare placuiſſet, (nam Arſites Phrygiae ſatrapa, *ne unum quidem tugurium eorum, qui ſibi ſubeſſent, incendi ſe paſſurum,* affirmaverat; inque eius ſententiam a ceteris itum erat) ad Granicum amnem cum centum peditum millibus, viginti equitum conſederant, flumine pro munimento uſuri, & viciſſim eam velut Aſiae portam venienti Alexandro obſeraturi. Cuius adventu cognito, equitatum, in quo robur erat virium, ita collocant, ut contra dextrum Macedonum cornu, quod ipſe rex ducebat, (nam ſiniſtrum Parmenioni commiſerat,) Memnon cum filiis & Arſane Perſa conſiſterent: in eadem parte Arſites curabat cum Paphlagonum equitum auxiliis: in ſubſidiis Spithridates erat, gener regis, Libyae Ioniaeque ſatrapa, Rhoeſace fratre & Hyrcanis equitibus comitatus. In dextra acie Rheomithrem duo Medorum millia, totidemque Bactriani ſequebantur: medium agmen Pharnaces reginae frater, Arbupaleſque Artaxerxis ex Dario nepos, & Mithrobarzanes Cappadociae praetor regebant: iis Niphates Petaneſque, cum Arſace & Atizye, variarum gentium turmas applicuerant. Ii tum multitudine & loco potiores graviter premebant hoſtem, acriſque pugna conſerebatur, maximo omnium regis periculo, quem armis manuque & imperiis conſpicuum plures petebant. Sed tragula quidem, quae in promiſcuo pugnae ardore deſinentis loricae plicis inciderat, vulnus haud intulit: ceterum a Rhoeſace & Spithridate, fortiſſimis ducum, ſimul impetitus, extremum diſcrimen adiit. Dum enim lancea in thorace Spithridatis confracta, conatumque deſtituente, gladium ſtringit; frater illius a latere adequitans acinacem incauto impingit, tanto niſu, ut criſtam galeae & pinnarum alteram decuteret, acieſque gladii ſummos regis capillos perſtringeret. Iamque repetito ictu, qua diſcuſſa caſſis nudum ca-

put oftendebat, defcendere parabat; cum illum Clitus occupat, qui animadverfo regis periculo amenti fimilis advolaverat, interceptumque barbari brachium cum ipfo gladio deiicit. Simul Alexandri enfe Spithridates occubuit. Nihilo tamen fegnius repugnabant Perfae: donec interitu ducum, quorum plerique iam ceciderant, confternati, & quia iam etiam phalanx Macedonum tranfierat amnem, equos in fugam averterunt. Neque pedeftris acies diu reftitit: equitatum fuum ad obterendum hoftem fatis fuperque validum arbitrati, potius de praeda, quam de difcrimine, cogitabant. Ita fubito eventu deprehenforum caedes magis, quam proelium, fuit. Mercenarii tamen, quibus Omares praeerat, occupato quodam tumulo ftrenue fe tuebantur, quia conditionibus in fidem venturos ille non receperat. Ergo Macedonum plures in eo conflictu defiderati funt, quam equeftri proelio ceciderant: ipfe quoque rex, dum inter primos impetum in eos facit, tam propinquus difcrimini fuit, ut equum, cui tum infidebat, ictu gladii per latus adacto confoffum amiferit. Quibus rebus vehementer irritatus, equitatu fimul & phalange circumdatos occidione occidit, exceptis duobus fere millibus, qui in deditionem venerunt. In univerfum caefa funt ex hoftibus viginti peditum millia, duo equitum: captorum par ferme numerus fuit. Ex ducibus Memnon effugit, cum Arface, Rheomithre & Atizye: ceteri honeftis vulneribus occubuerunt. Arfites, cum in Phrygiam fe recepiffet, pudore & poenitentia, quod huius cladis caufa non immerito haberetur, fibi manus intulit. Alexander paucos quidem, fed promtiffimos, eo proelio perdidit. Triginta admodum pedites, feptuaginta quinque equites ceciderant. Igitur ut oftenderet, omnibus in utraque fortuna apud fe virtuti praemium fore, fuperftites Perfarum fpoliis ditat: occiforum corpora cum armis ceteroque cultu magnifice fepelit: parentibus eorum liberifque vacationem munerum concedit. Vulneratorum etiam cura ambitiofe acta eft, cum ipfe rex obeundo tentoria & infpiciendo fingulos follicitudinem fuam pro gregariis et-

iam militibus oſtentaret, ac gravem cuiuſque caſum munificentia laudibuſque aut promiſſis ſolaretur. Quae comitas in omnia deinceps pericula fidiſſimos ei praeſtitit: nec quiſquam recuſavit ſpiritum pro eo rege profundere, qui neque vitam ſuorum inopem, neque mortem inhonoratam, pateretur. Inſignis prae ceteris honor fuit viginti quinque equitum ex turma amicorum, quos primo ſtatim congreſſu ex iniquo loco pugnantes multitudo Perſarum oppreſſerat. Nam Lyſippo, a quo uno, propter hominis peritiam, in aere fingi voluerat, imperavit, ut equeſtres ipſis ſtatuas faceret: quas apud Dion Macedoniae oppidum collocatas, poſt longam aetatem, abolito Macedonum regno, Q. Metellus Romam tranſtulit. Primum huius victoriae decus penes ipſum regem fuit. Aciem optime inſtruxerat, obſervataque loci natura, obliquos per flumen ordines duxerat, ne ſtatim, cum ex aqua evaſiſſent, a Perſis invaderentur. Turbatos deinde territoſque excitavit, hortatus, *ut ſaltem ſemel adhuc ſtrenue adorirentur hoſtes.* Neque minus manu fortiter uſus erat: multos lancea, alios enſe confecerat: primique ex hoſtibus fugam arripuerunt, qui contra ipſum conſtiterant. Conſilium quoque ipſius audaci ſpecie, plus tamen rationis, quam temeritatis, habuit. Pugnaturos adverſus hoſtem novum, numeroque longe ſuperiorem, etiam deſperatione armare voluerat, ut praeciſam obiectu fluminis fugam conſpicati, omnem ſalutis ſpem in victoria collocarent. Theſſalorum etiam, nam id robur equitatus erat, inſignis eo die opera exſtitit. Neque ceteri officio ſuo defuerunt, praeſertim equites: nam equeſtri potiſſimum proelio tranſacta res eſt, pedites e veſtigio ceſſerunt. Ceterum Alexander Perſarum etiam nobiliſſimos ſepulturae tradidit; & quotquot ex Graecis mercenariis hoſtibus merentes ceciderant: qui autem eorum vivi in poteſtatem redacti fuerant, *eos per Macedoniam in ergaſtula diſtribui* iuſſit, *quod contra commune Graecorum decretum, pro barbarorum dominatione adverſus patriam pugnaviſſent.* Thebanos tamen dimiſit, qui exciſa urbe, ademtis agris neceſſitate magis,

quam ſponte, peccaſſent: iam enim tot illorum calamitatibus expleta odia miſericordiae locum fecerant. Poſt haec de manubiis trecentos clypeos ſelegit, qui Minervae Athenienſi dedicarentur, ſuperbo cum titulo: *Alexandrum Philippi filium Graecoſque, exceptis Lacedaemoniis, de barbaris Aſiam incolentibus ſuſpendiſſe.* Id eo fecerat, ut communicata victoriae laude Graecis ad ceteras belli neceſſitates obſequentioribus uteretur: ſimul Lacedaemoniorum contumaciam traducebat, qui ſeorſum initis conſiliis a cetero Graeciae corpore abrupti, tantique decoris expertes manſiſſent. Neque matris, quam eximia pietate ſemper coluit, oblitus, pocula, purpuram, aliaque id genus pretioſa ſpo-
6 lia, paucis demtis, ad illam tranſmiſit. Poſt hoc proelium denuo ad Ilium profectus Alexander, Deae gratias egit, quae graviſſimi belli diſcrimen aditurum, armis & ominibus iuviſſet. Quippe ſuperiori tempore cum ſtatim poſt tranſmiſſum Helleſpontum eo contendiſſet, uti ſupra retulimus, ante fanum Minervae ſtatuam equeſtrem humi proſtratam vidit, Ariobarzanis ora referentem, qui Phrygiae quondam ſatrapa fuerat. Idque omen interpretatus Ariſtander *illuſtrem ex equeſtri pugna victoriam* promiſerat Alexandro, *maxime, ſi haud procul Phrygia dimicaretur: ipſius etiam dextra nobilem hoſtium ducem caſurum.* Neque fefellit ſpem vatis eventus proelii, ſtratuſque regis enſe Spithridates praedictionis fidem implevit. Igitur & templum donariis exquiſite coluit, & Ilio, quod tum haud multum ſupra modici pagi ſpeciem eminebat, nomen urbis addidit: utque id cum dignitate tueretur, reliquit, qui inſtaurandae eius ampliandaeque curam agerent, liberamque & immunem eſſe iuſſit. Cumque delubrum Deae pro religione loci nimis anguſtum neglectumque videret, eximium illi templum exſtruere poſtea ſtatuit. Sed hoc aliaque magnifica meditantem, fatum occupavit; neque ſucceſſores exſecuti ſunt. Ceterum illa victoria totam Aſiam cis Taurum & Euphraten aperuit regi. Attoniti inſperata clade, non copiis modo, ſed & ducibus amiſſis, nullam praeterquam in cle-

mentia victoris ſpem habebant; eamque feſtinata deditione certatim promereri ſatagebant. Phrygiam Arſites voluntario exitu vacuam fecerat: ei Calas Theſſalorum ductor praeponitur. Ex montanis quoque locis plerique deſcenderunt, ſeque & ſua dedentes Alexandro. Eos in fidem acceptos domum remiſit: Zelitiſque ignovit, quos a Perſis coactos adverſus ipſum militaſſe cognoverat. Tributum omnibus impoſitum eſt, quod Dario pendere conſueviſſent: idque poſtea conſtanter ſervavit, cum ceteras Aſiae regiones ſubigeret. Omne peregrinum imperium invidiae ſubiectum eſſe noverat, etiam cum domeſtico mitius eſt; at ſi vetera ſubditorum onera novis cumulentur, intolerandum haberi. Igitur monenti cuidam, *longe plus tributorum vectigaliumque ex tanto imperio redigi poſſe*, reſpondit, *etiam olitorem ſe odiſſe, qui radicitus exſcinderet olera, quae carpere debuiſſet.* Daſcyleum praeſidio Perſarum teneri audiverat. Eo Parmenionem miſit, quem oppidani ſtatim receperunt, cum audito Macedonum adventu, Perſae exceſſiſſent. Ipſe Sardes proceſſit, caput omnium, quae praefectis orae maritimae Perſarum reges parere iuſſerant. Iamque haud amplius ſeptuaginta ſtadiis ab urbe aberat, cum ad eum Mithrenes venit, cui tutelam arcis Sardianae Darius crediderat, cum principibus Sardianorum, urbem arcemque, & pecuniam, quae in ea cuſtodiebatur, traditurі. Quibus benigne exceptis, ad Hermum fluvium progreditur, viginti fere ſtadiis ab urbe diſtantem. Ibi caſtris poſitis, Amyntam Andromenis filium ad recipiendam arcem praemittit. Ea praecelſo loco ſita, difficili undiquaque aditu, adverſus quamcunque vim teneri potuerat, etiamſi murus, qui triplici munimento illam circumibat, abfuiſſet. Ergo felicitati ſuae gratulatus, quod ampliſſimas res animo volventem, arx munitiſſima longa obſidione non implicaſſet, Iovi Olympio templum ibi ponere decrevit. Cumque ſollicite circumſpiceret, quinam locus accipiendae aedi maxime opportunus foret, confeſtim exorta vehemens tempeſtas multo imbre partem arcis perfudit, ubi vetus Lydorum

regia fuerat. Eam itaque sedem nutu Deorum destinari credens, *templum ibi constitui* iussit. Arci deinde Pausaniam ex amicorum cohorte praeponit, attributis Argivorum auxiliis: ceteras sociorum copias cum Cala & Alexandro Aeropi filio in Memnonis praefecturam immittit. Vectigalibus tributisque colligendis Niciam quendam praeficit; Asandrum Philotae filium Lydiae, quibus finibus Spithridates tenuisset. Dati ad id equites cum expeditis cohortibus, quot in praesentia suffecturi putabantur. Lydos omnes suis legibus libere uti permisit; & quia Sardianos Dianae, quam *Coloenem* vocant, cultui deditos cognoverat, illius templo ius asyli gratificatus est. Mithrenen honorifice secum habuit, ut eius exemplo & alios ad proditionem illiceret: procedente tempore & Armeniam homini regendam commisit. Ceterum repertis in arce libellis, in quibus inter cetera perscriptae erant largitiones, ob bellum Macedonibus in Graecia conflandum a satrapis factae, cognovit, Demosthenem eam ob causam magnum auri pondus accepisse; cuius etiam epistolae ibi servabantur. Sed quia pace cum Atheniensibus inita transacta res erat, nihil ea de re palam conquestus est; ceterum intentiore cura agitandum censuit, quomodo adversus efficacem viri eloquentiam Athenae in officio continerentur, sua defectione universam Graeciam in partes tracturae. Nemo occurrebat Phocione dignior, cuius mira innocentia, & ob constantiam virtutis honorata paupertas erat. Eum ergo, primum ob usum, deinde ut hominis magnanimitatem multis experimentis cognovit, admiratione virtutis ita coluit, ut cum post eversum Darii imperium animo elatus, neminem iam salute dignaretur, ad quem scribebat, eximium eum honorem duobus tantum, Antipatro & Phocioni, habuerit. Constat, huic aliquando centum talenta dono misisse regem: deinde optionem fecisse inter quatuor haud ignobiles Asiae urbes unam eligendi. Cius, Elaea, Mylassaque & Gergetho fuere: quidam ultimo loco Patara nominant. At ille nihil horum accepit: sed, ne tanti regis

amicitiam faſtidioſe ſpreviſſe videretur, petiit, *ut Echecratides ſophiſta, & Athenodorus Imbrius, cum Demarato & Spartone Rhodiis, qui in arce Sardiana captivi tenebantur, cuſtodia liberarentur.* Sed haec in ſequens tempus excurrere. Tum ad Epheſum itum eſt, quam accepto cladis Perſicae nuntio praeſidiarii deſeruerant, duabus Epheſiorum triremibus avecti. Erat inter eos Amyntas Antiochi filius, qui ex Macedonia profugerat, nulla quidem iniuria affectus, ſed quod periculum a rege metueret: quem quia inviſum exoſumque habebat, illius animum ex ſuo metiebatur. Quarto poſtquam Sardibus moviſſet die, Epheſum introiit Alexander; reſtitutiſque exſulibus, qui paucorum dominatione pulſi fuerant, rempublicam populo tradidit. Ille libertatis diu deſideratae compos, eos, qui Memnonem advocaviſſent, quique templum Dianae ſpoliaſſent, inque eo Philippi ſtatuam deieciſſent, aut Heropythi monumentum effodiſſent, quod liberatori civitatis in foro poſitum fuerat, ad ſupplicium poſcit. Ex quibus Pelagon cum fratre Syrphace & patruelibus, ex ipſa aede, in quam confugerant, rapti ſunt, ſtatimque lapidibus obruti. Iamque in caedes & iniurias ibatur; cum Alexander, inhibita vulgi licentia, ulterius eo de negotio inquiri, aut cuique moleſtiam exhiberi vetuit. Id optimis quibuſque ſaluti fuit, quos per cauſam veri fictive criminis, ipſorum dignitas aut opulentia, furibundae plebis odiis avaritiaeque obieciſſet. Inter haec Magnetes & Tralliani legatos mittunt, imperium accepturi. Eo *Parmenione cum quinque peditum millibus, equitibuſque ducentis ire* iuſſo, Alcimalum cum paribus fere copiis circum Aeolicas Ionicaſque Perſici iuris urbes mittit. Utrique iniunctum, *ut abolito paucorum dominatu, popularem ubique ſtatum introducerent:* quippe multitudinem ſuis rebus ſtudere compererat, obque eam rem tyrannos a barbaris impoſitos, per quos coërceretur. Per eos dies, dum Epheſi commoratur Alexander, ut ex inſtantibus curis recrearet animum, frequenter in officinam Apellis ventitavit, a quo uno effigiem ſuam penicillo exprimi volebat,

tanto favore complexus, ut dilectiſſimam pellicum, amore eius deperire ſentiens artificem, dono dederit. Pancaſta vocabatur, ex Lariſſa nobili Theſſaliae urbe genus ducens: amabatque eam rex ardenti affectu ob formae pulchritudinem, & quoniam adoleſcenti prima mulierum ad libidinem placuerat. Hoc ut magnanimitatem Alexandri non dedecet, ita non crediderim, *in officina imperite multa diſſerentem ab Apelle mordaci dicterio repreſſum fuiſſe.* Nam id neque maieſtati tanti regis, neque modeſtiae pictoris, hominis non ſtupidi nec indocti, conveniſſet: & Alexander, liberalibus ſtudiis ab extrema aetate imbutus, etiam de artibus, quas non calleret, haud inepte iudicare didicerat. Illud propius vero eſt, quod alii tradiderunt, *quendam ex Epheſiae Dianae ſacerdotibus, quos* Megabyzos *appellari mos erat, reprehenſum:* cum quidem ei diceret Apelles, *quoad tacuiſti, aurum hoc atque purpura venerabilem te faciebant imperitis; at nunc de rebus, quas non intelligis, incipientem loqui, etiam pueri rident, qui colores terunt.* In ea urbe longe celeberrimam aedem, ut ſupra relatum eſt, Heroſtratus incenderat. Ea tum ſumma Epheſiorum cura maximiſque impenſis inſtaurabatur. Quorum ſtudiis iuvandis Alexander *tributa, quae Perſis dare conſueverant, Dianae pendi* iuſſit: confirmavitque ius aſyli, quod antiquitus etiam Liberum patrem Herculemque ſervaviſſe cognoverat; addito etiam ſpatio, ut quaquaverſum in unius ſtadii amplitudinem extenderetur. Poſtea quoque, cum Aſiam perpacaſſet, ſcripſit Epheſiis, *ſe omnes ſumtus, qui in id aedificium facti eſſent, reſtituturum; quique porro requirerentur, praebiturum de ſuo: ita tamen, ut ipſius nomen inſtaurato operi inſcriberetur.* Idque deprecati ſunt Epheſii. Quo tempore, quia Alexandro petenti aliquid denegare arduum erat, legatus eorum ad adulationem confugit, qua maxime expugnabilem norat, dixitque, *dedecere culmen ipſius, ſi Diis aliquid conſecraret, cum ipſe Deus eſſet: nam eum honorem ab hominibus haberi potiori naturae.* Ea gloriae contentio inter maximum regem, & unam civitatem fuit. Obtinuerunt Epheſii; & maluerunt

ingenti pecunia carere, quam inſtaurati templi titulo regi cedere. Nam quantos in id opus ſumtus contulerint, vel ex una tabula aeſtimare licet, quam ibi dedicaverunt, viginti talentis auri redemtam. Alexander erat, fulmen tenens, quem inimitabili dexteritate Apelles expreſſerat, quatuor tantum coloribus uſus, quo maius peritis miraculum eſſet. Sub idem tempus antiqui ſplendoris ſedem 7
Smyrnaei receperunt, poſtquam Lydorum armis exciſa vetere Smyrna, quadringentos per annos vicatim habitaviſſent. Reſtituit eam rex viginti ferme ſtadiis a ſolo antiquae urbis, ſomnio monitus. Solebat Alexander, cum a maioribus negotiis vacaret, otium venando eximere. Forte exercito corpore feſſus in Pago monte obdormiverat: ibi per quietem viſus eſt audire Nemeſes, (quarum in proximo fanum erat,) imperantes, *ut eo ipſo loco urbem conderet, inque eam Smyrnaeos deduceret.* Id inſomnium mox Clarii Apollinis oraculum confirmavit, Smyrnaeis conſulentibus *proſpere ceſſuram migrationem* promittens. Ita fundamenta novae urbis imperio regis iacta ſunt; abſolutae gloriam Antigonus tulit, cum ipſum paullo poſt Alexander Lydiae Phrygiaeque, & vicinis regionibus, praepoſuiſſet. In Smyrnaeo ſinu Clazomenii habitant, qua anguſtiſſimum eſt ſolum, quod procurrentes in mare terras per ſexaginta ferme ſtadia continenti adnectens, peninſulae ſpeciem efficit. Alterum iſthmi latus ex adverſo Clazomeniorum Teos occupat. In extremo peninſulae cornu Erythrae ſunt, tum quoque fatidicis mulieribus inclytae: iuxta quas mons altiſſimus Mimas, inſulae Chiorum oppoſitus mare proſpectat; deinde paullatim depreſſior, haud procul anguſtiis Clazomeniorum in aequales campos definit. Eam loci naturam contemplatus Alexander, faucibus interciſis auferre continenti decrevit, ut Erythris & Mimanti mare circumfunderet, ac ſuperiorem inferioremque ſinum coniungeret. Id unum regi ex ſententia ſucceſſiſſe negant, cum ceteros eius conatus fortuna enixe iuvaret: abiitque res in religionem, *nec fas eſſe mortalibus* exiſtimatum eſt, *mutare fa-*

ciem, quam natura locis indiderit: utique poſtquam alios ſimilia molitos ubique ſucceſſus deſtituit. Clazomenas tamen, mole duorum ſtadiorum aggeſta, continenti iunxit, quas olim metu Perſarum Clazomenii in inſulam tranſtulerant. Sed haec quidem opera regiis praefectis commiſſa ſunt. Ipſe ſacrificiis Epheſi magnifice celebratis, in honorem Deae cum univerſo exercitu, qui aderat, in armis decucurrit: poſtero deinde die cum peditatu, quem ſecum habebat, aſſumtis Thracum equitibus, & quatuor amicorum turmis, inter quas & regia erat, Miletum contendit. Quippe Hegeſiſtratus, praeſidii praefectus, literis ad eum miſſis, ſpem deditionis fecerat: ſed poſtquam Perſarum claſſem in propinquo verſari cognoverat, mutata ſententia oppidum Dario conſervare nitebatur. Nam & commeatuum telorumque, & ſi qua alia ad tolerandam obſidionem requiruntur, magnam habebat copiam, & propugnatorum multitudine abundabat, quia Memnon, cum ex proelio Miletum perfugiſſet, multis ibi ſuorum relictis praeſidium firmaverat. Igitur infeſto agmine ſuggreſſus, exteriorem urbem, ut ipſi vocabant, ex itinere cepit: nam oppidani militeſque, ne vires ſpargerent, in interiorem urbem conceſſerant, auxilium ſuorum, quod haud procul abeſſe rebantur, opperituri. Verum vanam exſpectationem fecit Macedonicae claſſis adventus, quae Nicanore duce Laden inſulam ſupra Miletum ſitam occupavit: deinde cum iam hoſtium claſſis ad Mycalen montem haereret, ipſum Mileſiorum portum ingreſſa Perſici auxilii ſpem oppidanis ademit. Neque prohibebant barbari, quamquam numero navium longe praeſtarent: quippe paullo minus quadringentis habebant, cum Nicanor tantum ſexaginta ſupra centum adduxiſſet. Interea Glaucippus, princeps civitatis, ad Alexandrum miſſus, petito, *ut urbem & portus Macedonibus Perſiſque communes eſſe pateretur*, triſte reſponſum retulerat, *Non ſe veniſſe in Aſiam, ut acciperet, quod alii concederent; ſed ut quiſque haberet, quod ipſe reliquiſſet: itaque ſcirent, omnium fortunarum arbitrium meliori permittendum, aut in proximam lucem*

de eo certandum esse. Sed qui in civitate erant, primum invadentium impetum fortiter retuderunt, caesis inter alios duobus Hellanicae filiis, quae nutrix Alexandri fuerat, & Clitum, qui rege servato eximium decus meruit, fratrem habebat. Sed cum dolore iraque incensi hostes machinis admotis magnam murorum partem deiecissent, iamque in oppidum irrupturi viderentur, conspectisque in portu Macedonum triremibus, novus terror ingrueret; pars scutis incubantes in parvam insulam urbi obiacentem enataverunt, alii scaphis conscensis, cum idem molirentur, in ipso portus aditu ab hostium navigiis intercepti sunt. Alexander, oppido in potestatem redacto, contra eos, qui insulam tenebant, naves expediri iussit, quibus impositae proris scalae ferebantur, ut in abruptam insulae oram, velut in muros hostilis oppidi, transcenderet miles. At cum mercenarios Graecos, qui eo confugerant, quamvis haud plures trecentis essent, ultima pati paratos conspiceret, misertus virorum fortium, & qui pro fide in eos, a quibus conducti erant, haud procul exitio abessent, iis pepercit, & *secum militare* iussit. Barbaros in urbe deprehensos in servitutem redegit: Milesiis, qui superfuerant, libertatem restituit, ob veterem urbis gloriam. Tantum enim aliquando opibus gloriaque Miletus floruerat, ut per vicina maria supra septuaginta colonias deduxerit, multis quoque civibus nobilis, qui in sacris certaminibus palmam adepti, patriae celebritatem auxerant: nam eiusmodi victoriae, more quodam Graecorum, inter prima virtutis decora censentur. In quem iocatus Alexander, magna multitudine statuarum conspecta, *ubi erant istorum lacerti*, inquit, *cum Persarum iugum recepistis?* quippe vir strenuus, & ad bellandi usum cuncta referens, ignominiosum ducebat, debitum seriis certaminibus robur ad voluptatem inertis vulgi inani ostentatione consumere. Interea milites, quia vi introitum erat, obvia quaeque diripientes, ad fanum Cereris pervenerant: quod cum exspoliaturi quidam irrupissent, ignis ex penetralibus aedis repente emicans, sacrilegorum oculos ex-

ſtinxit. Hic etiam progenitorum ſuorum monumenta Ale-
xander reperit, inſpecto fonte, cuius aqua ex ipſo ſcatu-
riginis labro hauſta ſalſum ſaporem habet, eadem dulciſ-
ſima, cum profluxit in rivulos. *Achilleum* Mileſii nominant,
inque eo luſtratum heroëm rumor tenuit, cum Strambe-
lum Telamonis filium Lesbiis auxilium ferentem oppreſ-
ſiſſet. Apud Mileſios Didymei Apollinis oraculum erat, di-
vitiis famaque celebre. Id tum Seleucus, cuius maximae
poſt Alexandrum opes fuere, de reditu in Macedoniam
conſuluiſſe dicitur, & reſponſum accepiſſe, *ut, Europa va-
lere iuſſa, Aſiam compleEteretur.* Aliud ſubinde miraculum at-
tentum habuit regem, cuius curioſum ingenium, & co-
gnoſcendi avidum, novitate rerum mire afficiebatur. *Ama-
tum a delphine puerum ex Iaſſo*, quod haud procul Mileto
in inſula ſitum oppidum eſt, acceperat; *eiuſque vocem agno-
viſſe piſcem, & quoties evocaretur, vehi cupientem excepiſſe dor-
ſo.* Igitur gratum acceptumque Neptuno hominem inter-
8 pretatus rex, ſacerdotio eius Dei illum praefecit. Occupata
hunc in modum Mileto, cum adhuc barbarorum numero-
ſa claſſis in mari vagaretur, & fiducia multitudinis ſuae,
quodque peritia rei nauticae Macedonas anteiret, hoſtem
ad navale proelium provocaret, obque ipſum urbis por-
tum, in quem naves ſuas abduxerat rex, frequenter ob-
verſaretur; Alexander Philotam cum equitatu & tribus pe-
ditum cohortibus ad Mycalen montem mittit, ubi Perſica-
rum navium ſtatio erat, ut exſcendere volentes ſubmove-
ret, neque aquari lignarive, aut cetera neceſſaria e terra
petere permitteret. Ea res barbaros in maximas anguſtias
coniecit: obſeſſis ſimiles haerebant in portu, neque ter-
ram ubi volebant capere, aut neceſſariis rebus refici pote-
rant. Itaque conſilio habito, Samum averterunt curſum,
petitoque inde commeatu, Miletum revecti ante oſtium
portus inſtructa acie conſtiterunt. Inter haec quinque Per-
ſarum naves in portu quodam, qui inter parvam illam in-
ſulam, de qua ſupra dictum eſt, & ſtationem Macedoni-
cae claſſis medius erat, multa hoſtium navigia conſpicati,

plenis velis eo ferebantur: nam maximam fociorum navalium partem ob varios ufus abeffe coniecerant, vacuarumque navium haud difficilem occupationem fore arbitrabantur. At rex iis, qui aderant, celeriter in decem triremes impofitis, *obviam ire hoftibus* iubet. Illi tum numero navium, tum inopinata re perterriti, cum ultro fe peti confpicerent ab iis, quos imparatos oppreffuri venerant, terga vertunt: una tamen navis, quae Iaffios vehebat, deprehenfa eft; ceterae velociores ad fuam claffem effugerunt. Ita nullo eorum, quae intenderant, effecto, Mileto difceffum eft. Alexander, cum fuam claffem neque hoftili parem, & ad alios ufus fupervacuam fibi cerneret, multique & graves ad eam fumtus requirerentur, dimittere eam ftatuit, paucis navium retentis, quibus ad obfidiones urbium machinae tormentaque portarentur. Diffuaferat illud Parmenio, monueratque, ut navali proelio contenderetur. *Macedonibus enim victoribus magnum ad cetera emolumentum acceffurum effe: at victos nihil fane amiffuros, nam imperium maris iam tum effe penes Perfas; & litora facile tutaturos, qui pedeftribus copiis plus poffent.* Quoque expeditius, quod videbatur, obtineret, idem, qui confilium dederat, *exfequi illud paratum* oftendebat, *confcenfifque navibus, quam rex iuffiffet, difcriminis partem capeffere.* Confirmabatur etiam augurio, quod fuperioribus diebus a tergo regiae claffis aquila in litore confiftens apparuiffet. Contra Alexander *falli Parmenionem* affeverabat, *qui paucas fuorum naves tantae hoftium multitudini, imperitofque remiges & rudes claffiarios, exercitatiffimis hominibus, reique nauticae peritiffimis, obiiciendos duceret. Se quidem virtuti fuorum non diffidere, ceterum fcire, illam in navalibus pugnis minimum conferre ad victoriam. Multo enim plura ventorum fluctuumque ludibriis permitti, quae gubernatorum atque remigum peritia vitaret, aut fuis partibus opportuna redigeret. Nec in ipfarum navium conftructione nihil aut parum fitum: ita Macedonum conatus vanos fore, cum eos barbari impune aut eludere, aut etiam, fi cafus daretur, opprimere poffent. Neque vero exiguum id detrimentum futurum. Totam Afiam arrecturam animos, fi*

inter initia belli clades accepta foret. Plerosque mortalium ita comparatos esse, ut eum rerum eventum exspectandum putent, quem ex principio successuum spe aut formidine praeceperunt. Et ne de Asia dubitemus, inquit; *quis mihi praestabit, Graecos in fide mansuros, si felicitatem illam exspiravisse credant, quam, si verum amamus, unam in nobis reverentur? Plane ad fortunam meam pertinere arbitror, quod aquila pone classem conspecta est, idque boni successus omen accipio: sed hoc manifesto promittit augurium, nos hostium naves e continenti expugnaturos esse; nam praesaga victoriae ales, non in navibus, sed in litore constitit, nec magis eventum, quam locum ostendit belli. Nam si, ut coepimus, maritimas urbes nostri iuris efficimus, Persarum classis ultro dilabetur: neque enim supplementum, aut commeatus, aut securae etiam stationes in promtu erunt; & si haec adimas, quo plus in mari habent virium, eo celerius consumentur. Atque sic implebimus fidem vaticinii, quod aereae tabulae inscriptum nuper ex quodam in Lycia fonte ebulivisse comperimus, instare terminum Persici imperii.* Ita dissoluta classe, Pontum adiacentesque Ponto regiones praetoribus suis subiugandas reliquit; ipse institutum iter prosecutus, in Cariam movit: nam *eo magnam vim hostium confluxisse* cognoverat. Quippe Halicarnassus, natura loci munitissima, duplicique arce tuta, spem praebebat, Macedonem, torrentis more ruentem, ea urbe tanquam crepidine opposita coërceri posse. Maxima in Memnone spes erat, qui omnia ad ferendam obsidionem opportuna summa cura praeparabat. Nuper enim a Dario maritimae orae totiusque classis praetor creatus erat. Nam homo callidus temporumque prudens, cum se, omnes Persicos duces bellicis artibus superantem, unam ob causam infra meritum honorari intelligeret, quod Graecus genere, & olim Macedonicae regiae hospes de proditione suspectus haberi poterat, uxorem suam liberosque ad Darium misit, quasi de securitate illorum sollicitus, revera ut his velut obsidibus fiduciam regis obligaret. Ceterum Alexander, Cariam introgressus, omnia inter Miletum & Halicarnassum oppida brevi in po-

teſtatem redegit. Pleraque enim Graecis incolis habitabantur, quibus immunitatem ſuaſque leges reſtituere conſueverat, *ob liberandos eos in Aſiam veniſſe* profeſſus. Neque minorem mox a barbaris iniit gratiam, comiter excepta Ada, regii generis muliere, quae iter per ea loca facientem convenerat, illiuſque fidem implorans *in regnum reſtitui* oraverat. Nam Hecatomnus Cariae rex tres filios habuit, duas filias: ex quîs maximus natu Mauſolus Artemiſiam duxerat: minor ex ſororibus Ada fratri Hidrieo nupſit. Sed Mauſolo quidem ſoror eademque coniux ſucceſſit, more gentis, quo in matrimonium regnumque ſociari fas eſt iiſdem parentibus genitos: at poſtquam Artemiſia deſiderio defuncti extabuit, Hidrieus regno potitus, & ſine ſobole mortuus, Adae reliquit imperium. Hanc Pexodarus expulit, qui unus de Hecatomni filiis ſupererat: & quamquam is deceſſiſſet, excluſa manebat, quia Orontobaten, nobilem Perſam, Pexodarus generum adſciverat, ut in novo & vi parto imperio illius opibus & gratia protegeretur: atque ille, exſtincto ſocero, velut dotale regnum retinebat. Eam iniuriam deplorans mulier, ſimul Alindis deditis, (munitiſſimum id caſtellum erat,) impetravit, ut nomen filii, quod deferebat, lubens acciperet, ſtrenuamque ei operam ad antiquae dignitatis decus mature recipiendum polliceretur. Neque promiſſo fides defuit; expugnataque deinde Halicarnaſſo, totam illi Cariam parere iuſſit. Interim fama benigne exceptae reginae, per omnem illum tractum diffuſa, multas civitates Alexandro conciliavit; nam pleraeque a neceſſariis aut familiaribus Adae tenebantur: ii per legatos obtulerunt aureas coronas, *futuroſque in fide ac poteſtate regis, & imperata facturos*, promiſerunt. Dum haec ita geruntur, exquiſitae artis ſaporiſque cibos atque bellaria ſollicite confici curabat Ada, eaque cum ipſis coquis & cupediariis regi dono mittebat, tanquam benemerenti gratiam relatura, ſi muniis armorum feſſum fatigatumque Aſiatici luxus deliciis exciperet. At ille prudens intemperantiam gulae ſeria tractanti intempeſtivam eſſe, benevolentiae quidem

muliebri comiter gratias egit; ceterum *non attinuisse* respondit, *ut pro ipso sollicita esset, meliores habente coquos, quibus ipsum olim paedagogus suus Leonidas instruxisset: ad prandium iter antelucanum, ad coenam frugale prandium.*
9 Iam tota ferme Caria in ditionem Alexandri concesserat; sed caput regni Halicarnassus firmo praesidio tenebatur. Itaque diuturnam obsidionem fore coniectans, *commeatum, & machinas, quae ad oppugnationem pertinerent, navibus eo deportari* iubet: ipse cum pedestri exercitu quinto ab urbe stadio castra communit. Deinde muros adortum iuxta portam, qua Mylassa iter est, improvisa oppidanorum eruptio excepit: sed Macedonibus fortiter conferentibus manum, quibusdam suorum amissis haud magno negotio reiecti sunt. Pauci deinde dies intercesserant, cum Alexander obiecta spe Myndensium oppido per proditionem potiundi, nocte intempesta cum parte copiarum proficiscitur. Sed nihil quoquam movente, admota gravi armatura murum suffodi imperat: neque enim scalas aut machinas attulerat, cum oppugnandi consilio urbem non accessisset. Et illi quidem, una turrium deiecta, nihil tamen aperuerunt loci, quo intra perrumperent. Nam forte ita prociderat turris, ut quam murorum partem stans protexerat, non minus ruina sepiret: civesque summa ope resistebant, & ab Halicassensibus adiuvabantur, quos, audito vicinae civitatis periculo, maritimo itinere Memnon submiserat. Ita conatus Macedonum irritus fuit. Alexander, ad obsidionem Halicarnassi reversus, ante omnia fossam, triginta maxime cubitos latam, altam quindecim, quam hostes pro urbe duxerant, expleturus, tres testudines apparat, quibus protectus miles materiam terramque sine noxa congereret. Aequata fossa, *turres machinasque, quibus muri sternuntur, admoveri* iussit. Iamque strata moeniorum parte, qua ruinae viam aperiebant, in urbem penetrare nitebantur; sed hostes, cum ob multitudinem integri subinde fessis succederent, ducumque praesentia ad omnia audenda confirmarentur, strenue repugnabant. Luce per varia certamina consumta,

cum diurno labore fatigatos hoſtes Memnon ſegnius cuſtodias agere crederet, cum valida manu prorumpit oppido , ignemque operibus iniicit. Sed Macedonibus ad incendium concurrentibus, cum hi exſtinguere flammas conarentur, illi augerent, & prohibentibus vim intentarent, acre proelium coortum eſt. Quippe Macedones robore virtutis & aſſuetudine periculorum longe praeſtantes hoſtibus, numero apparatuque Perſarum urgebantur: & quia haud procul muris res gerebatur, balliſtis catapultiſque per moenia diſpoſitis eminus impetiti, inulta vulnera accipiebant. Atrox inter haec utrinque clamor, hortantium ſuos, increpantium adverſos; tum ſauciorum & morientium gemitus, inter nocturnas tenebras omnia terrore tumultuque impleverant: augebantur haec vocibus ceterae multitudinis, quae dum alii pugnant, operi intenta, muris, qui pulſu machinarum corruerant, reparandis occupabatur. Tandem acrius adniſi Macedones hoſtem intra moenia redegerunt, centum ſeptuaginta interfectis, inter quos & Neoptolemus, qui cum Amynta fratre ad Darium perfugerat, occubuit. Macedonum non quidem ultra ſedecim perierunt; ſed trecenti ferme vulnerati ſunt, quia nocturna pugna fuerat, neque adverſus caecos ictus & incidentia temere tela quidquam ſatis provideri potuerat. Poſt aliquot deinde dies levis & ludicra res ingenti certamini cauſam praebuit, orto initio a duobus veteranis ex Perdiccae agmine. Ii contubernales cum eſſent, unaque genio indulſiſſent, ut fit inter ſermones familiares, iactantia militari ſua fortia facta viciſſim extollentes, altercari coeperant, uter alteri anteferretur; cum alter eorum, *quid inani ſtrepitu verborum foedamus honeſtiſſimam contentionem?* inquit. *Non cui lingua, ſed cui dextra ſit melior, hoc agitur. Et adeſt occaſio: ea optime de controverſiis noſtris iudicabit. Age, ſi vir es, exeuntem ſequere.* Vino & ambitione incaluerant; itaque privato conſilio arma capiunt, & ad muros iuxta arcem, quae Mylaſſis obverſa eſt, excurrunt. Horum temeritate animadverſa, ſtatim ex oppido globus hoſtium effunditur. Illi fir-

mato gradu certamen conferunt, propius incurrentes gladiis excipiunt, in recedentes tela coniiciunt. Sed adversus multos, & ex superiore loco dimicantes, haud diu impunita duorum audacia fuisset; nisi conspecto ipsorum periculo, commilitonum pauci primo, deinde alii atque alii laborantibus subvenissent: eodem modo & oppidanis subinde ad locum, ubi pugnabatur, confluentibus. Ita nunc his, nunc illis robore numeroque superioribus, varie pugnatum est: donec Alexander cum manu, quae circa ipsum erat, progressus, metum hostibus incussit, statimque intra munimenta compulsi sunt: nec multum abfuit, quin hostes simul irrumperent. Forte enim intentis omnibus in ea, quae ante urbem gerebantur, moenia negligenter servari contigerat: & duae turres cum continenti murorum parte crebris arietum ictibus cesserant; tertia quoque, laxata iam & concussa compage, fodientibus haud in longum resistere potuisset. At quia tumultuarium id proelium, neque universus exercitus instructus fuerat, opportunitas eius rei e manibus amissa est. Alexander, quamquam ea res opinione Graecorum de victoria concedentis videretur, corpora suorum, qui sub ipsis moenibus oppetierant, induciis postulatis ab hoste repetere, quam inhumata dimittere, maluit. At qui cum Persis erant, Ephialtes & Thrasybulus Athenienses, cum plus apud ipsos odium adversus Macedonas, quam humanitatis ratio, valeret, negabant *indulgendum hoc esse infestissimis hostibus.* Non tamen permoverunt Memnonem, quin *Graecorum moribus indignum esse* diceret, *sepulturam invidere caesis hostibus. Armis & viribus in adversos & obsistentes utendum: neque contumeliis pugnandum in eos, quos bonis malisque nostris sua dies exemisset.* Sane praeter alias Memnonis virtutes, etiam moderatio eius insignis fuit. Neque enim per vecordiam conviciis insectari hostem pulchrum ducebat; sed virtute & consiliis vires illius animosque contundere. Igitur cum aliquando in agmine quendam ex mercenariis nonnulla contumeliose & petulanter in Alexandrum iacientem audisset, conversa hasta hominem

pulsans, *non te conduxi*, inquit, *ut malediceres Alexandro, sed ut adversus illum dimicares.* Interea obsessi summo studio 10
securitati suae providentes, pro diruto muro alium interiorem ex cocto latere eduxerunt, non recta regione, sed in nascentis lunae figuram sinuatum: eaque res, cum inter multos distributum munus esset, celerrime confecta est. Hunc murum Alexander postero statim die machinis quassare coepit, quo minore negotio recens adhuc opus labefactaret. In eo labore occupatis Macedonibus, iterum ex urbe valida eruptio facta est: cratiumque, quibus opera tegebantur, nonnihil, & unius turris ligneae partem flamma comprehendit. Ne ad cetera opera transiret incendium, Philotas & Hellanicus obstiterunt, quibus in eam diem machinarum custodia cesserat: & Alexander, mature conspectus, tantum trepidationis iniecit hostium animis, ut omissis facibus, quibus armati procurrerant, quidam etiam arma iacientes, effusa fuga oppidum repeterent. Inde vim facile propellebant, adiuti commoditate loci, quem multo aequiorem obtinebant; & quia murus, sicut diximus, ita constructus erat, ut quamcunque partem invasisset hostis, non a fronte tantum, sed ex utroque laterum, missilibus appeti posset. Post haec Persarum duces, cum omnia sibi in dies arctiora esse viderent, constaretque non abscessurum Macedonem, donec urbis potiretur, de summa rerum consilium habebant. Ibi Ephialtes, vir animi corporisque robore in paucis conspicuus, incommoda longa obsidionis disseruit: negabatque *exspectandum, donec paullatim accisis viribus exhausti fractique cum ipsa urbe in victoris arbitrium concederent; sed dum aliquid virium superesset, cum robore conductitii militis erumpendum, & alacribus animis cum hoste confligendum esse. Consilium suum, quo in speciem audacius esset, eo plus in exsequendo facilitatis habiturum. Hostibus enim alia omnia exspectantibus, & adversus casum, de quo nihil dubitarent, imparatis, superfusum iri suos.* Neque Memnon, quamquam cauta consilia speciosis praeferre solitus, restitit. Nam etiamsi nihil novaretur, nulla propinqua auxilii spe tristem

obſidionis exitum fore proſpiciebat; &, ut in tanto diſcrimine, non inconſulum rebatur, experiri virum acrem, & qui velut inſtinctu quodam ad extrema audenda ageretur. Igitur Ephialtes, duobus millibus ex omni mercenariorum numero delectis, *faces mille parare* iubet, *primaque luce adeſſe, & armatos exſpectare imperium.* Coepta die cum Alexander iterum muro lateritio machinas admoviſſet, inſtarentque Macedones operi; Ephialtes, porta ſubito patefacta, dimidium ſuorum immittit cum facibus; ipſe cum ceteris denſo agmine ſubſequitur, ut hoſtes incendium prohibituros ſubmoveret. Alexander, intellecto quid ageretur, aciem celeriter inſtruit, ſubſidia delecto milite firmat. *Cumque alios ad exſtinguendum ignem ire* iuſſiſſet, in eos, qui cum Ephialte advenerant, impetum facit. At ille inſigni corporis robore, quotquot conferre pedem audebant, obtruncans, ſuos voce, nutu, & inprimis exemplo, ad virtutem animabat. Neque parum moleſtiae e muris exhibebatur hoſti: quippe turrem centum cubitorum obſeſſi erexerant, tormentiſque commode diſpoſitis haſtas & ſaxa iaculabantur. Inter haec ex diverſa parte urbis (ipſi *Tripylon* vocabant) duce Memnone alius oppidanorum globus, qua minime exſpectabatur, erupit: tantuſque tumultus inceſſit caſtris, ut ipſe etiam rex conſilii incertus efficeretur. Sed animi magnitudine, & opportunis imperiis omnia pericula propulſabat; & fortuna in tempore ſubvenit. Igitur & qui machinas incenderant, a Macedonibus, qui ibi curabant, quique a rege miſſi ſubſidio venerant, cum magna clade repulſi ſunt; & Memnonem Ptolemaeus excepit Philippi filius, regii corporis cuſtos, praeter propriam manum Addaei Timandrique cohortibus ſtipatus: eaque parte egregie vicerunt Macedones, quamquam Ptolemaeum Addaeumque, & ſagittariorum ducem Clearchum cum quadraginta ferme manipularibus amiſiſſent; & hoſtes cum tanta trepidatione receſſerunt, ut anguſtum pontem, quem ad foſſam ſuperandam conſtruxerant, multitudo feſtinantium ruperit, iis, qui ſuperſtiterant, in prae-

ceps devolutis. Ex quibus nonnulli a ſuis conculcati interierunt; alios Macedones ex ſuperiore loco telis confixere. Multi, quibus iſta calamitas pepercerat, ſub ipſa urbis porta necem invenerunt: quippe exterritis omnibus, metuentibuſque, ne una Macedones irrumperent, porta praepropere occluſa magnam oppidanorum partem ad exitium hoſti tradidit. Inter haec Ephialtes, non ſpe magis quam deſperatione formidabilis, cum regiis ferociter dimicabat: & ancipitem feciſſet victoriam, ni laborantibus ſuis ſeniores Macedonum mature ſuccurriſſent. Ii in caſtris habebantur immunes operum periculorumque, niſi ubi neceſſitas exigeret, cum ſtipendiis praemiiſque nihilominus perfruerentur. Meruerant eum honorem fortibus factis, & ſub ſuperioribus regibus ipſoque Alexandro bellicis laboribus aetate exacta. Ii, cum ſuos periculis territos detrectare pugnam, & receptui locum circumſpicere intelligerent, Atharia quodam duce, in primam aciem provolant; accenſoque quod elanguerat proelio, iuniores conviciis & pudore flagitii ad reſumendos animos compellunt. Ita ſimul acerrimo niſu incumbentibus omnibus, cum aemulationem ſuam hoſtium damnis exercerent, momento temporis inclinata fortuna; Ephialtes cum plurimis fortiſſimiſque ſuorum caeſus, reliqui in urbem repulſi ſunt. Introierant etiam Macedonum multi, & oppidum vi capiebatur, cum receptui cani rex iuſſit; ſive ut urbi parceret, ſive praecipiti iam in veſperam die, noctem & occultas ignotis locis inſidias metuebat. Hoc proelium praecipuas obſeſſorum vires conſumſit. Igitur Memnon, re cum Orontobate, qui urbem tenebat, ceteriſque ducibus deliberata, nocte intempeſta turrim ligneam & porticus, ubi tela ſervabantur, incendunt, aedificiiſque muro vicinis ignem ſupponunt: quo celeriter concepto, cum & ex porticibus turrique flamma vento agitata accederet, late fuderunt incendium. Oppidanorum militumque validiſſima pars arcem in inſula ſitam occupavit; alii in Salmacidem ſe contulere: alterius arcis id nomen, inditum a fonte, qui ibi eſt, vul-

gatiſſimae famae. Reliquam multitudinem reſque pretioſas duces avexerunt in Con inſulam. Alexander, indicio transfugarum, & obiecta oculis ſpecie, quae in urbe geſta fuiſſent cognitis, quamquam media nocte, Macedonas *in urbem irruere, & quos incendium augentes deprehendiſſent, interficere; ſi qui domi ſe continerent, ab eorum caede temperare*, iubet. Luce oborta arces a Perſis & mercenariis inſeſſas contemplatus, cum obſidionem earum longi operis futuram ſuſpicaretur, neque pretium putaret, capite gentis expugnato, duabus arcibus aſſidentem, agendi tempus per otium & inertiam terere, urbem ipſam exſcindit, arces muro foſſaque circumſeptas Ptolemaeum obſervare iubet, quem cum tribus millibus peregrinorum militum, & equitibus ducentis ad Cariam tuendam relinquebat. Is non longo poſt tempore, copiis cum Aſandro Lydiae praetore coniunctis, Orontobatem acie vicit: & Macedonibus ira taedioque diuturnioris morae, oppugnationi acriter incumbentibus, arces in poteſtatem redactae ſunt. At rex, Phrygiam continenteſque provincias animo complexus, Parmenionem cum amicorum turmis, & auxiliariis equitibus, Theſſaliſque, quibus Alexander Lynceſtes praeerat, Sardes mittit, *ut inde in Phrygiam irrueret, venturoque exercitui commeatum & pabulum ex hoſtico pararet.* Data ad hoc plauſtra, quae ſimul ducerentur. Cum deinde multos Macedonum, paullo ante eam expeditionem ductis uxoribus, deſiderium earum impatienter ferre cognoviſſet; Ptolemaeum Seleuci filium corporis cuſtodem iis praefecit, *domumque deducere* iuſſit, *cum uxoribus hibernaturos.* Duo quoque ex ducibus, Coenos atque Meleager, ob eandem cauſam una profecti ſunt. Id regi magnae apud milites commendationi fuit, promtioreſque deinde eos ad longinquam militiam reddidit, cum ſui rationem habitam viderent, ſperarentque, deinceps etiam ad ſuos viſendos ſubinde commeatum impetraturos eſſe. Ducibus iniunctum eſt, *ut interim, dum in Macedonia morarentur, ſtrenue delectus agerent; quantaſque maximas poſſent equitum peditumque copias, cum iis, qui tum*

alibant, sub initium veris adducerent. Animadverſo autem, exercitum Aſiaticis moribus infici, magnamque vulgo per caſtra impudicorum multitudinem haberi, probroſos omnes conquiri iuſſit, & in parvam quandam Ceramici ſinus inſulam ſepoſuit: haeſitque infamia loco, & ob eius rei memoriam Cinaedopolis appellatur. His ita geſtis, inſiſtens 11 conſilio ſuo, ut omni maritima ora ſui iuris effecta, claſſem hoſtium inutilem redderet, Hyparnis receptis, quae arcem tenentes mercenarii dediderant, in Lyciam contendit. Ibi pacta cum Telmiſſenſibus amicitia, Xanthoque flumine tranſmiſſo, cognominem amni urbem, Pinaraque & Patara, nobilia iis regionibus oppida, cum aliis minoribus circiter triginta, in fidem accipit: rebuſque ſatis in praeſens compoſitis, in Myliada procedit. Phrygiae maioris portio Mylias eſt; ſed Perſarum regibus placuerat Lyciae eam contribui. Eam dum recipit, adfuere Phaſelitarum legati, amicitiam orantes, aureamque coronam hoſpitale donum afferebant: idem petebant multarum urbium oratores ex inferiore Lycia. Itaque rex, praemiſſis, quibus oppida ſua Phaſelitae Lyciique traderent, paucis poſt diebus Phaſelin profectus eſt. Oppugnabant illi tum maxime validum praeſidium, quod in ipſorum ditione Piſidae conſtruxerant, multaſque inde iniurias intulerant accolis. Id adventu Alexandri brevi captum fuit. Apud Phaſelitas pluſculos dies, ut ſeque & exercitum reficeret, quieti dedit. Invitabat etiam tempus anni; quippe media iam hiems difficiles progredienti vias effecerat. Ibi per hilaritatem & epulas laxato animo, cum ſtatuam Theodecti a civibus ſuis in foro poſitam vidiſſet, ut a coena temulentus ſurrexerat, ſaltabundus eo proceſſit, frequenteſque ei coronas iniecit. Nam Theodecten, cum Ariſtotelem una audiret, familiarem gratumque habuerat. Sed otioſos iuvenilis animi luſus atrox a Parmenione nuntius cito diſcuſſit. Comprehenderat ille Perſam quendam Aſiſinem nomine, a rege Dario palam quidem ad Atyziem Phrygiae ſatrapam miſſum, ſed cum occultis mandatis, *ut Alexandrum Lynceſten captata*

occasione secreto conveniret, eique, si destinata effecisset, Macedoniae regnum & mille insuper auri talenta polliceretur. Nam is, cum Amynta transfuga scelesto consilio inito, occidendi regis partes sibi sumserat. Oderat eum tum aliis de caussis, tum quod Heromenem & Arrabaeum, fratres huius Alexandri, inter paternae necis conscios supplicio affecisset. Et quamquam ipse poena exemtus, multisque postea honoribus ornatus, non simplex beneficium regi deberet; insita animo ferocia & dominandi cupidine nihil nefas putabat, per quod ad regnum via sterneretur. Re in consilium deducta, *facilitatem regis* arguebant amici, *quod hominem in manifesto maleficio deprehensum, non modo punire non sustinuisset; verum etiam praemiis & honoribus auctum optimae equitatus parti praeposuisset. Quem deinceps ei fidum futurum, si praeter impunitatem propior amicitiae gradus, maximae dignitates, honorificae praefecturae, parricidii merces essent? Igitur mature emendandum, quod nimia lenitate peccatum esset: priusquam ille, consilium emanasse sentiens, Thessalorum mobiles animos ad res novandas induceret. Non contemnendum esse periculum, quo maius ne excogitari quidem possit: neque spernenda Deorum ostenta, qui regem de cavendis insidiis evidenter monuissent.* Nuper enim, dum Halicarnassum obsidens, post longos magnosque labores meridiatione reficitur, hirundo, nota auspiciis avis, magno cum garritu circum caput quiescentis volitaverat, & modo in hoc, modo illud lectuli latus se demiserat, turbulentiorem solito cantum exorsa. Et rex quidem defatigato corpore non penitus excussit somnum, sed tamen avem continuo strepitu molestam sentiens, manu obiter repulit. Illa adeo non exterrita est, ut etiam in ipsius capite consederit, neque prius strepere desierit, quam ab experrecto demum abacta est. Idque sic interpretatus fuerat Aristander, ut *instare periculum* diceret *ab amico regis; sed insidias in occulto non mansuras. Hoc enim monere naturam avis, quae prae ceteris homini familiaris, eademque supra modum garrula esset.* His itaque diligenter expensis, cum indicium Asisinis cum vatis responso convenire cerneret,

meminiſſetque, ſe matris literis anxie monitum, *ut ab hoc homine ſibi caveret;* nihil ultra differendum ratus, quid fieri vellet, Parmenioni ſignificat: nam, ut diximus, cum ipſo in Phrygiam iverat Lynceſtes Alexander. Sed ne quo caſu conſilium regis parum in tempore proderetur, literas ſcribi non placuit; ſed per hominem fidum atque honoratum mandata perferri. Electus eſt Amphoterus Crateri frater: qui cum Macedonicum habitum Phrygio mutaſſet, aſſumtis Pergenſibus aliquot itineris gnaris, ad Parmenionem occultus penetrat. Ita Alexander comprehenditur: & cum ob veterem ſuam familiaeque dignitatem & gratiam diu dilatus eſſet; tertio poſt anno, dum a Philotae conſciis ſupplicium ſumitur, ſocietate criminis, & poena ſontium in exitium abreptus periit. Regi ex Phaſelide moventi, ſupra detectas inſidias propitius numinis favor alio ſtatim beneficio patuit. Parte exercitus ad Pergenſium urbem per montes praemiſſa, ceteros ipſe per litus ducebat, qua Climax mons Pamphylio mari imminens, anguſtam euntibus ſemitam relinquit, quoties mare tranquillum eſt; at cum aeſtus incubuit, fluctibus operitur: idque hieme frequens & prope perpetuum eſt. At Alexander, nihil aeque ac moram metuens, exercitum per aequa, per iniqua, eodem ardore atque impetu rapiebat. Continui per eos dies auſtri flaverant, qui mare in litus propellentes, omnia itineris veſtigia altis paludibus opplent: aſſiduae etiam magnaeque pluviae, ut ventis iſtis ſpirantibus ſolet, ruebant. Sed adventante Alexandro ſubito exortus aquilo coelum purgavit imbribus, undas reiecit in mare, & Macedonibus tranſitum aperuit. Sic quoque unius diei itinere per incerta vada emergendum fuit, aqua ad umbilicum ferme pertingente. Tantam in periculis Alexandri fiduciam, ut ab ipſius ingenio profectam non dubito; ita frequentibus prodigiis & ominibus auctam confirmatamque fuiſſe crediderim, poſtquam decreto numinis, clariſſimis maximiſque rebus ſe deſtinari coniecit. Adhuc in Macedonia degenti ſpecies humana auguſtior apparuiſſe dicitur, monentis, *ut*

ad evertendum imperium Perſicum quamprimum in Aſiam ſequeretur: atque in memoriam inſomnii revocatum eſſe regem, cum in Phoenice res gereret, obvio Iudaeorum ſacerdote, in quo recognovit ornatum, quem pridem in obiecta imagine per quietem viderat. Nam inter obſidionem Tyri vicinis regibus populiſque deditionem & delectus imperaverat. Sed Iudaei, qui Hieroſolyma famoſam urbem tenebant, foedus cum Dario cauſati, Macedonum amicitiam detrectabant. Eam gentis contumaciam puniturus, in Iudaeam infeſto agmine perrexit. At Hieroſolymitani, ut regis iram lenirent, cum uxoribus liberiſque ſupplices in occurſum venientis effunduntur. Sacerdotes primi ibant tenuiſſima byſſo amicti: hos deinde populus candido & ipſe veſtitu ſequebatur. Agmen ducebat Iaddus, ſummus ſacrorum antiſtes, cum ſollemni ornatu. Appropinquantis pompae venuſtatem ſpeciemque miratus rex, equo deſiliens, ſolus proceſſit, adoratoque Dei nomine, quod aureae laminae inſculptum cidaris pontificia praeferebat, ipſum quoque reverenter ſalutavit. Improviſa res omnium, qui cum eo advenerant, animos in ſtuporem dedit. Iudaei ex propinqui exitii metu non in ſpem incolumitatis modo, ſed inopinatae gratiae fiduciam erecti circumibant regem, laudes gratulationemque & vota miſcentes. Contra Syrorum reguli, qui ob crebras acerbaſque cum Iudaeis ſimultates Alexandrum ſecuti fuerant, inimicorum ſuppliciis, ut rebantur, infeſti animi libidinem expleturi, ſtupebant, dubii, verane eſſent, quae intuerentur, an aliquod oculorum ludibrium vana imagine ſopitos ſenſus falleret. Neque minus Macedonas inſolentia ſpectaculi ſuſpenſos habuit: donec propius accedens Parmenion interrogare auſus eſt, *quid ita externis caerimoniis honorem deferret, quem a tam foeda gente etiam recipere vix tanto rege dignum eſſet?* Atque ille inſomnium ſuum retulit. Deinde urbem ingreſſus, in pulcherrima aede ritu recepto ſacrum Deo fecit, & dona templo intulit. Inſpexit etiam ſacros gentis codices, quibus continebantur diu ante perſcripta vaticinia: inter quae Ty-

rum Macedonibus cessuram, & Persas a Graeco quodam debellatum iri, clare significabatur. Eum se fore interpretatus, Iudaeis concessit, *ut domi forisque suis legibus ritibusque libere uterentur; & quia septimum quemque annum agriculturae exsortem agunt, etiam tributorum ista portione solverentur.* Naturam quoque regionis admiratus, quae aliis fructibus inter praestantissimas dives, opobalsamum sola producit, Andromachum iis regionibus praeposuit: quem Samaritani, perpetui Iudaeorum hostes, paullo post atrociter necaverunt. Sed haec quidem post Tyrum Gazamque expugnatas gesta sunt: nos per occasionem praecepimus. Cete- 12
terum angustiis ad mare Pamphylium superatis, Alexander Pergis profectus in itinere obvios habuit Aspendiorum legatos ex principibus civitatis. Ii petentes, *ne praesidium recipere cogerentur, quinquaginta talenta in stipendium militum, & quantum equorum tributi nomine regi Persarum alere consueverant*, promiserunt. Inde rex ad Sidetas, qui Melanem amnem accolunt, progressus est; Cumaeorum ex Aeolide genus, sed sermone barbaro: nam Graecus exoleverat, non diuturnitate temporis, ut accidit; verum *maiores suos, ut in eas regiones venerunt, repente oblitos patriae linguae, novam & antea inauditam sonuisse* memorabant. Side recepta, quae Pamphyliae metropolis erat, Syllium ibatur, tutum natura situs oppidum, & tam peregrino milite, quam barbarorum accolentium firma manu egregie munitum. Ea res & quia *Aspendios rebellare* nuntiabatur, avertit iter: Aspendumque ductus est exercitus. Illi, subita Macedonum irruptione territi, desertis quae in plano erant aedificiis, in arcem concessere. Alexander, vacua urbe potitus, sub ipsa arce castra communit; & cum peritissimos architectos haberet, apparatu oppugnationis obsessos ad pacem prioribus conditionibus repetendam compulit. Nihil ad maiora properanti optatius accidere potuisset, quam loci haud contemnendi longa obsidione non detineretur; ne tamen impunita defectorum temeritas esset, *potissimos civium obsides tradi*, *pecuniaeque imperatae nec exsolutae summam dupli-*

cari, praecepit: adiectum est, *ut satrapae, quem Alexander praefecisset, obedirent, annua Macedonibus tributa solverent, & de agro*, unde vicinos vi eiecisse arguebantur, *iudicio contenderent.* His ita gestis remensus iter, quod ad Pergensium oppidum ferebat, inde perrexit in Phrygiam. Sed per ista loca ducenti superandae erant angustiae, quas iuxta Telmissum, urbem Pisidarum, duo montes ex adverso concurrentes efficiunt, ita strictis faucibus, ut portarum similitudinem referant: easque barbari armata manu utrinque insederant. Alexander in ipso aditu castra poni iubet, ratus, quod evenit, Telmissenses castris locatis periculum differri credentes non diu haesuros in angustiis, sed modico in illis relicto praesidio ceteros in urbem recessuros esse. Igitur occasione haud segniter usus, protinus sagittarios & funditores, quodque ex gravi armatura maxime expeditum erat, inducit; & praesidio barbarorum deturbato, ante ipsam urbem castra collocat. Ibi legatos Selgensium audit, qui ob vetustas cum vicinis Telmissensibus simultates, quamquam eiusdem nationis essent, amicitiam ac auxilia offerebant regi. Quibus perbenigne exceptis, ne in obsidione unius urbis tempus tereret, Sagalassum castra movit, validam urbem & iuventutis robore firmatam. Cum enim omnes Pisidae bellicosi sint, Sagalassenses prae ceteris pugnaces habentur. Ii, cum etiam a Telmisso foederatae sociaeque copiae venissent, viris magis quam moenibus confisi, in vicino colle instruxerant aciem, & praemissos ab Alexandro velites opportunitate loci adiuti repulerant: sed Agriani resistebant, quîs propinqua iam Macedonum phalanx, & ante prima signa rex conspectus audaciam addiderat. Maximus militi labor fuit per ardua conniti: postquam aequioribus paullo locis consistere datum est, semermum montanorum vulgus haud aegre disiecere. Ex Macedonum ducibus Cleander desideratus est, cum viginti ferme militibus: barbarorum ad quingentos cecidere; ceteros expedita fuga, & locorum notitia protexit. Fugientibus tamen institit rex, contentione, quanta poterat tam

grave agmen: eodemque impetu urbs eorum capta eſt. Per cetera deinde Piſidiae munita loca circumtulit bellum: quorum nonnulla pugnando cepit; alia conditionibus in fidem venerunt. Telmiſſum expugnatam, ob pertinaciam civium, ſolo aequavit; populo libertatem ademit; & paullo poſt cum aliis quibuſdam Piſidiae civitatibus, Celaenarum praefecturae contribuit. Pacatis hunc in modum aſperrimis nationibus, in Phrygiam proceſſit, qua Aſcanius lacus eſt, cuius aqua ſua ſponte concreſcens, neceſſitate ſalis e longinquo petendi ſolvit accolas. Dum ea geruntur, Memnon, ſuarum partium reliquiis undique collectis, ut inhaerentem Aſiae Alexandrum extorqueret, ad bellum Graeciae Macedoniaeque inferendum cogitationes convertit. Quippe Darius, in hoc uno ſpem reponens, qui victoris impetum ſua virtute ſuaque prudentia diutiſſime ad Halicarnaſſum moratus eſſet, ſummae rerum praefecerat eum, magnamque pecuniae vim tranſmiſerat. Itaque mercenariorum manu quanta poterat conducta, cum trecentarum navium claſſe libero mari vagabatur; & quae tantis conatibus adverſa vel aequa futura eſſent, ſollerti aeſtimatione penſabat. Interea locis, quae minus anxie cuſtodiebantur, occupatis, (inter quae & Lampſacus fuerat,) inſulas aggreſſus eſt, quibus Macedones, quamquam utrinque continenti potirentur, ob inopiam navium auxilium ferre non poterant. Iuvit conſilium ducis animorum mira ubique diſſenſio; cum aliis ad Alexandrum libertatis auctorem res trahentibus, non deeſſent, qui Perſicis opibus aucti, propriam ſub veteribus dominis potentiam, quam liberata republica eandem omnium aequalitatem mallent. Igitur Athenagoras & Apollonides ex Chiorum optimatibus, re cum Phiſino Megareoque, & aliis ſuae factionis hominibus communicata, Memnonem arceſſunt. Ita Chius proditione capitur, & praeſidio ibi collocato, urbanarum rerum adminiſtratio Apollonidi ſociiſque traditur. Inde Leſbum petens, Antiſſam, Pyrrham & Ereſſum nullo negotio capit; Methymnae Ariſtonicum tyrannum imponit, totam-

que insulam, excepta Mitylene nobilissima urbe, in potestatem redigit. Ea multis diebus obsidionem constanter pertulit: nec ab ipso Memnone capta est. Ille enim cum iam magnis operibus urbem circumvallasset, & occluso portu, naviumque stationibus per opportuna loca dispositis, ne qua subsidio venientibus aditus pateret, providisset; pestilenti morbo correptus, praeclaram Persarum spem, irreparabili cum ipsorum damno, deseruit. Sed cum se iam morti vicinum intelligeret, Pharnabazo, sororis suae filio, quem Artabazo pepererat, imperium suum tradidit, donec Darius, re comperta, aliter statueret. Hic cum Autophradate classis praefecto munia partitus, eo tandem obsessos adegit, ut securo praesidii discessu pacto, columnas, quîs foederis cum Alexandro leges insculptae erant, subverterent; Darioque fidem polliciti, dimidiam exsulum suorum partem reciperent. At Persae non integra fide pactis stetere; sed introductis in urbem militibus, Lycomedem Rhodium praeesse iusserunt: Diogeni, qui ob studia in Persas exsulaverat, patriae tyrannis tradita est. Pecunia deinceps privatim ab opulentissimo quoque per vim ablata: neque eo minus imperatum tributum, quod commune Mitylenaeorum penderet.

Q. CURTII RUFI

DE

REBUS GESTIS

ALEXANDRI MAGNI

HISTORIARUM

LIBRI.

Q. CURTII RUFI DE REBUS GESTIS ALEXANDRI MAGNI HISTORIARUM

LIBER III.

ARGUMENTUM.

Celaenarum urbe & arce recepta, primariam Phrygiae urbem Alexander ingreditur: in qua fatalem Gordii nodum solvit, ac deinde obviam Dario ire statuit, 1. Exercitus Persici lustratio: de quo cum Darii iussu Charidemus Atheniensis verum liberumque protulisset iudicium, capite multatus est, 2. Thymodes Pharnabazo, hic Memnoni succedit. Darii somnium, eiusque varia interpretatio. Pompae Persarum regum, orto sole demum procedentium, tum copiarum Alexandri descriptio, 3. Desertas ab Arsane, Darii praefecto, Ciliciae fauces Alexander opportune occupat, 4. Cum in Cydnum flumen abluendi corporis gratia intempestive descendisset, gravissimo morbo corripitur rex ipse, 5. Qui a fido sapientique medico Philippo, cui a toto exercitu ingentes gratiae habentur, pristinae valetudini mox restituitur, 6. Vegetior factus, Darium aggredi cogitat, Sisinemque Persam, imprudentia delinquentem, occidi iubet, 7. Darii ante pugnam consilia: tum exerci-

tus Persici consternatio, proximae internecionis praesagium, 8. Utriusque exercitus membra praecipua & collatio, 9. Alexandri oratio ad milites, 10. Pugna cruenta, in qua centena millia peditum ac decem millia equitum Persarum occumbunt, reliquis fusis fugatisque, 11. Matris & uxoris Darii, nec non aliarum captivarum, luctum levat Alexander, 12. Darii gazam immensam, cum ingenti nobilium numero, Parmenioni proditorie Damasci praefectus tradit, 13.

1 INTER haec Alexander, ad conducendum ex Peloponneso militem, Cleandro cum pecunia misso, Lyciae Pamphyliaeque rebus compositis, ad urbem Celaenas exercitum admovit. Mediam illa tempestate interfluebat Marsyas amnis, fabulosis Graecorum carminibus inclutus. Fons eius ex summo montis cacumine excurrens, in subiectam petram magno strepitu aquarum cadit: inde diffusus, circumiectos rigat campos, liquidus, & suas dumtaxat undas trahens. Itaque color eius placido mari similis, locum poëtarum mendacio fecit: quippe traditum est, *Nymphas amore amnis retentas, in illa rupe considere.* Ceterum, quamdiu intra muros fluit, nomen suum retinet: at cum extra munimenta se evolvit, maiore vi ac mole agentem undas *Lycum* appellant. Alexander quidem urbem destitutam a suis intrat: arcem vero, in quam confugerant, oppugnare adortus, caduceatorem praemisit, qui denuntiaret, *ni dederent, ipsos ultima esse passuros.* Illi caduceatorem in turrim, & situ & opere multum editam, perductum, *quanta esset altitudo, intueri* iubent, *ac nuntiare*

Alexandro, non eadem ipsum & incolas aestimatione munimenta metiri: se scire inexpugnabiles esse; ad ultimum, pro fide morituros. Ceterum ut circumsideri arcem, & omnia sibi in dies arctiora viderunt esse; *sexaginta dierum inducias* pacti, *ut, nisi intra eos auxilium Darius ipsis misisset, dederent urbem:* postquam nihil inde praesidii mittebatur, ad praestitutam diem permisere se regi. Superveniunt deinde legati Atheniensium, petentes, *ut capti apud Granicum amnem redderentur sibi.* Ille *non hos modo, sed etiam ceteros Graecos restitui suis iussurum* respondit, *finito Persico bello.* Ceterum Dario imminens, quem nondum Euphratem superasse cognoverat, undique omnes copias contrahit, totis viribus tanti belli discrimen aditurus. Phrygia erat, per quam ducebatur exercitus; pluribus vicis, quam urbibus frequens. Tunc habebat quondam nobilem Midae regiam; *Gordium* nomen est urbi, quam Sangarius amnis interfluit, pari intervallo Pontico & Cilicio mari distantem. Inter haec maria angustissimum Asiae spatium esse comperimus, utroque in arctas fauces compellente terram. Quae quia continenti adhaeret, sed magna ex parte cingitur fluctibus, speciem insulae praebet; ac nisi tenue discrimen obiiceret, maria, quae nunc dividit, committeret. Alexander, urbe in suam ditionem redacta, Iovis templum intrat. Vehiculum, quo Gordium Midae patrem vectum esse constabat, adspexit, cultu haud sane a vilioribus vulgatisque usu abhorrens. Notabile erat iugum adstrictum compluribus nodis

in semetipsos implicatis, & celantibus nexus. Incolis deinde affirmantibus, *editam esse oraculo sortem, Asiae potiturum, qui inexplicabile vinculum solvisset:* cupido incessit animo sortis eius implendae. Circa regem erat & Phrygum turba, & Macedonum: illa exspectatione suspensa, haec sollicita ex temeraria regis fiducia. Quippe series vinculorum ita adstricta, ut unde nexus inciperet, quove se conderet, nec ratione, nec visu percipi posset, solvere aggresso iniecerat curam, ne in omen verteretur irritum inceptum. Ille nequaquam diu luctatus cum latentibus nodis, *nihil*, inquit, *interest, quomodo solvantur:* gladioque ruptis omnibus loris, oraculi sortem vel elusit, vel implevit. Cum deinde Darium, ubicunque esset, occupare statuisset; ut a tergo tuta relinqueret, Amphoterum classi ad oram Hellesponti, copiis autem praefecit Hegelochum; Lesbum, & Chium, & Con praesidiis hostium liberaturos. His talenta ad belli usum quingenta attributa: ad Antipatrum, & eos, qui Graecas urbes tuebantur, sexcenta missa: ex foedere naves sociis imperatae, quae Hellesponto praesiderent. Nondum enim Memnonem vita excessisse cognoverat: in quem omnes intenderat curas, satis gnarus cuncta in expedito fore, si nihil ab eo moveretur. Iamque ad urbem Ancyram ventum erat, ubi numero copiarum inito, Paphlagoniam intrat; huic iuncti erant Eneti, unde quidam Venetos trahere originem credunt; omnisque haec regio paruit regi: datisque obsidibus, *tributum, quod ne Persis*

quidem tuliſſent, pendere ne cogerentur, impetra-
verunt. Calas huic regioni praepoſitus eſt: ipſe,
aſſumtis qui ex Macedonia nuper advenerant,
Cappadociam petiit. At Darius, nuntiata Memno- 2
nis morte, haud ſecus quam par erat motus, omiſ-
ſa omni alia ſpe, ſtatuit ipſe decernere: quippe
quae per duces ſuos acta erant, cuncta damna-
bat; ratus, pluribus curam, omnibus abfuiſſe
fortunam. Igitur caſtris ad Babylonem poſitis,
quo maiore animo capeſſerent bellum, univer-
ſas vires in conſpectum dedit; & circumdato val-
lo, quod decem millium armatorum multitudi-
nem caperet, Xerxis exemplo numerum copia-
rum iniit. Orto ſole ad noctem agmina, ſicut de-
ſcripta erant, intravere vallum. Inde occupave-
runt emiſſa Meſopotamiae campos: equitum pe-
ditumque propemodum innumerabilis turba,
maiorem quam pro numero ſpeciem gerens. Per-
ſarum erant centum millia: in quîs eques tri-
ginta millia implebat. Medi decem equitum,
quinquaginta millia peditum habebant. Barca-
norum equitum duo millia fuere, armati bipen-
nibus, levibuſque ſcutis cetrae maxime ſpeciem
reddentibus: peditum decem millia pari armatu
ſequebantur. Armenii quadraginta millia miſe-
rant peditum, additis ſeptem millibus equitum.
Hyrcani egregii, ut inter illas gentes, ſex millia
expleverant, equis militatura. Derbices quadra-
ginta millia peditum armaverant: pluribus hae-
rebant ferro praefixae haſtae; quidam lignum igni
duraverant. Hos quoque duo millia equitum ex

G 2

eadem gente comitata sunt. A Caspio mari octo millium pedester exercitus venerat, ducenti equites. Cum his erant ignobiles Asiae gentes: duo millia peditum, equitum duplicem paraverant numerum. His copiis triginta millia Graecorum mercede conducta, egregiae iuventutis, adiecta sunt. Nam Bactrianos, & Sogdianos, & Indos, ceterosque rubri maris accolas, ignota etiam ipsi gentium nomina, festinatio prohibebat acciri. Nec quidquam illi minus, quam multitudo militum defuit. Cuius tum universae adspectu admodum laetus, purpuratis solita vanitate spem eius inflantibus, conversus ad Charidemum Atheniensem, belli peritum, & ob exsilium infestum Alexandro, (quippe Athenis iubente eo fuerat expulsus,) percontari coepit: *satisne ei videretur instructus ad obterendum hostem?* At ille & suae sortis, & regiae superbiae oblitus, *Verum*, inquit, *& tu forsan audire nolis; & ego, nisi nunc dixero, alias nequidquam confitebor. Hic tanti apparatus exercitus, haec tot gentium, & totius Orientis excita sedibus suis moles, finitimis potest esse terribilis: nitet purpura auroque, fulget armis & opulentia, quantam qui oculis non subiecere, animis concipere non possunt. Sed Macedonum acies torva sane & inculta, clypeis hastisque immobiles cuneos, & conserta robora virorum tegit. Ipsi* phalangem *vocant peditum stabile agmen. Vir viro, armis arma conserta sunt: ad nutum monentis intenti, sequi signa, ordines servare didicere. Quod imperatur, omnes exaudiunt: obsistere, circumire, discurrere in cornu, mutare pugnam,*

non duces magis, quam milites callent. Et ne auri argentique ſtudio teneri putes, adhuc illa diſciplina paupertate magiſtra ſtetit. Fatigatis humus cubile eſt: cibus, quem occupant, ſatiat: tempora ſomni arctiora, quam noctis ſunt. Iam Theſſali equites, & Acarnanes, Aetolique, invicta bello manus, fundis credo, & haſtis igne duratis repellentur? Pari robore opus eſt. In illa terra, quae hos genuit, auxilia quaerenda ſunt: argentum iſtud atque aurum ad conducendum militem mitte. Erat Dario mite ac tractabile ingenium, niſi ſuam naturam plerumque fortuna corrumperet. Itaque veritatis impatiens, hoſpitem ac ſupplicem, tunc maxime utilia ſuadentem, *abſtrahi* iuſſit *ad capitale ſupplicium.* Ille ne tum quidem libertatis oblitus, *habeo*, inquit, *paratum mortis meae ultorem: expetet poenas mei conſilii ſpreti is ipſe, contra quem tibi ſuaſi. Tu quidem licentia regni tam ſubito mutatus, documentum eris poſteris, homines, cum ſe permiſere fortunae, etiam naturam dediſcere.* Haec vociferantem, quibus erat imperatum, iugulant. Sera deinde poenitentia ſubiit regem, ac *vera dixiſſe* confeſſus,
eum ſepeliri iuſſit. Thymodes erat, Mentoris fi- 3
lius, impiger iuvenis: cui praeceptum eſt a rege, *ut omnes peregrinos milites*, in quîs plurimum habebat ſpei, *a Pharnabazo acciperet*, opera eorum uſurus in bello: ipſi Pharnabazo tradit imperium, quod ante Memnoni dederat. Anxium de inſtantibus curis, agitabant etiam per ſomnum ſpecies imminentium rerum; ſive illas aegritudo, ſive divinatio animi praeſagientis arceſſit. Caſtra Ale-

xandri magno ignis fulgore collucere ei visa sunt: & paullo post Alexander adduci ad ipsum in eo vestis habitu, quo ipse fuisset: equo deinde per Babylonem vectus, subito cum ipso equo oculis esse subductus. Ad haec vates varia interpretatione curam distrinxerant: alii *laetum id regi somnium esse* dicebant; *quod castra hostium arsissent, quod Alexandrum, deposita regia veste, in Persico & vulgari habitu perductum esse vidisset.* Quidam contra augurabantur: *quippe illustria Macedonum castra visa, fulgorem Alexandro portendere: quem regnum Asiae occupaturum esse, haud ambigere; quoniam in eodem habitu Darius fuisset, cum appellatus est rex.* Vetera quoque omina, ut fit, sollicitudo revocaverat: *Darium enim in principio imperii vaginam acinacis Persicam iussisse mutari in eam formam, qua Graeci uterentur; protinusque Chaldaeos interpretatos, imperium Persarum ad eos transiturum, quorum arma esset imitatus.* Ceterum ipse & vatum responso quod edebatur in vulgus, & specie quae per somnum oblata erat, admodum laetus, castra ad Euphratem moveri iubet. Patrio more Persarum traditum est, orto sole demum procedere. Die iam illustri, signum e tabernaculo regis buccina dabatur. Super tabernaculum, unde ab omnibus conspici posset, imago solis crystallo inclusa fulgebat. Ordo autem agminis erat talis. Ignis, quem ipsi *sacrum* & *aeternum* vocabant, argenteis altaribus praeferebatur. Magi proximi patrium carmen canebant. Magos trecenti & sexaginta quinque iuvenes sequebantur, puniceis amiculis velati, die-

bus totius anni pares numero; quippe Persis quoque in totidem dies descriptus est annus. Currum deinde Iovi sacratum albentes vehebant equi: hos eximiae magnitudinis *equus*, quem *Solis* appellabant, sequebatur. Aureae virgae, & albae vestes, regentes equos adornabant. Haud procul erant vehicula decem, multo auro argentoque caelata. Sequebatur haec equitatus duodecim gentium variis armis & moribus. Proximi ibant quos Persae *Immortales* vocant, ad decem millia. Cultus opulentiae barbarae non alios magis honestabat: illi aureos torques, illi vestem auro distinctam habebant, manicatasque tunicas, gemmis etiam adornatas. Exiguo intervallo, quos *cognatos regis* appellant, decem & quinque millia hominum. Haec vero turba muliebriter propemodum culta, luxu magis quam decoris armis conspicua erat. *Doryphori* vocabantur proximum his agmen, soliti vestem excipere regalem. Hi currum regis anteibant, quo ipse eminens vehebatur. Utrumque currus latus Deorum simulacra ex auro argentoque expressa decorabant: distinguebant internitentes gemmae iugum; ex quo eminebant duo aurea simulacra cubitalia, quorum alterum Nini, alterum Beli gerebat effigiem. Inter haec auream aquilam pinnas extendenti similem sacraverant. Cultus regis inter omnia luxuria notabatur. Purpureae tunicae medium album intextum erat: pallam auro distinctam aurei accipitres, velut rostris inter se corruerent, adornabant; & zona aurea muliebriter cinctus acina-

cem suspenderat, cui ex gemma erat vagina. *Cidarim* Persae regium capitis vocabant insigne: hoc caerulea fascia albo distincta circumibat. Currum decem millia hastatorum sequebantur: hastas argento exornatas, spicula auro praefixa gestabant. Dextra laevaque regem ducenti ferme nobilissimi propinquorum comitabantur. Horum agmen claudebatur triginta millibus peditum, quos equi regis quadringenti sequebantur. Intervallo deinde unius stadii, matrem Darii Sysigambim currus vehebat; & in alio erat coniux. Turba feminarum reginas comitantium equis vectabatur. Quindecim inde, quas *armamaxas* appellant, sequebantur. In his erant liberi regis, & qui educabant eos, spadonumque grex, haud sane illis gentibus vilis. Tum regiae pellices trecentae sexaginta vehebantur, & ipsae regali cultu ornatuque. Post quas pecuniam regis sexcenti muli, & trecenti cameli vehebant, praesidio sagittariorum prosequente. Propinquorum amicorumque coniuges huic agmini proximae, lixarumque & calonum greges vehebantur. Ultimi erant cum suis quisque ducibus qui cogerent agmen, leviter armati. Contra si quis aciem Macedonum intueretur, dispar acies erat; equis virisque non auro, non discolori veste, sed ferro atque aere fulgentibus. Agmen & stare paratum, & sequi: nec turba; nec sarcinis praegrave: intentum ad ducis non signum modo, sed etiam nutum. Et castris locus, & exercitui commeatus suppetebant. Ergo Alexandro in acie miles non defuit: Darius, tantae multitudi-

nis rex, loci, in quo pugnavit, anguſtiis reda-
ctus eſt ad paucitatem, quam in hoſte contem-
ſerat. Interea Alexander, Abiſtamene Cappado- 4
ciae praepoſito, Ciliciam petens cum omnibus
copiis, regionem, quae *caſtra Cyri* appellatur,
pervenerat. Stativa ibi habuerat Cyrus, cum ad-
verſum Croeſum in Lydiam duceret. Aberat ea
regio quinquaginta ſtadia ab aditu, quo Ciliciam
intramus: *Pylas* incolae dicunt; arctiſſimas fauces,
munimenta, quae manu ponimus, naturali ſitu
imitante. Igitur Arſanes, qui Ciliciae praeerat,
reputans quid initio belli Memnon ſuaſiſſet, quon-
dam ſalubre conſilium ſero exſequi ſtatuit: igni
ferroque Ciliciam vaſtat, ut hoſti ſolitudinem fa-
ciat: quidquid uſui eſſe poteſt, corrumpit; ſte-
rile ac nudum ſolum, quod tueri nequibat, re-
licturus. Sed longe utilius fuit anguſtias aditus,
qui Ciliciam aperit, valido occupare praeſidio,
iugumque opportune itineri imminens obtinere;
unde inultus ſubeuntem aut prohibere, aut op-
primere hoſtem potuiſſet. Nunc paucis, qui cal-
libus praeſiderent, relictis, retro ipſe conceſſit;
populator terrae, quam a populationibus vindi-
care debuerat. Ergo qui relicti erant, proditos
ſe rati, ne conſpectum quidem hoſtis ſuſtinere
voluerunt, cum vel pauciores locum obtinere
potuiſſent. Namque perpetuo iugo montis aſperi
ac praerupti Cilicia includitur; quod cum a mari
ſurgat, velut ſinu quodam flexuque curvatum,
rurſus altero cornu in diverſum litus excurrit.
Per hoc dorſum, qua maxime introrſum mari

cedit, asperi tres aditus & peranguſti ſunt: quorum uno Cilicia intranda eſt. Campeſtris eadem, qua vergit ad mare, planitiem eius crebris diſtinguentibus rivis: Pyramus & Cydnus inclyti amnes fluunt. Cydnus non ſpatio aquarum, ſed liquore memorabilis: quippe leni tractu e fontibus labens, puro ſolo excipitur: nec torrentes incurrunt, qui placide manantis alveum turbent. Itaque incorruptus, idemque frigidiſſimus, quippe multa riparum amoenitate inumbratus, ubique fontibus ſuis ſimilis in mare evadit. Multa in ea regione monumenta, vulgata carminibus, vetuſtas exederat. Monſtrabantur urbium ſedes, Lyrneſſi & Thebes; Typhonis quoque ſpecus, & Corycium nemus, ubi crocum gignitur: ceteraque in quibus nihil praeter famam duraverat. Alexander fauces iugi, quae *Pylae* appellantur, intravit. Contemplatus locorum ſitus, non alias magis dicitur admiratus eſſe *felicitatem ſuam: obrui potuiſſe vel ſaxis* confitebatur, *ſi fuiſſent, qui in ſubeuntes propellerent.* Iter vix quaternos capiebat armatos: dorſum montis imminebat viae, non anguſtae modo, ſed plerumque praeruptae, crebris oberrantibus rivis, qui ex radicibus montium manant. Thracas tamen leviter armatos *praecedere* iuſſerat, *ſcrutarique calles, ne occultus hoſtis in ſubeuntes erumperet.* Sagittariorum quoque manus occupaverat iugum: intentos arcus habebant, moniti, *non iter ipſos inire, ſed proelium.* Hoc modo agmen pervenit ad urbem Tarſon, cui tum maxime Perſae ſubiiciebant ignem, ne opulen-

tum oppidum hoſtis invaderet. At ille, Parmenio-
ne ad inhibendum incendium cum expedita ma-
nu praemiſſo, poſtquam barbaros adventu ſuo-
rum fugatos eſſe cognovit, urbem a ſe conſer-
vatam intrat. Mediam Cydnus amnis, de quo 5
paullo ante dictum eſt, interfluit; & tunc aeſtas
erat, cuius calor non aliam magis quam Ciliciae
oram vapore ſolis accendit: & diei fervidiſſimum
tempus coeperat. Pulvere ac ſudore ſimul per-
fuſum regem invitavit liquor fluminis, ut cali-
dum adhuc corpus ablueret. Itaque veſte depo-
ſita in conſpectu agminis, (decorum quoque fu-
turum ratus, ſi oſtendiſſet ſuis levi ac parabili
cultu corporis ſe eſſe contentum,) deſcendit in
flumen. Vixque ingreſſi ſubito horrore artus ri-
gere coeperunt: pallor deinde ſuffuſus eſt, &
totum propemodum corpus vitalis calor reliquit.
Exſpiranti ſimilem miniſtri manu excipiunt, nec
ſatis compotem mentis in tabernaculum deferunt.
Ingens ſollicitudo, & paene iam luctus, in caſtris
erat. Flentes querebantur, *in tanto impetu curſuque
rerum, omnis aetatis ac memoriae clariſſimum regem
non in acie ſaltem, non ab hoſte deiectum; ſed ab-
luentem aqua corpus, ereptum eſſe & exſtinctum. In-
ſtare Darium, victorem antequam vidiſſet hoſtem. Si-
bi eaſdem terras, quas victores peragraſſent, repeten-
das. Omnia aut ipſos, aut hoſtes populatos. Per va-
ſtas ſolitudines, etiamſi nemo inſequi velit, euntes,
fame atque inopia debellari poſſe. Quem ſignum da-
turum fugientibus? quem auſurum Alexandro ſuc-
cedere? Iam ut ad Helleſpontum fuga penetrarent;*

classem, qua transeant, quem praeparaturum? Rursus in ipsum regem misericordia versa, *illum florem iuventae, illam vim animi, eundem regem & commilitonem, divelli a se & abrumpi*, immemores sui querebantur. Inter haec liberius meare spiritus coeperat: allevabatque rex oculos, & paullatim redeunte animo circumstantes amicos agnoverat; laxataque vis morbi ob hoc solum videbatur, quia magnitudinem mali sentiebat. Animum autem aegritudo corporis urgebat; quippe *Darium quinto die in Ciliciam fore* nuntiabatur. *Vinctum ergo se tradi, & tantam victoriam eripi sibi e manibus, obscuraque & ignobili morte in tabernaculo suo exstingui se*, querebatur. Admissisque amicis pariter & medicis, *in quo me*, inquit, *articulo rerum mearum fortuna deprehenderit, cernitis. Strepitum hostilium armorum exaudire mihi videor, & qui ultro intuli bellum, iam provocor. Darius ergo cum tam superbas literas scriberet, fortunam meam in consilio habuit: sed nequidquam, si mihi arbitrio meo curari licet. Lenta remedia & segnes medicos non expetunt tempora mea: vel mori strenue, quam tarde convalescere mihi melius est. Proinde, si quid opis, si quid artis in medicis est, sciant, me non tam mortis, quam belli remedium quaerere.* Ingentem omnibus incusserat curam tam praeceps temeritas eius. Ergo pro se quisque precari coepere, *ne festinatione periculum augeret, sed esset in potestate medentium: inexperta remedia haud iniuria ipsis esse suspecta, cum ad perniciem eius etiam a latere ipsius pecunia sollicitaret hostis:* (quippe Darius *mille ta-*

lenta interfectori Alexandri daturum ſe pronuntiari
iuſſerat:) *itaque ne auſurum quidem quemquam* ar-
bitrabantur *experiri remedium, quod propter novita-*
tem poſſet eſſe ſuſpectum. Erat inter nobiles medi- 6
cos e Macedonia regem ſecutus Philippus, na-
tione Acarnan, fidus admodum regi: puero co-
mes & cuſtos ſalutis datus, non ut regem modo,
ſed etiam ut alumnum, eximia caritate diligebat.
Is *non praeceps ſe, ſed ſtrenuum remedium afferre,*
tantamque vim morbi potione medicata levaturum eſ-
ſe promiſit. Nulli promiſſum eius placebat, prae-
ter ipſum, cuius periculo pollicebatur. Omnia
quippe facilius, quam moram, perpeti poterat:
arma & acies in oculis erant; & victoriam in eo
poſitam eſſe arbitrabatur, ſi tantum ante ſigna
ſtare potuiſſet: id ipſum, *quod poſt diem tertium*
medicamentum ſumturus eſſet (ita enim medicus
praedixerat) aegre ferens. Inter haec a Parmenio-
ne, fidiſſimo purpuratorum, literas accipit, qui-
bus ei denuntiabat, *ne ſalutem ſuam Philippo com-*
mitteret. Mille talentis a Dario, & ſpe nuptiarum ſo-
roris eius eſſe corruptum. Ingentem animo ſollicitu-
dinem literae incuſſerant; & quidquid in utram-
que partem aut metus, aut ſpes ſubiecerat, ſe-
creta aeſtimatione penſabat. *Bibere perſeverem? ut,*
ſi venenum datum fuerit, ne immerito quidem, quid-
quid acciderit, eveniſſe videatur? Damnem medici
fidem? in tabernaculo ergo me opprimi patiar? At
ſatius eſt alieno me mori ſcelere, quam metu meo.
Diu animo in diverſa verſato, nulli, quid ſcri-
ptum eſſet, enuntiat: epiſtolamque, ſigillo annu-

li sui impressam, pulvino, cui incumbebat, subiecit. Inter has cogitationes biduo absumto, illuxit a medico destinatus dies: & ille cum poculo, in quo medicamentum diluerat, intravit. Quo viso Alexander levato corpore in cubitum, epistolam a Parmenione missam sinistra manu tenens, accipit poculum, & haurit interritus; tum *epistolam* Philippum *legere* iubet: nec a vultu legentis movit oculos, ratus, aliquas conscientiae notas in ipso ore posse deprehendere. Ille, epistola perlecta, plus indignationis quam pavoris ostendit: proiectisque amiculo & literis ante lectum, *Rex*, inquit, *semper quidem spiritus meus ex te pependit, sed nunc vere, arbitror, sacro & venerabili ore trahitur. Crimen parricidii, quod mihi obiectum est, tua salus diluet. Servatus a me vitam mihi dederis, oro quaesoque; amissoque metu patere medicamentum concipi venis. Laxa paullisper animum, quem intempestiva sollicitudine amici sane fideles, sed moleste seduli turbant.* Non securum modo haec vox, sed etiam laetum regem, ac plenum bonae spei fecit. Itaque, *si Dii*, inquit, *Philippe, tibi permisissent, quo maxime modo animum velles experiri meum; alio profecto voluisses: sed certiorem quam expertus es, ne optasses quidem. Hac epistola accepta, tamen quod dilueras bibi: & nunc credo, te non minus pro tua fide, quam pro mea salute esse sollicitum.* Haec elocutus dextram Philippo offert. Ceterum tanta vis medicaminis fuit, ut quae secuta sunt, criminationem Parmenionis adiuverint. Interclusus spiritus arcte meabat. Nec Philippus quidquam

inexpertum omisit. Ille fomenta corpori admovit; ille torpentem, nunc cibi, nunc vini odore excitavit. Atque ut primum mentis compotem esse sensit; modo *matris sororumque*, modo *tantae victoriae appropinquantis* admonere non destitit. Ut vero medicamentum se diffudit in venas, & sensim toto corpore salubritas percipi potuit; primo animus vigorem suum, deinde corpus quoque exspectatione maturius recuperavit: quippe post tertium diem, quam in hoc statu fuerat, in conspectum militum venit. Nec avidius ipsum regem, quam Philippum, intuebatur exercitus: pro se quisque dextram eius amplexi grates habebant velut praesenti Deo. Namque haud facile dictu est, praeter ingenitam illi genti erga reges suos venerationem, quantum huius quoque regis vel admirationi dediti fuerint, vel caritate flagraverint. Iam primum nihil nisi divina ope aggredi videbatur: nam cum esset praesto ubique fortuna, temeritas in gloriam cesserat. Aetas quoque vix tantis matura rebus, sed abunde sufficiens, omnia etiam eius opera honestabat. Et quae leviora haberi solent, plerumque in re militari gratiora vulgo sunt: exercitatio corporis inter ipsos; cultus habitusque paullulum a privato abhorrens; militaris vigor: quîs ille vel ingenii dotibus, vel animi artibus, ut pariter carus ac venerandus esset, effecerat. At Darius, nuntio de 7
adversa valetudine accepto, celeritate, quantam capere tam grave agmen poterat, ad Euphratem contendit: iunctoque eo pontibus, quinque ta-

men diebus traiecit exercitum, Ciliciam occupare festinans. Iamque Alexander viribus corporis receptis, ad urbem Solos pervenerat: cuius potitus, ducentis talentis nomine multae exactis, arci praesidium militum imposuit. Vota deinde pro salute suscepta per ludum atque otium reddens, ostendit, quanta fiducia Barbaros sperneret. Aesculapio & Minervae ludos celebravit. Spectanti nuntius laetus affertur ex Halicarnasso: *Persas acie a suis esse superatos: Myndios quoque, & Caunios, & pleraque tractus eius suae facta ditionis.* Igitur edito spectaculo ludicro, castrisque motis, & Pyramo amne ponte iuncto, ad urbem Mallon pervenit: inde alteris castris ad oppidum Castabalum. Ibi Parmenio regi occurrit, quem praemiserat ad explorandum iter saltus, per quem ad urbem *Isson* nomine penetrandum erat. Atque ille angustiis eius occupatis, & praesidio modico relicto, Isson quoque desertam a Barbaris ceperat. Inde progressus, deturbatis qui interiora montium obsidebant, praesidiis cuncta firmavit: occupatoque itinere, sicut paullo ante dictum est, idem & auctor & nuntius venit. Isson inde rex copias admovit: ubi consilio habito, *utrumne ultra progrediendum foret, an ibi opperiendi essent milites novi, quos ex Macedonia adventare constabat;* Parmenio *non alium locum proelio aptiorem esse* censebat. *Quippe illic utriusque regis copias numero futuras pares, cum angustiae multitudinem non caperent: planitiem ipsis camposque esse vitandos, ubi circumiri, ubi ancipiti acie opprimi possent. Timere,*

ne non virtute hostium, sed lassitudine sua vincerentur. Persas recentes subinde successuros, si laxius stare potuissent. Facile ratio tam salubris consilii accepta est. Itaque *inter angustias saltus hostem opperiri* statuit. Erat in exercitu regis Sisines Perses: quondam a praetore Aegypti missus ad Philippum, donisque & omni honore cultus, exsilium patria sede mutaverat: secutus deinde in Asiam Alexandrum, inter fideles socios habebatur. Huic epistolam Cretensis miles obsignatam annulo, cuius signum haud sane notum erat, tradidit. Nabarzanes praetor Darii miserat eam, hortabaturque Sisinem, *ut dignum aliquid nobilitate ac moribus suis ederet: magno id ei apud regem honori fore.* Has literas Sisines, utpote innoxius, ad Alexandrum saepe deferre tentavit: sed cum tot curis apparatuque belli regem videret urgeri; aptius subinde tempus exspectans, suspicionem initi scelesti consilii praebuit. Namque epistola, priusquam ei redderetur, in manus Alexandri pervenerat, lectamque eam, ignoti annuli sigillo impresso, *Sisini dari* iusserat, ad aestimandam fidem barbari. Qui quia per complures dies non adierat regem; scelesto consilio eam visus est suppressisse, & in agmine a Cretensibus, haud dubie iussu regis, occisus est. Iam Graeci milites, quos Thymodes a 8
Pharnabazo acceperat, praecipua spes & propemodum unica, ad Darium pervenerant. Hi magnopere suadebant, *ut retro abiret, spatiososque Mesopotamiae campos repeteret. Si id consilium damnaret; at ille divideret saltem copias innumerabiles.*

neu sub unum fortunae ictum totas vires regni cadere pateretur. Minus hoc consilium regi, quam purpuratis eius displicebat: *ancipitem fidem, & mercede venalem proditionem inminere; & dividi non ob aliud copias velle, quam ut ipsi in diversa digressi, si quid commissum esset, traderent Alexandro. Nihil tutius esse, quam circumdatos eos exercitu toto obrui telis, documentum non inultae perfidiae futuros.* At Darius, ut erat sanctus & mitis, *se vero tantum facinus* negat *esse facturum, ut suam secutos fidem, suos milites iubeat trucidari. Quem deinde amplius nationum exterarum salutem suam crediturum sibi, si tot militum sanguine imbuisset manus? Neminem stolidum consilium capite luere debere. Defuturos enim, qui suaderent, si suasisse periculum esset. Denique ipsos quotidie ad se vocari in consilium, variasque sententias dicere; nec tamen melioris fidei haberi, qui prudentius suaserint.* Itaque *Graecis nuntiari* iubet: *ipsum quidem benevolentiae illorum gratias agere; ceterum, si retro ire pergat, haud dubie regnum hostibus traditurum. Fama bella stare, & eum, qui recedat, fugere credi. Trahendi vero belli vix ullam esse rationem. Tantae enim multitudini, utique cum iam hiems instaret, in regione vasta, & invicem a suis atque hoste vexata, non suffectura alimenta. Ne dividi quidem copias posse servato more maiorum, qui universas vires semper discrimini bellorum obtulerint. Et hercule terribilem antea regem, & absentia sua ad vanam fiduciam elatum, posteaquam adventare se senserit, cautum pro temerario factum, delituisse inter angustias saltus ritu ignobilium ferarum, quae stre-*

pitu praetereuntium audito, ſilvarum latebris ſe occuluerunt. Iam etiam valetudinis ſimulatione fruſtrari ſuos milites. Sed non amplius ipſum eſſe paſſurum detrectare certamen. In illo ſpecu, in quem pavidi receſſiſſent, oppreſſurum eſſe cunctantes. Haec magnificentius iactata, quam verius. Ceterum pecunia omni rebuſque pretioſiſſimis Damaſcum Syriae cum modico praeſidio militum miſſis, reliquas copias in Ciliciam duxit, inſequentibus more patrio agmen coniuge & matre. Virgines quoque cum parvo filio comitabantur patrem. Forte eadem nocte & Alexander ad fauces, quibus Syria aditur, & Darius ad eum locum, quem *Amanicas Pylas* vocant, pervenit. Nec dubitavere Perſae, quin Iſſo relicta, quam ceperant, Macedones fugerent. Nam etiam ſaucii quidam & invalidi, qui agmen non poterant perſequi, excepti erant. Quos omnes, inſtinctu purpuratorum, barbara feritate ſaevientium, *praeciſis aduſtiſque manibus circumduci, ut copias ſuas noſcerent; ſatiſque omnibus ſpectatis, nuntiare quae vidiſſent regi ſuo*, iuſſit. Motis ergo caſtris, ſuperat Pinarum amnem, in tergis, ut credebat, fugientium haeſurus. At illi, quorum amputaverat manus, ad caſtra Macedonum penetrant, *Darium quam maximo curſu poſſet, ſequi* nuntiantes. Vix fides habebatur. Itaque ſpeculatores in maritimas regiones praemiſſos *explorare* iubet, *ipſene adeſſet, an praefectorum aliquis ſpeciem praebuiſſet univerſi venientis exercitus.* Sed cum ſpeculatores reverterentur, procul ingens multitudo conſpecta eſt. Ignes deinde totis

campis collucere coeperunt, omniaque velut continenti incendio ardere visa: cum incondita multitudo maxime propter iumenta laxius tenderet. Itaque *eo ipso loco metari suos castra* iusserat; laetus, quod omni expetiverat voto, in illis potissimum angustiis decernendum esse. Ceterum, ut solet fieri, cum ultimi discriminis tempus adventat, in sollicitudinem versa fiducia est. Illam ipsam fortunam, qua adspirante res tam prospere gesserat, verebatur; nec iniuria, ex his, quae tribuisset sibi, quam mutabilis esset, reputabat. *Unam superesse noctem, quae tanti discriminis moraretur eventum.* Rursus occurrebat, *maiora periculis praemia: & sicut dubium esset, an vinceret; ita illud utique certum esse, honeste, & cum magna laude moriturum.* Itaque *corpora milites curare* iussit, *ac deinde tertia vigilia instructos & armatos esse.* Ipse in iugum editi montis adscendit, multisque collucentibus facibus patrio more sacrificium Diis praesidibus loci fecit. Iamque tertium, sicut praeceptum erat, signum tuba miles acceperat, itineri simul paratus & proelio: *strenueque* iussi *procedere,* oriente luce pervenerunt ad angustias, quas occupare decreverant. *Darium triginta inde stadia abesse* praemissi indicabant. Tunc *consistere agmen* iubet; armisque ipse sumtis, aciem ordinabat. Dario adventum hostium pavidi agrestes nuntiaverunt, vix credenti occurrere etiam, quos ut fugientes sequebatur. Ergo non mediocris omnium animos formido incesserat: quippe itineri quam proelio aptiores erant, raptimque ar-

ma capiebant. Sed ipſa feſtinatio diſcurrentium,
ſuoſque ad arma vocantium, maiorem metum
incuſſit. Alii in iugum montis evaſerant, ut ho-
ſtium agmen inde proſpicerent: equos plerique
frenabant. Diſcors exercitus, nec ad unum in-
tentus imperium, vario tumultu cuncta turba-
verat. Darius initio montis iugum cum parte co-
piarum occupare ſtatuit, & a fronte & a tergo cir-
cumiturus hoſtem: a mari quoque, quo dextrum
eius cornu tegebatur, alios obiecturus, ut undi-
que urgeret. Praeter haec viginti millia praemiſ-
ſa cum ſagittariorum manu, *Pinarum amnem*, qui
duo agmina interfluebat, *tranſire*, *& obiicere ſeſe
Macedonum copiis* iuſſerat: *ſi id praeſtare non poſ-
ſent*, *retrocedere in montes*, *& occulte circumire ul-
timos hoſtium*. Ceterum, deſtinata ſalubriter omni
ratione potentior fortuna diſcuſſit: quippe alii
prae metu imperium exſequi non audebant, alii
fruſtra exſequebantur; quia, ubi partes labant,
ſumma turbatur. Acies autem hoc modo ſtetit. 9
Nabarzanes equitatu dextrum cornu tuebatur,
additis funditorum ſagittariorumque viginti fere
millibus. In eodem Thymodes erat, Graecis pe-
ditibus mercede conductis triginta millibus prae-
poſitus. Hoc erat haud dubium robur exercitus,
par Macedonicae phalangi acies. In laevo cornu
Ariſtomedes Theſſalus viginti millia barbarorum
peditum habebat. In ſubſidiis pugnaciſſimas lo-
caverat gentes. Ipſum regem in eodem cornu di-
micaturum tria millia delectorum equitum, ad-
ſueta corporis cuſtodiae, & pedeſtris acies qua-

draginta millia ſequebantur. Hyrcani deinde, Medique equites: his proximi ceterarum gentium, dextra laevaque diſpoſiti. Hoc agmen, ſicut dictum eſt, inſtructum, ſex millia iaculatorum funditorumque antecedebant. Quidquid in illis anguſtiis adiri poterat, impleverant copiae; cornuaque hinc a iugo, illinc a mari ſtabant: uxorem matremque regis, & alium feminarum gregem in medium agmen acceperant. Alexander phalangem, qua nihil apud Macedonas validius erat, in fronte conſtituit. Dextrum cornu Nicanor, Parmenionis filius, tuebatur: huic proximi ſtabant Coenos, & Perdiccas, & Meleager, & Ptolemaeus, & Amyntas, ſui quiſque agminis duces. In laevo, quod ad mare pertinebat, Craterus & Parmenio erant; ſed Craterus Parmenioni parere iuſſus. Equites ab utroque cornu locati: dextrum Macedones Theſſalis adiunctis, laevum Peloponnenſes tuebantur. Ante hanc aciem poſuerat funditorum manum, ſagittariis admixtis. Thraces quoque & Cretenſes ante agmen ibant, & ipſi leviter armati. At iis, qui praemiſſi a Dario iugum montis inſederant, Agrianos oppoſuit ex Graecia nuper advectos. Parmenioni autem praeceperat, *ut quantum poſſet, agmen ad mare extenderet; quo longius abeſſet montibus, quos occupaverant barbari.* At illi neque obſtare venientibus, nec circumire praetergreſſos auſi, funditorum maxime adſpectu profugerant territi: eaque res tutum Alexandro agminis latus, quod ne ſuperne inceſſeretur timuerat, praeſtitit. Triginta & duo armatorum ordines ibant; neque

enim latius extendi aciem patiebantur anguſtiae. Paulatim deinde ſe laxare ſinus montium, & maius ſpatium aperire coeperant; ita ut non pedes ſolum pluribus ordinibus incedere, ſed etiam a lateribus circumfundi poſſet equitatus. Iam in conſpectu, ſed extra teli iactum, utraque acies erat; cum priores Perſae inconditum & trucem ſuſtulere clamorem. Redditur & a Macedonibus maior, exercitus impar numero, ſed iugis montium vaſtiſque ſaltibus repercuſſus: quippe ſemper circumiecta nemora petraeque, quantamcunque accepere vocem, multiplicato ſono referunt. Alexander ante prima ſigna ibat, identidem manu ſuos inhibens, ne ſuſpenſi, acrius ob nimiam feſtinationem concitato ſpiritu, capeſſerent bellum. Cumque agmen obequitaret, varia oratione, ut cuiuſque animis aptum erat, milites alloquebatur. Macedones, *tot bellorum in Europa victores, ad ſubigendam Aſiam atque ultima Orientis, non ipſius magis, quam ſuo ductu profecti, inveteratae virtutis* admonebantur. *Illos terrarum orbis liberatores, emenſoſque olim Herculis & Liberi patris terminos, non Perſis modo, ſed etiam omnibus gentibus impoſituros iugum: Macedonum Bactra & Indos fore. Minima eſſe, quae nunc intuerentur; ſed omnia victoria parari. Non praeruptis petris Illyriorum & Thraciae ſaxis ſterilem laborem fore; ſpolia totius Orientis offerri. Vix gladio futurum opus; totam aciem ſuo pavore fluctuantem umbonibus poſſe propelli. Victor ad haec Athenienſium Philippus pater* invocabatur; *domitaeque nuper Boeotiae, & urbis*

in ea nobiliſſimae ad ſolum dirutae, ſpecies repraeſentabatur animis. *Iam Granicum amnem, iam tot urbes, aut expugnatas, aut in fidem acceptas, omniaque, quae quae poſt tergum erant, ſtrata, & pedibus ipſorum ſubiecta* memorabat. Cum adierat Graecos; admonebat, *ab iis gentibus illata Graeciae bella Darii prius, deinde Xerxis inſolentia, aquam ipſam terramque poſtulantium: ut neque fontium hauſtum, nec ſolitos cibos relinquerent.* Dein *Deûm templa ruinis & ignibus eſſe deleta, urbes eorum expugnatas, foedera humani divinique iuris violata,* referebat. Illyrios vero & Thracas, rapto vivere adſuetos, *aciem hoſtium auro purpuraque fulgentem intueri* iubebat, *praedam, non arma geſtantem. Irent, & imbellibus feminis aurum viri eriperent. Aſpera montium ſuorum iuga, nudoſque colles, & perpetuo rigentes ge-*
11 *lu, ditibus Perſarum campis agriſque mutarent.* Iam ad teli iactum pervenerant, cum Perſarum equites ferociter in laevum cornu hoſtium invecti ſunt. Quippe Darius equeſtri proelio decernere optabat, phalangem Macedonici exercitus robur eſſe coniectans. Iamque etiam dextrum Alexandri cornu circumibatur. Quod ubi Macedo conſpexit; duabus alis equitum *ad iugum montis* iuſſis *ſubſiſtere*, ceteros in medium belli diſcrimen ſtrenue transfert. Subductis deinde ex acie Theſſalis equitibus, praefectum eorum *occulte circumire tergum ſuorum* iubet, *Parmenionique coniungi, & quod is imperaſſet, impigre exſequi.* Iamque ipſi in medium Perſarum undique circumfuſi egregie ſe tuebantur; ſed conferti, & quaſi cohae-

rentes, tela vibrare non poterant: simul erant emissa, in eosdem concurrentia implicabantur, levique & vano ictu pauca in hostem, plura in humum innoxia cadebant. Ergo cominus pugnam coacti conserere, gladios impigre stringunt. Tum vero multum sanguinis fusum est. Duae quippe acies ita cohaerebant, ut armis arma pulsarent, mucrones in ora dirigerent. Non timido, non ignavo cessare tum licuit: collato pede, quasi singuli inter se dimicarent, in eodem vestigio stabant, donec vincendo locum sibi facerent. Tum demum ergo promovebant gradum, cum hostem prostraverant. At illos novus excipiebat adversarius fatigatos: nec vulnerati, ut alias solent, acie poterant excedere, cum hostis instaret a fronte, a tergo sui urgerent. Alexander non ducis magis, quam militis munera exsequebatur; opimum decus caeso rege expetens. Quippe Darius curru sublimis eminebat; & suis ad se tuendum, & hostibus ad incessendum, ingens incitamentum. Ergo frater eius Oxathres, cum Alexandrum instare ei cerneret, equites, quibus praeerat, ante ipsum currum regis obiecit, armis & robore corporis multum super ceteros eminens; animo vero & pietate in paucissimis. Illo utique proelio clarus, alios improvide instantes prostravit, alios in fugam avertit. At Macedones, ut circa regem erant, mutua adhortatione firmati, cum ipso in equitum agmen irrumpunt. Tum vero similis ruinae strages erat. Circa currum Darii iacebant nobilissimi duces, ante oculos regis egregia morte

defuncti, omnes in ora proni, ficut dimicantes procubuerant, adverfo corpore vulneribus acceptis. Inter hos Atizyes, & Rheomithres, & Sabaces praetor Aegypti, magnorum exercituum praefecti, nofcitabantur: circa eos cumulata erat peditum equitumque obfcurior turba. Macedonum quoque non quidem multi, fed promtiffimi tamen caefi funt: inter quos Alexandri dextrum femur leviter mucrone perftrictum eft. Iamque qui Darium vehebant equi, confoffi haftis & dolore efferati, iugum quatere, & regem curru excutere coeperant; cum ille, veritus ne vivus veniret in hoftium poteftatem, defilit, & in equum, qui ad hoc fequebatur, imponitur: infignibus quoque imperii, ne fugam proderent, indecore abiectis. Tum vero ceteri diffipantur metu; & qua cuique patebat ad fugam via, erumpunt, arma iacientes, quae paullo ante ad tutelam corporum fumferant: adeo pavor etiam auxilia formidabat. Inftabat fugientibus eques a Parmenione miffus, & forte in id cornu omnes fuga abftulerat. At in dextro Perfae Theffalos equites vehementer urgebant. Iamque una ala ipfo impetu proculcata erat: cum Theffali, ftrenue circumactis equis dilapfi, rurfus in proelium redeunt; fparfofque & incompofitos victoriae fiducia barbaros ingenti caede profternunt. Equi pariter equitefque Perfarum ferie laminarum graves, agmen, quod celeritate maxime conftat, aegre moliebantur: quippe in circumagendis equis fuis Theffali multos occupaverant. Hac tam profpera pugna

nuntiata, Alexander, non ante ausus persequi barbaros, utrimque iam victor instare fugientibus coepit. Haud amplius regem quam mille equites sequebantur; cum ingens multitudo hostium caderet. Sed quis aut in victoria, aut in fuga copias numerat? Agebantur ergo a tam paucis pecorum modo; & idem metus, qui cogebat fugere, fugientes morabatur. At Graeci, qui in Darii partibus steterant, Amynta duce (praetor hic Alexandri fuit, nunc transfuga) abrupti a ceteris, haud sane fugientibus similes evaserant. Barbari longe diversam fugam intenderunt: alii, qua rectum iter in Persidem ducebat; quidam circumitu rupes, saltusque montium occultos petivere; pauci castra Darii. Sed iam illa quoque hostis victor intraverat, omni quidem opulentia ditia. Ingens auri argentique pondus, non belli, sed luxuriae apparatum, diripuerant milites. Cumque plus raperent, passim strata erant itinera vilioribus sarcinis, quas in comparatione meliorum avaritia contemserat. Iamque ad feminas perventum erat; quibus quo cariora ornamenta sunt, violentius detrahebantur: nec corporibus quidem vis ac libido parcebat. Omnia planctu tumultuque, prout cuique fortuna erat, castra repleverant, nec ulla facies mali deerat, cum per omnes ordines aetatesque, victoris crudelitas ac licentia vagaretur. Tunc vero impotentis fortunae species conspici potuit: cum ii, qui tum Dario tabernaculum exornaverant, omni luxu & opulentia instructum, eadem illa Alexandro, quasi veteri

domino refervabant. Namque id folum intactum omiferant milites, ita tradito more, ut victorem victi regis tabernaculo exciperent. Sed omnium oculos animofque in femet converterant captivae, mater, coniuxque Darii: illa non maieftate folum, fed etiam aetate venerabilis; haec formae pulchritudine, nec illa quidem forte corrupta. Acceperat in finum filium nondum fextum aetatis annum egreffum, in fpem tantae fortunae, quantam paullo ante pater eius amiferat, genitum. At in gremio anus aviae iacebant adultae virgines duae, non fuo tantum, fed etiam illius moerore confectae. Ingens circa eam nobilium feminarum turba conftiterat, laceratis crinibus, abfciffaque vefte, priftini decoris immemores, *reginas, dominafque*, veris quondam, tunc alienis nominibus invocantes. Illae, fuae calamitatis oblitae, *utro cornu Darius ftetiffet; quae fortuna difcriminis fuiffet?* requirebant. Negabant *fe captas, fi viveret rex*. Sed illum equos fubinde mutantem longius fuga abftulerat. In acie autem caefa funt Perfarum peditum centum millia, decem vero millia interfecta equitum. At ex parte Alexandri quatuor & quingenti faucii fuere; triginta omnino & duo ex peditibus defiderati funt: equitum centum quinquaginta interfecti. Tantu-
12 lo impendio ingens victoria ftetit. Rex, diu Darium perfequendo fatigatus, pofteaquam & nox appetebat, & eum affequendi fpes non erat, in caftra paullo ante a fuis capta pervenit. *Invitari deinde amicos*, quibus maxime adfueverat, iuffit;

quippe summa dumtaxat cutis in femore perstricta non prohibebat interesse convivio: cum repente e proximo tabernaculo lugubris clamor, barbaro ululatu planctuque permixtus, epulantes conterruit. Cohors quoque, quae excubabat ad tabernaculum regis, verita, ne maioris motus principium esset, armare se coeperat. Causa pavoris subiti fuit, quod mater uxorque Darii cum captivis mulieribus nobilibus, regem, quem interfectum esse credebant, ingenti gemitu eiulatuque deflebant. Unus namque e captivis spadonibus, qui forte ante ipsarum tabernaculum steterat, amiculum, quod Darius, sicut paullo ante dictum est, ne cultu proderetur, abiecerat, in manibus eius, qui repertum ferebat, agnovit: ratusque interfecto detractum esse, falsum nuntium mortis eius attulerat. Hoc mulierum errore comperto, Alexander fortunae Darii, & pietati earum illacrimasse fertur. Ac primo Mithrenem, qui Sardeis prodiderat, peritum Persicae linguae, *ire ad consolandas eas* iusserat. Veritus deinde, ne proditor captivarum iram doloremque gravaret, Leonnatum ex purpuratis suis misit, iussum indicare, *falso lamentari eas Darium vivum.* Ille cum paucis armigeris in tabernaculum, in quo captivae erant, pervenit, *missumque a rege se* nuntiari iubet. At ii, qui in vestibulo erant, ut armatos conspexere, rati actum esse de dominis, in tabernaculum currunt, vociferantes, *adesse supremam horam, missosque qui occiderent captas.* Itaque, ut quae nec prohibere possent, nec admit-

tere auderent; nullo reſponſo dato, tacitae opperiebantur victoris arbitrium. Leonnatus exſpectato diu qui ſe intromitteret, poſteaquam nemo procedere audebat; relictis in veſtibulo ſatellitibus, intrat in tabernaculum. Ea ipſa res turbaverat feminas, quod irrupiſſe non admiſſus videbatur. Itaque mater & coniux provolutae ad pedes, orare coeperunt, *ut, priuſquam interficerentur, Darii corpus ipſis patrio more ſepelire permitteret: functas ſupremo in regem officio ſe impigre morituras.* Leonnatus, *& vivere Darium, & ipſas non incolumes modo, ſed etiam apparatu priſtinae fortunae reginas fore.* Tum mater Darii allevari ſe paſſa eſt. Alexander poſtera die cum cura ſepultis militibus, quorum corpora invenerat, *Perſarum quoque nobiliſſimis eundem honorem haberi* iubet, *matrique Darii permitti, quos vellet, patrio more ſepeliret.* Illa paucos arcta propinquitate coniunctos, *pro habitu praeſentis fortunae humari* iuſſit; *apparatum funerum, quo Perſae ſuprema officia celebrarent, invidioſum fore* exiſtimans, *cum victores haud pretioſe cremarentur.* Iamque iuſtis defunctorum corporibus ſolutis, praemittit ad captivas, qui nuntiarent, *ipſum venire:* inhibitaque comitantium turba, tabernaculum cum Hephaeſtione intrat. Is longe omnium amicorum cariſſimus erat regi, cum ipſo pariter educatus; ſecretorum omnium arbiter: libertatis quoque in admonendo eo non alius ius habebat; quod tamen ita uſurpabat, ut magis a rege permiſſum, quam vindicatum ab eo videretur: & ſicut aetate par erat regi, ita cor-

poris habitu praeſtabat. Ergo reginae illum regem eſſe ratae, ſuo more veneratae ſunt. Inde ex ſpadonibus captivis, quis Alexander eſſet monſtrantibus, Syſigambis advoluta eſt pedibus eius, *ignorationem nunquam antea viſi regis* excuſans. Quam manu adlevans rex, *non erraſti*, inquit, *mater; nam & hic Alexander eſt.* Equidem ſi hac continentia animi ad ultimum vitae perſeverare potuiſſet; feliciorem fuiſſe crederem, quam viſus eſt eſſe, cum Liberi patris imitaretur triumphum, ab Helleſponto uſque ad Oceanum omnes gentes victoria emenſus. Viciſſet profecto ſuperbiam atque iram, mala invicta: abſtinuiſſet inter epulas caedibus amicorum: egregioſque bello viros, & tot gentium ſecum domitores, indicta cauſa veritus eſſet occidere. Sed nondum fortuna ſe animo eius infuderat. Itaque orientem eam moderate & prudenter tulit; ad ultimum magnitudinem eius non cepit. Tum quidem ita ſe geſſit, ut omnes ante eum reges & continentia & clementia vincerentur. Virgines enim regias excellentis formae tam ſancte habuit, quam ſi eodem quo ipſe parente genitae forent: coniugem eiuſdem, quam nulla aetatis ſuae pulchritudine corporis vicit, adeo ipſe non violavit, ut ſummam adhibuerit curam, ne quis captivo corpori illuderet: *omnem cultum reddi feminis* iuſſit; nec quidquam ex priſtinae fortunae magnificentia captivis, praeter fiduciam, defuit. Itaque Syſigambis, *rex*, inquit, *mereris, ut ea precemur tibi, quae Dario noſtro quondam precatae ſumus: &, ut video, dignus*

es, qui tantum regem non felicitate ſolum, ſed etiam aequitate ſuperaveris. Tu quidem matrem *me, & reginam vocas: ſed ego me tuam famulam eſſe confiteor. Et praeteritae fortunae faſtigium capio, & praeſentis iugum pati poſſum: tua intereſt, quantum in nos licuerit, ſi id potius clementia, quam ſaevitia, vis eſſe teſtatum.* Rex *bonum animum habere* eas iuſſit. Darii deinde filium collo ſuo admovit. Atque nihil ille conſpectu tunc primum a ſe viſi conterritus, cervicem eius manibus amplectitur: motus ergo rex conſtantia pueri, Hephaeſtionem intuens, *quam vellem*, inquit, *Darius aliquid ex hac indole hauſiſſet!* Tum tabernaculo egreſſus, tribus aris in ripa Pinari amnis, Iovi atque Herculi Minervaeque ſacratis, Syriam petit; Damaſcum,
13 ubi regis gaza erat, Parmenione praemiſſo. Atque is, cum praeceſſiſſe Darii ſatrapam compeiſſet, veritus ne paucitas ſuorum ſperneretur, arceſſere maiorem manum ſtatuit. Sed forte in exploratores ab eo praemiſſos incidit natione Mardus, qui ad Parmenionem perductus, literas ad Alexandrum a praefecto Damaſci miſſas tradit ei; *nec dubitare eum, quin omnem regiam ſupellectilem cum pecunia traderet*, adiecit. Permenio, *aſſervari eo* iuſſo, literas aperit: in quîs erat ſcriptum, *ut mature Alexander aliquem ex ducibus ſuis mitteret, cum manu exigua.* Itaque re cognita, Mardum datis comitibus ad proditorem remittit. Ille e manibus cuſtodientium lapſus, Damaſcum ante lucem intrat. Turbaverat ea res Parmenionis animum inſidias timentis; & ignotum iter ſine duce

non audebat ingredi: felicitati tamen regis sui confisus, *agrestes, qui duces itineris essent, excipi* iussit. Quibus celeriter repertis, quarto die ad urbem pervenit; iam metuente praefecto, ne sibi fides habita non esset. Igitur quasi parum munimentis oppidi fidens, ante solis ortum *pecuniam regiam,* quam *gazam* Persae vocant, *cum pretiosissimis rerum efferri* iubet: fugam simulans; re vera, ut praedam hosti offerret. Multa millia virorum feminarumque excedentem oppido sequebantur; omnibus miserabilis turba, praeter eum, cuius fidei commissa fuerat. Quippe quo maior proditionis merces foret, obiicere hosti parabat gratiorem omni pecunia praedam, nobiles viros, praetorum Darii coniuges liberosque; praeter hos urbium Graecarum legatos, quos Darius velut in arce tutissima, in proditoris reliquerat manibus. *Gangabas* Persae vocant humeris onera portantes: hi cum frigus tolerare non possent, (quippe & procella subito nivem effuderat, & humus rigebat gelu) tum adstrictas vestes, quas cum pecunia portabant auro & purpura insignes, induunt: nullo prohibere auso; cum fortuna regis etiam humillimis in ipsum licentiam faceret. Praebuere ergo Parmenioni non spernendi agminis speciem: qui intentiore cura suos, quasi ad iustum proelium, paucis adhortatus, *equis calcaria subdere* iubet, *& acri impetu in hostem invehi.* At illi, qui sub oneribus erant, omissis per metum, capessunt fugam: armati quoque, qui eos persequebantur, eodem metu arma iactare, ac

nota diverticula petere coeperunt. Praefectus quasi & ipse conterritus simulans, cuncta pavore compleverat. Iacebant totis campis opes regiae: illa pecunia stipendio ingenti militum praeparata: ille cultus tot nobilium virorum, tot illustrium feminarum: aurea vasa, aurei fraeni, tabernacula regali magnificentia ornata: vehicula quoque a suis destituta, ingentis opulentiae plena: facies etiam praedantibus tristis, si qua res avaritiam moraretur. Quippe tot annorum incredibili & fidem excedente fortuna cumulata, tunc alia stirpibus lacerata, alia in coenum demersa eruebantur: non sufficiebant praedantium manus praedae. Iamque etiam ad eos, qui primi fugerant, ventum erat: feminae pleraeque parvos trahentes liberos ibant. Inter quas tres fuere virgines, Ochi, qui ante Darium regnaverat, filiae, olim quidem ex fastigio paterno rerum mutatione detractae; sed tum sortem earum crudelius aggravante fortuna. In eodem grege uxor quoque eiusdem Ochi fuit, Oxathrisque (frater hic erat Darii) filia, & coniux Artabazi principis purpuratorum, & filius, cui *Ilioneo* fuit nomen. Pharnabazi quoque, cui summum imperium maritimae orae rex dederat, uxor cum filio excepta est: Mentoris filiae tres: ac nobilissimi ducis Memnonis coniux & filius. Vixque ulla domus purpurati fuit tantae cladis expers. Lacedaemonii quoque & Athenienses societatis fide violata Persas secuti: Aristogiton, Dropides & Iphicrates, inter Athenienses genere famaque longe clarissimi; La-

cedaemonii, Pausippus & Onomastorides, cum Monimo & Callicratide, ii quoque domi nobiles. Summa pecuniae signatae fuit talentorum duo millia & sexaginta; facti argenti pondus quingenta aequabat. Praeterea triginta millia hominum, cum septem millibus iumentorum, dorso onera portantium, capta sunt. Ceterum Dii tantae fortunae proditorem [sepulturae] celeriter debita poena persecuti sunt. Namque unus e consciis eius, credo, regis vicem, etiam in illa sorte reveritus, interfecti proditoris caput ad Darium tulit, opportunum solatium prodito: quippe & ultus inimicum erat, & nondum in omnium animis memoriam maiestatis suae exolevisse cernebat.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER IV.

ARGUMENTUM.

Alexander literis a Dario ſuperbe ſcriptis regie reſpondet. Abdolominum Sidoniis regem praeficit. Amyntas transfuga, miro modo a Perſis ipſis occiditur. Variae variis locis praefectorum Darii clades, 1. Tyrii, Alexandrum recipere recuſantes, obſidentur, 2. Dubiis belli eventibus Tyri obſidio nobilitatur, 3. Tandem Tyrus, vi capta, maximaque hominum ſtrage corrupta, luctuoſo deformatur incendio, 4. Darii iterata de pace ad Alexandum ſubmiſſior legatio; qua repudiata, Graeci Alexandrum corona aurea donant: ille autem, per praefectos, multas in poteſtatem ſuam redigit provincias, 5. Ad bellum dum ſe accingit Darius, Alexander Gazam expugnat: eiuſque praefectum Batim crudeli afficit ſupplicio, 6. Profectio, & varia Alexandri quaeſita ad Iovis Hammonis oraculum, 7. In Aegypto Alexandria condita; variaeque Alexandri bellicae expeditiones, 8. Darius ad Arbela pervenit, eoque invito Alexander Granicum ſuperat, 9. Milites, ob lunae

defectum turbatos, per Aegyptios vates confirmat Alexander. Persas vastatores coniicit in fugam. Darii uxor captiva, moerore confecta, supremum diem claudit, unde Alexandri lacrimae. Darii suspiciones, luctus & vota, 10. Pacem tertio quaesitam Darius non impetrat; immo ad deditionem, aut ad bellum ab Alexandro provocatur, 11. Ad proelium dum Persarum ingens exercitus paratur, Macedones Panico quodam defuncti terrore arma alacriter capessunt, 12. Consilia de nocturno proelio Parmenionis & Polypercontis Alexander damnat: somnoque refectus, interrito vultu suos ad pugnam accendit, 13. Alexandri ad Graecorum, Dariique ad Persarum exercitus ante pugnam orationes, 14. Cruenti ad Arbela proelii descriptio. Victor Alexander Darium victum persequitur, 15. Parmenio in discrimine constitutus, Alexandrum retrahit. Tandem integra victoria potiti Macedones, reliquos Persas, multis suorum millibus desideratis, fuga sibi quaerere salutem cogunt, 16.

DARIUS tanti modo exercitus rex; qui triumphantis magis, quam dimicantis modo, curru sublimis inierat proelium; per loca, quae prope immensis agminibus compleverat, iam inania & ingenti solitudine vasta fugiebat. Pauci regem sequebantur: nam nec eodem omnes fugam intenderant; & deficientibus equis, cursum eorum, quos rex subinde mutabat, aequare non poterant. Unchas deinde pervenit, ubi excepere eum Graecorum quatuor millia, cum quibus ad Euphratem contendit; id demum credens fore ipsius, quod celeritate praeripere potuisset. At Alexander Parmenionem, per quem apud Damascum recepta erat praeda, iussum *eam ipsam, & capti-* 1

vos, diligenti asservare custodia, Syriae, quam *Coelen* vocant, praefecit. Novum imperium Syri, nondum belli cladibus satis domiti, aspernabantur: sed celeriter subacti obedienter imperata fecerunt. Aradus quoque insula deditur regi. Maritimam tum oram, & pleraque longius etiam a mari recedentia, rex eius insulae Strato possidebat: quo in fidem accepto, castra movit ad urbem Marathon. Ibi illi literae a Dario redduntur; quibus ut superbe scriptis vehementer offensus est. Praecipue eum movit, quod Darius sibi *regis* titulum, nec eundem Alexandri nomini adscripserat. Postulabat autem magis quam petebat, *ut accepta pecunia, quantamcunque tota Macedonia caperet, matrem sibi ac coniugem liberosque restitueret: de regno, aequo, si vellet, Marte contenderet. Si saniora consilia tandem pati potuisset; contentus patrio, cederet alieni imperii finibus: socius amicusque esset. In ea se fidem & dare paratum & accipere.* Contra Alexander in hunc maxime modum rescripsit: *Rex Alexander Dario. Celes, cuius nomen sumsisti Darius, Graecos, qui oram Hellesponti tenent, coloniasque Graecorum Ionias, omni clade vastavit: cum magno deinde exercitu mare traiecit, illato Macedoniae & Graeciae bello. Rursus rex Xerxes gentis eiusdem, ad oppugnandos nos cum immanium barbarorum copiis venit: qui navali proelio victus, Mardonium tamen reliquit in Graecia, ut absens quoque popularetur urbes, agros ureret. Philippum vero parentem meum quis ignorat ab iis interfectum esse, quos ingentis pecuniae spe sollicitave-*

rant vestri? Impia enim bella suscipitis, & cum habeatis arma, licitamini hostium capita: sicut tu proxime talentis mille, tanti exercitus rex, percussorem in me emere voluisti. Repello igitur bellum, non infero: & Diis quoque pro meliore stantibus causa, magnam partem Asiae in ditionem redegi meam: te ipsum acie vici. Quem etsi nihil a me impetrare oportebat, utpote qui ne belli quidem in me iura servaveris; tamen si veneris supplex, & matrem, & coniugem, & liberos sine pretio recepturum te esse promitto. Et vincere & consulere victis scio. Quod si te nobis committere times; dabimus fidem impune venturum. De cetero cum mihi scribes, memento non solum regi te, sed etiam tuo scribere. Ad hanc perferendam Thersippus missus. Ipse in Phoenicem deinde descendit, & oppidum Byblon traditum recepit. Inde ad Sidona ventum est, urbem vetustate famaque conditorum inclutam. Regnabat in ea Strato, Darii opibus adiutus; sed quia deditionem magis popularium, quam sua sponte fecerat, regno visus indignus: Hephaestionique permissum, *ut, quem eo fastigio Sidones dignissimum arbitrarentur, constitueret regem.* Erant Hephaestioni hospites clari inter suos iuvenes: qui facta ipsis potestate regnandi, negaverunt, *quemquam patrio more in id fastigium recipi, nisi regia stirpe ortum.* Admiratus Hephaestio magnitudinem animi spernentis quod alii per ignes ferrumque peterent, *Vos quidem macti virtute*, inquit, *estote, qui primi intellexistis, quanto maius esset regnum fastidire, quam accipere. Cete-*

rum date aliquem regiae ſtirpis, qui meminerit, a vobis acceptum habere ſe regnum. At illi, cum multos imminere tantae ſpei cernerent, ſingulis amicorum Alexandri ob nimiam regni cupiditatem adulantes, ſtatuunt, *neminem eſſe potiorem quam Abdolominum quendam, longa quidem cognatione ſtirpi regiae annexum, ſed ob inopiam ſuburbanum hortum exigua colentem ſtipe.* Cauſa ei paupertatis, ſicut plerisque, probitas erat: intentuſque operi diurno, ſtrepitum armorum, qui totam Aſiam concuſſerat, non exaudiebat. Subito deinde, de quibus ante dictum eſt, cum regiae veſtis inſignibus hortum intrant, quem forte ſteriles herbas eligens Abdolominus repurgabat. Tunc *rege* eo ſalutato, alter ex his: *Habitus*, inquit, *hic, quem cernis in meis manibus, cum iſto ſqualore permutandus tibi eſt. Ablue corpus illuvie aeterniſque ſordibus ſqualidum: cape regis animum, & in eam fortunam, qua dignus es, iſtam continentiam profer. Et cum in regali ſolio reſidebis, vitae neciſque omnium civium dominus, cave obliviſcaris huius ſtatus, in quo accipis regnum; immo hercule, propter quem.* Somnio ſimilis res Abdolomino videbatur: interdum, *ſatiſne ſani eſſent, qui tam proterve ſibi illuderent,* percontabatur. Sed ut contanti ſqualor ablutus eſt, & iniecta veſtis purpura auroque diſtincta, & fides a iurantibus facta; ſerio iam rex, iiſdem comitantibus in regiam pervenit. Fama, ut ſolet, ſtrenue tota urbe diſcurrit: aliorum ſtudium, aliorum indignatio eminebat: ditiſſimus quiſque *humilitatem inopiamque eius* apud amicos Alexan-

dri criminabatur. *Admitti eum* rex *protinus* iuſſit; diuque contemplatus, *corporis*, inquit, *habitus famae generis non repugnat: ſed libet ſcire, inopiam qua patientia tuleris?* Tum ille, *utinam*, inquit, *eodem animo regnum pati poſſim! hae manus ſuffecere deſiderio meo: nihil habenti nihil defuit.* Magnae indolis ſpecimen ex hoc ſermone Abdolomini cepit. Itaque non *Stratonis* modo *regiam ſupellectilem attribui ei* iuſſit, *ſed pleraque etiam ex Perſica praeda:* regionem quoque urbi appoſitam ditioni eius adiecit. Interea Amyntas, quem ad Perſas ab Alexandro transfugiſſe diximus, cum quatuor millibus Graecorum, ipſum ex acie perſecutis, fuga Tripolim pervenit. Inde in naves militibus impoſitis Cyprum tranſmiſit: & cum in illo ſtatu rerum id quemque, quod occupaſſet, habiturum arbitraretur, velut certo iure poſſeſſum; Aegyptum petere decrevit: utrique regi hoſtis, & ſemper ex ancipiti mutatione temporum pendens. Hortatuſque milites ad ſpem tantae rei, docet, *Sabacem praetorem Aegypti cecidiſſe in acie: Perſarum praeſidium & ſine duce eſſe, & invalidum: Aegyptios ſemper praetoribus eorum infenſos, pro ſociis ipſos, non pro hoſtibus aeſtimaturos.* Omnia experiri neceſſitas cogebat: quippe cum primas ſpes fortuna deſtituit, futura praeſentibus videntur eſſe potiora. Igitur conclamant, *duceret quo videretur.* Atque ille utendum animis dum ſpe calerent ratus, ad Peluſii oſtium penetrat, ſimulans *a Dario ſe eſſe praemiſſum.* Potitus ergo Peluſii, Memphim copias promovit: ad cuius

famam Aegyptii, vana gens, & novandis quam gerendis aptior rebus, ex ſuis quiſque vicis urbibuſque ad hoc ipſum concurrunt, ad delenda praeſidia Perſarum. Qui territi, tamen ſpem obtinendi Aegyptum non amiſerunt. Sed eos Amyntas proelio ſuperatos, in urbem compellit; caſtriſque poſitis, victores ad populandos agros eduxit: ac velut in medio poſitis omnibus hoſtium cuncta agebantur. Itaque Mazaces, quamquam infelici proelio ſuorum animos territos eſſe cognoverat, tamen *palantes, & victoriae fiducia incautos* oſtentans, perpulit *ne dubitarent ex urbe erumpere, & res amiſſas recuperare.* Id conſilium non ratione prudentius, quam eventu felicius fuit: ad unum omnes cum ipſo duce occiſi ſunt. Has poenas Amyntas utrique regi dedit; nihilo magis ei ad quem transfugerat fidus, quam illi quem deſeruerat. Darii praetores, qui proelio apud Iſſon ſuperfuerant, cum omni manu, quae fugientes ſecuta erat, aſſumta etiam Cappadocum & Paphlagonum iuventute, Lydiam recuperare tentabant. Antigonus, praetor Alexandri, Lydiae praeerat: qui, quamquam pleroſque militum ex praeſidiis ad regem dimiſerat; tamen barbaris ſpretis, in aciem ſuos eduxit. Eadem illic quoque fortuna partium fuit: tribus proeliis alia atque alia regione commiſſis, Perſae funduntur. Eodem tempore claſſis Macedonum ex Graecia accita, Ariſtomenem, qui ad Helleſponti oram recuperandam a Dario erat miſſus, captis eius aut merſis navibus ſuperat. A Mileſiis deinde Pharnabazus

praefectus Persicae classis pecunia exacta, & praesidio in urbem Chium introducto, centum navibus Andrum, & inde Syphnum petiit. Eas quoque insulas praesidiis occupat; pecunia multat. Magnitudo belli, quod ab opulentissimis Europae Asiaeque regibus, in spem totius orbis occupandi gerebatur, Graeciae quoque & Cretae arma commoverat. Agis, Lacedaemoniorum rex, octo millibus Graecorum, qui ex Cilicia profugi domos repetierant, contractis, bellum Antipatro Macedoniae praefecto moliebatur. Cretenses has aut illas partes secuti, nunc Spartanorum, nunc Macedonum praesidiis occupabantur. Sed leviora inter illos fuere discrimina; unum certamen, ex quo cetera pendebant, intuente fortuna. Iam tota Syria, iam Phoenice quoque, ex- 2
cepta Tyro, Macedonum erant; habebatque rex castra in continenti, a quo urbem angustum fretum dirimit. Tyrus & claritate, & magnitudine ante omnes urbes Syriae Phoenicesque memorabilis, facilius societatem Alexandri acceptura videbatur, quam imperium. Coronam igitur auream legati donum afferebant; commeatusque large & hospitaliter ex oppido adduxerant. Ille *dona, ut ab amicis, accipi* iussit; benigneque legatos allocutus, *Herculi, quem praecipue Tyrii colerent, sacrificare velle se* dixit. *Macedonum reges credere, ab illo Deo ipsos genus ducere: se vero ut id faceret etiam oraculo monitum.* Legati respondent, *esse templum Herculis extra urbem, in eam sedem, quam Palaetyron ipsi vocant: ibi regem Deo*

sacrum rite facturum. Non tenuit iram Alexander, cuius alioquin potens non erat. Itaque, *vos quidem*, inquit, *fiducia loci, quod insulam incolitis, pedestrem hunc exercitum spernitis: sed brevi ostendam in continenti vos esse. Proinde sciatis licet, aut intraturum me urbem, aut oppugnaturum.* Cum hoc responso dimissos monere amici coeperunt, *ut regem, quem Syria, quem Phoenice recepisset, ipsi quoque urbem intrare paterentur.* At illi, loco satis fisi, obsidionem ferre decreverunt. Namque urbem a continenti quatuor stadiorum fretum dividit, Africo maxime obiectum, crebros ex alto fluctus in litus evolvens. Nec accipiendo operi, quo Macedones continenti insulam iungere parabant, quidquam magis, quam ille ventus obstabat. Quippe vix leni & tranquillo mari moles agi possunt; Africus vero prima quaeque congesta pulsu illisa mari subruit: nec ulla tam firma moles est, quam non exedant undae per nexus operum manantes, & ubi acrior flatus exstitit, summi operis fastigio superfusae. Praeter hanc difficultatem haud minor alia erat; muros turresque urbis praealtum mare ambiebat: non tormenta, nisi e navibus procul excussa, emitti; non scalae moenibus applicari poterant: praeceps in salum murus pedestre interceperat iter: naves nec habebat rex; &, si admovisset, pendentes & instabiles missilibus arceri poterant. Inter quae parva dictu res Tyriorum fiduciam accendit. Carthaginiensium legati ad celebrandum anniversarium sacrum more patrio tunc venerant: quippe

Carthaginem Tyrii condiderunt, ſemper parentum loco culti. Hortari ergo Poeni coeperunt, *ut obſidionem forti animo paterentur; brevi Carthagine auxilia ventura.* Namque ea tempeſtate magna ex parte Punicis claſſibus maria obſidebantur. Igitur bello decreto, per muros turreſque tormenta diſponunt: arma iunioribus dividunt; opificeſque, quorum copia urbs abundabat, in officinas diſtribuunt. Omnia belli apparatu ſtrepunt: ferreae quoque manus (*Harpagonas* vocant) quas operibus hoſtium iniicerent, corvique, & alia tuendis urbibus excogitata, praeparabantur. Sed cum fornacibus ferrum, quod excudi oportebat, impoſitum eſſet, admotiſque follibus ignem flatu accenderent; *ſanguinis rivi ſub ipſis flammis exſtitiſſe* dicuntur: idque omen in Macedonum metum verterunt Tyrii. Apud Macedonas quoque cum forte panem quidam militum frangeret, manantis ſanguinis guttas notaverunt. Territoque rege, Ariſtander, peritiſſimus vatum, reſpondit, *ſi extrinſecus cruor fluxiſſet, Macedonibus id triſte futurum: contra, cum ab interiore parte manaverit, urbi, quam obſidere deſtinaſſent, exitium portendere.* Alexander cum & claſſem procul haberet, & longam obſidionem magno ſibi ad cetera impedimento videret fore; caduceatores, qui ad pacem eos compellerent, miſit: quos Tyrii contra ius gentium occiſos praecipitaverunt in altum. Atque ille ſuorum tam indigna nece commotus, urbem obſidere ſtatuit. Sed ante iacienda moles erat, quae urbem con-

tinenti committeret. Ingens ergo animos militum desperatio incessit, cernentium *profundum mare, quod vix divina ope posset impleri: quae saxa tam vasta, quas tam proceras arbores posse reperiri? exhauriendas esse regiones, ut illud spatium aggeraretur: & exaestuare semper fretum, quoque arctius volutetur inter insulam & continentem, hoc acrius furere.* At ille haudquaquam rudis tractandi militares animos, *speciem sibi Herculis in somno oblatam esse* pronuntiat, *dextram porrigentis: illo duce, illo aperiente in urbem intrare se visum.* Inter haec, *caduceatores interfectos, gentium iura violata,* referebat: *unam esse urbem, quae cursum victoris morari ausa esset.* Ducibus deinde negotium datur, *ut suos quisque castiget:* satisque omnibus stimulatis, opus orsus est. Magna vis saxorum ad manum erat, Tyro vetere praebente: materies ex Libano monte ratibus & turribus faciendis vehebatur. Iamque a fundo maris in altitudinem montis opus excreverat, nondum tamen aquae fastigium aequabat; &, quo longius moles agebatur a litore, hoc magis quidquid ingerebatur praealtum absorbebat mare: cum Tyrii parvis navigiis admotis, per ludibrium exprobrabant, *illos armis inclutos, dorso sicut iumenta onera gestare*: interrogabant etiam, *num maior Neptuno esset Alexander?* Haec ipsa insectatio alacritatem militum accendit. Iamque paullulum moles aquam eminebat, & simul aggeris latitudo crescebat, urbique admovebatur; cum Tyrii magnitudine molis, cuius incrementum eos ante fe-

fellerat, conſpecta, levibus navigiis nondum commiſſum opus circumire coeperunt; miſſilibus eos quoque, qui pro opere ſtabant, inceſſere. Multis ergo impune vulneratis, cum & removere, & appellere ſcaphas in expedito eſſet; ad curam ſemet ipſos tuendi ab opere converterant. Igitur rex *munientibus coria velaque* iuſſit *obtendi, ut extra teli ictum eſſent:* duaſque turres ex capite molis erexit, e quibus in ſubeuntes ſcaphas tela ingeri poſſent. Contra Tyrii navigia procul a conſpectu hoſtium litori appellunt, expoſitiſque militibus, eos, qui ſaxa geſtabant, obtruncant. In Libano quoque Arabum agreſtes incompoſitos Macedonas aggreſſi, triginta fere interficiunt, paucioribus captis. Ea res 3
Alexandrum dividere copias coëgit: & ne ſegniter aſſidere uni urbi videretur, operi Perdiccam Craterumque praefecit; ipſe cum expedita manu Arabiam petiit. Inter haec Tyrii navem magnitudine eximia, ſaxis arenaque a puppi oneratam, ita ut multum prora emineret, bitumine ac ſulphure illitam remis concitaverunt; & cum magnam vim venti vela quoque concepiſſent, celeriter ad molem ſucceſſit: tunc prora eius accenſa, remiges deſiliere in ſcaphas, quae ad hoc ipſum praeparatae ſequebantur. Navis autem igne concepto latius fundere incendium coepit: quod, priuſquam poſſet occurri, turres & cetera opera in capite molis poſita comprehendit. At qui deſilierant in parva navigia, faces, & quidquid alendo igni aptum erat, in eadem opera in-

gerunt. Iamque non modo Macedonum turres, ſed etiam ſumma tabulata conceperant ignem: cum ii, qui in turribus erant, partim haurirentur incendio; partim armis omiſſis, in mare ſemet ipſi immitterent. At Tyrii, qui capere eos, quam interficere mallent, natantium manus ſtipitibus ſaxiſque lacerabant, donec debilitati, impune navigiis excipi poſſent. Nec incendio ſolum opera conſumta; ſed forte eodem die vehementior ventus motum ex profundo mare illiſit in molem, crebriſque fluctibus compages operis verberatae ſe laxavere, ſaxaque interluens unda medium opus rupit. Prorutis igitur lapidum cumulis, quibus iniecta terra ſuſtinebatur, praeceps in profundum ruit; tantaeque molis vix ulla veſtigia invenit Arabia rediens Alexander. Hic, quod in adverſis rebus ſolet fieri, alius in alium culpam referebat; cum omnes verius de ſaevitia maris queri poſſent. Rex novi operis molem orſus, in adverſum ventum non latere, ſed recta fronte direxit; quod cetera opera, velut ſub ipſo latentia, tuebatur: latitudinem quoque aggeri adiecit, ut turres in medio erectae procul teli iactu abeſſent. Totas autem arbores cum ingentibus ramis in altum iaciebant; deinde ſaxis onerabant; rurſus cumulo eorum alias arbores iniiciebant: tum humus aggerebatur; ſuperque alia ſtrue ſaxorum arborumque cumulata, velut quodam nexu continens opus iunxerant. Nec Tyrii, quidquid ad impediendam molem excogitari poterat, ſegniter exſequebantur. Praecipuum auxilium

erat, qui procul hoſtium conſpectu ſubibant aquam, occultoque lapſu ad molem uſque penetrabant, falcibus palmites arborum eminentium ad ſe trahentes; quae ubi ſecutae erant, pleraque ſecum in profundum dabant: tum levatos onere ſtipites truncoſque arborum haud aegre moliebantur: deinde totum opus, quod ſtipitibus fuerat innixum, fundamento lapſo ſequebatur. Aegro animi Alexandro, & utrum perſeveraret, an abiret, ſatis incerto, claſſis Cypro advenit; eodemque tempore Cleander cum Graecis militibus in Aſiam nuper advectus. Centum & octoginta navium claſſem in duo dividit cornua: laevum Pnytagoras, rex Cypriorum, cum Cratero tuebatur; Alexandrum in dextro quinqueremis regia vehebat. Nec Tyrii, quamquam claſſem habebant, auſi navale inire certamen, triremes omnes ante ipſa moenia oppoſuerunt: quibus rex invectus, ipſas demerſit. Poſtera die claſſe ad moenia admota, undique tormentis, & maxime arietum pulſu muros quatit: quos Tyrii raptim obſtructis ſaxis refecerunt; interiorem quoque murum, ut ſi prior fefelliſſet, illo ſe tuerentur, undique orſi. Sed undique vis mali urgebat: moles intra teli iactum erat; claſſis moenia circumibat: terreſtri ſimul navalique clade obruebantur. Quippe binas quadriremes Macedones inter ſe ita iunxerant, ut prorae cohaererent; puppes intervallo, quantum capere poterant, diſtarent. Hoc puppium intervallum antennis aſſeribuſque validis deligatis, ſuperque eos pontibus ſtratis, qui militem ſuſti-

nerent, impleverant: sic instructas quadriremes ad urbem agebant: inde missilia in propugnantes ingerebantur tuto, quia proris miles tegebatur. Media nox erat, cum classem, sicuti dictum est, paratam, *circumire muros* iubet: iamque naves urbi undique admovebantur, & Tyrii desperatione torpebant; cum subito spissae nubes intendere se coelo, & quidquid lucis internitebat, effusa caligine exstinctum est. Tum inhorrescens mare paullatim levari, deinde acriori vento concitatum, fluctus ciere, & inter se navigia collidere. Iamque scindi coeperant vincula, quibus connexae quadriremes erant, ruere tabulata, & cum ingenti fragore in profundum secum milites trahere. Neque enim conferta navigia ulla ope in turbido regi poterant: miles ministeria nautarum, remiges militis officia turbabant; &, quod in huiusmodi casu accidit, periti ignaris parebant: quippe gubernatores, alias imperare soliti, tum metu mortis iussa exsequebantur. Tandem remis pertinacius everberatum mare, veluti eripientibus navigia classicis cessit: appulsaque sunt litori, lacerata pleraque. Iisdem diebus forte Carthaginiensium legati triginta superveniunt, maius obsessis solatium, quam auxilium: quippe *domestico bello Poenos impediri; nec de imperio, sed pro salute dimicare,* nuntiabant. Syracusani tunc Africam urebant, & haud procul Carthaginis muris locaverant castra. Non tamen defecere animis Tyrii, quamquam ab ingenti spe destituti erant; sed coniuges liberosque devehendos Carthaginem tradi-

derunt; fortius quidquid accideret laturi, si carissimam sui partem extra communis periculi sortem habuissent. Cumque unus e civibus concioni indicasset, *oblatam esse per somnum sibi speciem Apollinis*, quem eximia religione colerent, *urbem deserentis; molemque a Macedonibus iactam in salo, in silvestrem saltum esse mutatam*: quamquam auctor levis erat, tamen ad deteriora credenda proni metu, aurea catena devinxere simulacrum, araeque Herculis, cuius numini urbem dicaverant, inseruere vinculum, quasi illo Deo Apollinem retenturi. Syracusis id simulacrum devexerant Poeni, & in maiore locaverant patria; multisque aliis spoliis urbium a semet captarum, non Carthaginem magis, quam Tyrum ornaverant. Sacrum quoque, quod quidem Diis minime cordi esse crediderim, multis seculis intermissum repetendi auctores quidam erant, *ut ingenuus puer Saturno immolaretur*: quod sacrilegium verius quam sacrum, Carthaginienses a conditoribus traditum, usque ad excidium urbis suae fecisse dicuntur. Ac nisi seniores obstitissent, quorum consilio cuncta agebantur, humanitatem dira superstitio vicisset. Ceterum efficacior omni arte imminens necessitas, non usitata modo praesidia, sed quaedam etiam nova admonuit. Namque ad implicanda navigia, quae muros subibant, validis asseribus corvos & ferreas manus cum uncis ac falcibus illigaverant; ut, cum tormento asseres promovissent, subito laxatis funibus iniicerent. Unci quoque & falces ex iisdem asseribus de-

pendentes, aut propugnatores, aut ipſa navigia lacerabant. Clypeos vero aeneos multo igne torrebant, quos repletos fervida arena, coenoque decocto, e muris ſubito devolvebant. Nec ulla peſtis magis timebatur: quippe ubi loricam corpuſque fervens arena penetraverat, nec ulla vi excuti poterat, & quidquid attigerat, perurebat: iacienteſque arma, laceratis omnibus, quîs protegi poterant, vulneribus inulti patebant: corvi vero & ferreae manus tormentis emiſſae pleroſ-
4 que rapiebant. Hic rex fatigatus ſtatuerat ſoluta obſidione Aegyptum petere. Quippe cum Aſiam ingenti celeritate percurriſſet, circa muros unius urbis haerebat, tot maximarum rerum opportunitate dimiſſa. Ceterum tam diſcedere irritum, quam morari pudebat; famam quoque, qua plura, quam armis, everterat, ratus leviorem fore, ſi Tyrum, quaſi teſtem ſe poſſe vinci, reliquiſſet. Igitur ne quid inexpertum omitteret, *plures naves admoveri* iubet, *delectoſque militum imponi*. Et forte bellua inuſitatae magnitudinis, ſuper ipſos fluctus dorſo eminens, ad molem, quam Macedones iecerant, ingens corpus applicuit; diverberatiſque fluctibus allevans ſemet, utrimque conſpecta eſt: deinde a capite molis rurſus alto ſe immerſit; ac modo ſuper undas eminens magna ſui parte, modo ſuperfuſis fluctibus condita, haud procul munimentis urbis emerſit. Utriſque laetus fuit belluae adſpectus: Macedones *iter iaciendo operi monſtraſſe eam* augurabantur; Tyrii, *Neptunum occupati maris vindicem arripuiſſe belluam*,

ac molem brevi profecto ruituram. Laetique omine eo ad epulas dilapsi oneravere se vino: quo graves, orto sole navigia conscendunt, redimita coronis floribusque: adeo victoriae non omen modo, sed etiam gratulationem, praeceperant. Forte rex *classem in diversam partem agi* iusserat, *triginta minoribus navigiis relictis in litore:* e quibus Tyrii duobus captis, cetera ingenti terruerant metu; donec suorum clamore audito Alexander classem litori, e quo fremitus acciderat, admovit. Prima a Macedonum navibus quinqueremis velocitate inter ceteras eminens occurrit: quam ut conspexere Tyrii, duae e diverso in latera eius invectae sunt; in quarum alteram quinqueremis eadem concitata, & ipsa rostro icta est, & illam invicem tenuit. Iamque ea, quae non cohaerebat, libero impetu evecta, in aliud quinqueremis latus invehebatur; cum opportunitate mira triremis e classe Alexandri in eam ipsam, quae quinqueremi imminebat, tanta vi impulsa est, ut Tyrius gubernator in mare excuteretur e puppi. Plures deinde Macedonum naves superveniunt, & rex quoque aderat; cum Tyrii inhibentes remis, aegre evellere navem, quae haerebat, portumque omnia simul navigia repetunt. Confestim rex insecutus, portum quidem intrare non potuit, cum procul e muris missilibus submoveretur; naves autem omnes fere aut demersit, aut cepit. Biduo deinde ad quietem dato militibus, iussisque *& classem & machinas pariter admovere, ut utrimque territis instaret;* ipse in

altiſſimam turrem aſcendit, ingenti animo, periculo maiore. Quippe regio inſigni & armis fulgentibus conſpicuus, unus praecipue telis petebatur. Et digna prorſus ſpectaculo edidit: multos e muris propugnantes haſta transfixit, quoſdam etiam cominus gladio clypeoque impulſos praecipitavit: quippe turris, ex qua dimicabat, muris hoſtium propemodum cohaerebat. Iamque crebris arietibus ſaxorum compage laxata, munimenta defecerant, & claſſis intraverat portum, & quidam Macedonum in turres hoſtium deſertas evaſerant: cum Tyrii, tot ſimul malis victi, alii ſupplices in templa confugiunt; alii foribus aedium obſeratis occupant liberum mortis arbitrium; nonnulli ruunt in hoſtem, haud inulti tamen perituri: magna pars ſumma tectorum obtinebat, ſaxa, & quidquid manibus fors dederat, ingerentes ſubeuntibus. Alexander, *exceptis qui in templa confugerant, omnes interfici, ignemque tectis iniici* iubet. His per praecones pronuntiatis, nemo tamen armatus opem a Diis petere ſuſtinuit: pueri virgineſque templa compleverant; viri in veſtibulo ſuarum quiſque aedium ſtabant, parata ſaevientibus turba. Multis tamen ſaluti fuere Sidonii, qui intra Macedonum praeſidia erant. Hi urbem quidem inter victores intraverant, ſed cognationis cum Tyriis memores, (quippe utramque urbem Agenorem condidiſſe credebant,) multos Tyriorum, etiam protegentes, ad ſua perduxere navigia: quibus occultati, Sidona devecti ſunt. Quindecim millia hoc

furto subducta saevitiae sunt. Quantumque sanguinis fusum sit, vel ex hoc existimari potest, quod intra munimenta urbis sex millia armatorum trucidata sunt. Triste deinde spectaculum victoribus ira praebuit regis. Duo millia, in quibus occidendi defecerat rabies, crucibus affixi per ingens litoris spatium pependerunt. Carthaginiensium legatis pepercit, addita denuntiatione *belli, quod praesentium rerum necessitas moraretur.* Tyrus septimo mense, quam oppugnari coepta erat, capta est; urbs & vetustate originis, & crebra fortunae varietate ad memoriam posteritatis insignis. Condita ab Agenore, diu mare, non vicinum modo, sed quodcunque classes eius adierunt, ditionis suae fecit. Et si famae libet credere, haec gens literas prima aut docuit, aut didicit. Coloniae certe eius paene orbe toto diffusae sunt: Carthago in Africa, in Boeotia Thebae, Gades ad Oceanum. Credo libero commeantes mari, saepiusque adeundo ceteris incognitas terras, elegisse sedes iuventuti, qua tunc abundabant: seu quia crebris motibus terrae, nam hoc quoque traditur, cultores eius fatigati, nova & externa domicilia armis sibimet quaerere cogebantur. Multis ergo casibus defuncta, & post excidium renata, nunc tamen longa pace cuncta refovente, sub tutela Romanae mansuetudinis acquiescit. Iisdem ferme diebus Darii literae adlatae sunt, tandem ut regi scriptae. Petebat, *uti filiam suam,* Statirae erat nomen, *nuptiis Alexander sibi adiungeret. Dotem fore omnem regionem in-* 5

ter Hellespontum & Halyn amnem sitam: inde Orientem spectantibus terris contentum se fore. Si forte dubitaret quod offerretur accipere: nunquam diu eodem vestigio stare fortunam, semperque homines, quantamcunque felicitatem habeant, invidiam tamen sentire maiorem. Vereri, ne se avium modo, quas naturalis levitas ageret ad sidera, inani ac puerili mentis affectu efferret. Nihil difficilius esse, quam in illa aetate tantam capere fortunam. Multas se adhuc reliquias habere, nec semper in angustiis posse deprehendi: transeundum esse Alexandro Euphratem, Tigrimque & Araxem, & Hydaspem, magna munimenta regni sui. Veniendum in campos, ubi paucitate suorum erubescendum sit. Mediam, Hyrcaniam, Bactra, & Indos Oceani accolas quando aditurum? vel Sogdianos & Arachosios, nomine tantum notos, ceterasque gentes ad Caucasum & Tanaim pertinentes? Senescendum fore tantum terrarum vel sine proelio obeunti. Se vero ad ipsum vocare desineret: namque illius exitio esse venturum. Alexander iis illis, qui literas attulerant, respondit, *Darium sibi aliena promittere: quod totum amiserit, velle partiri. Doti sibi dari Lydiam, Ioniam, Aeolidem, Hellesponti oram, victoriae suae praemia. Leges autem a victoribus dici; accipi a victis. In utro statu ambo essent, si solus ignoraret, quamprimum Marte decerneret. Se quoque, cum transisset mare, non Ciliciam, aut Lydiam, (quippe tanti belli exiguam hanc esse mercedem,) sed Persepolim caput regni eius, Bactra deinde, & Ecbatana, ultimique Orientis oram imperio suo destinasse. Quocunque ille fugere potuisset, ipsum*

ſequi poſſe: deſineret terrere fluminibus, quem ſciret maria tranſiſſe. Reges quidem invicem haec ſcriſperant. Sed Rhodii urbem ſuam portuſque dedebant Alexandro. Ille Ciliciam Socrati tradiderat; Philota *regioni circa Tyrum* iuſſo *praeſidere.* Syriam, quae *Coele* appellatur, Andromacho Parmenio tradiderat, bello quod ſupererat interfuturus. Rex, Hephaeſtione *Phoenicis oram claſſe praeterveh*i iuſſo, ad urbem Gazam cum omnibus copiis venit. Iiſdem fere diebus ſollemne erat ludicrum Iſthmiorum, quod conventu totius Graeciae celebratur. In eo concilio, ut ſunt Graecorum temporaria ingenia, decernunt, *ut duodecim legarentur ad regem, qui ob res pro ſalute Graeciae ac libèrtate geſtas, coronam auream donum victoriae ferrent.* Iidem paullo ante incertae famae captaverant auram, ut quocunque pendentes animos tuliſſet fortuna, ſequerentur. Ceterum non ipſe modo rex obibat urbes, imperii iugum adhuc recuſantes; ſed praetores quoque ipſius, egregii duces, pleraque invaſerant. Calas Paphlagoniam, Antigonus Lycaoniam: Balacrus Idarne praetore Darii ſuperato Miletum cepit: Amphoterus & Hegelochus centum ſexaginta navium claſſe inſulas inter Achaiam atque Aſiam in ditionem Alexandri redegerunt. Tenedo quoque recepta, Chium, incolis ultro vocantibus, ſtatuerant occupare: ſed Pharnabazus, Darii praetor, comprehenſis qui res ad Macedonas trahebant, rurſus Apollonidi & Athanagorae, ſuarum partium viris, urbem cum modico praeſidio militum tradit. Prae-

fecti Alexandri in obsidione urbis perseverabant; non tam suis viribus, quam ipsorum, qui obsidebantur, voluntate. Nec fefellit opinio. Namque inter Apollonidem & duces militum orta seditio, irrumpendi in urbem occasionem dedit. Cumque porta effracta cohors Macedonum intrasset; oppidani, olim consilio proditionis agitato, aggregant se Amphotero & Hegelocho; Persarumque praesidio caeso, Pharnabazus cum Apollonide & Athanagora vincti traduntur. Duodecim triremes cum suo milite ac remige; praeter eas triginta naves & piratici lembi, Graecorumque tria millia a Persis mercede conducta. His in supplementum copiarum suarum distributis, piratisque supplicio affectis, captivos remiges adiecere classi suae. Forte Aristonicus, Methymnaeorum tyrannus, cum piraticis navibus, ignarus omnium quae ad Chium acta erant, prima vigilia ad portus claustra successit; interrogatusque a custodibus *quis esset? Aristonicum ad Pharnabazum venire* respondit. Illi *Pharnabazum quidem iam quiescere, & non posse tum adiri; ceterum patere socio atque hospiti portum, & postero die Pharnabazi copiam fore,* affirmant. Nec dubitavit Aristonicus primus intrare: secuti sunt ducem piratici lembi: ac dum applicant navigia crepidini portus, obiicitur a vigilibus claustrum, & qui proximi excubabant, ab iisdem excitantur: nulloque ex his auso repugnare, omnibus catenae iniectae sunt. Amphotero deinde Hegelochoque traduntur. Hinc Macedones transiere Mitylenem, quam Chares Athe-

nienſis nuper occupatam, duorum millium Perſarum praeſidio tenebat: ſed cum obſidionem tolerare non poſſet; urbe tradita pactus, *ut incolumi abire liceret*, Imbrum petit. Deditis Macedones pepercerunt. Darius deſperata pace, quam 6
per literas legatoſque impetrari poſſe crediderat, ad reparandas vires, bellumque impigre renovandum intendit animum. *Duces* ergo *copiarum Babyloniam convenire; Beſſum quoque, Bactrianorum ducem, perquam maximo poſſet exercitu coacto, deſcendere ad ſe* iubet. Sunt autem Bactriani inter illas gentes promtiſſimi, horridis ingeniis, multumque a Perſarum luxu abhorrentibus; ſiti haud procul Scytharum bellicoſiſſima gente, & rapto vivere aſſueta: ſemperque in armis errant. Sed Beſſus ſuſpecta perfidia, haud ſane aequo animo in ſecundo ſe continens gradu, regem terrebat. Nam cum regnum affectaret, proditio, qua ſola id aſſequi poterat, timebatur. Ceterum Alexander, quam regionem Darius petiſſet, omni cura veſtigans, tamen explorare non poterat: more quodam Perſarum, arcana regum mira celantium fide. Non metus, non ſpes elicit vocem, qua prodantur occulta. Vetus diſciplina regum ſilentium vitae periculo ſanxerat. Lingua gravius caſtigatur, quam ullum probrum: nec magnam rem ſuſtineri poſſe credunt ab eo, cui tacere grave ſit; quod homini facillimum voluerit eſſe natura. Ob hanc cauſam Alexander omnium, quae apud hoſtem gererentur, ignarus, urbem Gazam obſidebat. Praeerat ei Betis, eximiae in regem ſuum

fidei; modicoque praesidio muros ingentis operis tuebatur. Alexander, aestimato locorum situ, *agi cuniculos* iussit, facili ac levi humo acceptante occultum opus; quippe multam arenam vicinum mare evomit, nec saxa cotesque, quae interpellent specus, obstabant. Igitur ab ea parte, quam oppidani conspicere non possent, opus orsus, ut a sensu eius averteret, *turres muris admoveri* iubet. Sed eadem humus admovendis inutilis turribus, desidente sabulo agilitatem rotarum morabatur, & tabulata turrium perfringebat; multique vulnerabantur impune, cum idem recipiendis, qui admovendis turribus labor eos fatigaret. Ergo receptui signo dato, *postero die muros corona circumdari* iussit. Ortoque sole, priusquam admoveret exercitum, opem Deûm exposcens, sacrum patrio more faciebat. Forte praetervolans corvus glebam, quam unguibus ferebat, subito amisit: quae cum regis capiti incidisset, resoluta defluxit; ipsa autem avis in proxima turre consedit. Illita erat turris bitumine ac sulphure: in qua alis haerentibus, frustra se allevare conatus, a circumstantibus capitur. Digna res visa, de qua vates consulerentur: & erat non intactus ea superstitione mentis. Ergo Aristander, cui maxima fides habebatur, *urbis quidem excidium augurio illo portendi, ceterum periculum esse* inquit, *ne rex vulnus acciperet*. Itaque monuit, *ne quid eo die inciperet*. Ille, quamquam unam urbem sibi, quo minus securus Aegyptum intraret, obstare aegre ferebat, tamen paruit vati, signum-

que receptui dedit. Hinc animus crevit obſeſſis: egreſſique porta recedentibus inferunt ſigna; cunctationem hoſtium fore ſuam occaſionem rati. Sed acrius, quam conſtantius proelium inierunt: quippe ut Macedonum ſigna circumagi videre, repente ſiſtunt gradum. Iamque ad regem proeliantium clamor pervenerat; cum denuntiati periculi haud ſane memor, loricam tamen, quam raro induebat, amicis orantibus ſumſit, & ad prima ſigna pervenit. Quo conſpecto Arabs quidam Darii miles, maius fortuna ſua facinus auſus, clypeo gladium tegens, quaſi transfuga genibus regis advolvitur. Ille *aſſurgere ſupplicem, recipique inter ſuos* iuſſit. At gladio barbarus ſtrenue in dextram translato, cervicem appetit regis: qui exigua corporis declinatione evitato ictu, in vanum manum barbari lapſam amputat gladio; denuntiato in illum diem periculo, ut arbitrabatur ipſe, defunctus. Sed, ut opinor, inevitabile eſt fatum. Quippe dum inter primores promtius dimicat, ſagitta ictus eſt: quam per loricam adactam, ſtantem in humero medicus eius Philippus evellit. Plurimus deinde ſanguis manare coepit; omnibus territis, quia numquam tam alte penetraſſe telum, lorica obſtante, cognoverant. Ipſe nec oris quidem colore mutato, *ſupprimi ſanguinem, & vulnus obligari* iuſſit. Diu ante ipſa ſigna vel diſſimulato, vel victo dolore perſtiterat; cum ſuppreſſus paullo ante ſanguis medicamento, manare latius coepit: & vulnus, quod recens adhuc dolorem non moverat, frigente ſanguine

intumuit. Linqui deinde animo, & submitti genu coepit: quem proximi exceptum in castra receperunt. Et Betis interfectum ratus urbem ovans victoria repetit. At Alexander, nondum percurato vulnere, aggerem, quo moenium altitudinem aequaret, exstruxit; & *pluribus cuniculis muros subrui* iussit. Oppidani ad pristinum fastigium moenium novum exstruxere munimentum: sed ne id quidem turres aggeri impositas aequare poterat. Itaque interiora quoque urbis infesta telis erant. Ultima pestis urbis fuit cuniculo subrutus murus, per cuius ruinas hostis intravit. Ducebat ipse rex antesignanos; & dum incautius subit, saxo crus eius affligitur. Innixus tamen telo, nondum prioris vulneris obducta cicatrice, inter primores dimicat; ira quoque accensus, quod duo in obsidione urbis eius acceperat vulnera. Betim, egregia edita pugna, multisque vulneribus confectum, deseruerant sui: nec tamen segnius proelium capessebat, lubricis armis suo pariter atque hostium sanguine. Sed cum undique * * * adducto, insolenti gaudio iuvenis elatus, alias virtutis etiam in hoste mirator, *non ut voluisti*, inquit, *morieris, Beti: sed quidquid tormentorum in captivum inveniri potest, passurum esse te cogita.* Ille non interrito modo, sed contumaci quoque vultu intuens regem, nullam ad minas eius reddidit vocem. Tum Alexander, *videtisne obstinatum ad tacendum?* inquit. *Num genu posuit? num supplicem vocem misit? Vincam tamen silentium, & si nihil aliud, certe gemitu interpolabo.* Ira deinde vertit

in rabiem; iam tum peregrinos ritus nova subeunte fortuna. Per talos enim spirantis lora traiecta sunt, religatumque ad currum traxere circa urbem equi: gloriante rege, *Achillem, a quo genus ipse deduceret, imitatum se esse poena in hostem capienda.* Cecidere Persarum Arabumque circa decem millia: nec Macedonibus incruenta victoria fuit. Obsidio certe non tam claritate urbis nobilitata est, quam geminato periculo regis. Qui Aegyptum adire festinans, Amyntam cum decem triremibus in Macedoniam ad inquisitionem novorum militum misit. Namque proeliis etiam secundis atterebantur copiae, devictarumque gentium militi minor quam domestico fides habebatur. Aegyptii, olim Persarum opibus infensi, quip- 7
pe avare & superbe imperitatum sibi esse credebant, ad spem adventus eius erexerant animos; utpote qui Amyntam quoque transfugam, & cum precario imperio venientem, laeti recepissent. Igitur ingens multitudo Pelusium, qua intraturus rex videbatur, convenerat. Atque ille septimo die, posteaquam a Gaza copias moverat, in regionem Aegypti, quam nunc *Castra Alexandri* vocant, pervenit. Deinde, pedestribus copiis *Pelusium petere* iussis, ipse cum expedita delectorum manu Nilo amne vectus est: nec sustinuere adventum eius Persae, defectione quoque perterriti. Iamque haud procul Memphi erat: in cuius praesidio Mazaces praetor Darii relictus, Orio amne superato, octingenta talenta Alexandro, omnemque regiam supellectilem tradidit. A Memphi eo-

dem flumine vectus, ad interiora Aegypti penetrat; compositisque rebus ita, ut nihil ex patrio Aegyptiorum more mutaret, adire Iovis Hammonis oraculum statuit. Iter expeditis quoque & paucis vix tolerabile ingrediendum erat: terra coeloque aquarum penuria est: steriles arenae iacent, quas ubi vapor solis accendit, fervido solo exurente vestigia, intolerabilis aestus existit. Luctandumque est, non tantum cum ardore & siccitate regionis, sed etiam cum tenacissimo sabulo, quod praealtum, & vestigio cedens, aegre moliuntur pedes. Haec Aegyptii vero maiora iactabant. Sed ingens cupido animum stimulabat adeundi Iovem, quem generis sui auctorem, haud contentus mortali fastigio, aut credebat esse, aut credi volebat. Ergo cum iis, quos ducere secum statuerat, secundo amne descendit ad Mareotim paludem. Eo legati Cyrenensium dona attulere, *pacem, & ut adiret urbes suas*, petentes. Ille, donis acceptis, amicitiaque coniuncta, destinata exsequi pergit. Ac primo quidem & sequenti die tolerabilis labor visus, nondum tam vastis nudisque solitudinibus aditis, iam tamen sterili & emoriente terra. Sed ut aperuere se campi alto obruti sabulo; haud secus quam profundum aequor ingressi, terram oculis requirebant. Nulla arbor, nullum culti soli occurrebat vestigium. Aqua etiam defecerat, quam utribus cameli devexerant: & in arido solo ac fervido sabulo nulla erat. Ad haec sol omnia incenderat, siccaque & adusta erant omnia; cum repente, sive illud

Deorum munus, ſive caſus fuit, obductae coelo nubes condidere ſolem; ingens aeſtu fatigatis, etiamſi aqua deficeret, auxilium. Enimvero, ut largum quoque imbrem excuſſerunt procellae, pro ſe quiſque excipere eum, quidam ob ſitim impotentes ſui, ore quoque hianti captare coeperunt. Quatriduum per vaſtas ſolitudines abſumtum eſt. Iamque haud procul oraculi ſede aberant, cum complures corvi agmini occurrunt, modico volatu prima ſigna antecedentes: & modo humi reſidebant, cum lentius agmen incederet; modo ſe pennis levabant, antecedentium iterque monſtrantium ritu. Tandem ad ſedem conſecratam Deo ventum eſt. Incredibile dictu, inter vaſtas ſolitudines ſita, undique ambientibus ramis, vix in denſam umbram cadente ſole, contecta eſt: multique fontes dulcibus aquis paſſim manantibus alunt ſilvas. Coeli quoque mira temperies, verno tempori maxime ſimilis, omnes anni partes pari ſalubritate percurrit. Accolae ſedis ſunt ab Oriente proximi Aethiopum: in Meridiem verſus Arabes ſpectant, *Troglodytis* cognomen eſt: quorum regio uſque ad rubrum mare excurrit. At qua vergit ad Occidentem, alii Aethiopes colunt, quos *Scenitas* vocant: a Septemtrione Naſamones ſunt, gens Syrtica, navigiorum ſpoliis quaeſtuoſa; quippe obſident litora, & aeſtu deſtituta navigia notis ſibi vadis occupant. Incolae nemoris, quos *Hammonios* vocant, diſperſis tuguriis habitant: medium nemus pro arce habent, triplici muro circumdatum.

Prima munitio tyrannorum veterem regiam clausit: in proxima coniuges eorum cum liberis & pellicibus habitant; hic quoque Dei oraculum est: ultima munimenta satellitum armigerorumque sedes erant. Est etiam aliud Hammonis nemus: in medio habet fontem, *aquam Solis* vocant: sub lucis ortum tepida manat; medio die, cum vehementissimus est calor, frigida eadem fluit; inclinato in vesperam calescit; media nocte fervida exaestuat; quoque propius nox vergit ad lucem, multum ex nocturno calore decrescit; donec sub ipsum diei ortum assueto tepore languescat. Id quod pro Deo colitur, non eandem effigiem habet, quam vulgo Diis artifices accommodaverunt: umbilico maxime similis est habitus, smaragdo & gemmis coagmentatus. Hunc, cum responsum petitur, navigio aurato gestant sacerdotes; multis argenteis pateris ab utroque navigii latere pendentibus. Sequuntur matronae virginesque, patrio more inconditum quoddam carmen canentes, quo *propitiari Iovem* credunt, *ut certum edat oraculum.* At tum quidem regem propius adeuntem maximus natu e sacerdotibus *filium* appellat; *hoc nomen illi parentem Iovem reddere* affirmans. Ille *se vero* ait, *& accipere, & agnoscere;* humanae sortis oblitus. Consuluit deinde, *an totius orbis imperium fatis sibi destinaret pater?* Vates, aeque in adulationem compositus, *terrarum omnium rectorem fore* ostendit. Post haec institit quaerere, *an omnes parentis sui interfectores poenas dedissent.* Sacerdos *pa-*

rentem eius negat *ullius scelere posse violari: Philippi autem omnes interfectores luisse supplicia:* adiecit, *invictum fore, donec excederet ad Deos.* Sacrificio deinde facto, dona & sacerdotibus, & Deo data sunt; permissumque amicis, *ut ipsi quoque consulerent Iovem.* Nihil amplius quaesiverunt, quam *an auctor esset sibi divinis honoribus colendi suum regem? Hoc quoque acceptum fore Iovi* vates respondit, *ut ipsi victorem regem divino honore colerent.* Vere & salubriter aestimanti fidem oraculi vana profecto responsa videri potuissent: sed fortuna, quos uni sibi credere coëgit, magna ex parte avidos gloriae magis, quam capaces facit. *Iovis* igitur *filium* se non solum appellari passus est, sed etiam iussit: rerumque gestarum famam, dum augere vult tali appellatione, corrumpit. Et Macedones, assueti quidem regio imperio, sed maiore libertatis umbra, quam ceterae gentes, immortalitatem affectantem contumacius, quam aut ipsis expediebat, aut regi, aversati sunt. Sed haec suo quaeque tempori reserventur. Nunc cetera exsequi pergam. Alexan- 8
der, ab Hammone rediens, ut a mari ad Mareotim paludem, haud procul insula Pharo sitam, venit, contemplatus loci naturam, primum in ipsa insula statuerat urbem novam condere. Inde, ut apparuit magnae sedis insulam haud capacem, elegit urbi locum, ubi nunc est Alexandria, appellationem trahens ex nomine auctoris. Complexus quidquid loci est inter paludem & mare, octoginta stadiorum muris am-

bitum destinat; &, qui aedificandae urbi praeessent, relictis, Memphim petit. Cupido, haud iniusta quidem, ceterum intempestiva, incesserat, non interiora modo Aegypti, sed etiam Aethiopiam invisere. Memnonis Tithonique celebrata regia cognoscendae vetustatis avidum trahebat paene extra terminos solis. Sed imminens bellum, cuius multo maior supererat moles, otiosae peregrinationi tempora exemerat. Itaque Aegypto praefecit Aeschylum Rhodium, & Peucesten Macedonem; quatuor millibus militum in praesidium regionis eius datis: *claustra Nili fluminis Polemonem tueri* iubet; triginta ad hoc triremes datae. Africae deinde, qua Aegypto iuncta est, praepositus Apollonius: vectigalibus eiusdem Africae, Aegyptique, Cleomenes. Ex finitimis urbibus commigrare Alexandriam iussis, novam urbem magna multitudine implevit. Fama est, *cum rex urbis futuris muris polentam, ut Macedonum mos est, destinasset; avium greges advolasse, & polenta esse pastas: cumque id omen pro tristi a plerisque esset acceptum; respondisse vates, magnam illam urbem advenarum frequentiam culturam, multisque eam terris alimenta praebituram.* Regem, cum secundo amne deflueret, assequi cupiens Hector, Parmenionis filius, eximio aetatis flore, in paucis Alexandro carus, parvum navigium conscendit, pluribus, quam capere posset, impositis. Itaque mersa navis omnes destituit: Hector, diu flumini obluctatus, cum madens vestis, & adstricti crepidis pedes natare prohiberent, in

ripam tamen semianimis evasit; & ut primum fatigatus spiritum laxavit, quem metus & periculum intenderant, nullo adiuvante (quippe in diversum evaserant alii) exanimatus est. Rex amissi eius desiderio vehementer afflictus est: repertumque corpus magnifico extulit funere. Oneravit hunc dolorem nuntius mortis Andromachi, quem praefecerat Syriae: vivum Samaritae cremaverant. Ad cuius interitum vindicandum, quanta maxima celeritate potuit, contendit: advenientique sunt traditi tanti sceleris auctores. Andromacho deinde Memnona substituit; affectis supplicio, qui praetorem interemerant. Tyrannos, inter eos Methymnaeorum Aristonicum & Chrysolaum, popularibus suis tradidit: quos illi e muris ob iniurias tortos necaverunt. Atheniensium deinde, Rhodiorumque & Chiorum legatos audit. Athenienses *victoriam* gratulabantur; &, *ut captivi Graecorum suis restituerentur*, orabant: Rhodii & Chii *de praesidio* querebantur. Omnes aequa desiderare visi, impetraverunt. Mitylenaeis quoque ob egregiam in partes suas fidem & pecuniam, quam in bellum impenderant, obsides reddidit, & magnam regionem finibus eorum adiecit. Cypriorum quoque regibus, qui & a Dario defecerant ad ipsum, & oppugnanti Tyrum miserant classem, pro merito honos habitus est. Amphoterus deinde, classis praefectus, ad liberandam Cretam missus, (namque & Persarum & piratarum armis pleraque eius insulae obsidebantur,) *ante omnia mare a piraticis*

classibus vindicare iussus: quippe obnoxium praedonibus erat, in bellum utroque rege converso. His compositis, Herculi Tyrio ex auro crateram, cum triginta pateris dicavit: imminensque Da-
9 rio, *iter ad Euphratem pronuntiari* iussit. At Darius, cum ab Aegypto divertisse in Africam hostem comperisset, dubitaverat, utrumne circa Mesopotamiam subsisteret, an interiora regni sui peteret: haud dubie potentior auctor praesens futurus ultimis gentibus impigre bellum capessendi, quas aegre per praefectos suos moliebatur. Sed ut idoneis auctoribus fama vulgavit, *Alexandrum cum omnibus copiis, quamcunque ipse adisset regionem, petiturum:* haud ignarus, quam cum strenuo res esset, *omnia longinquarum gentium auxilia Babyloniam contrahi* iussit. Bactriani, Scythaeque, & Indi convenerant: nam & ceterarum gentium copiae partibus simul adfuerunt. Ceterum, cum dimidio ferme maior esset exercitus, quam in Cilicia fuerat, multis arma deerant: quae summa cura comparabantur. Equitibus equisque tegumenta erant ex ferreis laminis serie inter se connexis: quîs antea praeter iacula nihil dederat, scuta gladiique adiiciebantur: equorumque domandi greges peditibus distributi sunt, ut maior pristino esset equitatus: ingensque, ut crediderat, terror hostium, ducentae falcatae quadrigae, unicum illarum gentium auxilium, secutae sunt. Ex summo temone hastae praefixae ferro eminebant: utrimque a iugo ternos direxerant gladios: & inter radios rota-

rum plura ſpicula eminebant in adverſum: aliae deinde falces ſummis rotarum orbibus haerebant; & aliae in terram dimiſſae, quidquid obvium concitatis equis fuiſſet, amputaturae. Hoc modo inſtructo exercitu ac perarmato, Babylone copias movit. A parte dextra erat Tigris, nobilis fluvius; laevam tegebat Euphrates: agmen Meſopotamiae campos impleverat. Tigri deinde ſuperato, cum audiſſet, *haud procul abeſſe hoſtem;* Satropatem equitum praefectum cum mille delectis praemiſit. Mazaeo praetori ſex millia data, quibus tranſitu amnis arceret: eidem mandatum, *ut regionem, quam Alexander eſſet aditurus, popularetur atque ureret;* quippe credebat, inopia debellari poſſe nihil habentem, niſi quod rapiendo occupaſſet: ipſi autem commeatus alii terra, alii Tigri amne ſubvehebantur. Iam pervenerat ad Arbela vicum, nobilem ſua clade facturus. Hic commeatuum ſarcinarumque maiore parte depoſita, Lycum amnem ponte iunxit, & per dies quinque, ſicut ante Euphratem, traiecit exercitum. Inde octoginta fere ſtadia progreſſus, ad alterum amnem, *Bumado* nomen eſt, caſtra poſuit. Opportuna explicandis copiis regio erat, equitabilis & vaſta planities. Ne ſtirpes quidem & brevia virgulta operiunt ſolum: liberque proſpectus oculorum etiam quae procul receſſere, permittitur. Itaque ſi qua campi eminebant, iuſſit *aequari, totumque faſtigium extendi.* Alexandro, qui numerum copiarum eius, quantum procul coniectari poterant, aeſtimabant, vix fecerunt fi-

dem, tot millibus caeſis, maiores copias eſſe reparatas. Ceterum omnis periculi, & maxime multitudinis contemtor, undecimis caſtris pervenit ad Euphratem: quo pontibus iuncto *equites primos ire, phalangem ſequi* iubet; Mazaeo, qui ad inhibendum tranſitum eius, cum ſex millibus equitum occurrerat, non auſo periculum ſui facere. Paucis deinde, non ad quietem, ſed ad reparandos animos, diebus datis militi, ſtrenue hoſtem inſequi coepit: metuens, ne interiora regni ſui peteret, ſequenduſque eſſet per loca omni ſolitudine atque inopia vaſta. Igitur quarto die praeter Arbela penetrat ad Tigrim. Tota regio ultra amnem recenti fumabat incendio: quippe Mazaeus, quaecunque adierat, haud ſecus quam hoſtis urebat. Ac primo caligine, quam fumus effuderat, obſcurante lucem, inſidiarum metu ſubſtitit: deinde ut ſpeculatores praemiſſi *tuta omnia* nuntiaverunt, paucos equitum ad tentandum vadum fluminis praemiſit: cuius altitudo primo ſumma equorum pectora, mox, ut in medium alveum ventum eſt, cervices quoque aequabat. Nec ſane alius ad Orientis plagam tam violentus invehitur; multorum torrentium non aquas ſolum, ſed etiam ſaxa ſecum trahens. Itaque a celeritate, qua defluit, *Tigri* nomen eſt inditum; quia Perſica lingua *Tigrim* ſagittam appellant. Igitur pedes, velut diviſus in cornua, circumdato equitatu, levatis ſuper capita armis, haud aegre ad ipſum alveum penetrat. Primus inter pedites rex egreſſus in ripam, vadum militibus manu, quan-

do vox exaudiri non poterat, oſtendit. Sed gradum firmare vix poterant, cum modo ſaxa lubrica veſtigium fallerent, modo rapidior unda ſubduceret. Praecipuus erat labor eorum, qui humeris onera portabant: quippe cum ſemetipſos regere non poſſent, in rapidos gurgites incommodo onere auferebantur: & dum ſua quiſque ſpolia conſequi ſtudet, maior inter ipſos, quam cum amne, orta luctatio eſt: cumulique ſarcinarum paſſim fluitantes pleroſque perculerant. Rex monere, *ut ſatis haberent, arma retinere; cetera ſe redditurum.* Sed neque conſilium, neque imperium accipi poterat: obſtrepebat hinc metus; praeter hunc invicem natantium mutuus clamor. Tandem qua leniore tractu amnis aperit vadum, emerſere: nec quidquam praeter paucas ſarcinas deſideratum eſt. Deleri potuit exercitus, ſi quis auſus eſſet vincere: ſed perpetua fortuna regis avertit inde hoſtem. Sic Granicum tot millibus equitum peditumque in ulteriore ſtantibus ripa ſuperavit: ſic anguſtis in Ciliciae callibus tantam multitudinem hoſtium. Audaciae quoque, qua maxime viguit, ratio minui poteſt; quia nunquam in diſcrimen venit, an temere feciſſet. Mazaeus, qui, ſi tranſeuntibus flumen ſuperveniſſet, haud dubie oppreſſurus fuit incompoſitos, in ripa demum, & iam perarmatos, adequitare coepit. Mille admodum equites praemiſerat. Quorum paucitate Alexander explorata, deinde contemta, praefectum Paeonum equitum Ariſtona *laxatis habenis invehi* iuſſit. Inſignis

eo die pugna equitum, & praecipue Ariſtonis fuit: praefectum equitatus Perſarum Satropatem, directa in gutture haſta transfixit; fugientemque per medios hoſtes conſecutus, ex equo praecipitavit, & obluctanti caput gladio demſit: quod relatum magna cum laude ante regis pedes poſuit. Biduo ibi rex ſtativa habuit: in proximum deinde iter pronuntiari iuſſit. Sed prima fere vigilia luna deficiens, primum nitorem ſideris ſui condidit; deinde ſanguinis colore ſuffuſo lumen omne foedavit: ſollicitiſque ſub ipſum tanti diſcriminis caſum ingens religio, & ex ea formido quaedam incuſſa eſt. *Diis invitis in ultimas terras trahi ſe* querebantur. *Iam nec flumina poſſe adiri; nec ſidera priſtinum praeſtare fulgorem: vaſtas terras, deſerta omnia occurrere: in unius hominis iactationem tot millium ſanguinem impendi. Faſtidio eſſe patriam; abdicari Philippum patrem; coelum vanis cogitationibus peti.* Iam pro ſeditione res erat; cum ad omnia interritus, *duces principeſque militum frequentes adeſſe praetorio, Aegyptioſque vates,* quos coeli ac ſiderum peritiſſimos eſſe credebat, *quid ſentirent, expromere* iubet. At illi, qui ſatis ſcirent, temporum orbes implere deſtinatas vices, lunamque deficere, cum aut terram ſubiret, aut ſole premeretur; rationem quidem ipſis perceptam non edocent vulgus: ceterum affirmant, *ſolem Graecorum, lunam eſſe Perſarum; quoties illa deficiat, ruinam ſtragemque illis gentibus portendi:* veteraque exempla percenſent *Perſidis regum, quos adverſis Diis pugnaſſe, lunae oſten-*

diſſet defectio. Nulla res efficacius multitudinem regit, quam ſuperſtitio: alioqui impotens, ſaeva, mutabilis; ubi vana religione capta eſt, melius vatibus, quam ducibus ſuis, paret. Igitur edita in vulgus Aegyptiorum reſponſa rurſus ad ſpem & fiduciam erexere torpentes. Rex, impetu animorum utendum ratus, ſecunda vigilia caſtra movit: dextra Tigrim habebat; a laeva montes, quos *Gordaeos* vocant. Hoc ingreſſo iter ſpeculatores, qui praemiſſi erant, ſub lucis ortum, *Darium adventare* nuntiaverunt. Inſtructo igitur milite, & compoſito agmine antecedebat. Sed Perſarum exploratores erant mille ferme, qui ſpeciem agminis magni fecerant: quippe ubi explorari vera non poſſunt, falſa per metum augurantur. His cognitis, rex cum paucis ſuorum aſſecutus agmen refugientium ad ſuos, alios cecidit, alios cepit: equiteſque praemiſit ſimul ſpeculatum, ſimul ut ignem, quo barbari cremaverant vicos, exſtinguerent. Quippe fugientes raptim tectis acerviſque frumenti iniecerant flammas: quae cum in ſummo haeſiſſent, ad inferiora nondum penetraverant. Exſtincto igitur igne, plurimum frumenti repertum eſt: copia aliarum quoque rerum abundare coeperunt. Ea res ipſa militi ad perſequendum hoſtem animum incendit: quippe urente & populante eo terram, feſtinandum erat, ne incendio cuncta praeriperet. In rationem ergo neceſſitas verſa; quippe Mazaeus, qui antea per otium vicos incenderat, iam fugere contentus, pleraque inviolata

hosti reliquit. Alexander *haud longius centum quinquaginta stadiis Darium abesse* compererat. Itaque ad satietatem quoque copia commeatuum instructus, quatriduo in eodem loco substitit. Interceptae deinde Darii literae sunt, quibus Graeci milites sollicitabantur, *ut regem interficerent, aut proderent:* dubitavitque, *an eas pro concione recitaret.* satis confisus Graecorum quoque erga se benevolentiae ac fidei. Sed Parmenio deterruit; *non esse talibus promissis imbuendas aures militum: patere vel unius insidiis regem: nihil nefas esse avaritiae.* Secutus consilii auctorem, castra movit. Iter facienti spado unus ex captivis, qui Darii uxorem comitabantur, *deficere eam* nuntiat, *& vix spiritum ducere.* Itineris continui labore, animique aegritudine fatigata, inter socrus & virginum filiarum manus collapsa erat; deinde & exstincta. Id ipsum nuntians alius supervenit. Et rex haud secus, quam si parentis suae mors nuntiata esset, crebros edidit gemitus: lacrimisque obortis, quales Darius profudisset, in tabernaculum, in quo mater erat Darii, defuncto assidens corpori, venit. Hic vero renovatus est moeror, ut prostratam humi vidit. Recenti malo priorum quoque admonita, receperat in gremium adultas virgines, magna quidem mutui doloris solatia; sed quibus ipsa deberet esse solatio. In conspectu erat nepos parvulus, ob id ipsum miserabilis, quod nondum sentiebat calamitatem, maxima ex parte ad ipsum redundantem. Crederes, Alexandrum inter suas ne-

ceſſitudines flere, & ſolatia non adhibere, ſed quaerere. Cibo certe abſtinuit: omnemque honorem funeri, patrio Perſarum more, ſervavit: dignus hercule, qui nunc quoque tantum manſuetudinis & continentiae ferat fructum. Semel omnino eam viderat, quo die capta eſt; nec ut ipſam, ſed ut Darii matrem videret: eximiamque pulchritudinem formae eius non libidinis habuerat incitamentum, ſed gloriae. E ſpadonibus, qui circa reginam erant, Tyriotes, inter trepidationem lugentium elapſus per eam portam, quae, quia ab hoſte averſa erat, levius cuſtodiebatur, ad Darii caſtra pervenit: exceptuſque a vigilibus, in tabernaculum regis perducitur, gemens & veſte lacerata. Quem ut conſpexit Darius, multiplici doloris exſpectatione commotus, & quid potiſſimum timeret, incertus, *Vultus tuus*, inquit, *neſcio quod ingens malum praefert: ſed cave miſeri hominis auribus parcas. Didici enim eſſe infelix: & ſaepe calamitatis ſolatium eſt noſſe ſortem ſuam. Num, quod maxime ſuſpicor, & loqui timeo, ludibria meorum nuntiaturus es; mihi, & ut credo, ipſis quoque, omni graviora ſupplicio?* Ad hac Tyriotes, *iſtud quidem procul abeſt*, inquit: *quantuſcunque enim reginis honor ab iis qui parent haberi poteſt, tuis a victore ſervatus eſt: ſed uxor tua paullo ante exceſſit e vita.* Tum vero non gemitus modo, ſed etiam eiulatus, totis caſtris exaudiebantur: nec dubitavit Darius, quin interfecta eſſet, quia nequiſſet contumeliam pati. Exclamatque amens dolore: *quod ego*

tantum nefas commisi, Alexander? quem tuorum propinquorum necavi, ut hanc vicem saevitiae meae reddas? Odisti me, non quidem provocatus: sed finge, iustum intulisse te bellum; cum feminis ergo agere debueras? Tyriotes affirmare *per Deos patrios, nihil in eam gravius esse consultum: ingemuisse etiam Alexandrum morti, & non parcius flevisse, quam ipse lacrimaretur.* Ob haec ipsa amantis animus in sollicitudinem suspicionemque revolutus est; desiderium captivae profecto a consuetudine stupri ortum esse coniectans. Submotis igitur arbitris, uno dumtaxat Tyriote retento, iam non flens, sed suspirans, *videsne in te, Tyriote, locum mendacio non esse? tormenta iam hic erunt; sed ne exspectaveris per Deos, si quid tui tibi regis reverentiae est: num, quod & scire expeto, & quaerere pudet, ausus est & dominus, & iuvenis?* Ille *quaestioni corpus* offerre, *Deos testes* invocare, *caste sancteque habitam esse reginam.* Tandem ut fides facta est, vera esse quae affirmaret spado; capite velato diu flevit: manantibusque adhuc lacrimis, veste ab ore reiecta, ad coelum manus tendens, *Dii patrii,* inquit, *primum mihi stabilite regnum: deinde, si de me iam transactum est, precor, ne quis Asiae rex sit, quam iste tam iustus hostis, tam mi-*
11 *sericors victor.* Itaque quamquam pace frustra bis petita, omnia in bellum consilia converterat; victus tamen continentia hostis, ad novas pacis conditiones ferendas decem legatos cognatorum principes misit: quos Alexander consilio advocato, introduci iussit. E quibus maximus natu,

Darium, inquit, *ut pacem a te iam hoc tertio peteret, nulla vis ſubegit: ſed iuſtitia & continentia tua expreſſit. Matrem, coniugem, liberoſque eius, niſi quod ſine illo ſunt, captos eſſe non ſenſit: pudicitiae earum, quae ſuperſunt, curam haud ſecus quam parens agens*, reginas *appellas: ſpeciem priſtinae fortunae retinere pateris. Vultum tuum video, qualis Darii fuit, cum dimitteremur ab eo: & ille tamen uxorem, tu hoſtem luges. Iam in acie ſtares, niſi cura te ſepulturae eius moraretur. Et quid mirum eſt, ſi tam ab amico animo pacem petit? quid opus eſt armis, inter quos odia ſublata ſunt? Antea imperio tuo deſtinabat Halyn amnem, qui Lydiam terminat. Nunc, quidquid inter Helleſpontum & Euphraten eſt, in dotem filiae offert, quam tibi tradit: Ochum filium, quem habes, pacis & fidei obſidem retine: matrem & duas virgines filias redde; pro tribus corporibus triginta millia talentum auri precatur accipias. Niſi moderationem animi tui notam haberem, non dicerem hoc eſſe tempus, quo pacem non dare ſolum, ſed etiam occupare deberes. Reſpice, quantum poſt te reliqueris: intuere, quantum petas! Periculoſum eſt praegrave imperium: difficile eſt continere, quod capere non poſſis. Videſne, ut navigia, quae modum excedunt, regi nequeant? Neſcio, an Darius ideo tam multa amiſerit, quia nimiae opes magnae iacturae locum faciunt. Facilius eſt, quaedam vincere, quam tueri: quam hercule expeditius manus noſtrae rapiunt, quam continent. Ipſa mors uxoris Darii te admonere poteſt, minus iam miſericordiae tuae licere, quam licuit.* Alexander,

legatis *excedere tabernaculo* iussis, *quid placeret*, ad consilium refert. Diu nemo quid sentiret ausus est dicere, incerta regis voluntate. Tandem Parmenio, *ante suasissem*, ait, *ut captivos apud Damascum redimentibus redderes; ingentem pecuniam potuisse redigi ex iis, qui multi vincti virorum fortium occupaverant manus. Et nunc magnopere censerem, ut unam anum, & duas puellas, itinerum agminumque impedimenta, triginta millibus talentis auri permutes. Opimum regnum occupari posse conditione, non bello; nec quemquam alium inter Istrum & Euphraten possedisse terras ingenti spatio intervalloque discretas. Macedoniam quoque respiceret potius, quam Bactra & Indos intueretur.* Ingrata oratio regi fuit. Itaque ut finem dicendi fecit; *& ego*, inquit, *pecuniam quam gloriam mallem, si Parmenio essem.* [*Nunc Alexander, de paupertate securus sum: & me non mercatorem memini esse, sed regem.*] *Nihil quidem habeo venale; sed fortunam meam utique non vendo. Captivos si placet reddi; honestius dono dabimus, quam pretio remittemus.* Introductis deinde legatis ad hunc modum respondit: *Nuntiate Dario,* [*gratiarum actionem apud hostem supervacaneam esse: &*] *me, quae fecerim clementer & liberaliter, non amicitiae eius tribuisse, sed naturae meae:* [*nec adversus calamitates, sed adversus hostium vires contendere.*] *Bellum cum captivis & feminis gerere non soleo: armatus sit oportet, quem oderim. Quod si saltem pacem bona fide peteret; deliberarem forsitan, an darem. Verum enimvero, cum modo milites meos literis ad proditionem, modo ami-*

eos ad perniciem meam pecunia ſollicitet; ad internecionem mihi perſequendus eſt, non ut iuſtus hoſtis, ſed ut percuſſor veneficus. Conditiones vero pacis, quas fertis, ſi accepero, victorem eum faciunt. Quae poſt Euphraten ſunt, liberaliter donat: ubi igitur me affamini? nempe ultra Euphraten ſum. Summum ergo dotis, quam promittit, terminum, caſtra mea tranſeunt. Hinc me depellite, ut ſciam veſtrum eſſe, quod ceditis. Eadem liberalitate dat mihi filiam ſuam: nempe quam ſcio alicui ſervorum ſuorum nupturam. Multum vero mihi praeſtat, ſi me Mazaeo generum praeponit! Ite, nuntiate regi veſtro: & quae amiſit, & quae adhuc habet, praemia eſſe belli: hoc regente utriuſque terminos regni, id quemque habiturum, quod proximae lucis aſſignatura fortuna eſt. [*Et me in Aſiam non veniſſe, ut ab aliis acciperem: ſed ut aliis darem. Si ſecundus, & non par mihi vellet haberi; facerem forſitan, quae petit. Ceterum, nec mundus duobus ſolibus poteſt regi; nec duo ſumma regna ſalvo ſtatu terrarum poteſt habere. Proinde aut deditionem hodie, aut in craſtinum bellum paret: nec aliam ſibi, quam expertus eſt, polliceatur fortunam.*] Legati reſpondent: *cum bellum in animo ſit, facere eum ſimpliciter, quod ſpe pacis non fruſtraretur. Ipſos petere, quamprimum dimittantur ad regem: eum quoque bellum parare debere.* Dimiſſi nuntiant, *adeſſe certamen.* Ille quidem confeſtim 12
Mazaeum cum tribus millibus equitum, ad itinera, quae hoſtis petiturus erat, occupanda praemiſit. Alexander, corpori uxoris eius iuſtis perſolutis, omnique graviore comitatu intra eadem

munimenta cum modico praesidio relicto, ad hostem contendit. In duo cornua diviserat peditem, in utrumque latus equite circumdato: impedimenta sequebantur agmen. Praemissum deinde concitis equitibus Menidam iubet *explorare, ubi Darius esset*. At ille, cum Mazaeus haud procul consedisset, non ausus ultra procedere, nihil aliud, quam *fremitum hominum, hinnitumque equorum exaudisse* nuntiat. Mazaeus quoque, conspectis procul exploratoribus, in castra se recipit, adventus hostium nuntius. Igitur Darius, qui in patentibus campis decernere optabat, *armari militem* iubet, aciemque disponit. In laevo cornu Bactriani ibant equites, mille admodum; Dahae totidem: & Arachosii Susiique quatuor millia explebant. Hos quinquaginta falcati currus sequebantur. Proximus quadrigis erat Bessus, cum octo millibus equitum item Bactrianis. Massagetae duobus millibus agmen eius claudebant. Pedites his plurium gentium non mixtas, sed suae quisque nationis iunxerant copias. Persas deinde cum Mardis Sogdianisque Ariobarzanes & Orobates ducebant. Illis partibus copiarum, summae Orsines praeerat, a septem Persis oriundus, ad Cyrum quoque nobilissimum regem originem sui referens. Hos aliae gentes, ne sociis quidem satis notae, sequebantur. Post quas quinquaginta quadrigas Phradates magno Caspianorum agmine antecedebat. Indi, ceterique rubri maris accolae, nomina verius quam auxilia, post currus erant. Claudebatur hoc agmen aliis

falcatis curribus quinquaginta: quîs peregrinum militem adiunxerat. Hunc Armenii, quos minores vocant; Armenios Babylonii; utrosque Belitae, & qui montes Cossaeorum incolebant, sequebantur. Post hos ibant Gortuae, gentes quidem Euboicae, Medos quondam secuti; sed iam degeneres, & patrii moris ignari. Applicuerat his Phrygas & Cataonas. Parthorum deinde gens, incolentium terras, quas nunc Parthi Scythia profecti tenent, claudebant agmen. Haec sinistri cornu acies fuit. Dextrum tenebat natio maioris Armeniae, Cadusiique, Cappadoces, & Syri, & Medi. His quoque falcati currus erant quinquaginta. Summa totius exercitus, equites quadraginta quinque millia: pedestris acies ducenta millia expleverat. Hoc modo instructi decem stadia procedunt: iussique *subsistere*, armati hostem exspectabant. Alexandri exercitum pavor, cuius causa non suberat, invasit: quippe lymphati trepidare coeperunt, omnium pectora occulto metu percurrente. Coeli fulgor tempore aestivo ardenti similis internitens, ignis praebuit speciem; flammasque ex Darii castris splendere, velut illati temere praesidiis, credebant. Quod si perculsis Mazaeus, qui praesidebat itineri, supervenisset; ingens clades accipi potuit. Ille segnis in eo quem occupaverat tumulo sedet, contentus non lacessi. Alexander, cognito pavore exercitus, *signum ut consisterent dari, ipsos arma deponere ac levare corpora,* iubet; admonens, *nullam subiti causam esse timoris; hostem procul stare.*

Tandem compotes sui pariter arma & animos recepere: nec quidquam ex praesentibus tutius visum est, quam eodem loco castra munire. Postero die Mazaeus, qui cum delectis equitum in edito colle, ex quo Macedonum prospiciebantur castra, consederat; sive metu, sive quia *speculari modo* iussus erat, ad Darium rediit. Macedones eum ipsum collem, quem deseruerat, occupaverunt: nam & tutior planitie erat; & inde acies hostium, quae in campo explicabatur, conspici poterat. Sed caligo, quam circa humidi effuderant montes, universam quidem rei faciem non abstulit; ceterum agminum discrimina atque ordinem prohibuit perspici. Multitudo inundaverat campos: fremitusque tot millium etiam procul stantium aures impleverat. Fluctuari animo rex, & modo suum, modo Parmenionis consilium sera aestimatione perpendere; quippe eo ventum erat, unde recipi exercitus, nisi victor, sine clade non posset. [Movebat etiam eum multitudo hostium, respectu paucitatis suae gentis: sed interdum reputabat, quantas res cum hac gente gessisset, quantosque populos fudisset. Itaque, cum spes metum vinceret, periculosius bellum differre ratus, ne desperatio suis cresceret;] dissimulato eo, *mercenarium equitem ex Paeonia praecedere* iubet. Ipse phalangem, sicut antea dictum est, in duo cornua extenderat: utrumque cornu equites tegebant. Iamque nitidior lux, discussa caligine, aciem hostium ostenderat; & Macedones, sive

alacritate, ſive taedio exſpectationis, ingentem,
pugnantium more, edidere clamorem. Redditus
& a Perſis, nemora valleſque circumiectas terri-
bili ſono impleverat. Nec iam contineri Mace-
dones poterant, quin curſu quoque ad hoſtem
contenderent. Melius adhuc ratus in eodem tu-
mulo caſtra munire, *vallum iaci* iuſſit: ſtrenue-
que opere perfecto, in tabernaculum, ex quo
tota acies hoſtium conſpiciebatur, ſeceſſit. Tum 13
vero univerſa futuri diſcriminis facies in oculis
erat: armis inſignibus equi virique ſplendebant:
&, omnia intentiore cura praeparari apud ho-
ſtem, ſollicitudo praetorum agmina ſua intere-
quitantium oſtendebat: ac pleraque inania, ſic-
ut fremitus hominum, equorum hinnitus, ar-
morum internitentium fulgor, ſollicitam exſpe-
ctatione mentem turbaverant. Igitur ſive dubius
animi, ſive ut ſuos experiretur, conſilium adhi-
bet: *quid optimum factu eſſet*, exquirens. Parme-
nio, peritiſſimus inter duces artium belli, *furto,
non proelio opus eſſe* cenſebat: *intempeſta nocte op-
primi poſſe hoſtes; diſcordes moribus, linguis, ad-
haec ſomno & improviſo periculo territos, quando in
nocturna trepidatione coituros? At interdiu primum
terribiles occurſuras facies Scytharum Bactrianorum-
que: hirta illis ora, & intonſas comas eſſe; prae-
terea eximiam vaſtorum magnitudinem corporum.
Vanis & inanibus militem magis quam iuſtis formi-
dinis cauſis moveri. Deinde tantam multitudinem cir-
cumfundi paucioribus poſſe. Non in Ciliciae angu-
ſtiis, & inviis callibus, ſed in aperta & lata plani-*

tie dimicandum fore. Omnes fere Parmenioni assentiebant: Polypercon *haud dubie in eo consilio positam victoriam* arbitrabatur. Quem intuens rex; namque Parmenionem nuper acrius quam vellet increpitum, rursus castigare non sustinebat: *latrunculorum,* inquit, *& furum ista sollertia est, quam praecipitis mihi; quippe illorum votum unicum est fallere. Meae vero gloriae semper aut absentiam Darii, aut angustias locorum, aut furtum noctis obstare non patiar: palam luce aggredi certum est: malo me fortunae poeniteat, quam victoriae pudeat. Ad haec illud quoque accedit, vigilias agere barbaros, & in armis stare, ut ne decipi quidem possint, compertum habeo. Itaque ad proelium vos parate.* Sic incitatos ad corpora curanda dimisit. Darius illud, quod Parmenio suaserat, hostem facturum esse coniectans, *frenatos equos stare, magnamque exercitus partem in armis esse, ac vigilias intentiore cura servari* iusserat: ergo ignibus tota eius castra fulgebant. Ipse cum ducibus propinquisque agmina in armis stantium circumibat, *Solem Mithren, sacrumque & aeternum* invocans *ignem, ut illis dignam vetere gloria, maiorumque monumentis fortitudinem inspirarent. Et profecto, si qua divinae opis auguria humana mente concipi possent, Deos stare secum. Illos nuper Macedonum animis subitam incussisse formidinem: adhuc lymphatos ferri agique, arma iacientes: expetere praesides Persarum imperii Deos debitas e vecordibus poenas. Nec ipsum ducem saniorem esse; quippe ritu ferarum praedam modo, quam expeteret, intuentem, in per-*

niciem, quae ante praedam posita esset, incurrere. Similis apud Macedones quoque sollicitudo erat: noctemque, velut in eam certamine edicto, metu egerunt. Alexander, non alias magis territus, *ad vota & preces Aristandrum vocari* iubet. Ille in candida veste, verbenas manu praeferens, capite velato praeibat preces regi, Iovem, Minervam Victoriamque propitianti. Tunc quidem sacrificio rite perpetrato, reliquum noctis adquieturus in tabernaculum rediit. Sed nec somnum capere, nec quietem pati poterat. Modo e iugo montis aciem in dextrum Persarum cornu demittere agitabat; modo recta fronte concurrere hosti; interdum haesitare, an potius in laevum torqueret agmen? Tandem gravatum animi anxietate corpus altior somnus oppressit. Iamque luce orta duces ad accipienda imperia convenerant, insolito circa praetorium silentio attoniti: quippe alias arcessere ipsos, & interdum morantes castigare assueverat: tunc ne ultimo quidem rerum discrimine excitatum esse mirabantur; & non somno quiescere, sed pavore marcere credebant. Non tamen quisquam e custodibus corporis intrare tabernaculum audebat: & iam tempus instabat; nec miles iniussu ducis, aut arma capere poterat, aut in ordines ire. Diu Parmenio cunctatus, *cibum ut caperent,* ipse pronuntiat. Iamque exire necesse erat: tunc demum intrat tabernaculum: saepiusque nomine compellatum, cum voce non posset, tactu excitavit. *Multa lux,* inquit, *est: instructam aciem hostis ad-*

movit: tuus miles adhuc inermis exſpectat imperium. Ubi eſt vigor ille animi tui? nempe excitare vigiles ſoles. Ad haec Alexander: *credisne, me prius ſomnum capere potuiſſe, quam exonerarem animum ſollicitudine, quae quietem morabatur? ſignumque pugnae tuba dari* iuſſit. Et cum in eadem admiratione Parmenio perſeveraret, [*quod ſecurus ſomnum cepiſſet;*] *minime,* inquit, *mirum eſt: ego enim, cum Darius terras ureret, vicos excideret, alimenta corrumperet, potens mei non eram: nunc vero quid metuam, cum acie decernere paret? Hercule votum meum implevit. Sed huius quoque conſilii ratio poſtea reddetur: vos ite ad copias, quibus quiſque praeeſt. Ego iam adero, & quid fieri velim, exponam.* Raro admodum admonitu amicorum, cum metus diſcriminis aderat, uti ſolebat. Tunc quoque munimento corporis ſumto proceſſit ad milites. Haud alias tam alacrem viderant regem: & vultu eius interrito, certam ſpem victoriae augurabantur. Atque ille *prorupto vallo exire copias* iubet, aciemque diſponit. In dextro cornu locati ſunt equites, quos *agema* appellant. Praeerat his Clitus: cui iunxit Philotae turmas, ceteroſque praefectos equitum lateri eius applicuit. Ultima Meleagri ala ſtabat: quam phalanx ſequebatur. Poſt phalangem Argyraſpides erant: his Nicanor, Parmenionis filius, praeerat. In ſubſidiis cum manu ſua Coenos: poſt eum Oreſtes Lynceſteſque. Poſt illos Polypercon, dux peregrini militis. Huius agminis Amyntas princeps erat. Philagus Balacros regebat, in ſocietatem nu-

per adſcitos. Haec dextri cornu facies erat. In laevo Craterus Peloponnenſium equites habebat Achaeorumque; & Locrenſium, & Maleôn turmis ſibi adiunctis. Hos Theſſali equites claudebant, Philippo duce. Peditum acies equitatu tegebatur. Frons laevi cornu haec erat. Sed ne circumiri poſſet à multitudine, ultimum agmen valida manu cinxerat. Cornua quoque ſubſidiis firmavit, non recta fronte, ſed a latere poſitis: ut, ſi hoſtis circumvenire aciem tentaſſet, parata pugnae forent. Hic Agriani erant, quibus Attalus praeerat, adiunctis ſagittariis Cretenſibus. Ultimos ordines avertit a fronte, ut totam aciem orbe muniret. Illyrii hic erant, adiuncto milite mercede conducto. Thracas quoque ſimul obiecerat leviter armatos. Adeoque aciem verſatilem poſuit, ut, qui ultimi ſtabant, ne circumirentur; verti tamen, & in frontem circumagi poſſent. Itaque non prima, quam latera; non latera munitiora fuere, quam terga. His ita ordinatis, praecipit, *ut, ſi falcatos currus cum fremitu barbari emitterent, ipſi laxatis ordinibus impetum occurrentium ſilentio exciperent:* haud dubius ſine noxa tranſcurſuros, ſi nemo ſe opponeret. *Sin autem ſine fremitu immiſiſſent; eos ipſi clamore terrerent, pavidoſque equos telis utrimque ſuffoderent.* Qui cornibus praeerant, *extendere ea* iuſſi, *ita ut nec circumvenirentur, ſi arctius ſtarent; nec tamen mediam aciem exinanirent.* Impedimenta cum captivis, inter quos mater liberique Darii cuſtodiebantur, haud procul acie in edito colle con-

ſtituit, modico praeſidio relicto. Laevum cornu, ſicut alias, Parmenioni tuendum datum: ipſe in dextro ſtabat. Nondum ad teli iactum pervenerant, cum Bion quidam transfuga, quanto maximo curſu potuerat, ad regem pervenit: nuntians, *murices ferreos in terram defodiſſe Darium, qua hoſtem equites emiſſurum eſſe credebat; notatumque certo ſigno locum, ut fraus evitari a ſuis poſſet. Adſervari* transfuga iuſſo, duces convocat: expoſitoque quod nuntiatum erat, monet, *ut regionem monſtratam declinent, equitemque periculum edoceant.* Ceterum hoc tantus exercitus exaudire non poterat, uſum aurium intercipiente fremitu duorum agminum: ſed in conſpectu omnium duces & proximum quemque interequitans allo-
14 quebatur. *Emenſis tot terras in ſpem victoriae, de qua dimicandum foret, hoc unum ſupereſſe diſcrimen. Granicum* hic *amnem, Ciliciaeque montes, & Syriam Aegyptumque praeeuntibus raptas,* ingentia ſpei gloriaeque incitamenta, referebat. *Reprehenſos ex fuga Perſas pugnaturos, quia fugere non poſſent. Tertium diem iam metu exſangues, armis ſuis oneratos, in eodem veſtigio haerere. Nullum deſperationis illorum maius indicium eſſe, quam quod urbes, quod agros ſuos urerent; quidquid non corrupiſſent, hoſtium eſſe confeſſi. Nomina modo vana gentium ignotarum ne extimeſcerent. Neque enim ad belli diſcrimen pertinere, qui ab his Scythae, quive Caduſii appellentur. Ob id ipſum, quod ignoti eſſent, ignobiles eſſe. Nunquam ignorari viros fortes: at imbelles, ex latebris ſuis erutos, nihil praeter nomina afferre. Ma-*

cedones virtute affecutos, ne quis toto orbe locus esset, qui tales viros ignoraret. Intuerentur barbarorum inconditum agmen: alium nihil praeter iaculum habere; alium funda faxa librare: paucis iusta arma esse. Itaque illinc plures stare: hinc plures dimicaturos. Nec postulare se, ut fortiter capesserent proelium, ni ipse ceteris fortitudinis fuisset exemplum. Se ante prima signa dimicaturum. Spondere pro se, quot cicatrices, totidem corporis decora: scire ipsos, unum paene se praedae communis exsortem, in illis colendis ornandisque usurpare victoriae praemia. Haec se fortibus viris dicere. Si qui dissimiles eorum essent, illa fuisse dicturum: pervenisse eo, unde fugere non possent. Tot terrarum spatia emensis, tot amnibus montibusque post tergum obiectis, iter in patriam & penates manu esse faciendum. Sic duces, fic proximi militum instincti funt. Darius in laevo cornu erat, magno fuorum agmine, delectis equitum peditumque stipatus: contemferatque paucitatem hostis; vanam aciem esse, extentis cornibus ratus. Ceterum, ficut curru eminebat, dextra laevaque ad circumstantium agmina oculos manusque circumferens, *Terrarum*, inquit, *quas Oceanus hinc alluit, illinc claudit Hellespontus, paullo ante domini, iam non de gloria, sed de salute, &, quod saluti praeponitis, de libertate pugnandum est. Hic dies imperium, quo nullum amplius vidit aetas, aut constituet, aut finiet. Apud Granicum minima virium parte cum hoste certavimus: in Cilicia victos Syria poterat excipere: magna munimenta regni Tigris atque Euphrates erant.*

Ventum est eo, unde pulsis ne fugae quidem locus est. Omnia tam diutino bello exhausta post tergum sunt: non incolas suos urbes, non cultores habent terrae. Coniuges quoque & liberi sequuntur hanc aciem, parata hostibus praeda, nisi pro carissimis pignoribus corpora opponimus. Quod mearum fuit partium, exercitum, quem paene immensa planities vix caperet, comparavi: equos, arma distribui: commeatus, ne tantae multitudini deessent, providi: locum, in quo acies explicari posset, elegi. Cetera in vestra potestate sunt: audete modo vincere; famamque, infirmissimum adversus fortes viros telum, contemnite. Temeritas est, quam adhuc pro virtute timuistis: quae ubi primum impetum effudit, velut quaedam animalia amisso aculeo torpet. Hi vero campi deprehendere paucitatem, quam Ciliciae montes absconderant. Videtis ordines raros, cornua extenta, mediam aciem vanam & exhaustam: nam ultimi, quos locavit aversos, terga iam praebent. Obteri mehercule equorum ungulis possunt; etiamsi nil praeter falcatos currus emisero. Et bello vicerimus, si vincimus proelio: nam ne illis quidem ad fugam locus est: hinc Euphrates, illinc Tigris prohibet inclusos. Et quae antea pro illis erant, in contrarium conversa sunt. Nostrum mobile & expeditum agmen est; illud praeda grave. Implicatos ergo spoliis nostris trucidabimus: eademque res & causa victoriae erit, & fructus. Quod si quem e vobis nomen gentis movet; cogitet, Macedonum illic arma esse, non corpora. Multum enim sanguinis invicem hausimus; & semper gravior in paucitate iactura est. Nam Alexander, quantuscunque

ignavis & timidis videri poteſt, unum animal eſt: & ſi quid mihi creditis, temerarium & vecors; adhuc noſtro pavore, quam ſua virtute, felicius. Nihil autem poteſt eſſe diuturnum, cui non ſubeſt ratio. Licet felicitas adſpirare videatur; tamen ad ultimum temeritati non ſufficit. Praeterea breves & mutabiles vices rerum ſunt; & fortuna nunquam ſimpliciter indulget. Forſitan ita Dii fata ordinaverunt, ut Perſarum imperium, quod ſecundo curſu per ducentos triginta annos ad ſummum faſtigium evexerant, magno motu concuterent magis, quam affligerent; admonerentque nos fragilitatis humanae, cuius nimia in proſperis rebus oblivio eſt. Modo Graecis ultro bellum inferebamus: nunc in ſedibus noſtris propulſamus illatum. Iactamur invicem varietate fortunae. Videlicet imperium, quod mutuo affectamus, una gens non capit. Ceterum, etiamſi ſpes non ſubeſſet, neceſſitas tamen ſtimulare deberet: ad extrema perventum eſt. Matrem meam, duas filias, Ochum in ſpem huius imperii genitum, illos principes, illam ſobolem regiae ſtirpis, duces veſtros regum inſtar, vinctos habet: niſi quod in vobis eſt, ipſe ego maiore parte captivus ſum. Eripite viſcera mea ex vinculis: reſtituite mihi pignora, pro quibus ipſe mori non recuſo, parentem, liberos: nam coniugem in illo carcere amiſi. Credite, nunc omnes tendere ad vos manus; implorare patrios Deos; opem veſtram, miſericordiam, fidem expoſcere, ut ſervitute, ut compedibus, ut precario victu ipſos liberetis. An creditis aequo animo iis ſervire, quorum reges eſſe faſtidiunt? Video admoveri hoſtium aciem:

sed quo propius discrimen accedo, hoc minus iis, quae dixi, possum esse contentus. Per ego vos Deos patrios, aeternumque ignem, qui praefertur altaribus, fulgoremque Solis intra fines regni mei orientis, per aeternam memoriam Cyri, qui ademtum Medis Lydisque imperium primus in Persidem intulit: vindicate ab ultimo dedecore nomen gentemque Persarum. Ite alacres & spe pleni, ut, quam gloriam accepistis a maioribus vestris, posteris relinquatis. In dextris vestris iam libertatem, opem, spem futuri temporis geritis. Effugit mortem, quisquis Xen. Anab. 3,1,43 *contemserit: timidissimum quemque consequitur. Ipse non patrio more solum, sed etiam ut conspici possim, curru vehor: nec recuso, quo minus imitemini me, sive fortitudinis exemplum, sive ignaviae fuero.*

15 Interim Alexander, ut & demonstratum a transfuga insidiarum locum circumiret, & Dario, qui laevum cornu tuebatur, occurreret, agmen *obliquum incedere* iubet. Darius quoque eodem suum obvertit; Besso admonito, *ut Massagetas equites in laevum Alexandri cornu a latere invehi iuberet.* Ipse ante se falcatos currus habebat: quos signo dato universos in hostem effudit. Ruebant laxatis habenis aurigae, quo plures nondum satis proviso impetu obtererent. Alios ergo hastae multum ultra temones eminentes, alios ab utroque latere dimissae falces laceravere. Nec sensim Macedones cedebant; sed effusa turbaverant fuga ordines. Mazaeus quoque perculsis metum incussit, mille equitibus *ad diripienda hostis impedimenta circumvehi* iussis; ratus, captivos quo-

que, qui ſimul aſſervabantur, rupturos vincula, cum ſuos appropinquantes vidiſſent. Non fefellerat Parmenionem, qui in laevo cornu erat: propere igitur Polydamanta mittit ad regem, qui & periculum oſtenderet, &, *quid fieri iuberet*, conſuleret. Ille, audito Polydamante, *abi, nuntia*, inquit, *Parmenioni, ſi acie vicerimus, non noſtra ſolum nos recuperaturos; ſed omnia, quae hoſtium ſunt, occupaturos. Proinde non eſt quod quidquam virium ſubducat ex acie; ſed, ut me & Philippo patre dignum eſt, contemto ſarcinarum damno fortiter dimicet.* Interim barbari impedimenta turbaverant; caeſiſque pleriſque cuſtodum, captivi, vinculis ruptis, quidquid obvium erat, quo armari poſſent, rapiunt: & aggregati ſuorum equitibus Macedonas, ancipiti circumventos malo, invadunt; laetique circa Syſigambim, *viciſſe Darium, ingenti caede proſtratos hoſtes, ad ultimum etiam impedimentis exutos eſſe*, nuntiant: quippe eandem fortunam ubique eſſe credebant, & victores Perſas ad praedam diſcurriſſe. Syſigambis, hortantibus captivis, *ut animum a moerore allevaret*, in eodem, quo antea fuit, perſeveravit. Non vox ulla excidit ei: non oris color, vultuſve mutatus eſt: ſed ſedit immobilis, (credo, praecoce gaudio verita fortunam irritare,) adeo ut, quid mallet, intuentibus fuerit incertum. Inter haec Amyntas, praefectus equitum Alexandri, cum paucis turmis opem impedimentis laturus advenerat, incertum ſuone conſilio, an regis imperio; ſed non ſuſti-

nuit Cadusiorum Scytharumque impetum: quippe vix tentato certamine effugit ad regem, amissorum impedimentorum testis magis, quam vindex. Iam consilium Alexandri vicerat dolor: & ne cura recuperandi sua militem a proelio averteret, non immerito verebatur. Itaque Areten, ducem hastatorum, quos *sarissophoros* vocabant, adversus Scythas mittit. Inter haec currus, qui circa prima signa turbaverant aciem, in phalangem invecti erant. Macedones confirmatis animis in medium agmen accipiunt. Vallo similis acies erat: iunxerant hastas, & ab utroque latere temere incurrentium ilia suffodiebant. Circumire deinde currus, & propugnatores praecipitare coeperunt. Ingens ruina equorum aurigarumque aciem compleverat. Hi territos regere non poterant: equi crebra iactatione cervicum non iugum modo excusserant, sed etiam currus everterant. Vulnerati interfectos trahebant: nec consistere territi, nec progredi debiles poterant. Paucae tamen evasere quadrigae in ultimam aciem, iis, quibus inciderunt, miserabili morte consumtis: quippe amputata virorum membra humi iacebant; & quia calidis adhuc vulneribus aberat dolor, trunci quoque & debiles arma non omittebant; donec multo sanguine effuso, exanimati procumberent. Interim Aretes, Scytharum, qui impedimenta diripiebant, duce occiso, gravius territis instabat. Supervenere deinde missi a Dario Bactriani, pugnaeque vertere fortunam. Multi ergo Macedonum primo impetu obtriti sunt:

plures ad Alexandrum refugerunt. Tum Perſae, clamore ſublato, qualem victores ſolent edere, ferociter in hoſtem, quaſi ubique profligatum, incurrunt. Alexander territos caſtigare, adhortari, proelium, quod iam elanguerat, ſolus accendere; confirmatiſque tandem animis, *ire in hoſtem* iubet. Rarior acies erat in dextro cornu Perſarum; namque inde Bactriani deceſſerant ad opprimenda impedimenta. Itaque Alexander laxatos ordines invadit, & multa caede hoſtium invehitur. At qui in laevo cornu erant Perſae, ſpe poſſe eum includi, agmen ſuum a tergo dimicantis opponunt: ingenſque periculum in medio haerens adiſſet, ni equites Agriani calcaribus ſubditis circumfuſos regi barbaros adorti eſſent, averſoſque caedendo in ſe obverti coëgiſſent. Turbata erat utraque acies. Alexander a fronte & a tergo hoſtem habebat: qui averſo ei inſtabant, ab Agrianis militibus premebantur: Bactriani, impedimentis hoſtium direptis, reverſi, ordines ſuos recuperare non poterant: plura ſimul abrupta a ceteris agmina, ubicunque alium alii fors miſcuerat, dimicabant. Duo reges iunctis prope agminibus proelium accendebant. Plures Perſae cadebant: par ferme utrimque numerus vulnerabatur: curru Darius, Alexander equo vehebatur: utrumque delecti tuebantur, ſui immemores. Quippe amiſſo rege nec volebant ſalvi eſſe, nec poterant. Ante oculos ſui quiſque regis mortem occumbere ducebant egregium. Maximum tamen periculum adibant, qui maxime

tuebantur; quippe ſibi quiſque caeſi regis expetebat decus. Ceterum, ſive ludibrium oculorum, ſive vera ſpecies fuit, qui circa Alexandrum erant, vidiſſe ſe crediderunt, paullulum ſuper caput regis placide volantem aquilam, non ſonitu armorum, non gemitu morientium territam: diuque circa equum Alexandri pendenti magis, quam volanti, ſimilis apparuit. Certe vates Ariſtander, alba veſte indutus, & dextra praeferens lauream, militibus in pugnam intentis avem monſtravit, *haud dubium victoriae auſpicium.* Ingens ergo alacritas ac fiducia paullo ante territos accendit ad pugnam: utique poſtquam auriga Darii, qui ante ipſum ſedens equos regebat, haſta transfixus eſt. Nec aut Perſae, aut Macedones dubitavere, quin ipſe rex eſſet occiſus. Lugubri ergo ululatu & incondito clamore gemituque totam fere aciem adhuc aequo Marte pugnantium turbavere cognati Darii & armigeri: laevoque cornu in fugam effuſo, deſtituerant currum: quem a dextra parte ſtipati in medium agmen receperunt. Dicitur acinace ſtricto Darius dubitaſſe, an fugae dedecus honeſta morte vitaret. Sed eminens curru nondum omnem ſuorum aciem proelio excedentem deſtituere erubeſcebat. Dum inter ſpem & deſperationem haeſitat, ſenſim Perſae cedebant, & laxaverant ordines. Alexander, mutato equo, quippe plures fatigaverat, reſiſtentium adverſa ora fodiebat, fugientium terga. Iamque non pugna, ſed caedes erat; cum Darius quoque currum ſuum

in fugam vertit. Haerebat in tergis fugientium victor: ſed proſpectum oculorum nubes pulveris, quae ad coelum ferebatur, abſtulerat: ergo haud ſecus quam in tenebris errabant; ad ſonitum notae vocis, ut ſignum, ſubinde coëuntes. Exaudiebantur tantum ſtrepitus habenarum, quibus equi currum trahentes identidem verberabantur: haec ſola fugientis veſtigia excepta ſunt.
At in laevo Macedonum cornu, quod Parme- 16
nio, ſicut ante dictum eſt, tuebatur, longe alia fortuna utriuſque partis res gerebatur. Mazaeus, cum omni ſuorum equitatu vehementer invectus, urgebat Macedonum alas. Iamque abundans multitudine aciem circumvehi coeperat; cum Parmenio equites *nuntiare* iubet *Alexandro*, *in quo diſcrimine ipſi eſſent, niſi mature ſubveniretur; non poſſe ſiſti fugam.* Iam multum viae proceſſerat rex, imminens fugientium tergis; cum a Parmenione triſtis nuntius venit. *Refrenare equos* iuſſi, qui vehebantur, agmenque conſtitit; frendente Alexandro, *eripi ſibi victoriam e manibus, & Darium felicius fugere quam ſequi ſe.* Interim ad Mazaeum ſuperati regis fama pervenerat. Itaque, quamquam validior erat, fortuna tamen partium territus, perculſis languidius inſtabat. Parmenio ignorabat quidem cauſam ſua ſponte pugnae remiſſae; ſed occaſione vincendi ſtrenue eſt uſus. Theſſalos equites ad ſe vocari iubet. *Ecquid*, inquit, *videtis iſtos, qui ferociter modo inſtabant, pedem referre, ſubito pavore perterritos? Nimirum nobis quoque regis noſtri fortuna vincit.*

Omnia Perſarum caede ſtrata ſunt. Quid ceſſatis? an ne fugientibus quidem pares eſtis? Vera dicere videbatur, & ſpes languentes quoque erexerat. Subditis calcaribus proruere in hoſtem: & illi iam non ſenſim, ſed citato gradu recedebant; nec quidquam fugae, niſi quod terga nondum verterant, deerat. Parmenio tamen, ignarus quaenam in dextro cornu fortuna regis eſſet, repreſſit ſuos: Mazaeus, dato fugae ſpatio, non recto itinere, ſed maiore & ob id tutiore circumitu Tigrim ſuperat, & Babylonem cum reliquiis devicti exercitus intrat. Darius paucis fugae comitibus ad Lycum amnem contenderat: quo traiecto dubitavit an ſolveret pontem, quippe *hoſtem iam affore* nuntiabatur. Sed tot millia ſuorum, quae nondum ad amnem pervenerant, ponte reciſo, praedam hoſtis fore videbat. Abeuntem, cum intactum ſineret pontem, dixiſſe conſtat, *Malle inſequentibus iter dare, quam auferre fugientibus.* Ipſe ingens ſpatium fuga emenſus, media fere nocte Arbela pervenit. Quis tot ludibria fortunae, ducum agminumque caedem multiplicem, devictorum fugam, clades nunc ſingulorum, nunc univerſorum, aut animo aſſequi queat, aut oratione complecti? Propemodum ſeculi res in unum illum diem fortuna cumulavit. Alii qua breviſſimum patebat iter, alii diverſos ſaltus, & ignotos ſequentibus calles petebant. Eques pedeſque confuſi ſine duce, armatis inermes, integris debiles implicabantur. Deinde, miſericordia in metum verſa, qui ſequi non poterant, inter

mutuos gemitus deferebantur. Sitis praecipue fatigatos & faucios perurebat, paffimque omnibus rivis proftraverant corpora, praeterfluentem aquam hianti ore captantes. Quam cum diu avidi turbidam haufiffent, tendebantur extemplo praecordia premente limo; refolutifque & torpentibus membris, cum fuperveniffet hoftis, novis vulneribus excitabantur. Quidam, occupatis proximis rivis, diverterant longius, ut, quidquid occulti humoris ufquam manaret, exciperent; nec ulla adeo avia & ficca lacuna erat, quae veftigantium fitim falleret. E proximis vero itineri vicis fenum ululatus feminarumque exaudiebantur, barbaro ritu *Darium* adhuc *regem* clamantium. Alexander, ut fupra dictum eft, inhibito fuorum curfu ad Lycum amnem pervenerat, ubi ingens multitudo fugientium oneraverat pontem, & plerique, cum hoftis urgeret, in flumen fe praecipitaverant, gravefque armis & proelio ac fuga defatigati gurgitibus hauriebantur. Iamque non pons modo fugientes, fed ne amnis quidem capiebat, agmina fua improvide fubinde cumulantes: quippe ubi intravit animos pavor, id folum metuunt, quod primum formidare coeperunt. Alexander inftantibus fuis, *impune abeuntem hoftem fequi permitteret; hebetia tela effe, & manus fatigatas, tantoque curfu corpora exhaufta, & praeceps in noctem diei tempus* caufatus eft. Revera de laevo cornu, quod adhuc in acie ftare credebat, follicitus, reverti ad ferendam opem fuis ftatuit. Iamque figna con-

verterat, cum equites, a Parmenione missi, illius quoque partis victoriam nuntiant. Sed nullum eo die maius periculum adiit, quam dum copias reducit in castra. Pauci eum & incompositi sequebantur ovantes victoria; quippe omnes hostes aut in fugam effusos, aut in acie credebant cecidisse: cum repente ex adverso apparuit agmen equitum, qui primo inhibuere cursum, deinde Macedonum paucitate conspecta, turmas in obvios concitaverunt. Ante signa rex ibat, dissimulato magis periculo, quam spreto. Nec defuit ei perpetua in dubiis rebus felicitas; namque praefectum equitatus avidum certaminis, & ob id ipsum incautius in se ruentem, hasta transfixit: quo ex equo lapso, proximum, ac deinde plures eodem telo confodit. Invasere turbatos amici quoque: nec Persae inulti cadebant; quippe non universae acies, quam hae tumultuariae manus, vehementius iniere certamen. Tandem barbari, cum obscura luce fuga tutior videretur esse quam pugna, diversis agminibus abiere. Rex, extraordinario periculo defunctus, incolumes suos reduxit in castra. Cecidere Persarum, quorum numerum victores finire potuerunt, millia XL; Macedonum minus quam CCC desiderati sunt. Ceterum hanc victoriam rex maiore ex parte virtuti, quam fortunae suae debuit: animo, non ut antea loco, vicit. Nam & aciem peritissime instruxit: & promtissime ipse pugnavit: & magno consilio iacturam sarcinarum impedimentorumque contemsit, cum in ipsa acie sum-

mum rei videret esse discrimen: dubioque adhuc pugnae eventu pro victore se gessit: perculsos deinde hostes fudit: fugientes, quod in illo ardore animi vix credi potest, prudentius quam avidius persecutus est. Nam si parte exercitus adhuc in acie stante, instare cedentibus perseverasset; aut sua culpa victus esset, aut aliena virtute vicisset. Iam si multitudinem equitum occurrentium extimuisset; victori aut foede fugiendum, aut miserabiliter cadendum fuit. Ne duces quidem copiarum sua laude fraudandi sunt; quippe vulnera, quae quisque excepit, indicia virtutis sunt. Hephaestionis brachium hasta ictum est: Perdiccas, ac Coenus, & Menidas, sagittis prope occisi. Et, si vere aestimare Macedonas, qui tunc erant, volumus; fatebimur, & regem talibus ministris, & illos tanto rege fuisse dignissimos.

Q. CURTII RUFI DE REBUS GESTIS ALEXANDRI MAGNI HISTORIARUM

LIBER V.

ARGUMENTUM.

Dario Mediae fines ingresso, Arbela potitur Alexander, & Babylone: cuius situs, amplitudo, & corrupti mores describuntur, 1. Militibus praemia proponit, ut iis otium excuteret. Susianam urbem ac regum Persiae thesauros recipit, & Sisygambim solatur, 2. Uxiorum regione superata, Madatem praefectum, ac deditos & captivos, tum libertate tum immunitate donat: Persidemque intrare cogitans, ab Ariobarzane recedere cogitur, 3. Captivo quodam iter paucis cognitum aperiente, Persarum exercitum, ipso Ariobarzane occiso, delet Alexander, 4. Ad Persepolim properans, captivorum Graecorum IV millia liberat, 5. Opulentissima Persepoli direpta, interiorem Persidis regionem petit, ac Mardorum domat gentem, 6. Alexander in convivio, a Thaide aliisque castrensibus scortis impulsus, Persarum regiam incendit: deinde persequi Darium statuit, 7. Darii, suos ad pugnam hortantis, oratio, 8. Variae Magnatum sententiae, ac tumultus, ob Nabar-

zanis, qui cum Besso proditionis societatem inierat, consilium, 9. Bessi & Nabarzanis de Dario prodendo aut occidendo nefaria deliberatio: quam miris artibus occultant, 10. Insidiae proditorum Dario aperiuntur, qui Graecorum praesens tutumque respuit auxilium; paratus perire, si salvum esse nollent sui milites, 11. Bessus Darium fictis verbis & lacrimis delusum comprehendit, aureisque vinctum compedibus, in sordido vehiculo ad Alexandrum deduci curat, 12. Alexander, audito Darii periculo, ad Persarum exercitum contendit. Bessus autem, cum parricidis aliis arma vultumque metuens victoris, Darium, multis confossum vulneribus, relinquit, fugaque sibi consulere conatur. Darii corpus repertum Alexander lacrimis prosequitur, & ad Sisygambim sepeliendum mittit, 13.

QUAE interim ductu imperioque Alexandri vel in Graecia, vel in Illyriis ac Thracia gesta sunt, si quaeque suis temporibus reddere voluero, interrumpendae sunt res Asiae: quas utique ad fugam mortemque Darii universas in conspectu dari, & sicut inter se cohaerent tempore, ita opere ipso coniungi, haud paullo aptius videri potest. Igitur ante, quae proelio apud Arbela coniuncta sunt, ordiar dicere. Darius media fere nocte Arbela pervenit: eodemque magnae partis amicorum eius ac militum fugam fortuna compulerat. Quibus convocatis exponit: *haud dubitare se, quin Alexander celeberrimas urbes, agrosque omni copia rerum abundantes petiturus esset: praedam opimam paratamque ipsum & milites eius spectare. Id suis rebus tali in statu saluti fore, quippe se deserta cum expedita manu peti-* 1

turum. Ultima regni adhuc intacta esse; inde bello vires haud aegre reparaturum. Occuparet sane gazam avidissima gens, & ex longa fame satiaret se auro, mox futura praedae sibi: didicisse usu, pretiosam supellectilem, pellicesque & spadonum agmina nihil aliud fuisse, quam onera & impedimenta: eadem trahentem Alexandrum, quibus antea vicisset, inferiorem fore. Plena omnibus desperationis videbatur oratio, quippe Babylonem urbem opulentissimam dedi cernentibus. Iam Susa, iam cetera ornamenta regni, causamque belli victorem occupaturum. At ille docere pergit: *non speciosa dictu, sed usu necessaria in rebus adversis sequenda esse. Ferro geri bella, non auro; viris, non urbium tectis: omnia sequi armatos. Sic maiores suos perculsos in principio rerum, celeriter pristinam reparasse fortunam.* Igitur, sive confirmatis eorum animis, sive imperium magis quam consilium sequentibus, Mediae fines ingressus est. Paulo post Alexandro traduntur Arbela, regia supellectili ditique gaza repleta: quatuor millia talentûm fuere: praeterea pretiosae vestes; totius, ut supra dictum est, exercitus opibus in illam sedem congestis. Ingruentibus deinde morbis, quos odor cadaverum totis iacentium campis vulgaverat, maturius castra movit. Euntibus a parte laeva Arabia, odorum fertilitate nobilis regio, campestre iter est. Inter Tigrim & Euphratem iacentia tam uberi & pingui solo sunt, ut a pastu repelli pecora dicantur, ne satietas perimat. Causa fertilitatis est humor, qui ex utro-

que amne manat, toto fere ſolo propter venas aquarum reſudante. Ipſi amnes ex Armeniae montibus profluunt, ac magno deinde aquarum divortio iter, quod cepere, percurrunt: duo millia & D ſtadia emenſi ſunt, qui ampliſſimum intervallum circa Armeniae montes notaverunt. Iidem cum Mediae & Gordianorum terras ſecare coeperunt, paullatim in arctius coëunt, & quo longius manant, hoc anguſtius inter ſe ſpatium terrae relinquunt. Vicini maxime ſunt his campis, quos incolae *Meſopotamiam* appellant; mediam namque ab utroque latere concludunt. Iidem per Babyloniorum fines in Rubrum mare prorumpunt. Alexander quartis caſtris ad Mennim urbem pervenit. Caverna ibi eſt, ex qua fons ingentem vim bituminis effundit, adeo, ut ſatis conſtet, Babylonios muros ingentis operis huius fontis bitumine interlitos eſſe. Ceterum Babylonem procedenti Alexandro Mazaeus, qui ex acie in urbem eam confugerat, cum adultis liberis ſupplex occurrit, urbem ſeque dedens. Gratus adventus eius fuit regi; quippe magni operis futura erat obſidio tam munitae urbis. Ad hoc vir illuſtris, & manu promptus, famaque etiam proximo proelio celebris, & ceteros ad deditionem ſui incitaturus exemplo videbatur. Igitur hunc quidem benigne cum liberis excepit: ceterum *quadrato agmine*, quod ipſe ducebat, *velut in aciem irent*, *ingredi* ſuos iubet. Magna pars Babyloniorum conſtiterat in muris, avida cognoſcendi novum regem: plures obviam

egressi sunt. Inter quos Bagophanes arcis & regiae pecuniae custos, ne studio a Mazaeo vinceretur, totum iter floribus coronisque constraverat; argenteis altaribus utroque latere dispositis, quae non thure modo, sed omnibus odoribus cumulaverat. Eum dona sequebantur, greges pecorum equorumque, leones quoque & pardales caveis praeferebantur. Magi deinde, suo more patrium carmen canentes. Post hos Chaldaei, Babyloniorumque non vates modo, sed etiam artifices cum fidibus sui generis ibant. Laudes ii regum canere soliti: Chaldaei siderum motus & statas temporum vices ostendere. Equites deinde Babylonii, suo atque equorum cultu ad luxuriam magis, quam ad magnificentiam, exacto, ultimi ibant. Rex, armatis stipatus, *oppidanorum turbam post ultimos pedites ire* iussit: ipse cum curru urbem, ac deinde regiam intravit. Postero die supellectilem Darii, & omnem pecuniam recognovit. Ceterum ipsius urbis pulchritudo ac vetustas, non regis modo, sed etiam omnium oculos in semet haud immerito convertit. Semiramis eam condiderat; vel, ut plerique credidere, Belus, cuius regia ostenditur. Murus instructus laterculo coctili, bitumine interlitus, spatium XXX & duorum pedum latitudinem amplectitur: quadrigae inter se occurrentes sine periculo commeare dicuntur. Altitudo muri C cubitorum eminet spatio: turres denis pedibus quam murus altiores sunt. Totius operis ambitus CCCLXVIII stadia complectitur: singulorum stadiorum structu-

ram ſingulis diebus perfectam eſſe memoriae proditum eſt. Aedificia non ſunt admota muris, ſed fere ſpatium unius iugeris abſunt. Ac ne totam quidem urbem tectis occupaverunt: per XC ſtadia habitatur; nec omnia continua ſunt: credo, quia tutius viſum eſt, pluribus locis ſpargi. Cetera ſerunt coluntque, ut ſi externa vis ingruat, obſeſſis alimenta ex ipſius urbis ſolo ſubminiſtrentur. Euphrates interfluit, magnaeque molis crepidinibus coërcetur. Sed omnium operum magnitudinem circumveniunt cavernae ingentes, in altitudinem preſſae ad accipiendum impetum fluminis; quod ubi appoſitae crepidinis faſtigium exceſſit, urbis tecta corriperet, niſi eſſent ſpecus lacuſque, qui exciperent. Coctili laterculo ſtructi ſunt: totum opus bitumine adſtringitur. Pons lapideus, flumini impoſitus, iungit urbem. Hic quoque inter mirabilia Orientis opera numeratus eſt: quippe Euphrates altum limum vehit, quo penitus ad fundamenta iacienda egeſto, vix ſufficiendo operi firmum reperiunt ſolum; arenae autem ſubinde cumulatae, & ſaxis, quibus pons ſuſtinetur adnexae, morantur amnem; qui retentus acrius, quam ſi libero curſu mearet, illiditur. Arcem quoque ambitu XX ſtadia complexam habet. XXX pedes in terram turrium fundamenta demiſſa ſunt: ad LXXX ſummum munimenti faſtigium pervenit. Super arce vulgatum Graecorum fabulis miraculum, penſiles horti ſunt, ſummam murorum altitudinem aequantes, multarumque arborum umbra & pro-

ceritate amoeni. Saxo pilae, quae totum onus ſuſtinent, inſtructae ſunt: ſuper pilas lapide quadrato ſolum ſtratum eſt, patiens terrae, quam altam iniiciunt; & humoris, quo rigant terras: adeoque validas arbores ſuſtinent moles, ut ſtipites earum VIII cubitorum ſpatium craſſitudine aequent, in L pedum altitudinem emineant, & frugiferae ſint, ut ſi terra ſua alerentur. Et cum vetuſtas non opera ſolum manu facta, ſed etiam ipſam naturam paulatim exedendo perimat: haec moles, quae tot arborum radicibus premitur, tantique nemoris pondere onerata eſt, inviolata durat; quippe XX lati parietes ſuſtinent, undecim pedum intervallo diſtantes, ut procul viſentibus ſilvae montibus ſuis imminere videantur. Syriae regem, Babylone regnantem, hoc opus eſſe molitum memoriae proditum eſt, amore coniugis victum: quae deſiderio nemorum ſilvarumque in campeſtribus locis, virum compulit amoenitatem naturae genere huius operis imitari. Diutius in hac urbe quam uſquam conſtitit rex: nec ullus locus diſciplinae militari magis nocuit. Nihil urbis eius corruptius moribus, nec ad irritandas illiciendaſque immodicas voluptates inſtructius. Liberos coniugeſque cum hoſpitibus ſtupro coire, modo pretium flagitii detur, parentes maritique patiuntur. Convivales ludi tota Perſide regibus purpuratiſque cordi ſunt: Babylonii maxime in vinum, & quae ebrietatem ſequuntur, effuſi ſunt. Feminarum, convivia ineuntium, in principio modeſtus eſt ha-

bitus: dein summa quaeque amicula exuunt, paulatimque pudorem profanant: ad ultimum (honos auribus sit) ima corporum velamenta proiiciunt. Nec meretricum hoc dedecus est, sed matronarum virginumque, apud quas comitas habetur vulgati corporis vilitas. Inter haec flagitia exercitus ille domitor Asiae per XXXIV dies saginatus, ad ea quae sequebantur discrimina haud dubie debilior futurus fuit, si hostem habuisset. Ceterum, quo minus damnum sentiret, identidem incremento novabatur. Namque Amyntas Andromenis ab Antipatro Macedonum peditum sex millia adduxit: D praeterea eiusdem generis equites. Cum his DC Thracas, adiunctis peditibus suae gentis III millibus & D, & ex Peloponneso mercenarius miles ad IV millia advenerat, cum CCCLXXX equitibus. Idem Amyntas adduxerat L principum Macedoniae liberos adultos ad custodiam corporis: quippe inter epulas hi sunt regis ministri; iidemque equos ineunti proelium admovent, venantemque comitantur; & vigiliarum vices ante cubiculi fores servant: magnorumque praefectorum & ducum haec incrementa sunt & rudimenta. Igitur arci Babyloniae rex Agathone praesidere iusso cum DCC Macedonum, trecentisque mercede conductis; praetores, qui regioni Babyloniae & civitati praeessent, Menetem & Apollodorum reliquit. His duo millia peditum dat cum mille talentis: utrique praeceptum, *ut in supplementum milites legerent.* Mazaeum transfugam

Satrapia Babyloniae donat; Bagophanem, qui arcem tradiderat, se sequi iussit: Armenia Mithreni Sardium proditori data est. Ex pecunia deinde Babyloniae Macedonibus equitibus sexceni denarii tributi: peregrinus eques quingenos accepit: ducenis pedestrium stipendium mensum
2 est. His ita compositis, in regionem, quae *Satrapene* vocatur, pervenit. Fertilis terra, copia rerum & omni commeatu abundans. Itaque diutius ibi substitit; ac ne desides otio demitterent animos, iudices dedit, praemiaque proposuit de virtute militari certantibus. Novem, qui fortissimi iudicati essent, singulis militum millibus praefuturi erant, *Chiliarchas* vocabant, tum primum in hunc numerum copiis distributis: namque antea quingenariae cohortes erant; nec fortitudinis praemia gesserant. Ingens militum turba convenerat, egregio interfutura certamini, testis eadem cuiusque factorum, & de iudicibus latura sententiam: quippe verone an falso honos cuique haberetur, ignorari non poterat. Primus omnium virtutis causa donatus est Adarchias senior, qui omissum apud Halicarnasson a iunioribus proelium unus maxime accenderat: proximus ei Antigenes visus est: tertium locum Philotas Angeus obtinuit: quartus Amyntae datus est: post hos Antigonus, & ab eo Lyncestes Amyntas fuit: septimum locum Theodotus, * ultimum obtinuit Hellanicus. In disciplina quoque militaris rei pleraque a maioribus tradita utiliter mutavit. Nam cum ante equites in

ſuam quiſque gentem deſcriberentur ſeorſum a ceteris; exemto nationum diſcrimine, praefectis, non utique ſuarum gentium, ſed delectis, attribuit. Tuba, cum caſtra movere vellet, ſignum dabat, cuius ſonus plerumque, tumultuantium fremitu exoriente, haud ſatis exaudiebatur: ergo perticam, quae undique conſpici poſſet, ſupra praetorium ſtatuit, ex qua ſignum eminebat pariter omnibus conſpicuum: obſervabatur ignis noctu, fumus interdiu. Iamque Suſa adituro Abulites, regionis eius praefectus, ſive Darii iuſſu, ut Alexandrum praeda retineret, ſive ſponte, filium obviam miſit, *traditurum ſe urbem* promittens. Benigne iuvenem excepit rex, & eo duce ad Choaſpen amnem pervenit, delicatam, ut fama eſt, vehentem aquam. Hic Abulites cum donis regalis opulentiae occurrit. Dromades cameli inter dona erant velocitatis eximiae; XII Elephanti a Dario ex India acciti, non iam terror, ut ſperaverant, Macedonum, ſed auxilium; opes victi ad victorem transferente fortuna. Ut vero urbem intravit, incredibilem ex theſauris ſummam pecuniae egeſſit. L millia talentûm argenti non ſignati forma, ſed rudi pondere. Multi reges tantas opes longa aetate cumulaverant liberis poſteriſque, ut arbitrabantur, quas una hora in externi regis manus intulit. Conſedit deinde in regia ſella multo excelſiore, quam pro habitu corporis. Itaque pedes cum imum gradum non contingerent, unus ex regiis pueris menſam ſubdidit pedibus. Et cum ſpadonem,

qui Darii fuerat, ingemiscentem conspexisset rex, *causam moestitiae* requisivit. Ille indicat, *Darium vesci in ea solitum: seque sacram eius mensam ad ludibrium recidentem sine lacrimis conspicere non posse.* Subiit ergo regem verecundia violandi hospitales Deos. Iamque *subduci* iubebat; cum Philotas, *minime vero haec feceris, rex; sed omen quoque accipe, mensam, ex qua libavit hostis epulas, tuis pedibus esse subiectam.* Rex, Persidis fines aditurus, Susa urbem Archelao & praesidium III millium tradidit: Xenophilo arcis cura mandata est; Macedonum aetate graves, praesidere arcis custodiae iussi. Thesaurorum Callicrati tutela permissa: Satrapia regionis Susiae restituta Abuliti. Matrem quoque Darii & liberos in eadem urbe deponit. Ac forte Macedonicas vestes, multamque purpuram, dono ex Macedonia sibi missam, cum his, quae eam confecerant, *tradi Sisygambi* iussit. Omni namque honore eam, & filii quoque pietate prosequebatur. *Admonerique* iussit, *ut si cordi quoque vestis esset, conficere eam neptes suas adsuefaceret, donoque doceret dare.* Ad hanc vocem lacrimae obortae prodidere animum aspernantis id munus; quippe non aliud magis in contumeliam Persarum feminae accipiunt, quam admovere lanae manus. Nuntiant qui dona tulerant, *tristem esse Sisygambim;* dignaque res excusatione & solatio visa. Ipse ergo pervenit ad eam, &, *mater,* inquit, *hanc vestem, qua indutus sum, sororum non solum donum, sed etiam opus vides: nostri decepere me mores. Cave, obsecro,*

in contumeliam accipias ignorationem meam. Quae tui moris esse cognovi, ut spero, abunde servata sunt. Scio, apud vos filium in conspectu matris nefas esse considere, nisi cum illa permisit. Quotiescunque ad te veni, donec, ut considerem, annueres, restiti. Procumbens venerari me saepe voluisti: inhibui. Dulcissimae matri Olympiadi nomen debitum, tibi reddo.

Mitigato animo eius, rex quartis castris pervenit 3
ad fluvium: Pasitigrim incolae vocant: oritur in montibus Uxiorum, & per L stadia silvestribus ripis praeceps inter saxa devolvitur. Accipiunt deinde eum campi, quos clementiore alveo praeterit, iam navium patiens. DC stadia sunt mollioris soli, per quod leni tractu aquarum Persico mari se insinuat. Alexander, amne superato, cum IX millibus peditum, & Agrianis atque Graecorum mercenariis millibus III, additis millibus Thracum, in regionem Uxiorum pervenit. Finitima Susis est, & in primam Persidem excurrit, arctum inter se & Susianos aditum relinquens. Madates erat huius regionis praefectus, haud sane temporum homo. Quippe ultima, pro fide experiri decreverat. Sed periti locorum Alexandrum docent, *occultum iter esse per calles, & aversum ab urbe: si paucos misisset leviter armatos, super capita hostium evasuros.* Cum consilium placuisset, iidem itinerum fuerunt duces. M & D mercede conducti, & Agriani fere M Tauroni praefecto dati, ac post *solis occasum iter ingredi* iussi. Ipse tertia vigilia castris motis circa lucis ortum superaverat angustias, caesaque ma-

teria cratibus & pluteis faciendis, ut qui turres admoverent, extra teli ictum essent, urbem obsidere coepit. Praerupta erant omnia, saxis & cotibus impedita. Multis ergo vulneribus depulsi, ut quibus non cum hoste solum, sed etiam cum loco dimicandum esset, subibant tamen; quia rex inter primos constiterat, interrogans tot urbium victores, *an erubescerent haerere in obsidione castelli exigui & ignobilis?* Simul iam inter haec eminus petebatur; cum testudine obiecta milites, qui ut inde discederet perpellere nequiverant, tuebantur. Tandem Tauron super arcem urbis se cum suo agmine ostendit: ad cuius conspectum & animi hostium labare, & Macedones acrius proelium inire coeperunt. Anceps oppidanos malum urgebat; nec sisti vis hostium poterat. Paucis ad moriendum, pluribus ad fugam animus fuit: magna pars in arcem concessit. Inde XXX oratoribus missis ad deprecandum, triste responsum a rege redditur, *non esse veniae locum.* Itaque suppliciorum metu perculsi, ad Sisygambim, Darii matrem, occulto itinere ignotoque hostibus mittunt, qui peterent, *ut ipsa regem mitigaret:* haud ignari, parentis eam loco diligi colique. Et Madates sororis filiam secum matrimonio iunxerat, Darium propinqua cognatione contingens. Diu Sisygambis supplicum precibus repugnavit, abnuens, *deprecationem pro illis convenire fortunae, in qua esset:* adiecitque, *metuere sese, ne victoris indulgentiam fatigaret. Saepius cogitare, captivam esse se, quam reginam fuis-*

ſe. Ad ultimum victa, literis Alexandrum ita deprecata eſt: *ut ipſam excuſaret, quod deprecaretur. Petere ſe, ut illis quoque; ſi minus, ſibi ignoſceret. Pro neceſſario ac propinquo ſuo, iam non hoſte, ſed ſupplice, tantum vitam precari.* Moderationem clementiamque regis, quae tunc fuit, vel una haec res poſſit oſtendere: non Madati modo ignovit, ſed omnes & deditos & captivos libertate atque immunitate donavit; urbem reliquit intactam, agros ſine tributo colere permiſit. A victore Dario plura mater non impetraſſet. Uxiorum deinde gentem ſubactam Suſianorum Satrapiae contribuit: diviſiſque cum Parmenione copiis, illum *campeſtri itinere procedere* iubet; ipſe cum expedito agmine iugum montium cepit, quorum perpetuum dorſum in Perſidem excurrit. Omni hac regione vaſtata, tertio die Perſidem, quinto anguſtias, quas illi *Suſidas Pylas* vocant, intrat. Ariobarzanes has cum XXV millibus peditum occupaverat rupes, abſciſſas & undique praeruptas, in quarum cacuminibus extra teli iactum barbari ſtabant, de induſtria quieti & paventibus ſimiles, donec in arctiſſimas fauces penetraret agmen. Quod ubi contemtu ſui pergere vident; tum vero ingentis magnitudinis ſaxa per montium prona devolvunt: quae incuſſa ſaepius ſubiacentibus petris maiore vi incidebant, nec ſingulos modo, ſed agmina proterebant. Fundis quoque excuſſi lapides & ſagittae ingerebantur undique. Nec id miſerrimum fortibus viris erat; ſed quod inulti ferarum ritu

velut in fovea deprehenſi caederentur. Ira igitur in rabiem verſa, eminentia ſaxa complexi, ut ad hoſtem perveniant, alius alium levantes conabantur adſcendere. Ea ipſa multorum ſimul manibus correpta & convulſa, in eos, qui commoverant, recidebant. Nec ſtare ergo, nec niti, nec teſtudine quidem protegi poterant, cum tantae molis onera propellerent barbari. Regem non dolor modo, ſed etiam pudor temere in illas anguſtias coniecti exercitus angebat. Invictus ad eam diem fuerat, nihil fruſtra auſus: impune Ciliciae fauces intraverat: mari quoque novum iter in Pamphyliam aperuerat: tunc haeſitabat deprehenſa felicitas; nec aliud remedium erat, quam reverti qua venerat. Itaque ſigno receptui dato, *denſatis agminibus, ſcutiſque ſuper capita conſertis, retro evadere ex anguſtiis* iubet. XXX
4 fuere ſtadia, quae remenſi ſunt. Tum caſtris undique aperto loco poſitis, non conſultare modo *quid agendum eſſet,* ſed vates quoque adhibere coepit a ſuperſtitione animi. Sed quid tunc praedicere Ariſtander, cui tum plurimum credebatur ex vatibus, poterat? Itaque damnatis intempeſtivis ſacrificiis, *peritos locorum convocari* iubet. *Per Mediam iter* oſtendebant *tutum apertumque:* ſed rex dimittere milites inſepultos erubeſcebat; ita tradito more, ut vix ullum militiae tam ſollemne eſſet munus, quam humandi ſuos. *Captivos* ergo, *quos nuper exceperat, vocari* iubet: inter quos erat quidam Graecae Perſicaeque linguae peritus, qui *fruſtra eum*

in Persidem montium dorso exercitum ducere affirmat: *silvestres esse calles, vix singulis pervios; omnia contegi frondibus, implexosque arborum ramos silvas committere.* Namque Persis ab altero latere perpetuis montium iugis clauditur, quod in longitudinem MDC stadia, in latitudinem CLXX procurrit. Hoc dorsum a Caucaso monte ad rubrum mare pertinet; quaque deficit mons, aliud munimentum, fretum obiectum est. Planities deinde sub radicibus montium spatiosa procumbit, fertilis terra, multisque vicis atque urbibus frequens. Araxes amnis per hos campos multorum aquas torrentium evolvit in Medum: Medus a mari, & ad meridiem versus, minor amnis eo quem accepit, evehitur; gignendaeque herbae non alius est aptior, quidquid alluit floribus vestiens. Platani quoque & populi contegunt ripas; ita ut procul visentibus continuata videantur montibus nemora riparum. Quippe obumbratus amnis presso in solum dilabitur alveo; imminentque colles, ipsi quoque frondibus laeti, radices eorum humore subeunte. Regio non alia tota Asia salubrior habetur: temperatum coelum: hinc perpetuum iugum opacum & umbrosum, quod aestus levat; illinc mare adiunctum, quod modico tepore terras fovet. His expositis captivus interrogatus a rege, *auditune an oculis comperta haberet, quae diceret? Pastorem se fuisse, & omnes eos calles percurrisse,* respondit: *bis captum, semel a Persis in Lycia, iterum ab ipso.* Subit animum memoria regis oraculo editae sortis;

quippe consulenti responsum erat, *ducem in Persidem ferentis viae Lycium civem fore.* Igitur promissis, quanta & praesens necessitas exigebat, & ipsius fortuna capiebat, oneratum, *armari* iubet *Macedonum more, &, quod bene verteret, monstraret iter: quamvis arduum & praeceps, evasurum se esse cum paucis. Nisi forte crederet, quo ipse pecoris causa isset, Alexandrum pro gloria & perpetua laude ire non posse.* Etiam atque etiam docere captivus, *quam difficile iter esset, maxime armatis.* Tum rex, *praedem me,* inquit, *accipe, neminem eorum, qui sequuntur, recusaturum ire qua duces.* Cratero igitur ad custodiam castrorum relicto cum peditibus, quîs assueverat, & iis copiis, quas Meleager ducebat, & sagittariis equitibus M, praecepit, *ut castrorum specie manente, plures de industria ignes fieri imperet, quo magis barbari crederent; ipsum regem in castris esse. Ceterum, si forte Ariobarzanes cognovisset, per callium anfractus eum intrare, & ad occupandum iter suum partem copiarum tentasset opponere; Craterus in eum illato terrore retineret ad propius periculum conversum agmen: sin autem ipse hostem fefellisset, & saltum occupasset; cum trepidantium barbarorum tumultum exaudisset persequentium regem, id ipsum iter, quo pridie pulsi fuerant, ne dubitaret ingredi: quippe vacuum fore, hostibus in semet aversis.* Ipse tertia vigilia silenti agmine, ac ne tuba quidem dato signo, pergit ad demonstratum iter callium. *Tridui alimenta portare* militem iusserat leviter armatum. Sed praeter invias rupes ac praerupta saxa, ve-

ſtigium ſubinde fallentia, nix cumulata vento ingredientes fatigabat: quippe velut in foveas delati hauriebantur; & cum a commilitonibus levarentur, trahebant magis adiuvantes, quam ſequebantur. Nox quoque, & ignota regio, ac dux, incertum an ſatis fidus, multiplicabant metum: *ſi cuſtodes feſelliſſet; quaſi feras beſtias ipſos poſſe deprehendi. Ex unius captivi vel fide, vel anima, pendere & regis ſalutem, & ſuam.* Tandem venere in iugum. A dextera iter ad ipſum Ariobarzanem erat: hic Philotam & Coenon cum Amynta & Polyperconte, expeditam habentes manum, reliquit, monitos, *ut quia eques pediti erat mixtus, qua pinguiſſimum eſſet ſolum, & pabuli fertile, ſenſim procederent:* duces itineris de captivis dati. Ipſe cum armigeris & ala, quam *Agema* appellant, ardua ſemita, ſed longius a ſtationibus hoſtium remota, multa cum vexatione proceſſit. Medius erat dies, & fatigatis neceſſaria quies: quippe tantundem itineris ſupererat, quantum emenſi erant; ſed minus praecipitis atque ardui. Itaque refectis cibo ſomnoque militibus, ſecunda vigilia ſurgit. Et cetera quidem haud aegre praeteriit. Ceterum, qua ſe iugum montium paullatim ad planiora demittit, ingens vorago concurſu cavata torrentium iter ruperat. Ad haec arborum rami alius alio implicati & coëuntes, ut perpetuam obiecerant ſepem. Deſperatio igitur ingens, adeo, ut vix lacrimis abſtinerent, inceſſerat. Praecipue obſcuritas terrori erat: nam etiamſi qua ſidera internitebant,

continenti fronde tectae arbores conspicere prohibebant. Ne aurium quidem usus supererat, silvas quatiente vento; quae concutientibus ramis maiorem quam pro flatu sonum reddebant. Tandem exspectata lux omnia, quae terribiliora nox fecerat, minuit: circumiri brevi spatio poterat eluvies; & sibi quisque dux itineris coeperat fieri. Evadunt ergo in editum verticem: ex quo hostium statione conspecta, strenue armati, a tergo se ostendunt nihil tale metuentibus; quorum pauci, qui congredi ausi erant, caesi sunt. Itaque hinc morientium gemitus, hinc ad suos recurrentium miserabilis facies, integros quoque, antea quam discrimen experirentur, in fugam avertit. Fremitu deinde in castra, quis Craterus praeerat, illato, ad occupandas angustias, in quibus pridie haesitarat, miles educitur. Simul & Philotas cum Polyperconte Amyntaque & Coeno diversum iter ingredi iussus, alium terrorem intulit barbaris. Ergo undique Macedonum armis fulgentibus ancipiti malo oppressi, memorabile tamen proelium edunt. Ut opinor, ignaviam quoque necessitas acuit; & saepe desperatio spei causa est. Nudi complectebantur armatos, & ingenti corporum mole secum ad terram detrahentes, ipsorum telis plerosque fodiebant. Ariobarzanes tamen, XL ferme equitibus & quinque millibus peditum stipatus, per mediam aciem Macedonum cum multo suorum atque hostium sanguine erupit, Persepolim urbem caput regionis occupare festinans. Sed a

cuſtodibus urbis excluſus, conſecutis ſtrenue hoſtibus, cum omnibus fugae comitibus renovato proelio cecidit. Craterus quoque, raptim agmine acto, ſupervenit. Rex eodem loco, quo hoſtium copias fuderat, caſtra communivit. Quamquam enim undique fugati hoſtes victoriam conceſſerant; tamen praealtae praecipiteſque foſſae, pluribus locis obiectae, abruperant iter: ſenſimque & caute progrediendum erat, iam non hoſtium, ſed locorum fraude ſuſpecta. Procedenti ei literae redduntur a Tyridate, cuſtode regiae pecuniae, indicantes, *eos, qui in urbe eſſent, audito eius adventu, diripere velle theſauros: properaret occupare: expeditum iter eſſe, quamquam Araxes amnis interfluat.* Nullam virtutem regis iſtius magis, quam celeritatem, laudaverim. Relictis enim pedeſtribus copiis, tota nocte cum equitibus, itineris tanto ſpatio fatigatis, ad Araxem prima luce pervenit. Vici erant in propinquo: quibus direptis ac dirutis, pontem ex materia eorum, ſubditis ſaxis, ſtrenue induxit. Iamque haud procul urbe erant; cum miſerabile agmen, inter pauca fortunae exempla memorandum, regi occurrit. Captivi erant Graeci ad quatuor millia fere, quos Perſae vario ſuppliciorum modo affecerant. Alios pedibus, quoſdam manibus auribuſque amputatis, inuſtiſque barbararum literarum notis, in longum ſui ludibrium reſervaverant; & cum ſe quoque alienae ditionis eſſe cernerent, volentes regi occurrere non prohibuerant. Inuſitata ſimulacra, non homines vi-

debantur; nec quidquam in illis praeter vocem poterat agnofci. Plures igitur lacrimas commovere, quam profuderant ipfi. Quippe in tam multiplici variaque fortuna fingulorum, intuentibus fimiles quidem, fed tamen difpares poenas, quis maxime miferabilis effet, liquere non poterat. Ut vero *Iovem* illi *tandem Graeciae ultorem aperuiffe oculos* conclamavere; omnes pari fupplicio affecti fibi videbantur. Rex abfterfis, quas profuderat, lacrimis, *bonum habere animum* iubet; *vifuros urbes fuas coniugefque:* & caftra inde duo ab urbe ftadia communit. Graeci excefferant vallo, deliberaturi, quid potiffimum a rege peterent: cumque aliis *fedes in Afia rogare*, aliis *reverti domos* placeret; Euthymon Cymaeus ita locutus ad eos fertur. *Hi, qui modo ad opem petendam ex tenebris & carcere procedere erubuimus, ut nunc eft, fupplicia (quorum nos pudeat magis an poeniteat, incertum eft) oftentare Graeciae velut laetum fpectaculum cupimus. At ii optime miferias ferunt, qui abfcondunt: nec ulla eft tam familiaris infelicibus patria, quam folitudo, & ftatus prioris oblivio. Nam qui multum in fuorum mifericordia ponunt, ignorant, quam celeriter lacrimae inarefcant. Nemo fideliter diligit, quem faftidit; nam & calamitas querula eft, & fuperba felicitas. Ita fuam quifque fortunam in confilio habet, cum de aliena deliberat: & nifi mutuo effemus miferi, olim alius alii potuiffemus effe faftidio. Quid mirum eft, fortunatos femper parem quaerere? Obfecro vos, olim vita defuncti, quaeramus locum, in*

quo haec semesa membra obruamus; ubi horribiles cicatrices celet exsilium. Grati prorsus coniugibus, quas iuvenes duximus, revertemur! Liberi in flore & aetatis & rerum agnoscent, & fratres ergastuli detrimenta? Et quota pars nostri tot obire terras potest? Procul Europa in ultima Orientis relegati, senes, debiles, maiore membrorum parte mulctati, tolerabimus scilicet, quae armatos & victores fatigaverunt. Coniuges deinde, quas captis sors & necessitas unicum solatium applicuit, parvosque liberos, trahimus nobiscum, an relinquimus? cum his venientes nemo agnoscere volet. Relinquemus ergo extemplo praesentia pignora, cum incertum sit, an visuri simus ea quae petimus? Inter hos latendum est, qui nos miseros nosse coeperunt. Haec Euthymon. Contra Theaetetus Atheniensis orsus est dicere: *Neminem pium habitu corporis suos aestimaturum; utique saevitia hostis, non natura, calamitosos. Dignum esse omni malo, qui erubesceret fortuita: tristem enim de mortalitate ferre sententiam; & desperare misericordiam, quia ipse alteri denegaturus sit. Deos, quod ipsi nunquam ausi optare forent, offerre patriam, coniuges, liberos, & quidquid homines vel vita aestimant, vel morte redimunt. Quin illi ex hoc carcere erumperent: alium domi esse coeli haustum, alium lucis adspectum: mores, sacra, linguae commercium etiam a barbaris expeti; quae ingenita ipsi omissuri sint sua sponte: non ob aliud tam calamitosi, quam quod illis carere coacti essent. Se certe rediturum ad penates & in patriam, tantoque beneficio regis usurum: si quos*

contubernii, liberorumque, quos servitus coëgisset agnoscere, amor detineret; relinquerent, quibus nil patria carius est. Pauci huius sententiae fuere: ceteros consuetudo, natura potentior, vicit. Consenserunt, *petendum esse a rege, ut aliquam ipsis attribueret sedem.* Centum ad hoc electi sunt: quos Alexander ratus, quod ipse praestare cogitabat, petituros, *iumenta*, inquit, *assignari quae vos veherent, & singulis vestrûm mille denariûm dari iussi. Cum redieritis in Graeciam, praestabo, ne quis statum suum, si haec calamitas absit, vestro credat esse meliorem.* Illi obortis lacrimis terram intuebantur, nec aut erigere vultus, aut loqui audebant: tandem rege tristitiae causam exigente, Euthymon similia iis, quae in consilio dixerat, respondit. Atque ille non fortunae solum eorum, sed etiam poenitentiae misertus, *terna millia denariûm singulis dari* iussit: denae vestes adiectae sunt; & armenta cum pecoribus ac frumento data, ut coli serique attributus iis
6 ager posset. Postero die convocatos duces copiarum docet, *nullam infestiorem urbem Graecis esse quam regiam veterum Persidis regum. Hinc illa immensa agmina infusa: hinc Darium prius, deinde Xerxem Europae impium intulisse bellum. Excidio illius parentandum esse maioribus.* Iamque barbari, deserto oppido, qua quemque metus agebat, diffugerant; cum rex phalangem nil cunctatus inducit. Multas urbes, refertas opulentia regia, partim expugnaverat, partim in fidem acceperat; sed urbis huius divitiae vicere praeterita. In hanc

totius Persidis opes congesserant barbari: aurum argentumque cumulatum erat, vestis ingens modus, supellex non ad usum modo, sed ad ostentationem luxus comparata. Itaque inter ipsos victores ferro dimicabatur: pro hoste erat, qui pretiosiorem occupaverat praedam: & cum omnia, quae reperiebantur, capere non possent; iam res non occupabantur, sed aestimabantur. Lacerabant regias vestes, ad se quisque partem trahentes: dolabris pretiosae artis vasa caedebant: nihil neque intactum erat, nec integrum ferebatur; abrupta simulacrorum membra, ut quisque avellerat, trahebat. Neque avaritia solum, sed etiam crudelitas, in capta urbe grassata est: auro argentoque onusti vilia captivorum corpora trucidabant; passimque obvii caedebantur, quos antea pretium sui miserabiles fecerat. Multi ergo hostium manus voluntaria morte occupaverunt; pretiosissima vestium induti, e muris semetipsos cum coniugibus ac liberis in praeceps iactantes. Quidam ignes, quod paullo post facturus hostis videbatur, subiecerant aedibus, ut cum suis vivi cremarentur. Tandem suis rex *corporibus, & cultu feminarum abstinere* iussit. Ingens pecuniae captivae modus traditur, prope ut fidem excedat. Ceterum aut de aliis quoque dubitamus; aut credimus, in huius urbis gaza fuisse c & xx millia talenta: ad quae vehenda (namque ad usus belli secum portare decreverat) *iumenta & camelos a Susis & Babylone contrahi* iussit. Accessere ad hanc pecuniae summam, captis Per-

ſagadis, ſex millia talentorum. Cyrus Perſagadum urbem condiderat, quam Alexandro praefectus eius Gobares tradidit. Rex arcem Perſepolis, III millibus Macedonum praeſidio relictis, *Nicarthidem tueri* iubet; Tyridati quoque, qui gazam tradiderat, ſervatus eſt honos, quem apud Darium habuerat: magnaque exercitus parte & impedimentis ibi relictis, Parmenionem Craterumque praefecit. Ipſe cum mille equitibus, peditumque expedita manu, interiorem Perſidis regionem, ſub ipſum Vergiliarum ſidus petiit: multiſque imbribus & prope intolerabili tempeſtate vexatus, procedere tamen, quo intenderat, perſeveravit. Ventum erat ad iter perpetuis obſitum nivibus, quas frigoris vis gelu adſtrinxerat. Locorum ſqualor & ſolitudines inviae fatigatum militem terrebant, *humanarum rerum terminos ſe videre* credentem. Omnia vaſta, atque ſine ullo humani cultus veſtigio attoniti intuebantur; & *antequam lux quoque & coelum ipſos deficerent*, reverti iubebant. Rex caſtigare territos ſuperſedit: ceterum ipſe equo deſiliit, pedeſque per nivem & concretam glaciem ingredi coepit. Erubuerunt non ſequi, primum amici, deinde copiarum duces, ad ultimum milites. Primuſque rex dolabra glaciem perfringens, iter ſibi fecit: exemplum regis ceteri imitati ſunt. Tandem propemodum invias ſilvas emenſi, humani cultus rara veſtigia & paſſim errantes pecorum greges reperere: & incolae, qui ſparſis tuguriis habitabant, cum ſe callibus inviis ſeptos

esse credidissent, ut conspexere hostium agmen, interfectis, qui comitari fugientes non poterant, devios montes, & obsitos nivibus petiverunt. Inde per colloquia captivorum paullatim feritate mitigata, tradidere se regi. Nec in deditos gravius consultum. Vastatis deinde agris Persidis, vicisque compluribus redactis in potestatem, ventum est in Mardorum gentem bellicosissimam, & multum a ceteris Persis cultu vitae abhorrentem. Specus in montibus fodiunt, in quos seque ac coniuges & liberos condunt: pecorum, aut ferarum carne vescuntur. Ne feminis quidem pro naturae habitu molliora ingenia sunt: comae prominent hirtae: vestis super genua est: funda vinciunt frontem; hoc & ornamentum capitis & telum est. Sed hanc quoque gentem idem fortunae impetus domuit. Itaque trigesimo die, posteaquam a Persepoli profectus erat, eodem rediit. Dona deinde amicis ceterisque pro cuiusque merito dedit. Propemodum omnia, quae in ea urbe ceperat, distributa. Ceterum ingentia animi bona, illam 7
indolem, qua omnes reges antecessit, illam in subeundis periculis constantiam, in rebus moliendis efficiendisque velocitatem, in deditis fidem, in captivis clementiam, in voluptatibus permissis quoque & usitatis temperantiam, haud tolerabili vini cupiditate foedavit. Hoste & aemulo regni reparante tum cum maxime bellum; nuper subactis, quos vicerat, novumque imperium aspernantibus; de die inibat convivia;

quibus feminae intererant: non quidem quas violari nefas esset; quippe pellices licentius quam decebat cum armato vivere assuetae. Ex his una Thais, & ipsa temulenta, *maximam apud omnes Graecorum initurum gratiam* affirmat, *si regiam Persarum iussisset incendi. Exspectare hoc eos, quorum urbes barbari delessent.* Ebrio scorto de tanta re ferente sententiam, unus & alter, & ipsi mero onerati, assentiunt. Rex quoque fuit avidior, quam patientior: *quin igitur ulciscimur Graeciam, & urbi faces subdimus?* Omnes incaluerant mero: itaque surgunt temulenti ad incendendam urbem, cui armati pepercerant. Primus rex ignem regiae iniecit; tum convivae & ministri, pellicesque. Multa cedro aedificata erat regia: quae celeriter igne concepto, late fudit incendium. Quod ubi exercitus, qui haud procul ab urbe tendebat, conspexit; fortuitum ratus, ad opem ferendam concurrit. Sed ut ad vestibulum regiae ventum est, vident regem ipsum adhuc adgerentem faces. Omissa igitur, quam portaverant, aqua, aridam materiam in incendium iacere coeperunt. Hunc exitum habuit regia totius Orientis, unde tot gentes ante iura petebant; patria tot regum; unicus quondam Graeciae terror; molita mille navium classem, & exercitus, quibus Europa inundata est; contabulato mari molibus, perfossisque montibus, in quorum specus fretum immissum est. Ac ne longa quidem aetate, quae excidium eius secuta est, resurrexit. Alias urbes habuere Ma-

cedonum reges, quas nunc habent Parthi: huius veſtigium non inveniretur, niſi Araxes amnis oſtenderet. Haud procul moenibus fluxerat: inde urbem fuiſſe XX ſtadiis diſtantem credunt magis, quam ſciunt, accolae. Pudebat Macedones, tam praeclaram urbem a comeſſabundo rege deletam eſſe. Itaque res in ſerium verſa eſt; & imperaverunt ſibi, ut crederent *illo potiſſimum modo fuiſſe delendam.* Ipſum, ut primum gravatam ebrietate mentem quies reddidit, poenituiſſe conſtat, & dixiſſe: *maiores poenas Perſas Graecis daturos fuiſſe, ſi ipſum in ſolio regiaque Xerxis reſpicere coacti eſſent.* Poſtero die Lycio, itineris, quo Perſidem intraverat, duci, XXX talenta dono dedit. Hinc in regionem Mediae tranſiit, ubi ſupplementum novorum militum e Cilicia occurrit. Peditum erant quinque millia, equites mille: utriſque Plato Athenienſis praeerat. His copiis auctus, Darium perſequi ſtatuit. Ille iam Ecbatana pervenerat, caput Mediae. 8
Urbem hanc nunc tenent Parthi, eaque aeſtiva agentibus ſedes eſt. Adire deinde Bactra decreverat: ſed veritus, ne celeritate Alexandri occuparetur, conſilium iterque mutavit. Aberat ab eo Alexander ſtadia MD; ſed iam nullum intervallum adverſus celeritatem eius ſatis longum videbatur. Itaque proelio magis, quam fugae, ſe praeparabat. XXX millia peditum ſequebantur, in quibus Graecorum erant quatuor millia, fide erga regem ad ultimum invicta. Funditorum quoque & ſagittariorum manus quatuor millia ex-

pleverat: praeter hos III millia & CCC equites erant, maxime Bactrianorum. Beſſus praeerat, Bactrianae urbis regioniſque praefectus. Cum hoc agmine Darius paullum declinavit via militari, iuſſis praecedere lixis impedimentorum cuſtodibus. Conſilio deinde advocato, *ſi me cum ignavis*, inquit, *& pluris qualemcunque vitam honeſta morte aeſtimantibus, fortuna iunxiſſet; tacerem potius, quam fruſtra verba conſumerem. Sed maiore, quam vellem, documento, & virtutem veſtram, & fidem expertus, magis etiam conniti debeo, ut dignus talibus amicis ſim, quam dubitare, an veſtri ſimiles adhuc ſitis. Ex tot millibus, quae ſub imperio fuerunt meo, bis me victum, bis fugientem perſecuti eſtis. Fides veſtra & conſtantia, ut regem me eſſe credam, facit. Proditores & transfugae in urbibus meis regnant: non hercule qui tanto honore digni habeantur; ſed ut praemiis eorum veſtri ſollicitentur animi. Meam tamen fortunam quam victoris maluiſtis ſequi; digniſſimi, quibus, ſi ego non poſſim, Dii pro me gratiam referant. Et mehercule referent. Nulla erit tam ſurda poſteritas, nulla tam ingrata fama, quae non in coelum vos debitis laudibus ferat. Itaque, etiamſi conſilium fugae, a qua multum abhorret animus, agitaſſem; veſtra tamen virtute fretus, obviam iſſem hoſti. Quouſque enim in regno exſulabo, & per fines imperii mei fugiam externum & advenam regem? cum liceat experto belli fortunam, aut reparare quae amiſi, aut honeſta morte defungi. Niſi forte ſatius eſt exſpectare victoris arbitrium, & Mazaei & Mithrenis exemplo*

*precarium accipere regnum nationis unius: ut iam
malit ille gloriae ſuae, quam irae obſequi. Nec Dii
ſiverint, ut hoc decus mei capitis aut demere mihi
quiſquam aut condonare poſſit: nec hoc imperium
vivus amittam, idemque erit regni mei, qui & ſpi-
ritus, finis. Si hic animus, ſi haec lex; nulli non
parta libertas eſt: nemo e vobis faſtidium Macedo-
num, nemo vultum ſuperbum ferre cogetur. Sua cui-
que dextra aut ultionem tot malorum pariet, aut fi-
nem. Equidem quam verſabilis fortuna ſit, documen-
tum ipſe ſum. Nec immerito mitiores vices eius ex-
ſpecto. Sed ſi iuſta ac pia bella Dii averſantur; forti-
bus tamen viris licebit honeſte mori. Per ego vos deco-
ra maiorum, qui totius Orientis regna cum memora-
bili laude tenuerunt; per illos viros, quibus ſtipen-
dium Macedonia quondam tulit; per tot navium claſ-
ſes in Graeciam miſſas; per tot trophaea regum oro &
obteſtor, ut nobilitate veſtra gentiſque dignos ſpiritus
capiatis: ut eadem conſtantia animorum, qua praete-
rita toleraſtis, experiamini, quidquid deinde fors tu-
lerit. Me certe in perpetuum aut victoria egregia no-
bilitabit, aut pugna.* Haec dicente Dario, praeſen- 9
tis periculi ſpecies omnium ſimul corda animoſ-
que horrore perſtrinxerat, nec aut conſilium ſup-
petebat, aut vox; cum Artabazus, vetuſtiſſimus
amicorum, quem hoſpitem fuiſſe Philippi ſaepe
diximus, *Nos vero*, inquit, *pretioſiſſima veſtium in-
duti, armiſque quanto maximo cultu poſſumus ador-
nati, regem in aciem ſequemur; ea quidem mente, vi-
ctoriam ut ſperemus, mortem non recuſemus.* Aſſenſu
excepere ceteri hanc vocem. Sed Nabarzanes, qui

in eodem consilio erat cum Besso, inauditi antea facinoris societate inita, regem suum per milites, quibus ambo praeerant, comprehendere & vincire decreverant: ea mente, ut si Alexander ipsos insecutus foret, tradito rege vivo inirent gratiam victoris, magni profecto cepisse Darium aestimaturi; sin autem eum effugere potuissent, interfecto Dario, regnum sibi occuparent, bellumque renovarent. Hoc parricidium cum diu volutassent, Nabarzanes aditum nefariae spei praeparans, *Scio, me*, inquit, *sententiam esse dicturum, prima specie haudquaquam auribus tuis gratam. Sed medici quoque graviores morbos asperis remediis curant; & gubernator, ubi naufragium timet, iactura, quidquid servari potest, redimit. Ego tamen, non ut damnum quidem facias, suadeo; sed ut te ac regnum tuum salubri ratione conserves. Diis adversis bellum inimus; & pertinax fortuna Persas urgere non desinit. Novis initiis & ominibus opus est. Auspicium & imperium alii trade interim, qui tamdiu rex appelletur, donec Asia decedat hostis; victor deinde regnum tibi reddat. Hoc autem brevi futurum ratio promittit. Bactra intacta sunt: Indi & Sacae in tua potestate: tot populi, tot exercitus, tot equitum peditumque millia ad renovandum bellum vires paratas habent; ut maior belli moles supersit, quam exhausta sit. Quid ruimus belluarum ritu in perniciem non necessariam? Fortium virorum est, magis mortem contemnere, quam odisse vitam. Saepe taedio laboris ad vilitatem sui compelluntur ignavi: at virtus nihil inexpertum omittit. Itaque ultimum*

omnium mors est, ad quam non pigre ire satis est. Proinde si Bactra, quod tutissimum receptaculum est, petimus; praefectum regionis eius Bessum, regem temporis gratia statuamus. Compositis rebus, iusto regi tibi fiduciarium restituet imperium. Haud mirum est, Darium non temperasse animo, quamquam tam impiae voci quantum nefas subesset, latebat. Itaque, *pessimum*, inquit, *mancipium, reperisti optatum tibi tempus, quo parricidium aperires!* strictoque acinace interfecturus videbatur; ni propere Bessus Bactrianique, tristium specie, ceterum, si perseveraret, vincturi, circumstetissent. Nabarzanes interim elapsus, mox & Bessus secutus, copias, quibus praeerant, *a cetero exercitu secedere* iubent; secretum inituri consilium. Artabazus convenientem praesenti fortunae sententiam orsus, mitigare Darium, temporum identidem admonens, coepit: *Ferret aequo animo qualiumcunque, suorum tamen, vel stultitiam, vel errorem. Instare Alexandrum gravem, etiamsi omnes praesto essent: quid futurum, si persecuti fugam ipsius alienentur a rege?* Ea re paruit Artabazo, & quamquam movere castra statuerat, turbatis tamen omnium animis, eodem in loco substitit. Sed attonitus moestitia simul & desperatione, tabernaculo se inclusit. Ergo in castris, quae nullius regebantur imperio, varii animorum motus erant; nec in commune, ut antea, consulebatur. Dux Graecorum militum Patron *arma capere* suos iubet, *paratosque esse ad exsequendum imperium.* Persae secesserant: Bessus cum

Bactrianis erat; tentabatque Perſas abducere, *Bactra, & intactae regionis opulentiam, ſimulque quae manentibus inſtarent pericula,* oſtentans. Perſarum omnium eadem fere fuit vox, *nefas eſſe deſeri regem.* Inter haec Artabazus omnibus imperatoriis fungebatur officiis. Ille Perſarum tabernacula circumire, hortari, monere nunc ſingulos, nunc univerſos, non ante deſtitit, quam ſatis conſtaret imperata facturos. Idem aegre a Dario impetravit, *ut cibum caperet, animumque*
10 *regis.* At Beſſus & Nabarzanes olim agitatum ſcelus exſequi ſtatuunt, regni cupiditate accenſi: Dario autem incolumi tantas opes ſperare non poterant. Quippe in illis gentibus regum eximia maieſtas eſt: ad nomen quoque barbari conveniunt; & priſtinae veneratio fortunae ſequitur adverſam. Inflabat impios animos regio cui praeerant, armis viriſque & ſpatio locorum nulli earum gentium ſecunda. Tertiam partem Aſiae tenet: multitudo iuniorum, exercitus, quos amiſerat Darius, aequabat. Itaque non illum modo, ſed etiam Alexandrum ſpernebant; inde vires imperii repetituri, ſi regionis potiri contigiſſet. Diu omnibus cogitatis, placuit per milites Bactrianos, ad omne obſequium deſtinatos, regem comprehendere; mittique nuntium ad Alexandrum, qui indicaret, *vivum aſſervari eum*: ſi, id quod timebant, proditionem aſpernatus eſſet; occiſuri Darium, & Bactra cum ſuarum gentium manu petituri. Ceterum propalam comprehendi Darius non poterat, tot Perſarum

millibus laturis opem regi: Graecorum quoque fides timebatur. Itaque quod non poterant vi, fraude affequi tentant: poenitentiam feceffionis fimulare decreverant, & excufare apud regem confternationem fuam. Interim qui Perfas follicitarent mittuntur. Hinc fpe, hinc metu militares animos verfant: *ruinae rerum illos fubdere capita; in perniciem trahi; cum Bactra pateant, exceptura eos donis & opulentia, quantam animis concipere non poffint.* Haec agitantibus Artabazus fupervenit, five regis iuffu, five fua fponte, affirmans, *mitigatum effe Darium, & eundem illis amicitiae gradum patere apud regem.* Illi lacrimantes nunc purgare fe, nunc Artabazum orare, *ut caufam ipforum tueretur, precefque perferret.* Sic peracta nocte, fub lucis ortu Nabarzanes cum Bactrianis militibus in veftibulo praetorii aderat, titulum follemnis officii occulto fceleri praeferens. Darius figno ad eundum dato, currum priftino more confcendit. Nabarzanes ceterique parricidae procumbentes humi, quem paulo poft in vinculis habituri erant, fuftinuere venerari, lacrimas etiam poenitentiae indices profuderunt: adeo humanis ingeniis parata fimulatio eft. Preces deinde fuppliciter admotae, Darium, natura fimplicem & mitem, non credere modo quae affirmabant, fed etiam flere coëgerunt. Ac ne tum quidem cogitati fceleris poenituit, cum intuerentur, qualem & regem & virum fallerent. Ille quidem, fecurus periculi quod inftabat, Alexandri manus, quas folas timebat, effugere pro-

11 perabat. Patron autem, Graecorum dux, praecepit suis, *ut arma, quae in sarcinis antea ferebantur, induerent, ad omne imperium suum parati & intenti.* Ipse currum regis sequebatur, occasioni imminens alloquendi eum: quippe Bessi facinus praesenserat. Sed Bessus, id ipsum metuens, custos verius, quam comes, a curru non recedebat. Diu ergo Patron cunctatus, ac saepius sermone revocato, inter fidem timoremque haesitans, regem intuebatur. Qui ut tandem advertit oculos, Bubacem spadonem inter proximos currum sequentem *percontari* iubet, *numquid ipse velit dicere.* Patron, *se vero, sed remotis arbitris, loqui velle cum eo* respondit. Iussusque *propius accedere,* sine interprete, nam haud rudis Graecae linguae Darius erat: *Rex,* inquit, *ex L millibus Graecorum superfumus pauci, omnis fortunae tuae comites, & in hoc tuo statu iidem, qui florente te fuimus; quascunque sedes elegeris, pro patria & domesticis rebus petituri. Secundae adversaeque res tuae copulavere nos tecum. Per hanc fidem invictam oro & obtestor, in nostris castris tibi tabernaculum statue: nos corporis tui custodes esse patiaris. Amisimus Graeciam, nulla Bactra sunt nobis: spes omnis in te, utinam & in ceteris esset. Plura dici non attinet. Custodiam corporis tui externus & alienigena non deposcerem, si crederem alium posse praestare.* Bessus, quamquam erat Graeci sermonis ignarus, tamen stimulante conscientia indicium profecto Patronem detulisse credebat: & interpretis Graeci relato sermone exemta dubitatio. Darius

autem, quantum ex vultu concipi poterat, haud ſane territus, percontari Patrona *cauſam conſilii, quod afferret,* coepit. Ille non ultra differendum ratus, *Beſſus,* inquit, *& Nabarzanes inſidiantur tibi, in ultimo diſcrimine & fortunae tuae & vitae. Hic dies aut parricidis, aut tibi futurus ultimus.* Et Patron quidem egregiam conſervati regis gloriam tulerat. Eludant licet, quibus forte ac temere humana negotia volvi agique perſuaſum eſt: equidem aeterna conſtitutione crediderim, nexuque cauſarum latentium, & multo ante deſtinatarum, ſuum quemque ordinem immutabili lege percurrere. Darius certe reſpondit: *quamquam ſibi Graecorum militum fides nota ſit; nunquam tamen a popularibus ſuis receſſurum. Difficilius ſibi eſſe damnare, quam decipi. Quidquid fors tuliſſet, inter ſuos perpeti malle, quam transfugam fieri. Sero ſe perire, ſi ſalvum eſſe ſui milites nollent.* Patron, deſperata ſalute regis, ad eos, quibus praeerat, rediit, omnia pro fide experiri paratus. At Beſſus occidendi protinus regis impe- 12
tum conceperat. Sed veritus, ne gratiam Alexandri, ni vivum eum tradidiſſet, inire non poſſet, dilato in proximam noctem ſceleris conſilio, agere gratias incipit, *quod perfidi hominis inſidias, iam Alexandri opes ſpectantis, prudenter cauteque vitaſſet. Donum eum hoſti laturum fuiſſe regis caput. Nec mirari, hominem mercede conductum omnia habere venalia: ſine pignore, ſine lare, terrarum orbis exſulem, ancipitem hoſtem, ad nutum licentium circumferri.* Purganti deinde ſe, *Deoſ-*

que patrios testes fidei suae invocanti, Darius vultu assentiebat: haud dubius, quin vera deferrentur a Graecis; sed eo rerum ventum erat, ut tam periculosum esset non credere suis, quam decipi. XXX millia erant, quorum inclinata in scelus levitas timebatur: IV millia Patron habebat; quibus si credidisset salutem suam, damnata popularium fide, parricidio excusationem videbat offerri. Itaque praeoptabat immerito, quam iure violari. Besso tamen insidiarum consilium purganti respondit, *Alexandri sibi non minus iustitiam, quam virtutem, esse perspectam. Falli eos, qui proditionis ab eo praemium exspectent: violatae fidei neminem acriorem fore vindicem ultoremque.* Iamque nox appetebat, cum Persae more solito armis positis ad necessaria ex proximo vico ferenda discurrunt. At Bactriani, ut imperatum erat a Besso, armati stabant. Inter haec Darius *Artabazum acciri* iubet; expositisque, quae Patron detulerat, *haud dubitare* Artabazus *quin transeundum esset in castra Graecorum. Persas quoque periculo vulgato secuturos.* Destinatus sorti suae, & iam nullius salubris consilii patiens, unicam in illa fortuna opem Artabazum ultimum illum visurus amplectitur; perfususque mutuis lacrimis, *inhaerentem sibi avelli* iubet: *capite deinde velato, ne inter gemitus digredientem velut a rege intueretur,* in humum pronum corpus abiecit. Tum vero custodiae eius assueti, quos regis salutem vel periculo vitae tueri oportebat, dilapsi sunt; cum armatis, quos iam adventare crede-

bant, haud rati ſe futuros pares. Ingens ergo in tabernaculo ſolitudo erat, paucis ſpadonibus, quia quo diſcederent non habebant, circumſtantibus regem. At ille, remotis arbitris, diu aliud atque aliud conſilium animo volutabat. Iamque ſolitudinem, quam paulo ante pro ſolatio petiverat, peroſus, *Bubacem vocari* iubet. Quem intuens, *Ite*, inquit, *conſulite vobis, ad ultimum regi veſtro, ut decebat, fide exhibita. Ego hic legem fati mei exſpecto. Forſitan mireris, quod vitam non finiam? alieno ſcelere, quam meo, mori malo.* Poſt hanc vocem ſpado gemitu non modo tabernaculum, ſed etiam caſtra complevit. Irrupere deinde alii, laceratiſque veſtibus lugubri & barbaro ululatu regem deplorare coeperunt. Perſae, ad illos clamore perlato, attoniti metu, nec arma capere, ne in Bactrianos inciderent, nec quieſcere audebant, ne impie deſerere regem viderentur. Varius ac diſſonus clamor ſine duce ac ſine imperio totis caſtris referebatur. Beſſo & Nabarzani nuntiaverant ſui, *regem a ſemetipſo interemtum eſſe.* Planctus eos deceperat. Itaque citatis equis advolant, ſequentibus quos ad miniſterium ſceleris delegerant; & cum tabernaculum intraſſent, *quia regem vivere* ſpadones indicabant, *comprehendi vincirique* iuſſerunt. Rex curru paullo ante vectus, & Deorum a ſuis honoribus cultus, nulla externa ope admota, captivus ſervorum ſuorum, in ſordidum vehiculum pellibus undique contectum imponitur. Pecunia regis, & ſupellex, quaſi iure belli diri-

pitur; onuſtique praeda, per ſcelus ultimum parta, fugam intendunt. Artabazus cum iis, qui imperio parebant, Graeciſque militibus Parthienem petebat, omnia tutiora parricidarum contuitu ratus. Perſae, promiſſis Beſſi onerati, maxime quia nemo alius erat, quem ſequerentur, coniunxere ſe Bactrianis, agmen eorum tertio aſſecuti die. Ne tamen honos regi non haberetur, aureis compedibus Darium vinciunt; nova ludibria ſubinde excogitante fortuna. Et ne forte cultu regio poſſet agnoſci, ſordidis pellibus vehiculum intexerant: ignoti iumenta agebant, ne percontantibus in agmine monſtrari poſſet:
13 cuſtodes procul ſequebantur. Alexander, audito Darium moviſſe ab Ecbatanis, omiſſo itinere, quod patebat in Mediam, fugientem inſequi pergit ſtrenue. Tabas oppidum eſt in Paraetacene ultima: ibi transfugae nuntiant, *praecipitem fuga Bactra petere Darium.* Certiora deinde cognoſcit ex Bagyſthene Babylonio, *non equidem vinctum regem, ſed in periculo eſſe aut mortis, aut vinculorum.* Rex, ducibus convocatis, *maximum,* inquit, *opus, ſed labor breviſſimus ſupereſt: Darius haud procul deſtitutus a ſuis, aut oppreſſus. In illo corpore poſita eſt victoria noſtra: & tanta res celeritatis eſt praemium.* Omnes pariter conclamant, *paratos ipſos ſequi; nec labori, nec periculo parceret.* Igitur raptim agmen curſus magis quam itineris modo ducit, ne nocturna quidem quiete diurnum laborem relaxante. Itaque quingenta ſtadia proceſſit: perventumque erat in vicum, in quo

Darium Beſſus comprehenderat. Ibi Melon Darii interpres excipitur. Corpore aeger non potuerat agmen ſequi, & deprehenſus celeritate regis, transfugam ſe eſſe ſimulabat. Ex hoc acta cognoſcit. Sed fatigatis neceſſaria quies erat. Itaque delectis equitum ſex millibus, trecentos, quos *Dimachas* appellant, adiungit: dorſo hi graviora arma portabant, ceterum equis vehebantur; cum res locuſque poſceret, pedeſtris acies erat. Haec agentem Alexandrum adeunt Orſillos & Mythracenes, qui Beſſi parricidium exoſi transfugerant; nuntiabantque, *ſtadia* D *abeſſe Perſas; ipſos brevius iter monſtraturos.* Gratus regi adventus transfugarum fuit. Itaque prima veſpera ducibus iiſdem cum expedita equitum manu monſtratam viam ingreditur, phalange, *quantum feſtinare poſſet, ſequi* iuſſa. Ipſe quadrato agmine incedens, ita curſum regebat, ut primi coniungi ultimis poſſent. CCC ſtadia proceſſerant, cum occurrit Brocubelus Mazaei filius, Syriae quondam praetor. Is quoque transfuga nuntiabat, *Beſſum haud amplius quam* CC *ſtadia abeſſe. Exercitum, utpote qui nihil praecaveret, incompoſitum inordinatumque procedere. Hyrcaniam videri petituros. Si feſtinaret ſequi, palantibus ſuperventurum. Darium adhuc vivere.* Strenuo alioqui cupiditatem conſequendi transfuga iniecerat. Itaque calcaribus ſubditis, effuſo curſu eunt. Iamque fremitus hoſtium iter ingredientium exaudiebatur; ſed proſpectum ademerat pulveris nubes. Paulliſper ergo inhibuit curſum, donec con-

ſideret pulvis. Iamque conſpecti a barbaris erant, & abeuntium agmen conſpexerant; nequaquam futuri pares, ſi Beſſo tantum animi fuiſſet ad proelium, quantum ad parricidium fuerat. Namque & numero barbari praeſtabant, & robore: ad hoc refecti cum fatigatis certamen inituri erant. Sed nomen Alexandri, & fama, maximum in bello utique momentum, pavidos in fugam convertit. Beſſus, & ceteri facinoris eius participes, vehiculum Darii aſſecuti, coeperunt hortari eum, *ut conſcenderet equum, & ſe hoſti fuga eriperet.* Ille *Deos ultores adeſſe* teſtatur, & *Alexandri fidem* implorans, negat, *ſe parricidas velle comitari.* Tum vero ira quoque accenſi, tela iniiciunt in regem; multiſque confoſſum vulneribus relinquunt. Iumenta quoque, ne longius proſequi poſſent, convulnerantur; duobus ſervis, qui regem comitabantur, occiſis. Hoc edito facinore, ut veſtigia fugae ſpargerent, Nabarzanes Hyrcaniam, Beſſus Bactra, paucis equitum comitantibus, petebant: barbari, ducibus deſtituti, qua quemque aut ſpes ducebat, aut pavor, diſſipabantur: D tantum equites congregaverant ſe, incerti adhuc, reſiſterene melius eſſet, an fugere. Alexander, hoſtium trepidatione comperta, Nicanorem cum equitum parte ad inhibendam fugam praemittit: ipſe cum ceteris ſequitur. III ferme millia reſiſtentium occiſa ſunt; reliquum agmen more pecudum intactum agebatur, iubente rege, *ut caedibus abſtineretur.* Nemo captivorum erat, qui mon-

ſtrare Darii vehiculum poſſet: ſinguli, ut quaeque prehenderant, ſcrutabantur; nec tamen ullum veſtigium fugae regis exſtabat. Feſtinantem Alexandrum vix tria millia equitum perſecuta ſunt. At in eos, qui lentius ſequebantur, incidebant univerſa fugientium agmina. Vix credibile dictu, plures captivi, quam qui caperent, erant: adeo omnem ſenſum territis fortuna penitus excuſſerat, ut nec hoſtium paucitatem, nec multitudinem ſuam ſatis cernerent. Interim iumenta, quae Darium vehebant, nullo regente deceſſerant militari via, & errore delata per IV ſtadia, in quadam valle conſtiterant, aeſtu, ſimulque vulneribus fatigata. Haud procul erat fons, ad quem monſtratum a peritis Polyſtratus Macedo, ſiti maceratus acceſſit; ac dum galea hauſtam aquam ſorbet, tela iumentorum deficientium corporibus infixa conſpexit. Miratuſque confoſſa potius, quam abacta eſſe, ſemivivi * * *

(*Veteres ſcripti cuſique hic deficiunt. Quae in recentioribus attexuntur, ut a genuinis dignoſci poſſint, minori typo ſubiicimus.*)

*** hominis corpus, cum propius acceſſiſſet, in ſordido vehiculo pellibus contecto ſitum reperit: atque Darium, multis quidem vulneribus confoſſum, adhuc tamen ſpirantem, eſſe cognovit. Qui applicito captivo, cum civem ex voce cognoviſſet, *id ſaltem praeſentis fortunae ſolatium ſe habere* dixit; *quod apud intellecturum locuturus eſſet, nec incaſſum poſtremas voces emiſſurus. Haecque Alexandro perferri iubet: Se nullis in eum meritorum officiis, maximorum autem illi debitorem mori. Agere tamen ei maximas gratias pro beneficiis in matrem, coniugem, liberoſque ſuos impenſis: iis enim*

vitam, & pristini status reverentiam dignitatemque concessam: sibi autem a cognatis atque amicis, quibus & regna & vitam dederit, illa omnia erepta esse. Precari se, ut illi victori terrarum omnium imperium contingat. Ultionem sceleris erga se perpetrati, non solum sua, sed exempli, omniumque regum causa, non negligere, illi cum decorum, tum utile futurum. Iamque deficiens aquam poposcit: quam allatam postquam bibit, Polystrato, qui eam tulerat, *Quisquis es mortalium*, inquit, *hoc mihi extremum universae calamitatis genus accidit, ut pro tanto in me beneficio dignas tibi grates referre nequeam: at referat Alexander; Alexandro vero Dii, pro eius summa in meos humanitate ac clementia. Cui hoc fidei regiae unicum dextrae pignus pro me dabis.* Haec dicentem, accepta Polystrati manu, vita destituit. Quibus Alexandro nuntiatis, ad corpus demortui perveniens, tam indignam illo fastigio mortem lacrimis prosecutus est. Demtaque sibi chlamyde, corpus illius contexit: atque regio ornatum cultu, ad matrem Sisygambim, patrio regioque more sepeliendum, atque regiis maiorum suorum tumulis inferendum, misit.

IO. FREINSHEMII ARGUMENTUM ALIUD.

Miratusque confossa potius quam abacta esse, semivivi hominis gemitum percipit. Itaque more ingenii humani cupidus visendi quid rei vehiculo isto conderetur, dimotis pellibus, quibus obtectum erat, Darium multis vulneribus confossum reperit. Regius enim cultus, & aureae catenae, quîs a parricidis vinctus fuerat, dubitationem eximebant. Non erat expers Graeci sermonis Darius; gratiasque agebat Diis, *qui post tanta mala, tamque gravia, hoc tamen indulsissent solatii, ne omnino in solitudine extremum spiritum effunderet. Itaque te*, inquit, *quisquis es mortalium, per communem hominum sortem, a qua nec maximos regum exemtos esse praesenti spectaculo moneris, rogo quaesoque, ut haec ad Alexandrum mandata mea perferas: nihil eorum, quae longe tristissima perpessus sum, ne hunc quidem incomparabilis calamitatis exitum, ita gravem mihi accidisse, ut hoc unum, quod post*

tanta in me meosque merita adversus clementissimum victorem inimico vivendum fuit, & nunc ingrato moriendum est. Sed si qua postremis miserorum votis apud Deos vis est, & cum ipso spiritu profusas preces mitius aliquod numen exaudit; ille quidem sospes & incolumis, longeque supra contagium meae sortis & invidiam fortunae positus, in solio Cyri gloriosam aetatem exigat: suaeque virtutis memor, eum matri liberisque meis locum apud se esse patiatur, quem illi fide & obsequio meruerint. At parricidas promtum exitium consequatur, quod Alexander irrogabit, si non misericordia infelicis hostis, saltem odio facinorum, & ne impunita in aliorum etiam regum suumque ipsius exitium erumpant. Post haec, cum siti angeretur, allata per Polystratum aqua recreatus, *Ergo*, ait, *hanc etiam tantis calamitatibus extremam accedere oportuit, ut bene merito gratiam referre non possim: at referet Alexander; Alexandro vero Dii.* Dextram deinde protendit, *eamque Alexandro, fidei regiae pignus, ferri* iubens, apprehensa Polystrati manu animam efflavit. Alexander an spiranti adhuc supervenerit, incertum est: illud constat, miserabili regis opulentissimi exitu comperto, copiosas lacrimas profudisse, statimque chlamyde sibi detracta corpus operuisse, & magno cum honore *ad suos deferri* iussisse, *ut regio Persarum more curatum monumentis maiorum inferretur.* Ingratitudinem hominum, a quîs pro summis beneficiis crudele exitium Darius pertulit, quamquam suopte ingenio horrendam & exsecrabilem, insigniore ad posteritatem infamia damnavit canis cuiusdam mira fides, qui ab omnibus familiaribus derelicto solus adfuit, & quam in vivum prae se tulit benevolentiam, morienti quoque constanter praestitit. Hunc vitae finem sortitus est ille, quem modo contumelia affici putabant, nisi *regem regum, & Deorum consanguineum* salutarent: magnoque iterum experimento approbatum est, neminem magis patere fortunae, quam qui pluribus eiusdem blanditiis irretitus, iugum illius tota cervice receperit.

Q. CURTII RUFI

DE REBUS GESTIS

ALEXANDRI

MAGNI

LIBRI

CUM SUPPLEMENTIS IO. FREINSHEMII

PRAEMITTITUR NOTITIA LITERARIA

ACCEDIT INDEX

STUDIIS SOCIETATIS BIPONTINAE

VOLUMEN SECUNDUM

ARGENTORATI

EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS

ANNO IX. (1801.)

I. FREINSHEMII SUPPLEMENTUM IN Q. CURTII

LIB. VI. a principio.

DUM ea per Asiam geruntur, ne in Graecia quidem Macedoniaque tranquillae res fuere. Regnabat apud Lacedaemonios Agis Archidami filius, qui Tarentinis opem ferens ceciderat, eodem die quo Philippus Athenienses ad Chaeroneam vicit. Is Alexandri per virtutem aemulus, cives suos stimulabat, *ne Graeciam servitute Macedonum diutius premi paterentur: nisi in tempore providerent, idem iugum ad ipsos transiturum esse. Adnitendum igitur, dum aliquae adhuc Persis ad resistendum vires essent: illis oppressis, adversus immanem potentiam frustra avitae libertatis memores futuros.* Sic instinctis animis, occasionem belli ex commodo coeptandi circumspiciebant. Igitur felicitate Memnonis invitati, consilia cum ipso miscere aggressi sunt; & postquam ille rerum laetarum initia intempestiva morte destituit, nihilo remissius agebant. Sed ad Pharnabazum & Autophradaten profectus Agis, triginta argenti talenta, decemque triremes impetravit, quas Agesilao fratri misit, ut in Cretam navigaret, cuius insulae cultores inter Lacedaemonios & Macedonas diversis studiis distrahebantur. Legati quoque ad

Darium missi sunt, qui in usum belli ampliorem vim pecuniae, pluresque naves peterent. Atque haec eorum coepta clades ad Issum (nam ea intervenerat) adeo non interpellavit, ut etiam adiuverit. Quippe fugientem insecutus Alexander in longinqua loca magis magisque rapiebatur; & ex ipso proelio mercenariorum ingens multitudo in Graeciam fuga penetraverat: quorum octo millia Persica pecunia conduxit Agis, eorumque opera plerasque Cretensium urbes recepit. Cum deinceps Menon, in Thraciam ab Alexandro missus, barbaros ad defectionem impulisset, adque eam comprimendam Antipater exercitum ex Macedonia in Thraciam duxisset, opportunitate temporis strenue usi Lacedaemonii totam Peloponnesum, paucis urbibus exceptis, in partes traxerunt, confectoque exercitu viginti millium peditum, cum equitibus bis mille, Agidi summam imperii detulerunt. Antipater ea re comperta bellum in Thracia, quibus potest conditionibus, componit; raptimque in Graeciam regressus, ab amicis sociisque civitatibus auxilia cogit. Quibus convenientibus, ad quadraginta pugnatorum millia recensuit. Advenerat & ex Peloponneso valida manus: sed quia dubiam ipsorum fidem resciverat, dissimulata suspicione gratias egit, *quod ad defendendam adversus Lacedaemonios Alexandri dignitatem adfuissent: scripturum se id regi, gratiam in tempore relaturo. In praesens nihil opus esse maioribus copiis: itaque domos redirent, foederis necessitate expleta.* Nuntios deinde ad Alexandrum mittit, de motu Graeciae certiorem facturos. Atque illi regem apud Bactra demum consecuti sunt; cum interim Antipatri victoria, & nece Agidis, in Arcadia transactum esset. Sane iam pridem tumultu Lacedaemoniorum cognito, quantum tot terrarum spatiis discretus potuit, providerat: Amphoterum *cum Cypriis & Phoeniciis navibus in Peloponnesum navigare*, Meneten *tria millia talentûm ad mare deferre* iusserat, *ut ex propinquo pecuniam Antipatro subministraret, quanta illum indigere cognovisset.* Probe enim perspexerat, quanti ad omnia momenti motus istius inclinatio futura

eſſet, quamquam deinceps adepto victoriae nuntio ſuis operibus id diſcrimen comparans, *murium eam pugnam fuiſſe* cavillatus eſt. Ceterum principia eius belli haud improſpera Lacedaemoniis fuere. Iuxta Corrhagum Macedoniae caſtellum cum Antipatri militibus congreſſi victores exſtiterant: & rei bene geſtae fama etiam qui ſuſpenſis mentibus fortunam ſpectaverant, in ſocietatem eorum pertracti ſunt. Una ex Elaeis Achaeiſque urbibus Pellene foedus aſpernabatur; & in Arcadia Megalopolis, fida Macedonibus ob Philippi memoriam, a quo beneficiis affecta fuerat. Sed haec arcte circumſeſſa haud procul deditione aberat, niſi tandem Antipater ſubveniſſet. Is poſtquam caſtra caſtris contulit, ſeque numero militum alioque apparatu ſuperiorem conſpexit, quamprimum de ſumma rerum proelio contendere ſtatuit: neque Lacedaemonii detrectavere certamen. Ita commiſſa eſt pugna, quae rem Spartanam maiorem in modum afflixit. Cum enim anguſtiis locorum, in quibus pugnabatur, confiſi, ubi hoſti nullum multitudinis uſum futurum credebant, animoſe congreſſi eſſent, neque Macedones impigre reſiſterent, multum ſanguinis fuſum eſt. Sed poſtquam Antipater integram ſubinde manum laborantibus ſuis ſubſidio mittebat; impulſa Lacedaemoniorum acies gradum paullisper retulit. Quod conſpicatus Agis, cum cohorte regia, quae ex fortiſſimis conſtabat, ſe in medium *pugnae diſcrimen immiſit*, &c.

Q. CURTII RUFI DE REBUS GESTIS ALEXANDRI MAGNI HISTORIARUM

LIBER VI.

ARGUMENTUM.

Proelii inter Lacedaemonios atque Macedones deſcriptio, & pax ab Alexandro victore Graecis, qui eo abſente defecerant, conceſſa, 1. Alexander, bello invictus, otio & deliciis frangitur: unde rumor in caſtris, qui torpentem excitat, 2. Hortatoria Alexandri ad milites oratio, ut bellum in Aſia inchoatum perſequantur & abſolvant, 3. Zioberis miri fluminis deſcriptio. Alexander Nabarzani, per literas ſalutem quaerenti, veniam pollicetur. Deinde mari Caſpio & Hyrcaniae proximus, quoſdam Darii praefectos recipit in gratiam, 4. Artabazo ſumma cum animi benevolentia excepto, Graecis qui Darium adiuverant parcit Alexander, & Mardorum gente debellata, Amazonicae cuiuſdam reginae petitioni ſatisfacit, 5. Macedones Alexandri offenduntur moribus: qui ut ſeditionem averteret, ad bellum Beſſo inferendum mentem convertit, quod & ſtratagemate inchoat: ac Satibarzanem, quod defeciſſet, primum perſequitur; barbaros a montibus fortiter diſpellit;

Artacacnam expugnat, 6. Coniurationem in Alexandrum Dymnus Nicomacho, hic per Zeballinum fratrem Alexandro detegit. Hinc mors Dymni, qui ipſe ſibi manus infert, 7. Amicorum regiorum conſilio Philotas Parmenionis filius, coniurationis auctor & particeps creditus, capitur, ac velato capite in regiam abducitur, 8. De coniuratione, adverſus Philotam expoſtulatoria Alexandri ad milites oratio: coram quibus Philotas adductus, defenſionem parat, 9. Apologetica Philotae oratio, qua coniurationis accuſationem prolixe refellit, 10. Concio, quodam Belone accenſa, in Philotam ſurgit. Is paulo poſt, ut ſe cruciatibus liberaret, fictae coniurationis circumſtantias aperit, cumque aliis, qui accuſantur, ſaxis a Nicomacho obruitur, 11.

PUGNAE diſcrimen immiſit, obtruncatiſque, 1
qui promtius reſiſtebant, magnam partem hoſtium propulit. Coeperant fugere victores: & donec avidius ſequentes in planum deduxere, multi cadebant; ſed ut primum locus, in quo ſtare poſſet, fuit, aequis viribus dimicatum eſt. Inter omnes tamen Lacedaemonios rex eminebat, non armorum modo & corporis ſpecie, ſed etiam magnitudine animi, quo uno vinci non potuit. Undique nunc cominus, nunc eminus petebatur; diuque arma circumferens, alia tela clypeo excipiebat, corpore alia vitabat: donec haſta femora perfoſſa plurimo ſanguine effuſo deſtituere pugnantem. Ergo clypeo ſuo exceptum armigeri raptim in caſtra referebant, iactationem vulnerum haud facile tolerantem. Non tamen omiſere Lacedaemonii pugnam; & ut primum ſibi quam hoſti aequiorem locum capere

potuerunt, denſatis ordinibus effuſe fluentem in ſe aciem excepere. Non aliud diſcrimen vehementius fuiſſe memoriae proditum eſt. Duarum nobiliſſimarum bello gentium exercitus pari Marte pugnabant. Lacedaemonii vetera, Macedones praeſentia decora intuebantur: illi pro libertate, hi pro dominatione pugnabant. Lacedaemoniis dux, Macedonibus locus deerat. Diei quoque unius tam multiplex caſus modo ſpem, modo metum utriuſque partis augebat; velut de induſtria inter fortiſſimos viros certamen aequante fortuna. Ceterum anguſtiae loci, in quo haeſerat pugna, non patiebantur totis congredi viribus. Spectabant ergo plures, quam inierant proelium, & qui extra teli iactum erant, clamore invicem ſuos accendebant. Tandem Laconum acies langueſcere, lubrica arma ſudore vix ſuſtinens; pedem deinde referre coepit urgente hoſte, ac apertius fugere. Inſequebatur diſſipatos victor, & emenſus curſu omne ſpatium, quod acies Laconum obtinuerat, ipſum Agim perſequebatur. Ille, ut fugam ſuorum, & proximos hoſtium conſpexit, *deponi ſe* iuſſit: expertuſque membra an impetum animi ſequi poſſent, poſtquam deficere ſe ſenſit, poplitibus ſemet excepit; galeaque ſtrenue ſumta, clypeo protegens corpus, haſtam dextra vibrabat, ultro vocans hoſtem, *ſi quis iacenti ſpolia demere auderet.* Nec quiſquam fuit, qui ſuſtineret cominus congredi. Procul miſſilibus appetebatur, ea ipſa in hoſtem retorquens; donec lancea nudo pe-

ctori infixa est: qua ex vulnere evulsa, inclinatum ac deficiens caput clypeo paulisper excepit; deinde linquente spiritu pariter ac sanguine, moribundus in arma procubuit. Cecidere Lacedaemoniorum V millia, & CCCLX: ex Macedonibus haud amplius CCC: ceterum vix quisquam nisi saucius revertit in castra. Haec victoria non Spartam modo, sociosque eius, sed etiam omnes, qui fortunam belli spectaverant, fregit. Nec fallebat Antipatrum, dissentire ab animis gratulantium vultus; sed bellum finire cupienti opus erat decipi. Et quamquam fortuna rerum placebat; invidiam tamen, quia maiores res erant, quam quas praefecti modus caperet, metuebat. Quippe Alexander hostes vinci voluerat; Antipatrum vicisse, ne tacitus quidem indignabatur; suae demtum gloriae existimans, quidquid cessisset alienae. Itaque Antipater, qui probe nosset spiritum eius, non est ausus ipse agere arbitria victoriae; sed concilium Graecorum, *quid fieri placeret*, consuluit. A quo Lacedaemonii, *nihil aliud quam ut oratores mittere ad regem liceret* precati, veniam defectionis praeter auctores impetraverunt. Megalopolitani, quorum urbs erat obsessa a defectione, Achaeis & Aetolis CXX talenta dare iussi sunt. Hic fuit exitus belli, quod repente ortum, prius tamen finitum est, quam Darium Alexander apud Arbela superaret. Sed 2
ut primum instantibus curis laxatus est animus, militarium rerum quam quietis otiique patientior; excepere eum voluptates: & quem arma

Perſarum non fregerant, vitia vicerunt. Intempeſtiva convivia, & perpotandi pervigilandique inſana dulcedo, ludique, & greges pellicum, omnia in externum lapſa ſunt morem. Quem aemulatus quaſi potiorem ſuo, ita popularium animos oculoſque pariter offendit, ut a pleriſque amicorum pro hoſte haberetur. Tenaces quippe diſciplinae ſuae, ſolitoſque parco ac parabili victu ad implenda naturae deſideria defungi, in peregrina & devictarum gentium mala impulerat. Hinc ſaepius comparatae in caput eius inſidiae: ſeceſſio militum, & liberior inter mutuas querelas dolor: ipſius deinde nunc ira, nunc ſuſpiciones, quas excitabat inconſultus pavor: ceteraque his ſimilia, quae deinde dicentur. Igitur cum intempeſtivis conviviis dies pariter noctesque conſumeret; ſatietatem epularum ludis interpolabat: non contentus artificum, quos e Graecia excitaverat, turba; quippe captivae feminarum iubebantur *ſuo ritu canere*, inconditum & abhorrens peregrinis auribus carmen. Inter quas unam rex ipſe conſpexit moeſtiorem quam ceteras, & producentibus eam verecunde reluctantem. Excellens erat forma, & formam pudor honeſtabat: deiectis in terram oculis, &, quantum licebat, ore velato, ſuſpicionem praebuit regi, nobiliorem eſſe, quam ut inter convivales ludos deberet oſtendi. Ergo interrogata, *quaenam eſſet? Neptem ſe Ochi, qui nuper regnaſſet in Perſis, filio eius genitam eſſe*, reſpondit: *uxorem Hiſtaſpis fuiſſe*. Propinquus

hic Darii fuerat, magni & ipſe exercitus praetor. Adhuc in animo regis tenues reliquiae priſtini moris haerebant. Itaque fortunam regia ſtirpe genitae, & tam celebre nomen reveritus, *non dimitti modo captivam, ſed etiam reſtitui ei ſuas opes* iuſſit: *virum quoque requiri, ut reperto coniugem redderet.* Poſtero autem die praecepit Hephaeſtioni, *ut omnes captivos in regiam iuberet adduci.* Ubi ſingulorum nobilitate ſpectata, ſecrevit a vulgo, quorum eminebat genus. Decem hi fuerunt: inter quos repertus eſt Oxathres Darii frater, non illius fortuna, quam indole animi ſui clarior. Sex & viginti millia talentûm proxima praeda redacta erant: e quîs duodecim millia in congiarium militum abſumta ſunt. Par huic pecuniae ſumma cuſtodum fraude ſubtracta eſt. Oxydates erat nobilis Perſes, qui a Dario capitali ſupplicio deſtinatus, cohibebatur in vinculis; huic liberato ſatrapeam Mediae attribuit: fratremque Darii recepit in cohortem amicorum, omni vetuſtae claritatis honore ſervato. Hinc in Parthienem perventum eſt, tunc ignobilem gentem; nunc caput omnium, qui poſt Euphratem & Tigrim amnes ſiti, rubro mari terminantur. Scythae regionem campeſtrem ac fertilem occupaverunt; graves adhuc accolae. Sedes habent & in Europa, & in Aſia: qui ſuper Boſphorum colunt, adſcribuntur Aſiae; at qui in Europa ſunt, a laevo Thraciae latere ad Boryſthenem, atque inde ad Tanaim alium amnem, recta plaga attinent. Tanais Europam & Aſiam medius

interfluit. Nec dubitatur, quin Scythae, qui Parthos condidere, non a Bosphoro, sed ex regione Europae penetraverint. Urbs erat ea tempestate clara Hecatompylos, condita a Graecis: ibi stativa rex habuit, commeatibus undique advectis. Itaque rumor, otiosi militis vitium, sine auctore percrebuit, *regem contentum rebus, quas gessisset, in Macedoniam protinus redire statuisse.* Discurrunt lymphatis similes in tabernacula, & itineri sarcinas aptant: signum datum crederes, ut vasa colligerent. Totis castris tumultus hinc contubernales suos requirentium, hinc onerantium plaustra, perfertur ad regem. Fecerant fidem rumori temere vulgato Graeci milites, *redire* iussi *domos*, quorum equitibus singulis denariorum sena millia dono dederat. Ipsis quoque finem militiae adesse credebant. Haud secus quam par erat territus Alexander, qui Indos atque ultima Orientis peragrare statuisset, praefectos copiarum in praetorium contrahit: obortisque lacrimis, *ex medio gloriae spatio revocari se, victi magis, quam victoris, fortunam in patriam relaturum* conquestus est; *nec sibi ignaviam militum obstare, sed Deorum invidiam, qui fortissimis viris subitum patriae desiderium admovissent, paulo post in eandem cum maiore laude famaque redituris.* Tum vero pro se quisque *operam suam* offerre; difficillima quaeque poscere; polliceri *militum quoque obsequium, si animos eorum leni & apta oratione permulcere voluisset. Nunquam infractos & abiectos recessisse, quoties ipsius alacritatem & tanti*

animi spiritus haurire potuissent. Ita se facturum es-
se respondit: *illi vulgi aures praeparent sibi.* Satis-
que omnibus, quae in rem videbantur esse,
compositis, *vocari ad concionem exercitum* iussit,
apud quem talem orationem habuit. *Magnitu-* 3
dinem rerum, quas gessimus, milites, intuentibus vo-
bis, minime mirum est, & desiderium quietis, & sa-
tietatem gloriae occurrere. Ut omittam Illyrios, Tri-
ballos, Boeotiam, Thraciam, Spartam, Achaeos;
Peloponnesum, quorum alia ductu meo, alia impe-
rio auspicioque perdomui; ecce orsi bellum ad Hel-
lespontum, Ionas, Aeolidem servitio barbariae impo-
tentis exemimus; Cariam, Lydiam, Cappadociam,
Phrygiam, Paphlagoniam, Pamphyliam, Pisidas,
Ciliciam, Syriam, Phoenicem, Armeniam, Persidem,
Medos, Parthienem habemus in potestate: plures
provincias complexus sum, quam alii urbes ceperunt:
& nescio, an enumeranti mihi, quaedam ipsarum re-
rum multitudo subduxerit. Itaque si crederem, satis
certam esse possessionem terrarum, quas tanta velo-
citate domuimus; ego vero, milites, ad penatos meos,
ad parentem sororesque, & ceteros cives, vel reni-
tentibus vobis erumperem, ut ibi potissimum parta
vobiscum laude & gloria fruerer, ubi nos uberrima vi-
ctoriae praemia exspectant: liberorum, coniugum, pa-
rentumque laetitia, pax, quies, rerum per virtutem
partarum secura possessio. Sed in novo, & (si verum
fateri volumus) precario imperio, adhuc iugum eius
rigida cervice subeuntibus barbaris, tempore, mili-
tes, opus est, dum mitioribus ingeniis imbuantur, &
efferatos mollior consuetudo permulceat. Fruges quo-

que maturitatem ſtatuto tempore exſpectant: adeo etiam illa ſenſus omnis expertia, tamen ſua lege miteſcunt. Quid? creditis tot gentes, alterius imperio ac nomine adſuetas, non ſacris, non moribus, non commercio linguae nobiſcum cohaerentes, eodem proelio domitas eſſe, quo victae ſunt? Veſtris armis continentur, non ſuis moribus; & qui praeſentes metuunt, in abſentia hoſtes erunt. Cum feris beſtiis res eſt, quas captas & incluſas, quia ipſarum natura non poteſt, longior dies mitigat. Et adhuc ſic ago, tanquam omnia ſubacta ſint armis, quae fuerunt in ditione Darii. Hyrcaniam Nabarzanes occupavit: Bactra non poſſidet ſolum parricida Beſſus, ſed etiam minatur: Sogdiani, Dahae, Maſſagetae, Sacae, Indi ſui iuris ſunt. Omnes hi, ſimul terga noſtra viderint, ſequentur. Illi enim eiuſdem nationis ſunt; nos alienigenae & externi. Suis autem quique parent placidius; etiam cum is praeeſt, qui magis timeri poteſt. Proinde, aut quae cepimus, omittenda ſunt; aut quae non habemus, occupanda. Sicut in corporibus aegris, milites, nihil quod nociturum eſt, medici relinquunt: ſic nos, quidquid obſtat imperio, recidamus. Parva ſaepe ſcintilla contemta magnum excitavit incendium. Nihil tuto in hoſte deſpicitur: quem ſpreveris, valentiorem negligentia facies. Ne Darius quidem hereditarium Perſarum accepit imperium; ſed in ſedem Cyri, beneficio Bagoae caſtrati hominis, admiſſus, ne vos magno labore credatis Beſſum vacuum regnum occupaturum. Nos vero peccavimus, milites, ſi Darium ob hoc vicimus, ut ſervo eius traderemus imperium: qui ultimum au-

sus scelus, regem suum, etiam externae opis egentem, certe, cui nos victores pepercissemus, quasi captivum in vinculis habuit; ad ultimum, ne a nobis conservari posset, occidit. Hunc vos regnare patiemini? quem equidem cruci affixum videre festino, omnibus regibus gentibusque fidei, quam violavit, meritas poenas solventem. At hercule, si mox eundem Graecorum urbes aut Hellespontum vastare nuntiatum erit vobis; quo dolore afficiemini, Bessum praemia vestrae occupasse victoriae? Tunc ad repetendas res festinabitis; tunc arma capietis. Quanto autem praestat, territum adhuc & vix mentis suae compotem opprimere? Quatridui nobis iter superest, qui tot proculcavimus nives, tot amnes superavimus, tot montium iuga transcurrimus. Non mare illud, quod exaestuans iter fluctibus occupat, euntes nos moratur; non Ciliciae fauces & angustiae includunt: plana omnia & prona sunt. In ipso limine victoriae stamus. Pauci nobis fugitivi & domini sui interfectores supersunt. Egregium mehercule opus, & inter prima gloriae vestrae numerandum posteritati famaeque tradetis. Darii quoque hostis, finito post mortem eius odio, parricidas esse vos ultos, neminem impium effugisse manus vestras. Hoc perpetrato, quanto creditis Persas obsequentiores fore, cum intellexerint vos pia bella suscipere, & Bessi sceleri, non nomini suo, irasci? Summa militum alacri- 4
tate, iubentium, *quocunque vellet, duceret*, oratio excepta est. Nec rex moratus impetum; tertioque per Parthienem die ad fines Hyrcaniae penetrat; Cratero relicto cum iis copiis, quibus

praeerat, & ea manu, quam Amyntas ducebat, additis sexcentis equitibus, & totidem sagittariis, ut ab incursione barbarorum Parthienem tueretur. Erigyium *impedimenta*, modico praesidio dato, *campestri itinere ducere* iubet. Ipse cum phalange & equitatu CL stadia emensus, castra in valle, qua Hyrcaniam adeunt, communit. Nemus praealtis densisque arboribus umbrosum est, pingue vallis solum rigantibus aquis, quae ex petris imminentibus manant. Ex ipsis radicibus montium Zioberis amnis effunditur, qui tria fere stadia in longitudinem universus fluit; deinde saxo, quod alveolum interpellat, repercussus, duo itinera velut dispensatis aquis aperit. Inde torrens, & saxorum, per quae incurrit, asperitate violentior, terram praeceps subit. Per CCC stadia conditus labitur: rursusque velut ex alio fonte conceptus editur, & novum alveum intendit, priore sui parte spatiosior. Quippe in latitudinem XIII stadiorum diffunditur: rursusque angustioribus coërcitus ripis iter cogit; tandem in alterum amnem cadit, cui *Rhidago* nomen est. Incolae affirmabant, *quaecunque dimissa essent in cavernam, quae propior est fonti, rursus ubi aliud os amnis aperit, exsistere.* Itaque Alexander *duos tauros, qua subeunt aquae terram, praecipitari* iubet, quorum corpora, ubi rursus erumpit, expulsa videre, qui missi erant, ut exciperent. Quartum iam diem eodem loco quietem militi dederat; cum literas Nabarzanis, qui Darium cum Besso interceperat, accipit, qua-

rum ſententia haec erat: *Se Dario non fuiſſe inimicum; immo etiam quae credidiſſet utilia eſſe ſuaſiſſe: & quia fidele conſilium regi dediſſet, prope occiſum ab eo. Agitaſſe Darium, cuſtodiam corporis ſui, contra ius faſque, peregrino militi tradere, damnata popularium fide, quam per ducentos & triginta annos inviolatam regibus ſuis praeſtitiſſent. Se in praecipiti & lubrico ſtantem conſilium a praeſenti neceſſitate repetiſſe. Darium quoque, cum occidiſſet Bagoan, hac excuſatione ſatisfeciſſe popularibus,* quod inſidiantem ſibi interemiſſet. *Nihil eſſe miſeris mortalibus ſpiritu carius. Amore eius ad ultima eſſe propulſum. Sed ea magis eſſe ſecutum, quae coëgiſſet neceſſitas, quam quae optaſſet. In communi calamitate ſuam quemque habere fortunam. Si venire ſe iuberet, ſine metu eſſe venturum. Non timere, ne fidem datam tantus rex violaret: Deos a Deo falli non ſolere. Ceterum ſi, cui fidem daret, videretur indignus, multa exſilia patere fugienti: patriam eſſe, ubicunque vir fortis ſedem elegerit.* Nec dubitavit Alexander, fidem, quo Perſae modo accipiebant, dare, *Inviolatum, ſi veniſſet, fore.* Quadrato tamen agmine & compoſito ibat, ſpeculatores ſubinde praemittens, qui explorarent loca. Levis armatura ducebat agmen: phalanx eam ſequebatur: poſt pedites erant impedimenta. Et gens bellicoſa, & natura ſitus difficilis aditu, curam regis intenderat. Namque perpetua vallis iacet, uſque ad mare Caſpium patens. Duo terrae eius velut brachia excurrunt: media flexu modico ſinum faciunt, lunae maxi-

me ſimilem, cum eminent cornua, nondum totum orbem ſidere implente. Cercetae, Moſyni, & Chalybes a laeva ſunt: ab altera parte Leucoſyri, & Amazonum campi; & illos qua vergit ad Septemtrionem, hos ad occaſum converſa proſpectat. Mare Caſpium, dulcius ceteris, ingentis magnitudinis ſerpentes alit: piſces longe diverſi ab aliis coloris. Quidam *Caſpium*, quidam *Hyrcanum* appellant: alii ſunt, qui *Maeotim paludem in id cadere* putent: & argumentum afferunt, *aquam, quo dulcior ſit quam cetera maria, infuſo paludis humore miteſcere*. A Septemtrione ingens in litus mare incumbit, longeque agit fluctus, & magna parte exaeſtuans ſtagnat. Idem alio coeli ſtatu recipit in ſe fretum, eodemque impetu, quo effuſum eſt, relabens, terram naturae ſuae reddit. Et quidam credidere, non Caſpium mare eſſe; ſed ex India in Hyrcaniam cadere, cuius faſtigium, ut ſupra dictum eſt, perpetua valle ſubmittitur. Hinc rex XX ſtadia proceſſit ſemita propemodum invia, cui ſilva imminebat, torrenteſque & eluvies iter morabantur. Nullo tamen hoſte obvio, penetravit; tandemque ad ulteriora perventum eſt. Praeter alios commeatus, quorum tum copia regio abundabat, pomorum quoque ingens modus naſcitur, & uberrimum gignendis uvis ſolum eſt. Frequens arbor faciem quercus habet, cuius folia multo melle tinguntur: ſed niſi ſolis ortum incolae occupaverint, vel modico tepore ſuccus exſtinguitur. XXX hinc ſtadia proceſſerat, cum Phrataphernes ei occur-

rit, ſeque & eos, qui poſt Darii mortem profugerant, dedens: quibus benigne exceptis, ad oppidum Arvas pervenit. Hic ei Craterus & Erigyius occurrunt. Praefectum Tapurorum gentis Phradatem adduxerant. Hic quoque in fidem receptus, multis exemplo fuit experiendi clementiam regis. Satrapem deinde Hyrcaniae dedit Menapim: exſul hic regnante Ocho ad Philippum pervenerat. Tapurorum quoque gentem Phradati reddidit. Iamque rex ultima Hyrcaniae 5
intraverat, cum Artabazus (quem Dario fidiſſimum fuiſſe ſupra diximus) cum propinquis Darii ac ſuis liberis modicaque Graecorum militum manu occurrit. Dextram venienti obtulit rex: quippe & hoſpes Philippi fuerat, cum Ocho regnante exſularet; & hoſpitii pignora in regem ſuum ad ultimum fides conſervata vincebat. Comiter igitur exceptus, *Tu quidem*, inquit, *rex, perpetua felicitate floreas. Ego ceteris laetus, hoc uno torqueor, quod praecipiti ſenectute, diu frui tua bonitate non poſſum.* Nonageſimum & quintum annum agebat. Novem iuvenes, eadem matre geniti, patrem comitabantur: hos Artabazus dextrae regis admovit, precatus *ut tam diu viverent, donec utiles Alexandro eſſent.* Rex pedibus iter plerumque faciebat: tunc *admoveri ſibi & Artabazo equos* iuſſit; ne ipſo ingrediente pedibus, ſenex equo vehi erubeſceret. Deinde ut caſtra ſunt poſita, *Graecos,* quos Artabazus adduxerat, *convocari* iubet: at illi, *niſi Lacedaemoniis fides daretur,* reſpondent, *ſe, quid agendum ipſis foret, de-*

liberaturos. Legati erant Lacedaemoniorum missi ad Darium, quo victo applicaverant se Graecis mercede apud Persas militantibus. Rex, *omissis sponsionum fideique pignoribus*, *venire eos* iussit, *fortunam quam ipse dedisset habituros*. Diu cunctantes, plerisque consilia variantibus, tandem *venturos se* pollicentur. At Democrates Atheniensis, qui maxime Macedonum opibus semper obstiterat, venia desperata, gladio se transfigit. Ceteri, sicut constituerant, ditioni Alexandri se ipsos permittunt. Mille & D milites erant: praeter hos legati ad Darium missi XC. In supplementum distributus miles; ceteri remissi domum, praeter Lacedaemonios, quos *tradi in custodiam* iussit. Mardorum erat gens confinis Hyrcaniae, cultu vitae aspera, & latrociniis adsueta. Haec sola nec legatos miserat, nec videbatur imperata factura. Itaque rex indignatus, si una gens posset efficere, ne invictus esset, impedimentis cum praesidio relictis, invicta manu comitante procedit. Noctu iter fecerat, & prima luce hostis in conspectu erat: tumultus magis quam proelium fuit. Deturbati ex collibus, quos occupaverant, barbari profugiunt: proximique vici ab incolis deserti capiuntur. Interiora regionis eius haud sane adire sine magna vexatione exercitus poterat. Iuga montium praealtae silvae rupesque inviae sepiunt: ea, quae plana sunt, novo munimenti genere impedierant barbari. Arbores densae sunt ex industria consitae, quarum teneros adhuc ramos manu flectunt, quos in-

tortos rurſus inſerunt terrae: inde velut ex alia radice laetiores virent trunci. Hos, qua natura fert, adoleſcere non ſinunt: quippe alium alii quaſi nexu conſerunt; qui ubi multa fronde veſtiti ſunt, operiunt terram. Itaque occulti nexus ramorum velut laquei perpetua ſepe iter cludunt. Una ratio erat, caedendo aperire ſaltum: ſed hoc quoque magni operis. Crebri namque nodi duraverant ſtipites, & in ſe implicati arborum rami ſuſpenſis circulis ſimiles, lento vimine fruſtrabantur ictus. Incolae autem, ritu ferarum virgulta ſubire ſoliti, tum quoque intraverant ſaltum, occultiſque telis hoſtem laceſſebant. Ille venantium modo latibula ſcrutatus, pleroſque confodit: ad ultimum *circumire ſaltum milites* iubet, *ut ſi qua pateret, irrumperent.* Sed ignotis locis plerique oberrabant. Excepti ſunt quidam; inter quos equus regis, *Bucephalam* vocabant: quem Alexander non eodem quo ceteras pecudes animo aeſtimabat. Nam ille nec in dorſo inſidere ſuo patiebatur alium; & regem, cum vellet adſcendere, ſponte ſua genua ſubmittens excipiebat, credebaturque ſentire quem veheret. Maiore ergo, quam decebat, ira ſimul ac dolore ſtimulatus, *equum veſtigari* iubet, *& per interpretem pronuntiari, ni reddidiſſent, neminem eſſe victurum.* Hac denuntiatione territi, cum ceteris donis equum adducunt. Sed ne ſic quidem mitigatus, *caedi ſilvas* iubet, *adgeſtaque humo e montibus planitiem ramis impeditam exaggerari.* Iam aliquantulum altitudinis opus

creverat, cum barbari, desperato regionem, quam occupaverant, posse retineri, gentem suam dedidere. Rex, obsidibus acceptis, *Phradati tradere eos* iussit. Inde quinto die in stativa revertitur. Artabazum deinde, geminato honore, quem Darius habuerat ei, remittit domum. Iam ad urbem Hyrcaniae, in qua regia Darii fuit, ventum erat. Ibi Nabarzanes accepta fide occurrit, dona ingentia ferens. Inter quae Bagoas erat, specie singulari spado, atque in ipso flore pueritiae; cui & Darius fuerat adsuetus, & mox Alexander adsuevit: eiusque maxime precibus motus Nabarzani ignovit. Erat, ut supra dictum est, Hyrcaniae finitima gens Amazonum, circa Thermodoonta amnem Themiscyrae incolentium campos. Reginam habebant Thalestrim, omnibus inter Caucasum montem & Phasim amnem imperitantem. Haec cupidine visendi regis accensa finibus regni sui excessit; & cum haud procul abesset, praemisit indicantes, *venisse reginam adeundi eius cognoscendique avidam.* Protinus facta potestate veniendi, ceteris iussis subsistere, CCC feminarum comitata processit. Atque ut primum rex in conspectu fuit, equo ipsa desiliit duas lanceas dextra praeferens. Vestis non toto Amazonum corpore obducitur: nam laeva pars ad pectus est nuda, cetera deinde velantur. Nec tamen sinus vestis, quem nodo colligunt, infra genua descendit. Altera papilla intacta servatur, qua muliebris sexus liberos alant; aduritur dextra, ut arcus facilius intendant, & tela

vibrent. Interrito vultu regem Thaleſtris intue-
batur, habitum eius haudquaquam rerum famae
parem oculis perluſtrans. Quippe hominibus bar-
baris in corporum maieſtate veneratio eſt; ma-
gnorumque operum non alios capaces putant,
quam quos eximia ſpecie donare natura dignata
eſt. Ceterum interrogata, *num aliquid petere vellet;*
haud dubitavit fateri, *ad communicandos cum re-
ge liberos ſe veniſſe: dignam, ex qua ipſe regni ge-
neraret heredes. Feminini ſexus ſe retenturam; ma-
rem reddituram patri.* Alexander, *an cum ipſo mi-
litare vellet?* interrogat: & illa, cauſata *ſine cu-
ſtode regnum reliquiſſe,* petere perſeverabat, *ne ſe
irritam ſpei pateretur abire.* Acrior ad Venerem
feminae cupido, quam regis, ut paucos dies ſub-
ſiſteret, perpulit. XIII dies in obſequium deſide-
rii eius abſumti ſunt. Tum illa regnum ſuum,
rex Parthienem petiverunt. Hic vero palam cu- 6
piditates ſuas ſolvit; continentiamque & mode-
rationem, in altiſſima quaque fortuna eminen-
tia bona, in ſuperbiam ac laſciviam vertit. Pa-
trios mores diſciplinamque Macedonum regum
ſalubriter temperatam, & civilem habitum, vel-
ut leviora magnitudine ſua ducens; Perſicae re-
giae, par Deorum potentiae faſtigium aemula-
batur. Iacere humi venerabundos pati coepit;
paullatimque ſervilibus miniſteriis tot victores
gentium imbuere, & captivis pares facere expe-
tebat. Itaque purpureum diadema diſtinctum al-
bo, quale Darius habuerat, capiti circumdedit,
veſtemque Perſicam ſumſit; ne omen quidem

veritus, quod a victoris insignibus in devicti transiret habitum. Et ille se quidem Persarum spolia gestare dicebat; sed cum illis quoque mores induerat; superbiamque habitus animi insolentia sequebatur. Literas quoque, quas in Europam mitteret, veteris annuli gemma obsignabat: iis, quas in Asiam scriberet, Darii annulus imprimebatur; ut appareret, unum animum duorum non capere fortunam. Amicos vero & equites, cumque his principes militum, aspernantes quidem, sed recusare non ausos, Persicis ornaverat vestibus. Pellices CCC & LX, totidem quot Darii fuerant, regiam implebant; quas spadonum greges, & ipsi muliebria pati assueti, sequebantur. Haec luxu & peregrinis infecta moribus veteres Philippi milites, rudis natio ad voluptates, palam aversabantur; totisque castris unus omnium sensus ac sermo erat, *plus amissum victoria, quam bello quaesitum esse. Tum maxime vinci ipsos, dedique alienis moribus & externis: tantae morae pretium, domos quasi in captivo habitu reversuros. Pudere iam sui. Regem, victis quam victoribus similiorem, ex Macedoniae imperatore Darii Satrapen factum.* Ille non ignarus, & principes amicorum, & exercitum graviter offendi, gratiam liberalitate donisque recuperare tentabat. Sed, opinor, liberis pretium servitutis ingratum est. Igitur ne in seditionem res verteretur, otium interpellandum erat bello; cuius materia opportune alebatur. Namque Bessus, veste regia sumta, *Artaxerxen appellari se* iuf-

ferat; Scythasque & ceteros Tanais accolas contrahebat. Haec Satibarzanes nuntiabat: quem receptum in fidem regioni, quam antea obtinuerat, praefecit. Et cum grave spoliis apparatuque luxuriae agmen vix moveretur; *suas primum, deinde totius exercitus sarcinas, exceptis admodum necessariis, conferri* iussit *in medium.* Planities spatiosa erat, in quam vehicula onusta perduxerant. Exspectantibus cunctis, quid deinde esset imperaturus; *iumenta* iussit *abduci; suisque primum sarcinis face subdita, ceteras incendi* praecepit. Flagrabant exurentibus dominis, quae ut intacta ex urbibus hostium raperent, saepe flammas restinxerant; nullo sanguinis pretium audente deflere, cum regias opes idem ignis exureret. Brevis deinde oratio mitigavit dolorem; habilesque militiae, & ad omnia parati, laetabantur, *sarcinarum potius, quam disciplinae, fecisse iacturam.* Igitur Bactrianam regionem petebant. Sed Nicanor, Parmenionis filius, subita morte correptus, magno desiderio sui affecerat cunctos. Rex ante omnes moestus, cupiebat quidem subsistere funeri adfuturus; sed penuria commeatuum festinare cogebat. Itaque Philotas cum II millibus & DC relictus, ut iusta fratri persolveret: ipse contendit ad Bessum. Iter facienti literae ei afferuntur a finitimis Satraparum; e quibus cognoscit, *Bessum quidem hostili animo occurrere cum exercitu: ceterum Satibarzanem, quem Satrapem Ariorum ipse praefecisset, defecisse ab eo.* Itaque quamquam Besso imminebat, tamen ad

Satibarzanem opprimendum praeverti optimum ratus, levem armaturam & equeſtres copias educit, totaque nocte ſtrenue facto itinere, improviſus hoſti ſupervenit. Cuius cognito adventu Satibarzanes cum II millibus equitum (nec enim plures ſubito contrahi poterant) Bactra perfugit, ceteri proximos montes occupaverunt. Praerupta rupes erat, qua ſpectat Occidentem: eadem qua vergit ad Orientem leniore ſubmiſſa faſtigio, multis arboribus obſita, perennem habet fontem, ex quo largae aquae manant. Circumitus eius XXX & II ſtadia comprehendit. In vertice herbidus campus. *In hoc multitudinem imbellem conſidere* iubent: ipſi, qua rupes erat, arborum truncos & ſaxa obmoliuntur. XIII millia armata erant. In horum obſidione Cratero relicto, ipſe Satibarzanem ſequi feſtinat. Et quia longius eum abeſſe cognoverat; ad expugnandos eos, qui edita montium occupaverant, redit. Ac primo *repurgari* iubet, *quidquid ingredi poſſent:* deinde, ut occurrebant inviae cotes praeruptaeque rupes, irritus labor videbatur obſtante natura. Ille, ut erat animi ſemper obluctantis difficultatibus, cum & progredi arduum, & reverti periculoſum eſſet, verſabat ſe ad omnes cogitationes, aliud atque aliud, ita ut fieri ſolet ubi prima quaeque damnamus, ſubiiciente animo. Haeſitanti, quod ratio non potuit, fortuna conſilium ſubminiſtravit. Vehemens Favonius erat, & multam materiam ceciderat miles, aditum per ſaxa molitus. Haec vapore torrida

inaruerat. Ergo *adgeri alias arbores* iubet, *& igni dari alimenta:* celeriterque ſtipitibus cumulatis faſtigium montis aequatum eſt. Tunc undique ignis iniectus cuncta comprehendit. Flammam in ora hoſtium ventus ferebat; fumus ingens velut quadam nube abſconderat coelum. Sonabant incendio ſilvae; atque ea quoque, quae non incenderat miles, concepto igne proxima quaeque adurebant. Barbari ſuppliciorum ultimum, ſi qua intermoreretur ignis, effugere tentabant; ſed qua flamma dederat locum, hoſtis obſtabat. Varia igitur caede conſumti ſunt. Alii in medios ignes, alii in petras praecipitavere ſe; quidam manibus hoſtium ſe obtulerunt: pauci ſemiuſtulati venere in poteſtatem. Hinc ad Craterum, qui Artacacna obſidebat, redit. Ille, omnibus praeparatis, regis exſpectabat adventum, captae urbis titulo, ſicut par erat, cedens. Igitur Alexander *turres admoveri* iubet: ipſoque adſpectu territi barbari, e muris ſupinas manus tendentes, orare coeperunt, *iram in Satibarzanem defectionis auctorem reſervaret; ſupplicibus ſemet dedentibus parceret.* Rex, data venia, non obſidionem modo ſolvit, ſed omnia ſua incolis reddidit. Ab hac urbe digreſſo ſupplementum novorum militum occurrit. Zoilus D equites ex Graecia adduxerat: III millia ex Illyrico Antipater miſerat. Theſſali equites C & XXX cum Philippo erant: ex Lydia II millia, & DC peregrinus miles advenerant: CCC equites gentis eiuſdem ſequebantur. Hac manu adiecta

Drangas pervenit. Bellicosa natio est. Satrapes erat Barzaëntes, sceleris in regem suum particeps Besso. Is suppliciorum, quae meruerat, metu
7 profugit in Indiam. Iam nonum diem stativa erant, cum externa vi non interritus modo rex, sed invictus, intestino facinore petebatur. Dymnus, modicae apud regem auctoritatis & gratiae, exoleti, cui *Nicomacho* erat nomen, amore flagrabat, obsequio uni sibi dediti corporis victus. Is, quod ex vultu quoque perspici poterat, similis attonito, remotis arbitris cum iuvene secessit in templum, *arcana se & silenda afferre praefatus:* suspensumque exspectatione *per mutuam caritatem & pignora utriusque animi* rogat, *ut affirmet iureiurando, quae commisisset, silentio esse tecturum.* Et ille ratus, nihil, quod etiam cum periurio detegendum foret, indicaturum, *per praesentes Deos* iurat. Tum Dymnus aperit, *in tertium diem insidias regi comparatas, seque eius consilii fortibus viris & illustribus esse participem.* Quibus iuvenis auditis, *se vero fidem in parricidio dedisse* constanter abnuit, *nec ulla religione, ut scelus tegat, posse constringi.* Dymnus, & amore & metu amens, dextram exoleti complexus, & lacrimans, orare primum, *ut particeps consilii operisque fieret. Si id sustinere non posset; attamen ne proderet se, cuius erga ipsum benevolentiae praeter alia hoc quoque haberet fortissimum pignus, quod caput suum permisisset fidei adhuc inexpertae.* Ad ultimum aversari scelus perseverantem metu mortis terret: *ab illo capite coniuratos pulcherri-*

mum facinus inchoaturos. Alias deinde *effeminatum & muliebriter timidum*, alias *proditorem amatoris* appellans, nunc ingentia promittens, interdumque regnum quoque, versabat animum tanto facinore procul abhorrentem. Strictum deinde gladium modo illius, modo suo admovens iugulo, supplex idem & infestus expressit tandem, *ut non solum silentium, sed etiam operam* polliceretur. Namque abunde constantis animi, & dignus, qui pudicus esset, nihil ex pristina voluntate mutaverat. Sed *se captum Dymni amore* simulabat *nihil recusare.* Sciscitari inde pergit, *cum quibus tantae rei societatem iniisset. Plurimum referre, quales viri tam memorabili operi admoturi manus essent.* Ille, & amore & scelere male sanus, simul gratias agit, simul gratulatur, *quod fortissimus iuvenum non dubitasset se iungere Demetrio corporis custodi, Peucolao, Nicanori. Adiicit his Aphoebetum, Loceum, Dioxenum, Archepolim, & Amyntam.* Ab hoc sermone dimissus Nicomachus ad fratrem, *Cebalino* erat nomen, quae acceperat, defert. Placet, *ipsum subsistere in tabernaculo; ne si regiam intrasset, non assuetus adire regem, coniurati proditos se esse rescischerent.* Ipse Cebalinus ante vestibulum regiae, neque enim propius aditus ei patebat, consistit, operiens aliquem ex prima cohorte amicorum, quo introduceretur ad regem. Forte ceteris dimissis, unus Philotas Parmenionis filius, incertum quam ob caussam, subtiterat in regia. Huic Cebalinus, ore confuso magnae perturbationis notas prae se fe-

rens, aperit, quae ex fratre compererat, & *fine cunctatione nuntiari regi* iubet. Philotas, laudato eo, protinus intrat ad Alexandrum; multoque invicem de aliis rebus confumto fermone, nihil eorum, quae ex Cebalino cognoverat, nuntiat. Sub vefperam eum prodeuntem in veftibulo regiae excipit iuvenis, *an mandatum exfecutus foret* requirens. Ille, *non vacaffe fermoni fuo regem* caufatus, difceffit. Poftero die Cebalinus venienti in regiam praefto eft: intrantemque admonet *pridie communicatae cum ipfo rei.* Ille *curae fibi effe* refpondit: ac ne tum quidem regi, quae audierat, aperit. Coeperat Cebalino effe fufpectus. Itaque non ultra interpellandum ratus, nobili iuveni, *Metron* erat ei nomen, fuper armamentarium pofito, *quod fcelus pararetur*, indicat. Ille Cebalino in armamentario abfcondito, protinus regi, corpus forte curanti, *quid ei index detuliffet*, oftendit. Rex, ad comprehendendum Dymnum miffis fatellitibus, armamentarium intrat. Ibi Cebalinus gaudio elatus, *habeo te*, inquit, *incolumem ex impiorum manibus ereptum.* Percontatus deinde Alexander quae nofcenda erant, ordine cuncta cognofcit. Rurfufque inftitit quaerere, *quotus dies effet, ex quo Nicomachus ad eum detuliffet indicium?* Atque illo fatente, *iam tertium effe;* exiftimans, haud incorrupta fide tanto poft deferre quae audierat, *vinciri eum* iuffit. Ille clamitare coepit, *eodem temporis momento, quo audiffet, ad Philotam decurriffe: ab eo percontaretur.* Rex item quaerens, *an*

Philotam adiſſet? an inſtitiſſet ei, ut perveniret ad ſe? perſeverante eo affimare quae dixerat; manus ad coelum tendens, manantibus lacrimis, *hanc ſibi a cariſſimo quondam amicorum relatam gratiam* querebatur. Inter haec Dymnus, haud ignarus quam ob cauſam arceſſeretur a rege, gladio, quo forte erat cinctus, graviter ſe vulnerat, occurſuque ſatellitum inhibitus, perfertur in regiam. Quem intuens rex, *quod,* inquit, *in te, Dymne, tantum cogitavi nefas, ut tibi Macedonum regno dignior Philotas me quoque ipſo videretur?* Illum iam defecerat vox. Itaque edito gemitu, vultuque a conſpectu regis averſo, ſubinde collapſus exſtinguitur. Rex, Philota *venire in regiam* iuſſo, *Cebalinus,* inquit, *ultimum ſupplicium meritus, ſi in caput meum praeparatas inſidias biduo texit, huius criminis reum Philotam ſubſtituit, ad quem protinus indicium detuliſſe ſe affirmat. Quo propiore gradu amicitiae me contingis, hoc maius eſt diſſimulationis tuae facinus; & ego Cebalino magis, quam Philotae, id convenire fateor. Faventem habes iudicem, ſi quod admitti non oportuit, ſaltem negari poteſt.* Ad hoc Philotas haud ſane trepidus, ſi animus vultu aeſtimaretur, *Cebalinum quidem ſcorti ſermonem ad ſe detuliſſe; ſed ipſum tam levi auctori nihil crediddiſſe,* reſpondit; *veritum, ne iurgium inter amatorem & exoletum, non ſine riſu aliorum, detuliſſet. Cum Dymnus interemerit ſe ipſum, qualiacunque erant, non fuiſſe reticenda.* Complexuſque regem orare coepit, *ut praeteritam vitam potius, quam culpam, ſilentii tamen, non facti ullius, in-*

tueretur. Haud facile dixerim, crediderıtne ei rex, an altius iram ſuppreſſerit: dextram reconciliatae gratiae pignus obtulit, & *contemtum magis, quam celatum indicium eſſe, videri ſibi* dixit. Ad-
8 vocato tamen conſilio amicorum, cui tum Philotas adhibitus non eſt, *Nicomachum introduci* iubet. Is eadem, quae detulerat ad regem, ordine expoſuit. Erat Craterus regi carus in paucis, & eo Philotae ob aemulationem dignitatis adverſus: neque ignorabat, ſaepe Alexandri auribus nimia iactatione virtutis atque operae gravem fuiſſe; & ob ea non quidem ſceleris, ſed contumaciae tamen, ſuſpectum. Non aliam premendi inimici occaſionem aptiorem futuram ratus, odio ſuo pietatis praeferens ſpeciem, *Utinam,* inquit, *in principio quoque huius rei nobiſcum deliberaſſes. Suaſiſſimus, ſi Philotae velles ignoſcere, patereris potius ignorare eum quantum deberet tibi; quam uſque ad mortis metum adductum, cogeres potius de periculo ſuo, quam de tuo cogitare beneficio. Ille enim ſemper inſidiari tibi poterit; tu non ſemper Philotae poteris ignoſcere. Nec eſt quod exiſtimes, eum, qui tantum facinus auſus eſt, venia poſſe mutari. Scit, eos, qui miſericordiam conſumſerunt, amplius ſperare non poſſe. At ego, etiamſi ipſe vel poenitentia vel beneficio tuo victus quieſcere volet; patrem eius Parmenionem, tanti ducem exercitus, & inveterata apud milites tuos auctoritate, haud multum infra magnitudinis tuae faſtigium poſitum, ſcio non aequo animo ſalutem filii ſui debiturum tibi. Quaedam beneficia odimus. Meruiſſe mor-*

tem confiteri pudet. Supereſt, ut malit videri iniuriam accepiſſe, quam vitam. Proinde ſcio, tibi cum illis de ſalute eſſe pugnandum. Satis hoſtium ſupereſt, ad quos perſequendos ituri ſumus: latus a domeſticis hoſtibus muni. Hos ſi ſubmoves, nihil metuo ab externo. Haec Craterus. Nec ceteri dubitabant, *quin coniurationis indicium ſuppreſſurus non fuiſſet, niſi auctor, aut particeps. Quem enim pium & bonae mentis, non amicum modo, ſed ex ultima plebe, auditis quae ad eum delata erant, non protinus ad regem fuiſſe curſurum? Ne Cebalini quidem exemplo, qui ex fratre comperta ipſi nuntiaſſet, Parmenionis filium, praefectum equitatus, omnium arcanorum regis arbitrum? ſimulaſſe etiam non vacaſſe ſermoni ſuo regem, ne index alium internuntium quaereret. Nicomachum, religione quoque Deûm adſtrictum, conſcientiam ſuam exonerare properaſſe: Philotam, conſumto per ludum iocumque paene toto die, gravatum eſſe pauca verba, ad caput regis pertinentia, tam longo & forſitan ſupervacuo inſerere ſermoni. At enim non credidiſſe talia deferentibus pueris! cur igitur extraxiſſet biduum, tanquam indicio haberet fidem? dimittendum fuiſſe Cebalinum, ſi delationem eius damnabat. In ſuo quemque periculo magnum animum habere: cum de ſalute regis timeretur, credulos eſſe debere; vana quoque deferentes admittere.* Omnes igitur *quaeſtionem de eo, ut participes ſceleris indicare cogeretur, habendam eſſe* decernunt. Rex, admonitos, *ut conſilium ſilentio premerent,* dimittit. *Pronuntiari* deinde *iter in poſterum diem* iubet, ne qua novi initi conſilii

daretur nota. Invitatus eſt etiam Philotas ad ultimas ipſi epulas, & non coenare modo, ſed etiam familiariter colloqui cum eo, quem damnaverat, ſuſtinuit. Secunda deinde vigilia, luminibus exſtinctis, cum paucis in regiam coëunt Hephaeſtion, & Craterus, & Coenus, & Erigyius: hi ex amicis; ex armigeris autem Perdiccas & Leonnatus. Per hos imperatum, *ut qui ad praetorium excubabant, armati vigilarent.* Iam ad omnes aditus diſpoſiti milites; *equites quoque itinera obſidere* iuſſi, ne quis ad Parmenionem, qui tum Mediae magniſque copiis praeerat, occultus evaderet. Attarras autem cum trecentis armatis intraverat regiam: huic decem ſatellites traduntur, quorum ſingulos deni armigeri ſequebantur. Ii ad alios coniuratos comprehendendos diſtributi ſunt: Attarras, cum trecentis ad Philotam miſſus, clauſum aditum domus moliebatur, quinquaginta iuvenum promtiſſimis ſtipatus. Nam ceteros cingere undique domum iuſſerat, ne occulto aditu Philotas poſſet elabi. Illum, ſive ſecuritate animi, ſive fatigatione reſolutum, ſomnus oppreſſerat; quem Attarras torpentem adhuc occupat. Tandem ei ſopore diſcuſſo cum iniicerentur catenae; *Vicit,* inquit, *bonitatem tuam, rex, inimicorum acerbitas.* Nec plura locutum capite velato in regiam adducunt. Poſtero die rex edixit, *omnes armati coirent.* Sex millia fere militum venerant: praeterea turba lixarum calonumque impleverant regiam. Philotam armigeri agmine ſuo tegebant,

ne ante conſpici poſſet a vulgo, quam rex allocutus milites eſſet. De capitalibus rebus vetuſto Macedonum modo inquirebat exercitus: in pace, erat vulgi. Nihil poteſtas regum valebat, niſi prius valuiſſet auctoritas. Igitur primum Dymni cadaver infertur, pleriſque, quid patraſſet, quove caſu exſtinctus eſſet, ignaris. Rex 9
deinde in concionem procedit, vultu praeferens dolorem animi. Amicorum quoque moeſtitia exſpectationem haud parvam rei fecerat. Diu rex demiſſo in terram vultu attonito ſtupentique ſimilis ſtetit. Tandem recepto animo, *Paene*, inquit, *milites, paucorum hominum ſcelere vobis ereptus ſum. Deûm providentia & miſericordia vivo. Conſpectuſque veſtri venerabilis cogit, ut vehementius parricidis iraſcerer; quoniam ſpiritus, immo unus vitae meae fructus eſt, tot fortiſſimis viris, & de me optime meritis, referre adhuc gratiam poſſe.* Interrupit orationem militum gemitus, obortaeque ſunt omnibus lacrimae. Tum rex, *Quanto*, inquit, *maiorem in animis veſtris motum excitabo, cum tanti ſceleris auctores oſtendero! quorum mentionem adhuc reformido; & tanquam ſalvi eſſe poſſint, nominibus abſtineo. Sed vincenda eſt memoria priſtinae caritatis, & coniuratio impiorum civium detegenda. Quomodo autem tantum nefas ſileam? Parmenio, illa aetate, tot meis, tot parentis mei meritis devinctus, omnium nobis amicorum vetuſtiſſimus, ducem tanto ſceleri ſe praebuit. Miniſter eius Philotas Peucolaum, & Demetrium, & hunc Dymnum, cuius corpus adſpicitis, ceteroſque eius amentiae in*

caput meum subornavit. Fremitus undique indignantium querentiumque tota concione obstrepebat: qualis solet esse multitudinis, & maxime militaris, ubi aut studio agitur, aut ira. Nicomachus deinde, & Metron, & Cebalinus producti, quae quisque detulerat, exponunt. Nullius eorum indicio Philotas particeps sceleris destinabatur. Itaque indignatione pressa vox indicum silentio excepta est. Tum rex, *Qualis*, inquit, *ergo animi vobis videtur, qui huius rei delatum indicium ad ipsum suppressit? Quod non fuisse vanum, Dymni exitus declarat. Incertam rem deferens, tormenta non timuit Cebalinus: Metron ne momentum quidem temporis distulit exonerare se, ut eo, ubi lavabar, irrumperet. Philotas solus nihil timuit, nihil credidit. O magni animi virum! Iste, si regis periculo commoveretur, vultum non mutaret? indicem tantae rei sollicitus non audiret? Subest nimirum silentio facinus, & avida spes regni praecipitem animum ad ultimum nefas impulit. Pater Mediae praeest. Ipse apud multos copiarum duces meis praepotens viribus, maiora, quam capit, spirat. Orbitas quoque mea, quod sine liberis sum, spernitur. Sed errat Philotas. In vobis liberos, parentes, consanguineos habeo: vobis salvis, orbus esse non possum.* Epistolam deinde Parmenionis interceptam, quam ad filios Nicanorem & Philotam scripserat, recitat; haud sane indicium gravioris consilii praeferentem. Namque summa eius haec erat: *Primum vestri curam agite: deinde vestrorum: sic enim quae destinavimus, efficiemus.* Adiecitque

rex, *ſic eſſe ſcriptam, ut ſive ad filios perveniſſet, a conſciis poſſet intelligi; ſive intercepta eſſet, falleret ignaros. At enim Dymnus, cum ceteros participes ſceleris indicaret, Philotam non nominavit! Hoc quidem illius non innocentiae, ſed potentiae indicium eſt, quod ſic ab iis timetur etiam, a quibus prodi poteſt, ut cum de ſe fateantur, illum tamen celent. Caeterum Philotam ipſius indicat vita. Hic Amyntae, qui mihi conſobrinus fuit, & in Macedonia capiti meo impias comparavit inſidias, ſocium ſe & conſcium adiunxit. Hic Attalo, quo graviorem inimicum non habui, ſororem ſuam in matrimonium dedit. Hic, cum ſcripſiſſem ei, pro iure tam familiaris uſus atque amicitiae, qualis ſors edita eſſet Iovis Hammonis oraculo, ſuſtinuit reſcribere mihi:* ſe quidem gratulari, quod in numerum Deorum receptus eſſem: caeterum miſereri eorum, quibus vivendum eſſet ſub eo, qui modum hominis excederet. *Haec ſunt etiam animi pridem alienati a me & invidentis gloriae meae indicia: quae quidem, milites, quamdiu licuit, in animo meo preſſi. Videbar enim mihi partem viſcerum meorum abrumpere, ſi, in quos tam magna contuleram, viliores mihi facerem. Sed iam non verba punienda ſunt; linguae temeritas pervenit ad gladios. Hos, ſi mihi creditis, Philotas in me acuit. Id ſi ipſe admiſit, quo me conferam, milites? cui caput meum credam? Equitatui, optimae exercitus parti, principibus nobiliſſimae iuventutis unum praefeci: ſalutem, ſpem, victoriam meam fidei eius tutelaeque commiſi. Patrem in idem faſtigium, in quo me ipſi poſuiſtis, ad-*

C 3

movi: Mediam, qua nulla opulentior regio eſt, tot civium ſociorumque millia imperio eius ditionique ſubieci. Unde praeſidium petieram, periculum exſtitit. Quam feliciter in acie occidiſſem, potius hoſtis praeda, quam civis victima! nunc ſervatus ex periculis, quae ſola timui, in haec incidi, quae timere non debui. Soletis identidem a me, milites, petere, ut ſaluti meae parcam. Ipſi mihi praeſtare poteſtis, quod ſuadetis ut faciam. Ad veſtras manus, ad veſtra arma confugio: invitis vobis ſalvus eſſe nolo; volentibus, non poſſum, niſi vindicor. Tum *Philotam*, religatis poſt tergum manibus, obſoleto amiculo velatum iuſſit *induci.* Facile apparebat, motos eſſe tam miſerabili habitu, non ſine invidia paullo ante conſpecti. Ducem equitatus pridie viderant: ſciebant, regis interfuiſſe convivio. Repente non reum modo, ſed etiam damnatum, immo vinctum, intuebantur. Subibat animos Parmenionis quoque, tanti ducis, tam clari civis, fortuna: qui modo duobus filiis, Hectore & Nicanore, orbatus, cum eo, quem reliquum calamitas fecerat, abſens diceret cauſam. Itaque Amyntas, regis praetor, inclinatam ad miſericordiam concionem rurſus aſpera in Philotam oratione commovit. *Proditos eos eſſe barbaris: neminem ad coniugem ſuam, neminem in patriam, & ad parentes fuiſſe rediturum. Velut truncum corpus demto capite, ſine ſpiritu, ſine nomine, aliena terra ludibrium hoſtis futuros.* Haudquaquam pro ſpe ipſius, Amyntae oratio grata regi fuit; quod coniugum, quod patriae admonitos, pi-

griores ad caetera munia exsequenda fecisset.
Tunc Coenus, quamquam Philotae sororem ma-
trimonio secum coniunxerat, tamen acrius quam
quisquam in Philotam invectus est: *parricidam es-
se regis, patriae, exercitus,* clamitans: saxumque,
quod forte ante pedes iacebat, eripuit, emissu-
rus in eum; ut plerique credidere, tormentis
subtrahere cupiens. Sed rex manum eius inhi-
buit, *dicendi prius causam debere fieri potestatem
reo, nec aliter iudicari passurum se,* affirmans. Tum
dicere iussus Philotas, sive conscientia sceleris,
sive periculi magnitudine amens & attonitus,
non attollere oculos, non hiscere audebat. La-
crimis deinde manantibus, linquente animo in
eum, a quo tenebatur, incubuit; abstersisque
amiculo eius oculis, paullatim recipiens spiri-
tum ac vocem, dicturus videbatur. Iamque rex,
intuens eum, *Macedones,* inquit, *de te iudicaturi
sunt: quaero, an patrio sermone sis apud eos usu-
rus?* Tum Philotas, *Praeter Macedonas,* inquit,
*plerique adsunt, quos facilius, quae dicam, perce-
pturos arbitror, si eadem lingua fuero usus, qua tu
egisti: non ob aliud, credo, quam ut oratio tua in-
telligi posset a pluribus.* Tum rex, *Ecquid videtis,
adeo etiam sermonis patrii Philotam taedere? solus
quippe fastidit eum dicere. Sed dicat sane, utcunque
cordi est; dum memineritis, aeque illum a nostro mo-
re atque sermone abhorrere.* Atque ita concione ex-
cessit. Tum Philotas, *Verba,* inquit, *innocenti re-* 10
*perire facile est; modum verborum misero tenere dif-
ficile. Itaque inter optimam conscientiam, & iniquis-*

ſimam fortunam deſtitutus, ignoro quomodo & animo meo, & tempori paream. Abeſt quidem optimus cauſae meae iudex: qui cur me ipſe audire noluerit, non mehercule excogito; cum illi utrimque cognita cauſa tam damnare me liceat, quam abſolvere; non cognita vero liberari ab abſente non poſſum, qui a praeſente damnatus ſum. Sed quamquam vincti hominis non ſupervacua ſolum, ſed etiam inviſa defenſio eſt, quae iudicem non docere videtur, ſed arguere; tamen utcunque licet dicere, memet ipſe non deſeram, nec committam, ut damnatus etiam mea ſententia videar. Equidem cuius criminis reus ſim, non video. Inter coniuratos nemo me nominat: de me Nicomachus nihil dixit: Cebalinus plus quam audierat, ſcire non potuit. Atqui coniurationis caput me fuiſſe credit rex! potuit ergo Dymnus eum praeterire, quem ſequebatur? praeſertim cum quaerenti ſocios, vel falſo fuerim nominandus; quo facilius, qui verebatur, poſſet impelli. Non enim detecto facinore nomen meum praeteriit, ut poſſet videri ſocio peperciſſe; ſed Nicomacho, quem taciturum arcana de ſemetipſo credebat, confeſſus, aliis nominatis, me unum ſubtrahebat. Quaeſo, commilitones, ſi Cebalinus me non adiſſet, nihil me de coniuratis ſcire voluiſſet; num hodie dicerem cauſam nullo me nominante? Dymnus ſane & vivat adhuc, & velit mihi parcere: quid ceteri? qui de ſe confitebuntur, me videlicet ſubtrahent! Maligna eſt calamitas; & fere noxius, cum ſuo ſupplicio crucietur, adquieſcit alieno. Tot conſcii, ne in equuleum quidem impoſiti verum fatebuntur? Atqui nemo parcit morituro; nec cuiquam mo-

riturus, ut opinor. Ad verum crimen & ad unum revertendum mihi eſt. Cur rem delatam ad te tacuiſti? cur tam ſecurus audiſti? Hoc qualecunque eſt, confeſſo mihi, ubicunque es, Alexander, remiſiſti: dextram tuam amplexus reconciliati pignus animi, convivio quoque interfui. Si credidiſti mihi, abſolutus ſum: ſi peperciſti, dimiſſus. Vel iudicium tuum ſerva. Quid hac proxima nocte, qua digreſſus ſum a menſa tua, feci? quod novum facinus delatum ad te, mutavit animum tuum? gravi ſopore adquieſcebam, cum me malis indormientem meis inimici vinciendo excitarunt. Unde & parricidae & proditori tam alta quies ſomni? Scelerati conſcientia obſtrepente cum dormire non poſſint, agitant eos furiae, non cogitato modo, ſed & conſummato parricidio. At mihi ſecuritatem primum innocentia mea, deinde dextra tua obtulerant: non timui, ne plus alienae crudelitati apud te liceret, quam clementiae tuae. Sed ne te mihi credidiſſe poeniteat, res ad me deferebatur a puero, qui non teſtem, non pignus indicii exhibere poterat, impleturus omnes metu, ſi coepiſſet audiri. Amatoris & ſcorti iurgio interponi aures meas credidi infelix; & fidem eius ſuſpectam habui, quod non ipſe deferret, ſed fratrem potius ſubornaret. Timui, ne negaret mandaſſe ſe Cebalino, & ego viderer multis amicorum regis fuiſſe periculi cauſa. Sic quoque cum laeſerim neminem, inveni, qui mallet perire me, quam incolumem eſſe: quid inimicitiarum creditis excepturum fuiſſe, ſi inſontes laceſſiſſem? At enim Dymnus ſe occidit? Num igitur facturum eum divinare potui? minime. Ita quod ſo-

lum indicio fidem fecit, id me, cum a Cebalino interpellatus ſum, movere non poterat. At hercule, ſi conſcius Dymno tanti ſceleris fuiſſem, biduo illo proditôs eſſe nos, diſſimulare non debui: Cebalinus ipſe tolli de medio nullo negotio potuit. Deinde poſt delatum indicium, quo periturus eram, cubiculum regis ſolus intravi, ferro quidem cinctus. Cur diſtuli facinus? an ſine Dymno non ſum auſus? Ille igitur princeps coniurationis fuit. Sub illius umbra Philotas latebam, qui regnum Macedonum affecto. Et quis e vobis corruptus eſt donis? quem ducem, quem praefectum impenſius colui? Mihi quidem obiicitur, quod ſocietatem patrii ſermonis aſperner; quod Macedonum mores faſtidiam. Sic ergo imperio, quod dedignor, immineo. Iam pridem nativus ille ſermo commercio aliarum gentium exolevit: tam victoribus, quam victis, peregrina lingua diſcenda eſt. Non mehercule iſta me magis laedunt, quam quod Amyntas, Perdiccae filius, inſidiatus eſt regi; cum quo quod amicitia fuerit mihi, non recuſo defendere, ſi fratrem regis non oportuit diligi a nobis. Sin autem in illo fortunae gradu poſitum etiam venerari neceſſe erat; utrum, quaeſo, quod non divinavi, reus ſum? an impiorum amicis inſontibus quoque moriendum eſt? Quod ſi aequum eſt, cur tamdiu vivo? ſi iniuſtum, cur nunc demum occidor? At enim ſcripſi, miſereri me eorum, quibus vivendum eſſet ſub eo, qui ſe Iovis filium crederet! Fides amicitiae, veri conſilii periculoſa libertas, vos me decepiſtis! vos, quae ſentiebam, ne reticerem, impuliſtis! Scripſiſſe me haec fateor regi, non de

rege ſcripſiſſe. Non enim faciebam invidiam, ſed pro eo timebam. Dignior mihi Alexander videbatur, qui Iovis ſtirpem tacitus agnoſceret, quam qui praedicatione iactaret. Sed quoniam oraculi fides certa eſt; ſit Deus cauſae meae teſtis. Retinete me in vinculis, dum conſulitur Hammon in arcanum & occultum ſcelus. Interim, qui regem noſtrum dignatus eſt filium, neminem eorum, qui ſtirpi ſuae inſidiati ſunt, latere patietur. Si certiora oraculis creditis eſſe tormenta; ne hanc quidem exhibendae veritatis fidem deprecor. Solent rei capitis adhibere vobis parentes. Duos fratres ego nuper amiſi; patrem nec oſtendere poſſum, nec invocare audeo, cum & ipſe tanti criminis reus ſit. Parum eſt enim, tot modo liberorum parentem, in unico filio adquieſcentem, eo quoque orbari, ni ipſe in rogum meum imponitur. Ergo, cariſſime pater, & propter me morieris, & mecum. Ego tibi vitam adimo, ego ſenectutem tuam exſtinguo! Quid enim me procreabas infelicem adverſantibus Diis? an ut hos ex me fructus perciperes, qui te manent? Neſcio, adoleſcentia mea miſerior ſit, an ſenectus tua: ego in ipſo robore aetatis eripior; tibi carnifex ſpiritum adimet, quem ſi fortuna exſpectare voluiſſet, natura repoſcebat. Admonuit me patris mei mentio, quam timide & cunctanter, quae Cebalinus detulerat ad me, indicare debuerim. Parmenio enim, cum audiſſet, venenum a Philippo medico regi parari, deterrere eum voluit epiſtola ſcripta, quo minus medicamentum biberet, quod medicus dare conſtituerat. Num creditum eſt patri meo? num ullam auctoritatem eius literae ha-

buerunt? Ego ipse, quoties quae audieram detuli, cum ludibrio credulitatis repulsus sum. Si & cum indicamus, invisi; & cum tacemus, suspecti sumus: quid facere nos oportet? Cumque unus e circumstantium turba exclamasset, *Bene meritis non insidiari:* Philotas, *Recte,* inquit, *quisquis es, dicis. Itaque si insidiatus sum, poenam non deprecor; & finem facio dicendi, quoniam ultima verba gravia sunt visa auribus vestris.* Abducitur deinde ab iis,
11 qui custodiebant eum. Erat inter duces manu strenuus Belon quidam, pacis artium & civilis habitus rudis, vetus miles, ab humili ordine ad eum gradum, in quo tunc erat, promotus: qui tacentibus ceteris, stolida audacia ferox, admonere eos coepit, *quoties quisque diversoriis, quae occupassent, proturbatus esset, ut purgamenta servorum Philotae reciperentur eo, unde commilitones expulisset. Auro argentoque vehicula eius onusta totis vicis stetisse: ac ne in vicina quidem diversorii quemquam commilitonum receptum esse; sed per dispositos, quos ad somnum habebat, omnes procul relegatos, ne femina illa murmurantium inter se silentio verius, quam sono, excitaretur. Ludibrio ei fuisse rusticos homines,* Phrygasque & Paphlagonas *appellatos: qui non erubesceret, Macedo natus, homines linguae suae per interpretem audire. Cur Hammonem consuli vellet? eundem Iovis arguisse mendacium, Alexandrum filium agnoscentis: scilicet veritum, ne invidiosum esset, quod Dii offerrent. Cum insidiaretur capiti regis & amici, non consuluisse eum Iovem: nunc ad oraculum mittere, dum pater eius sollicitaretur, qui*

praesit in Media; & pecunia, cuius custodia commissa sit, perditos homines ad societatem sceleris impellat. Ipsos missuros ad oraculum, non qui Iovem interrogent, quod ex rege cognoverint; sed qui gratias agant, qui vota pro incolumitate regis optimi persolvant. Tum vero universa concio accensa est; & a corporis custodibus initium factum, clamantibus, *discerpendum esse parricidam manibus eorum.* Id quidem Philotas, qui graviora supplicia metueret, haud sane iniquo animo audiebat. Rex in concionem reversus, sive ut in custodia quoque torqueret, sive ut diligentius cuncta cognosceret, concilium in posterum diem distulit: & quamquam in vesperam inclinabat dies, tamen *amicos convocari* iubet. Et ceteris quidem placebat, *Macedonum more obrui saxis;* Hephaestion autem & Craterus & Coenus *tormentis veritatem exprimendam esse* dixerunt: & illi quoque, qui aliud suaserant, in horum sententiam transeunt. Consilio ergo dimisso, Hephaestion cum Cratero & Coeno ad quaestionem de Philota habendam consurgunt. Rex Cratero arcessito, & sermone habito, cuius summa non edita est, in intimam diversorii partem secessit, & remotis arbitris in multam noctem quaestionis exspectavit eventum. Tortores in conspectu Philotae omnia crudelitatis instrumenta proponunt. Et ille ultro, *quid cessatis*, inquit, *regis inimicum, interfectorem, confitentem occidere? quid quaestione opus est? cogitavi, volui.* Craterus exigere, *ut, quae confiteretur, in tormentis quoque diceret.* Dum corripi-

tur, dum obligantur oculi, dum vestis exuitur, *Deos patrios, gentium iura*, nequidquam apud surdas aures invocabat. Per ultimos deinde cruciatus, utpote damnatus, & inimicis in gratiam regis torquentibus laceratur. Ac primo quamquam hinc ignis, illinc verbera, iam non ad quaestionem, sed ad poenam, ingerebantur; non vocem modo, sed etiam gemitus, habuit in potestate: sed postquam intumescens corpus ulceribus, flagellorum ictus nudis ossibus incussos ferre non poterat; *si tormentis adhibituri modum essent, dicturum se, quae scire expeterent*, pollicetur. *Sed finem quaestioni fore, iurare eos per Alexandri salutem* volebat, *removerique tortores*. Et utroque impetrato, Cratero inquit, *dic quid me velis dicere*. Illo indignante, *ludificari eum*, rursusque revocante tortores, *tempus petere* coepit, *dum reciperet spiritum, cuncta quae sciret, indicaturus*. Interim equites, nobilissimus quisque, & ii maxime, qui Parmenionem propinqua cognatione contingebant, postquam Philotam torqueri fama vulgaverat, legem Macedonum veriti, qua cautum erat, ut propinqui eorum, qui regi insidiati erant, cum ipsis necarentur; alii se interficiunt, alii in devios montes vastasque solitudines fugiunt: ingenti per tota castra terrore diffuso, donec rex, tumultu cognito, *legem se supplicio coniunctis sontium remittere* edixit. Philotas verone an mendacio liberare se a cruciatu voluerit, anceps coniectura est, quoniam & vera confessis, & falsa dicentibus, idem doloris

finis oftenditur. Ceterum, *Pater*, inquit, *meus Hegelocho quam familiariter ufus fit, non ignoratis. Illum dico Hegelochum, qui in acie cecidit: ille omnium malorum nobis caufa fuit. Nam cum primum* Iovis filium *fe falutari iuffit rex, id indigne ferens ille*, Hunc igitur regem agnofcimus, *inquit*, qui Philippum dedignatur patrem? actum eft de nobis, fi ifta perpeti poffumus. Non homines folum, fed etiam Deos defpicit, qui poftulat Deus credi. Amifimus Alexandrum, amifimus regem: incidimus in fuperbiam, nec Diis, quibus fe exaequat, nec hominibus, quibus fe eximit, tolerabilem. Noftrone fanguine Deum fecimus, qui nos faftidiat? qui gravetur mortalium adire concilium? Credite mihi, & nos, fi viri fumus, a Diis adoptabimur. Quis proavum huius Alexandrum, quis deinde Archelaum, quis Perdiccam occifos ultus eft? hic quidem interfectoribus patris ignovit. *Haec Hegelochus dixit fupra coenam: & poftera die prima luce a patre arceffor. Triftis erat, & me moeftum videbat. Audieramus enim, quae follicitudinem incuterent. Itaque ut experiremur, utrumne vino gravatus effudiffet illa, an altiore concepta confilio; arceffiri eum placuit. Venit: eodemque fermone ultro repetito adiecit*, fe, five auderemus duces effe, proximas a nobis partes vindicaturum; five deeffet animus, confilium filentio effe tecturum. *Parmenioni*, vivo adhuc Dario, intempeftiva res *videbatur;* non enim fibi, fed hofti, effe occifuros Alexandrum: Dario vero fublato praemium re-

gis occisi Asiam, & totum Orientem interfectoribus esse cessurum. *Approbatoque consilio, in haec fides data est & accepta. Quod ad Dymnum pertinet, nihil scio; & haec confessus intelligo non prodesse mihi, quod prorsus sceleris expers sum.* Illi rursus tormentis admotis, cum ipsi quoque hastis os oculosque eius everberarent; ut hoc quoque crimen confiteretur, expressere. Exigentibus deinde, *ut ordinem cogitati sceleris exponeret; cum diu Bactra retentura regem viderentur, timuisse* respondit, *ne pater LXX natus annos, tanti exercitus dux, tantae pecuniae custos; interim exstingueretur, ipsique, spoliato tantis viribus, occidendi regis causa non esset. Festinasse ergo se, dum praemium haberet in manibus, repraesentare consilium, cuius patrem fuisse auctorem nisi crederent, tormenta quamquam tolerare non posset, tamen non recusaret.* Illi collocuti *satis quaesitum videri,* ad regem revertuntur. Qui postero die & *quae confessus erat Philotas recitari; & ipsum,* quia ingredi non poterat, iussit *afferri.* Omnia agnoscente eodem, Demetrius, qui proximi sceleris particeps esse arguebatur, producitur: multa affirmatione, animique pariter constantia, & vultu abnuens, *quidquam sibi in regem cogitatum esse, tormenta etiam* deposcebat *in semetipsum.* Cum Philotas circumlatis oculis incideret in Calin quemdam, haud procul stantem, *propius eum* iussit *accedere.* Illo perturbato, & recusante transire ad eum, *patieris,* inquit, *Demetrium mentiri, rursusque me excruciari?* Calin vox sanguisque defecerant: &

Macedones Philotam inquinare innoxios velle ſuſpicabantur; quia nec a Nicomacho, nec ab ipſo Philota, cum torqueretur, nominatus eſſet adoleſcens. Qui ut praefectos regis circumſtantes ſe vidit, *Demetrium & ſemetipſum id facinus cogitaſſe* confeſſus eſt. Omnes ergo a Nicomacho nominatos, more patrio, dato ſigno, ſaxis obruerunt. Magno non modo ſalutis, ſed etiam vitae periculo liberatus erat Alexander: quippe Parmenio & Philotas, principes amicorum, niſi palam ſontes, ſine indignatione totius exercitus non potuiſſent damnari. Itaque anceps quaeſtio fuit: dum infitiatus eſt facinus, crudeliter torqueri videbatur; poſt confeſſionem, Philotas ne amicorum quidem miſericordiam meruit.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER VII.

ARGUMENTUM.

Alexander Lynceſtem maieſtatis reum interfici curat. Deinde in Amyntam & Simmiam, Philotae amicos, inquirit, qui ſuam innocentiam gravi oratione tuentur, 1. Amynta & fratribus in gratiam receptis, Polydamas a rege iuſſus, in Mediam celeriter profectus, Parmenionem interfici curat: unde indignatio & ſeditio, quae tandem exſtinguitur, 2. Varios populos ſub iugum mittit Alexander, ac ſeptemdecim diebus cum exercitu Caucaſum ſuperat, 3. Beſſus de bello adverſus Alexandrum inter epulas conſultat, ſapientique Cobaris conſilio minime acquieſcit. Interim rex Bactra pervenit, ubi de Graecorum defectione, & Satibarzane ſingulari certamine occiſo, advenit ei nuntius, 4. Exercitus Alexandri ſiti liberatus Oxum amnem induſtrie traiicit. Beſſus dolo captus ad Alexandrum adducitur, a quo & Darii fratri Oxathri cruci figendus traditur, 5. Barbarorum & Macedonum benevolentia varias expugnat urbes. Sed & Alexandriam ad Tanaim condit amnem, breviſſimoque

temporis abſolvit ſpatio, 6. De bello Scythis inferendo Alexander aeger ex vulnere cum ſuis init conſilium. Ariſtander vates regis voluntati extorum accommodat ſignificata. Menedemus a Spitamene per inſidias cum duobus peditum millibus & CCC equitibus a Dahis interficitur: quod callide admodum diſſimulat Alexander, 7. Dum exercitus ad bellum accingitur, Scytharum legati adveniunt, ac de pace prorſus egregiam ad Alexandrum orationem habent, 8. Alexander legatis dimiſſis Tanaim traiicit, bellum Scythis infert, & cum victis benigne agit, 9. Sogdianorum nobilium invictus animus. Beſſi ſupplicium. Novo milite auctus Alexandri exercitus, 10. Petram, urbem ampliſſimam, ſitu naturaque loci fere inexpugnabilem, ad deditionem cogit Alexander, 11.

PHILOTAM ſicut recentibus ſceleris eius veſtigiis iure affectum ſupplicio cenſuerant milites; ita poſtquam deſierat eſſe quem odiſſent, invidia in miſericordiam vertit. Moverat & claritas iuvenis, & patris eius ſenectus atque orbitas. Primus Aſiam aperuerat regi, omnium periculorum eius particeps; ſemper alterum in acie cornu defenderat: Philippo quoque ante omnes amicus; & ipſi Alexandro tam fidus, ut occidendi Attalum non alio miniſtro uti mallet. Horum cogitatio ſubibat exercitum; ſeditioſaeque voces referebantur ad regem. Quîs ille haud ſane motus, ſatiſque prudens, otii vitia negotio diſcuti, edicit, *ut omnes in veſtibulo regiae praeſto adforent.* Quos ubi frequentes adeſſe cognovit, in concionem proceſſit. Haud dubie ex compoſito Apharias poſtulare coepit, *ut Lynceſtes Alexander, qui multo ante quam Philotas regem vo-* 1

luiſſet occidere, *exhiberetur*. A duobus indicibus, ſicut ſupra diximus, delatus, tertium iam annum cuſtodiebatur in vinculis. Eundem in Philippi quoque caedem coniuraſſe cum Pauſania, pro comperto fuit; ſed quia primus Alexandrum *Regem* ſalutaverat, ſupplicio magis quam crimini fuerat exemtus. Tum quoque Antipatri ſoceri eius preces iuſtam regis iram morabantur. Ceterum recruduit ſoporatus dolor. Quippe veteris periculi memoriam praeſentis cura renovabat. Igitur Alexander ex cuſtodia educitur, iuſſuſque dicere quam toto triennio meditatus erat defenſionem, haeſitans & trepidus pauca ex iis, quae compoſuerat, protulit: ad ultimum non memoria ſolum, ſed etiam mens, eum deſtituit. Nulli erat dubium, quin trepidatio conſcientiae indicium eſſet, non memoriae vitium. Itaque ex iis, qui proxime adſtiterant, obluctantem adhuc oblivioni lanceis confoderunt. Cuius corpore ſublato, rex *introduci iuſſit Amyntam & Simmiam*: nam Polemon, minimus ex fratribus, cum Philotam torqueri comperiſſet, profugerat. Omnium Philotae amicorum hi cariſſimi fuerant, ad magna & honorata miniſteria illius maxime ſuffragatione producti: memineratque rex, ſummo ſtudio ab eo conciliatos ſibi; nec dubitabat, *huius quoque ultimi conſilii fuiſſe participes*. Igitur, *olim eſſe ſibi ſuſpectos matris ſuae literis*, *quibus eſſet admonitus*, *ut ab his ſalutem ſuam tueretur. Ceterum ſe invitum deteriora credentem*, *nunc manifeſtis indiciis victum*, *iuſſiſſe*

vinciri. Nam pridie quam detegeretur Philotae scelus, quin in secreto cum ipso fuissent, non posse dubitari. Fratrem vero, qui profugerit, cum Philotas torqueretur, aperuisse fugae causam. Nuper praeter consuetudinem, officii specie, amotis longius ceteris, admovisse semetipsos lateri suo, nulla probabili causa: seque mirantem, quod non vice sua, tali fungerentur officio, & ipsa trepidatione eorum perterritum, strenue ad armigeros, qui proximi sequebantur, recessisse. Ad hoc accedere, quod cum Antiphanes, scriba equitum, Amyntae denuntiasset, pridie quam Philotae scelus deprehensum esset, ut ex suis equis more solito daret iis, qui amisissent suos, *superbe respondisse,* nisi incepto desisteret, brevi sciturum quis ipse esset. *Iam linguae violentiam, temeritatemque verborum, quae in semetipsum iacularentur, nihil aliud esse, quam scelesti animi indicem ac testem. Quae si vera essent, idem meruisse eos, quod Philotam; si falsa, exigere ipsum ut refellant.* Productus deinde Antiphanes, *de equis non traditis, & adiectis etiam superbe minis,* indicat. Tum Amyntas, facta dicendi potestate, *Si nihil,* inquit, *interest regis; peto, ut, dum dico, vinculis liberer.* Rex *solvi utrumque* iubet: desiderantique Amyntae, *ut habitus quoque redderetur armigeri, lanceam dari* iussit. Quam ut laeva comprehendit, evitato eo loco, in quo Alexandri corpus paullo ante iacuerat, *Qualiscunque,* inquit, *exitus nos manet, rex: confitemur, prosperum eventum tibi debituros; tristiorem fortunae imputaturos. Sine praeiudicio dicimus causam, liberis*

corporibus animisque. Habitum etiam, quo te comitari solemus, reddidisti. Causam non possumus, fortunam timere desinemus. Te quaeso, permittas mihi id primum defendere, quod a te ultimum obiectum est. Nos, rex, sermonis adversus maiestatem tuam habiti nullius conscii sumus nobis. Dicerem, iampridem vicisse te invidiam, nisi periculum esset, ne alia maligne dicta crederes blanda oratione purgari. Ceterum etiamsi militis tui vel in agmine deficientis & fatigati, vel in acie periclitantis, vel in tabernaculo aegri & vulnera curantis, aliqua vox asperior esset accepta; merueramus fortibus factis, ut malles ea tempori nostro imputare, quam animo. Cum quid accidit tristius, omnes rei sunt: corporibus nostris, quae utique non odimus, infestas admovemus manus; parentes liberis si occurrant, & ingrati & invisi sunt. Cum donis honoramur, cum praemiis onusti revertimur, quis ferre nos potest? quis illam animorum alacritatem continere? Militantium nec indignatio, nec laetitia moderata est. Ad omnes affectus impetu rapimur. Vituperamus, laudamus, miseremur, irascimur, utcunque praesens movit affectio. Modo Indiam adire & Oceanum libet; modo coniugum & liberorum patriaeque memoria occurrit. Sed has cogitationes, has inter se colloquentium voces, signum tuba datum finit: in suos ordines quisque currimus, & quidquid irarum in tabernaculo conceptum est, in hostium effunditur capita. Utinam Philotas quoque intra verba peccasset! Proinde ad id revertar, propter quod rei sumus. Amicitiam, quae nobis cum Philota fuit, adeo non eo infitias,

ut expetiſſe confitear. An vero Parmenionis, quem tibi proximum eſſe voluiſti, filium, omnes paene amicos tuos dignatione vincentem, cultum a nobis eſſe miraris? Tu hercule, ſi verum audire vis, rex, huius nobis periculi cauſa es. Quis enim alius effecit, ut ad Philotam decurrerent, qui placere vellent tibi? Ab illo traditi ad hunc gradum amicitiae tuae adſcendimus. Is apud te fuit, cuius gratiam expetere, & iram timere poſſemus. An non propemodum in tua verba, tui omnes te praeeunte iuravimus, eoſdem non inimicos amicoſque habituros eſſe, quos tu haberes? *hoc ſacramento pietatis obſtricti averſaremur ſcilicet, quem tu omnibus praeferebas. Igitur ſi hoc crimen eſt, tu paucos innocentes habes: immo hercule neminem. Omnes enim Philotae amici eſſe voluerunt: ſed totidem, quot volebant eſſe, non poterant. Ita ſi a conſciis amicos non dividis; nec ab amicis quidem ſeparabis illos, qui idem eſſe voluerunt. Quod igitur conſcientiae affertur indicium? ut opinor, quia pridie familiariter & ſine arbitris locutus eſt nobiſcum! At ego purgare non poſſem, ſi pridie quidquam ex vetere vita ac more mutaſſem. Nunc vero, ſi, ut omnibus diebus, illo quoque, qui ſuſpectus eſt, fecimus, conſuetudo diluet crimen. Sed equos Antiphani non dedimus! & pridie quam Philotas detectus eſt, haec mihi cum Antiphane res erat! qui ſi nos ſuſpectos facere vult, quod illo die equos non dederimus; ſemetipſum, quod eos deſideraverit, purgare non poterit. Anceps enim crimen eſt inter retinentem & exigentem; niſi quod melior eſt cauſa ſuum non tradentis, quam poſcen-*

tis alienum. Ceterum, rex, equos decem habui, e quîs Antiphanes octo iam distribuerat iis, qui amiserant suos. Omnino duos ipse habebam: quos cum vellet abducere homo superbissimus, certe iniquissimus, nisi pedes militare vellem, retinere cogebar. Nec infitias eo, liberi hominis animo locutum esse me cum ignavissimo, & hoc unum militiae suae usurpante, ut alienos equos pugnaturis distribuat. Huc enim malorum ventum est, ut verba mea eodem tempore & Alexandro excusem, & Antiphani. At hercule mater de nobis inimicis tuis scripsit! Utinam prudentius esset sollicita pro filio, & non inanes quoque species anxio animo figuraret. Quare enim non adscribit metus sui causam? Denique non ostendit auctorem, quo facto dictove nostro mota tam trepidas tibi literas scripsit. O miseram conditionem meam, cui forsitan non periculosius est tacere, quam dicere! Sed utcunque cessura res est, malo tibi defensionem meam displicere, quam causam. Agnosces autem, quae dicturus sum; quippe meministi, cum me ad perducendos ex Macedonia milites mitteres, dixisse te, multos integros iuvenes in domo tuae matris abscondi. *Praecepisti igitur mihi,* ne quem praeter te intuerer, sed detrectantes militiam perducerem ad te. *Quod equidem feci, & liberius, quam expediebat mihi, exsecutus sum imperium tuum. Gorgian, Hecateum & Gorgatan, quorum bona opera uteris, inde perduxi. Quid igitur iniquius est, quam me, qui si tibi non paruissem, iure daturus fui poenas, nunc perire quia parui? Neque enim ulla alia matri tuae persequendi nos causa est, quam quod utilita-*

tem tuam muliebri praepoſuimus gratiae. Sex millia Macedonum peditum, & DC equites adduxi, quorum pars ſecutura me non erat, ſi militiam detrectantibus indulgere voluiſſem. Sequitur ergo, ut, quia illa propter hanc cauſam iraſcitur nobis, tu mitiges matrem, qui irae eius nos obtuliſti. Dum 2
haec Amyntas agit, forte ſupervenerunt, qui fratrem eius Polemonem, de quo ante dictum eſt, fugientem conſecuti vinctum reducebant. Infeſta concio vix inhiberi potuit, quin protinus ſuo more ſaxa in eum iaceret. Atque ille ſane interritus, *nihil*, inquit, *pro me deprecor; modo ne fratrum innocentiae fuga imputetur mea. Haec ſi defendi non poteſt, meum crimen ſit. Horum ob id ipſum melior eſt cauſa, quod ego, qui profugi, ſuſpectus ſum.* At haec elocuto univerſa concio aſſenſa eſt. Lacrimae deinde omnibus manare coeperunt, adeo in contrarium repente mutatis, ut ſolum pro eo eſſet, quod maxime laeſerat. Iuvenis erat primo aetatis flore pubeſcens, quem inter equites tormentis Philotae conturbatos alienus terror abſtulerat. Deſertum eum a comitibus, & haeſitantem inter revertendi fugiendique conſilium, qui ſecuti erant occupaverunt. Is tum flere coepit, & os ſuum converberare; moeſtus, non ſuam vicem, ſed propter ipſum periclitantium fratrum. Moveratque iam regem, non concionem modo: ſed unus erat implacabilis frater: qui terribili vultu intuens eum, *Tum*, ait, *demens, lacrimare debueras, cum equo calcaria ſubderes, fratrum deſertor, & deſertorum comes. Mi-*

ſer, quo, & unde fugiebas? Effeciſti, ut reus capitis, accuſatoris uterer verbis. Ille, *peccaſſe ſe; ſed gravius in fratres, quam in ſemetipſum,* fatebatur. Tum vero neque lacrimis, neque acclamationibus, quibus ſtudia ſua multitudo profitetur, temperaverunt. Una vox erat pari emiſſa conſenſu, *ut inſontibus & fortibus viris parceret.* Amici quoque, data miſericordiae occaſione, conſurgunt, flenteſque regem deprecantur. Ille ſilentio facto, *Et ipſe,* inquit, *Amyntam mea ſententia fratreſque eius abſolvo. Vos autem, iuvenes, malo beneficii mei oblivifci, quam periculi veſtri meminiſſe. Eadem fide redite in gratiam mecum, qua ipſe vobiſcum revertor. Niſi quae delata eſſent, excuſſiſſem; valde diſſimulatio mea ſuſpecta eſſe potuiſſet. Sed ſatius eſt purgatos eſſe, quam ſuſpectos. Cogitate, neminem abſolvi poſſe, niſi qui dixerit cauſam. Tu, Amynta, ignoſce fratri tuo. Erit hoc ſimpliciter etiam mihi reconciliati animi tui pignus.* Concione deinde dimiſſa, *Polydamanta vocari* iubet. Longe acceptiſſimus Parmenioni erat, proximus lateri in acie ſtare ſolitus. Et quamquam conſcientia fretus in regiam venerat; tamen ut iuſſus eſt *fratres ſuos exhibere,* admodum iuvenes, & regi ignotos ob aetatem, fiducia in ſollicitudinem verſa trepidare coepit, ſaepius quae nocere poſſent, quam quibus eluderet, reputans. Iam armigeri, quibus imperatum erat, produxerant eos; cum exſanguem metu Polydamanta *propius accedere* iubet. Submotiſque omnibus, *Scelere,* inquit, *Parmenionis omnes pa-*

riter appetiti sumus. Maxime ego ac tu, quos amicitiae specie fefellit. Ad quem persequendum puniendumque (vide quantum fidei tuae credam) te ministro uti statui. Obsides, dum hoc peragis, erunt fratres tui. Proficiscere in Mediam, & ad praefectos meos literas scriptas manu mea perfer. Velocitate opus est, qua celeritatem famae antecedas. Noctu pervenire illuc te volo; postero die, quae scripta erunt, exsequi. Ad Parmenionem quoque epistolas feres: unam a me, alteram Philotae nomine scriptam. Signum annuli eius in mea potestate est. Sic pater credens a filio impressum, cum te viderit, nihil metuet. Polydamas, tanto liberatus metu, impensius etiam, quam exigebatur, promittit operam. Collaudatusque & promissis oneratus, deposita veste quam habebat, Arabica induitur. Duo Arabes, quorum interim coniuges ac liberi, vinculum fidei, obsides apud regem erant, dati comites. Per deserta etiam ob siccitatem loca camelis, undecima die, quo destinaverat, perveniunt. Et prius quam ipsius nuntiaretur adventus, rursus Polydamas vestem Macedonicam sumit, & in tabernaculum Cleandri (praetor hic regius erat) quarta vigilia pervenit. Redditis deinde literis, constituerunt prima luce ad Parmenionem coire. Namque ceteris quoque literas regis attulerat. Iam ad eum venturi erant, cum Parmenioni *Polydamanta venisse* nuntiaverunt. Qui dum laetatur adventu amici, simulque noscendi, quae rex ageret, avidus, (quippe longo intervallo nullam ab eo epistolam acceperat) *Polydamanta re-*

quiri iubet. Diverſoria regionis illius magnos receſſus habent, amoenoſque nemoribus manu conſitis: ea praecipue regum ſatraparumque voluptas erat. Spatiabatur in nemore Parmenion medius inter duces, quibus erat imperatum literis regis, ut occiderent. Agendae autem rei conſtituerant tempus, *cum Parmenion a Polydamante literas traditas legere coepiſſet.* Polydamas procul veniens, ut a Parmenione conſpectus, vultu laetitiae ſpeciem praeferente, ad complectendum eum cucurrit; mutuaque gratulatione functi, Polydamas epiſtolam ab rege ſcriptam ei tradidit. Parmenion vinculum epiſtolae ſolvens, *quidnam rex ageret?* requirebat. Ille *ex ipſis literis cogniturum eſſe* reſpondit. Quibus Parmenion lectis, *Rex*, inquit, *expeditionem parat in Arachoſios. Strenuum hominem & nunquam ceſſantem! Sed tempus ſaluti ſuae tanta iam parta gloria parcere.* Alteram deinde epiſtolam, Philotae nomine ſcriptam laetus, quod ex vultu notari poterat, legebat. Tum eius latus gladio haurit Cleander, deinde iugulum ferit; ceteri exanimem quoque confodiunt. Et armigeri, qui ad aditum nemoris adſtiterant, cognita caede, cuius cauſa ignorabatur, in caſtra perveniunt, & tumultuoſo nuntio milites concitant. Illi armati ad nemus, in quo perpetrata caedes erat, coëunt: &, *ni Polydamas, ceterique eiuſdem noxae participes dedantur, murum circumdatum nemori everſuros* denuntiant, *omniumque ſanguine duci parentaturos.* Cleander *primores eorum intromitti* iubet; literaſ-

que regis ſcriptas ad milites recitat, quibus *inſidiae Parmenionis in regem, preceſque, ut ipſum vindicarent*, continebantur. Igitur cognita regis voluntate, non quidem indignatio, ſed tamen ſeditio compreſſa eſt. Dilapſis pluribus pauci remanſerunt, qui, *ſaltem ut corpus ipſius ſepelire permitterent*, precabantur. Diu id negatum eſt, Cleandri metu, ne offenderet regem. Pertinacius deinde precantibus, materiem conſternationis ſubtrahendam ratus, capite deciſo truncum humare permiſit. Ad regem caput miſſum eſt. Hic exitus Parmenionis fuit, militiae domique clari viri. Multa ſine rege proſpere, rex ſine illo nihil magnae rei geſſerat. Feliciſſimo regi, & omnia ad fortunae ſuae exigenti modum, ſatisfecit. LXX natus annos, iuvenis ducis, & ſaepe etiam gregarii militis munia explevit: acer conſilio, manu ſtrenuus, carus principibus, vulgo militum acceptior. Haec impulerint illum ad regni cupiditatem, an tantum ſuſpectum fecerint, ambigi poteſt; quia Philotas ultimis cruciatibus victus verane dixerit, quae facta probari non poterant, an falſis tormentorum petierit finem, re quoque recenti, cum magis poſſet liquere, dubitatum eſt. Alexander, quos mortem Parmenionis conqueſtos eſſe comperetat, ſeparandos a cetero exercitu ratus, in unam cohortem ſecrevit, ducemque his Leonidam dedit, & ipſum Parmenioni quondam intima familiaritate coniunctum. Fere iidem erant, quos alioqui rex habuerat inviſos. Nam cum experiri vel-

let militum animos, admonuit, *qui literas in Macedoniam ad suos scripsisset, iis, quos ipse mittebat, perlaturis cum fide traderet.* Simpliciter ad necessarios suos quisque scripserat, quae sentiebat: aliis gravis erat, plerisque non ingrata militia. Ita & agentium gratias, & querentium literae exceptae sunt. Et qui forte taedium laboris per literas erant questi, *hanc seorsum cohortem a ceteris tendere ignominiae causa* iubet; fortitudine usurus in bello, libertatem linguae ab auribus credulis remoturus. Et consilium temerarium forsitan (quippe fortissimi iuvenes contumeliis irritati erant) sicut omnia alia felicitas regis excepit. Nihil illis ad bella promtius fuit. Incitabat virtutem & ignominiae demendae cupido, & quia
3 fortiora facta in paucis latere non poterant. His ita compositis, Alexander Arianorum Satrape constituto, *iter pronuntiari* iubet *in Agriaspas*, quos iam tunc mutato nomine *Euergetas* appellabant; ex quo frigore victusque penuria Cyri exercitum affectum, tectis & commeatibus iuverant. Quintus dies erat, ut in eam regionem pervenerat. Cognoscit, *Satibarzanem, qui ad Bessum defecerat, cum equitum manu irrupisse rursus in Arios.* Itaque Caranum, & Erigyium cum Artabazo & Andronico, & sex millibus Graecorum peditum, DC equites sequebantur. Ipse LX diebus gentem Euergetarum ordinavit, magna pecunia ob egregiam in Cyrum fidem donata. Relicto deinde, qui iis praeesset, Amenide, (scriba is Darii fuerat) Arachosios, quorum regio ad Ponticum ma-

re pertinet, subegit. Ibi exercitum, qui sub Parmenione fuerat, occupavit. Sex millia Macedonum erant, & CC nobiles, & quinque millia Graecorum cum equitibus ducentis; haud dubie robur omnium virium regis. Arachosiis datus Menon praetor, IV millibus peditum, & DC equitibus in praesidium relictis. Ipse rex nationem, ne finitimis quidem satis notam, quippe nullo commercio volentem mutuos usus, cum exercitu intravit. *Parapamisadae* appellantur, agreste hominum genus, & inter barbaros maxime inconditum. Locorum asperitas, hominum quoque ingenia duraverat. Gelidissimum Septemtrionis axem ex magna parte spectant: Bactrianis ad Occidentem coniuncti sunt: meridiana regio ad mare Indicum vergit. Tuguria latere primo struunt, & quia sterilis est terra materiae, in nudo etiam montis dorso, usque ad summum aedificiorum fastigium eodem laterculo utuntur. Ceterum structura latior ab imo, paullatim incremento operis in arctius cogitur: ad ultimum in carinae maxime modum coit. Ibi foramine relicto superne lumen accipiunt ad medium. Vites & arbores, si quae in tanto terrae rigore durare potuerunt, obruunt. Penitus hieme defossae latent. Cum nive discussa aperiri humus coepit, coelo solique redduntur. Ceterum adeo altae nives premunt terram, gelu & perpetuo paene rigore constrictae, ut ne avium quidem, feraeve ullius vestigium exstet. Obscura coeli verius umbra, quam lux, nocti similis

premit terram, vix ut quae prope ſunt, conſpici poſſint. In hac tamen omnis humani cultus ſolitudine deſtitutus exercitus, quidquid malorum tolerari poteſt, pertulit, inopiam, frigus, laſſitudinem, deſperationem. Multos exanimavit rigor inſolitus nivis; multorum aduſſit pedes: plurimorum oculis praecipue perniciabilis fuit. Fatigati quippe in ipſo gelu deficientia corpora ſternebant: quae cum moveri deſiſſent, vis frigoris ita adſtringebat, ut rurſus ad ſurgendum conniti non poſſent. A commilitonibus torpentes excitabantur: neque aliud remedium erat, quam ut ingredi cogerentur. Tum demum vitali calore moto, membris aliquis redibat vigor. Si qui tuguria barbarorum adire potuerunt, celeriter refecti ſunt. Sed tanta caligo erat, ut aedificia nulla alia res quam fumus oſtenderet. Illi nunquam ante in terris ſuis advena viſo, cum armatos repente conſpicerent, exanimati metu, quidquid in tuguriis erat, afferebant, *ut corporibus ipſorum parceretur* orantes. Rex agmen circumibat pedes, iacentes quoſdam erigens, & alios, cum aegre ſequerentur, adminiculo corporis ſui excipiens. Nunc ad prima ſigna, nunc in medium, nunc in ultimo agmine itineris multiplicato labore aderat. Tandem ad cultiora perventum loca eſt, commeatuque largo recreatus exercitus: ſimul & qui conſequi non potuerant, in illa caſtra venerunt. Inde agmen proceſſit ad Caucaſum montem, cuius dorſum Aſiam perpetuo iugo dividit: hinc ſimul ma-

re, quod Ciliciam ſubit, illinc Caſpium fretum, & amnem Araxem, aliaque regionis Scythiae deſerta ſpectat. Taurus, ſecundae magnitudinis mons, committitur Caucaſo, a Cappadocia ſe attollens Ciliciam praeterit, Armeniaeque montibus iungitur. Sic inter ſe tot iuga velut ſerie cohaerentia perpetuum habent dorſum, ex quo Aſiae omnia fere flumina, alia in Rubrum, alia in Caſpium mare, alia in Hyrcanum & Ponticum decidunt. XVII dierum ſpatio Caucaſum ſuperavit exercitus. Rupes in eo X in circumitu ſtadia complectitur, quatuor in altitudinem excedit, in qua *vinctum Promethea fuiſſe* antiquitas tradit. Condendae in radicibus montis urbi ſedes electa eſt. VII millibus ſeniorum Macedonum, & praeterea militibus, quorum opera uti deſiſſet, permiſſum, in novam urbem conſidere. Hanc quoque *Alexandriam* incolae appellaverunt. At Beſſus, Alexandri cele- 4
leritate perterritus, Diis patriis ſacrificio rite facto; ſicut illis gentibus mos eſt, cum amicis ducibuſque copiarum inter epulas de bello conſultabat. Graves mero *ſuas vires* extollere: *hoſtium* nunc *temeritatem*, nunc *paucitatem*, ſpernere. Praecipue Beſſus, ferox verbis, & parto per ſcelus regno ſuperbus, ac vix potens mentis, dicere, *Socordia Darii creviſſe hoſtium famam. Occurriſſe enim in Ciliciae anguſtiſſimis faucibus; cum retrocedendo poſſet perducere incautos in loca naturae ſitu invia, tot fluminibus obiectis, tot montium latebris, inter quas deprehenſus hoſtis, ne fugae quidem, ne-*

dum resistendi occasionem fuerit habiturus. Sibi placere in Sogdianos recedere: Oxum amnem velut murum obiecturum hosti, dum ex finitimis gentibus valida auxilia concurrerent. Venturos autem Chorasmios, & Dahas, Sacasque, & Indos, & ultra Tanaim amnem colentes Scythas; quorum neminem adeo humilem esse, ut humeri eius non possent Macedonis militis verticem aequare. Conclamant temulenti, *unam hanc sententiam salubrem esse:* & Bessus *circumferri merum largius* iubet, debellaturus super mensam Alexandrum. Erat in eo convivio Cobares, natione Medus, sed magicae artis (si modo ars est, non vanissimi cuiusque ludibrium) magis professione, quam scientia, celeber; alioquin moderatus & probus. Is cum praefatus esset, *scire servo utilius parere dicto, quam afferre consilium, cum illos, qui pareant, idem quod ceteros maneat; qui vero suadeant, proprium periculum:* poculum ei, quod habebat in manu, tradidit. Quo accepto Cobares, *Natura,* inquit, *mortalium hoc quoque nomine prava & sinistra dici potest, quod in suo quisque negotio hebetior est, quam in alieno. Turbida sunt consilia eorum, qui sibi suadent. Obstat metus; aliis cupiditas; nonnunquam naturalis eorum, quae cogitaveris, amor. Nam in te superbia non cadit. Expertus es, unumquemque, quod ipse repererit, aut solum aut optimum ducere. Magnum onus sustines capite, regium insigne. Hoc aut moderate perferendum est; aut, quod abominor, in te ruet. Consilio, non impetu, opus est.* Adiicit deinde, quod apud Bactrianos vulgo

uſurpabant: *canem timidum vehementius latrare, quam mordere: altiſſima quaeque flumina minimo ſono labi.* Quae inſerui, ut qualiſcunque inter Barbaros potuit eſſe prudentia, traderetur. In his audientium ſuſpenſam dederat exſpectationem ſui. Tum conſilium aperit, utilius Beſſo, quam gratius. *In veſtibulo,* inquit, *regiae tuae velociſſimus conſiſtit rex. Ante ille agmen, quam tu menſam iſtam movebis. Nunc ab Tanai exercitum arceſſes, & armis flumina oppones. Scilicet qua tu fugiturus es, hoſtis ſequi non poteſt? iter utrique commune eſt; victori tutius. Licet ſtrenuum metum putes eſſe; velocior tamen ſpes eſt. Quin validioris occupas gratiam, dediſque te; utcunque ceſſerit, meliorem fortunam deditus quam hoſtis habiturus? Alienum habes regnum, quo facilius eo careas. Incipies forſitan iuſtus eſſe rex, cum ipſe fecerit, qui tibi & dare poteſt regnum & eripere. Conſilium habes fidele, quod diutius exſequi ſupervacuum eſt. Nobilis equus umbra quoque virgae regitur: ignavus ne calcari quidem concitari poteſt.* Beſſus, & ingenio & multo mero ferox, adeo exarſit, ut vix ab amicis, quo minus occideret eum, (nam ſtrinxerat quoque acinacem) contineretur. Certe e convivio proſilivit haudquaquam potens mentis. Cobares inter tumultum elapſus, ad Alexandrum transfugit. VIII millia Bactrianorum habebat armata Beſſus: quae quamdiu propter coeli intemperiem, Indiam potius Macedonas petituros crediderant, obedienter imperata fecerunt; poſtquam adventare Alexandrum compertum eſt, in

ſuos quiſque vicos dilapſi, Beſſum reliquerunt. Ille cum clientium manu, qui non mutaverant fidem, Oxo amne ſuperato, exuſtiſque navigiis, quibus tranſierat, ne iiſdem hoſtis uteretur, novas copias in Sogdianis contrahebat. Alexander Caucaſum quidem, ut ſupra dictum eſt, tranſierat; ſed inopia frumenti prope ad famem ventum erat. Succo ex ſeſama expreſſo, haud ſecus quam oleo, artus perungebant. Sed huius ſucci ducenis quadragenis denariis amphorae ſingulae; mellis, denariis trecenis nonagenis; trecenis vini aeſtimabantur; tritici nihil, aut admodum exiguum reperiebatur. *Siros* vocabant barbari: quos ita ſollerter abſcondunt, ut, niſi qui defoderunt, invenire non poſſint. In iis conditae fruges erant. In quarum penuria milites fluviatili piſce & herbis ſuſtinebantur. Iamque haec ipſa alimenta defecerant; cum iumenta, quibus onera portabant, caedere iuſſi ſunt: horum carne, dum in Bactrianos perventum, traxere vitam. Bactrianae terrae multiplex & varia natura eſt. Alibi multa arbor & vitis largos miteſque fructus alit: ſolum pingue crebri fontes rigant: quae mitiora ſunt, frumento conſeruntur, cetera armentorum pabulo cedunt. Magnam deinde partem eiuſdem terrae ſteriles arenae tenent: ſqualida ſiccitate regio non hominem, non frugem alit: cum vero venti a Pontico mari ſpirant, quidquid ſabuli in campis iacet, converrunt. Quod ubi cumulatum eſt, magnorum collium procul ſpecies eſt, omniaque priſtini itineris veſtigia in-

tereunt. Itaque qui tranfeunt campos, navigantium modo noctu fidera obfervant, ad quorum curfum iter dirigunt, & propemodum clarior eft noctis umbra, quam lux. Ergo interdiu invia eft regio, quia nec veftigium, quod fequantur, inveniunt; & nitor fiderum caligine abfconditur. Ceterum fi quos ille ventus, qui a mari exoritur, deprehendit, arena obruit. Sed qua mitior terra eft, ingens hominum equorumque multitudo gignitur. [Itaque Bactriani equites XXX millia expleverant.] Ipfa Bactra, regionis eius caput, fita funt fub monte Parapamiffo. Bactrus amnis praeterit moenia. Is urbi & regioni dedit nomen. Hic regi ftativa habenti nuntiatur ex Graecia *Peloponnenfium Laconumque defectio.* Nondum enim victi erant, cum proficifcerentur tumultus eius principia nuntiaturi. Et alius praefens terror affertur, *Scythas, qui ultra Tanaim amnem colunt, adventare Beffo ferentes opem.* Eodem tempore, *quae in gente Ariorum Caranus & Erigyius gefferant,* perferuntur. Commiffum erat proelium inter Macedones Ariofque. Transfuga Satibarzanes barbaris praeerat: qui cum pugnam fegnem utrimque aequis viribus ftare vidiffet, in primos ordines adequitavit, demtaque galea, inhibitis qui tela iaciebant, fi quis *viritim dimicare vellet,* provocavit ad pugnam, *nudum fe caput in certamine habiturum.* Non tulit ferociam barbari dux exercitus Erigyius, gravis quidem aetate, fed & animi & corporis robore nulli iuvenum poftferendus. Is

galeâ demta canitiem oſtentans, *Venit*, inquit, *dies, quo aut victoria, aut morte honeſtiſſima, quales amicos & milites Alexander habeat, oſtendam.* Nec plura elocutus equum in hoſtem egit. Crederes imperatum, ut acies utraeque tela cohiberent. Protinus certe receſſerunt, dato libero ſpatio; intenti in eventum, non duorum modo, ſed etiam ſuae ſortis, quippe alienum diſcrimen ſecuturi. Prior barbarus emiſit haſtam, quam Erigyius modica capitis declinatione vitavit. At ipſe infeſtam ſariſſam equo calcaribus concito in medio barbari gutture ita fixit, ut per cervicem emineret. Praecipitatus ex equo barbarus adhuc tamen repugnabat. Sed ille extractam ex vulnere haſtam rurſus in os dirigit. Satibarzanes haſtam manu complexus, quo maturius interiret, ictum hoſtis adiuvit. Et barbari, duce amiſſo, quem magis neceſſitate quam ſponte ſecuti erant, tunc haud immemores meritorum Alexandri, arma Erigyio tradunt. Rex his quidem laetus, de Spartanis haudquaquam ſecurus, magno tamen animo defectionem eorum tulit; dicens, *non ante auſos conſilia nudare, quam ipſum ad fines Indiae perveniſſe cognoviſſent.* Ipſe Beſſum perſequens copias movit: cui Erigyius ſpolia barbari, ceu opimum belli decus, praeferens occurrit.
5 Igitur Bactrianorum regione Artabazo tradita, ſarcinas & impedimenta ibi cum praeſidio reliquit. Ipſe cum expedito agmine loca deſerta Sogdianorum intrat, nocturno itinere exercitum ducens. Aquarum, ut ante dictum eſt, penuria,

prius desperatione, quam desiderio bibendi sitim accendit. Per CCCC stadia, ne modicus quidem humor exsistit. Arenas vapor aestivi solis accendit: quae ubi flagrare coeperunt, haud secus quam continenti incendio cuncta torrentur. Caligo deinde, immodico terrae fervore excitata, lucem tegit: camporumque non alia quam vasti & profundi aequoris species est. Nocturnum iter tolerabile videbatur, quia rore & matutino frigore corpora levabantur. Ceterum cum ipsa luce aestus oritur: omnemque naturalem absorbet humorem siccitas; ora visceraque penitus uruntur. Itaque primum animi, deinde corpora, deficere coeperunt. Pigebat & consistere, & progredi. Pauci a peritis regionis admoniti praepararant aquam. Haec paullisper repressit sitim: deinde crescente aestu rursum desiderium humoris accensum est. Ergo quidquid vini oleique erat, hominibus ingerebatur; tantaque dulcedo bibendi fuit, ut in posterum sitis non timeretur. Graves deinde avide hausto humore non sustinere arma, non ingredi poterant; & feliciores videbantur, quos aqua defecerat, cum ipsi sine modo infusam vomitu cogerentur egerere. Anxium regem tantis malis, circumfusi amici, *ut meminisset sui*, orabant; *animi sui magnitudinem unicum remedium deficientis exercitus esse:* cum ex iis, qui praecesserant ad capiendum locum castris, duo occurrunt utribus aquam gestantes, ut filiis suis, quos in eodem agmine esse, & aegre pati sitim non ignorabant, occurrerent. Qui cum in regem in-

cidiſſent; alter ex iis utre reſoluto, vas, quod ſimul ferebat, implet, porrigens regi. Ille accipit: percontatus *quibus aquam portarent, filiis ferre* cognoſcit. Tunc poculo pleno, ſicut oblatum eſt, reddito, *nec ſolus,* inquit, *bibere ſuſtineo; nec tam exiguum dividere omnibus poſſum. Vos currite, & liberis veſtris, quod propter illos attuliſtis, date.* Tandem ad flumen Oxum ipſe pervenit prima fere veſpera. Sed exercitus magna pars non potuerat conſequi: *in edito monte ignes* iubet *fieri, ut ii, qui aegre ſequebantur, haud procul caſtris ſe abeſſe cognoſcerent. Eos* autem, *qui primi agminis erant, mature cibo ac potione firmatos, implere alios utres, alios vaſa, quibuſcunque aqua poſſit portari,* iuſſit, *ac ſuis opem ferre.* Sed qui intemperantius hauſerant, intercluſo ſpiritu exſtincti ſunt: multoque maior horum numerus fuit, quam ullo amiſerat proelio. At ille thoracem adhuc indutus, nec aut cibo refectus aut potu, qua veniebat exercitus, conſtitit. Nec ante ad curandum corpus receſſit, quam praeterierant, qui agmen ſequebantur: totamque eam noctem cum magno animi motu perpetuis vigiliis egit. Nec poſtero die laetior erat, quia nec navigia habebat, nec pons erigi poterat, circum amnem nudo ſolo, & materia maxime ſterili. Conſilium igitur, quod unum neceſſitas ſubiecerat, init. Utres quamplurimos ſtramentis refertos dividit. His incubantes tranſnavere amnem: quique primi tranſierant, in ſtatione erant, dum traiicerent ceteri. Hoc modo ſexto demum die in ulterio-

re ripa totum exercitum expoſuit. Iamque ad perſequendum Beſſum ſtatuerat progredi; cum ea, quae in Sogdianis erant, cognoſcit. Spitamenes erat inter omnes amicos praecipuo honore cultus a Beſſo. Sed nullis meritis perfidia mitigari poteſt: quae tamen minus in eo inviſa eſſe poterat, quia nihil ulli nefaſtum in Beſſum interfectorem regis ſui videbatur. Titulus facinoris ſpecioſus praeferebatur, *vindicta Darii:* ſed fortunam, non ſcelus oderant Beſſi. Nam ut Alexandrum flumen Oxum ſuperaſſe cognovit; Dataphernem & Catenem, quibus a Beſſo maxima fides habebatur, in ſocietatem rei adſciſcit. Illi promtius adeunt, quam rogabantur; aſſumtiſque octo fortiſſimis iuvenibus, talem dolum intendunt. Spitamenes pergit ad Beſſum, & remotis arbitris, *comperiſſe* ait *ſe, inſidiari ei Dataphernem & Catenem; ut vivum Alexandro traderent agitantes, a ſemet occupatos eſſe, & vinctos teneri.* Beſſus tanto merito, ut credebat, obligatus, partim gratias agit, partim avidus explendi ſupplicii *adduci eos* iubet. Illi manibus ſua ſponte religatis, a participibus conſilii trahebantur: quos Beſſus truci vultu intuens conſurgit, manibus non temperaturus. At illi ſimulatione omiſſa circumſiſtunt eum, & fruſtra repugnantem vinciunt; direpto ex capite regni inſigni, lacerataque veſte, quam ſpoliis occiſi regis induerat. Ille *Deos ſui ſceleris ultores adeſſe* confeſſus, adiecit, *non Dario iniquos fuiſſe, quem ſic ulciſcerentur; ſed Alexandro propitios, cuius victoriam ſemper et-*

iam hostis adiuvisset. Multitudo an vindicatura Bessum fuerit, incertum est; nisi illi, qui vinxerant, *iussu Alexandri fecisse ipsos* ementiti, dubios adhuc animi terruissent. In equum impositum Alexandro tradituri ducunt. Inter haec rex, quibus matura erat missio, electis DCCCC fere, equiti bina talenta dedit; pediti terna denariûm millia: monitosque *ut liberos generarent,* remisit domum. Ceteris gratiae actae, quod *ad reliqua belli navaturos operam* pollicebantur. [Tum Bessus perducitur.] Perventum erat in parvulum oppidum; Branchidae eius incolae erant. Mileto quondam iussu Xerxis, cum e Graecia rediret, transierant, & in ea sede constiterant, quia templum, quod Didymeon appellatur, in gratiam Xerxis violaverant. Mores patrii nondum exoleverant: sed iam bilingues erant, paullatim a domestico externoque sermone degeneres. Magno igitur gaudio regem excipiunt, urbem seque dedentes. Ille *Milesios, qui apud ipsum militarent, convocari* iubet. Vetus odium Milesii gerebant in Branchidarum gentem. Proditis ergo, *sive iniuriae, sive originis meminisse mallent, liberum de Branchidis* permittit *arbitrium.* Variantibus deinde sententiis, *se ipsum consideraturum quod optimum factu esset,* ostendit. Postero die occurrentibus, *Branchidas secum procedere* iubet. Cumque ad urbem ventum esset, ipse cum expedita manu portam intrat. Phalanx *moenia oppidi circumire* iussa; *& dato signo diripere urbem proditorum receptaculum, ipsosque ad unum caedere.* Illi

inermes paſſim trucidantur; nec aut commercio linguae, aut ſupplicum velamentis precibuſque inhiberi crudelitas poteſt. Tandem ut deiicerent, fundamenta murorum ab imo moliuntur, ne quod urbis veſtigium exſtaret. Nec mora, lucos quoque ſacros non caedunt modo, ſed etiam exſtirpant, ut vaſta ſolitudo & ſterilis humus, excuſſis etiam radicibus, linqueretur. Quae ſi in ipſos proditionis auctores excogitata eſſent; iuſta ultio eſſe, non crudelitas videretur: nunc culpam maiorum poſteri luere, qui ne viderant quidem Miletum, adeo Xerxi non potuerant prodere. Inde proceſſit ad Tanaim amnem. Quo perductus eſt Beſſus non vinctus modo, ſed etiam omni velamento corporis ſpoliatus. Spitamenes eum tenebat collo inſerta catena; tam barbaris, quam Macedonibus, gratum ſpectaculum. Tum Spitamenes, *& te*, inquit, *& Darium, reges meos ultus, interfectorem domini ſui adduxi, eo modo captum, cuius ipſe fecit exemplum. Aperiat ad hoc ſpectaculum oculos Darius. Exſiſtat ab inferis, qui illo ſupplicio indignus fuit, & hoc ſolatio dignus eſt.* Alexander, multum collaudato Spitamene, converſus ad Beſſum, *Cuius*, inquit, *ferae rabies occupavit animum tuum, cum regem de te optime meritum prius vincire, deinde occidere ſuſtinuiſti? Sed huius parricidii mercedem falſo regis nomine perſolviſti.* Ibi ille facinus purgare non auſus, *regis titulum ſe uſurpare* dixit, *ut gentem ſuam tradere ipſi poſſit: qui ſi ceſſaſſet, alium fuiſſe regnum occupaturum.* At Alexander Oxathrem, fratrem Darii, quem in-

ter corporis cuftodes habebat, *propius* iuffit accedere; *tradique Beffum ei, ut cruci affixum mutilatis auribus naribufque fagittis configerent barbari; adfervarentque corpus, ut ne aves quidem contingerent.* Oxathres *cetera fibi curae fore pollicetur. Aves non ab alio, quam a Catene, poffe prohiberi* adiicit, eximiam eius artem cupiens oftendere: namque adeo certo ictu deftinata feriebat, ut aves quoque exciperet. Nam etfi forfitan fagittandi tam celebri ufu minus admirabilis videri haec ars poffit; tamen ingens vifentibus miraculum, magnoque honori Cateni fuit. Dona deinde omnibus, qui Beffum adduxerant, data funt. Ceterum fupplicium eius diftulit, *ut eo loco, in*
6 *quo Darium ipfe occiderat, necaretur.* Interea Macedones, ad petendum pabulum incompofito agmine egreffi, a barbaris, qui de proximis montibus decurrerunt, opprimuntur; pluresque capti funt quam occifi: barbari autem, captivos prae fe agentes, rurfus in montem receſſerunt. XX millia latronum erant. Fundis fagittifque pugnam invadunt. Quos dum obfidet rex, inter promtiffimos dimicans fagitta ictus eft, quae in medio crure fixa reliquerat fpiculum. Illum quidem moefti & attoniti Macedones in caftra referebant: fed nec barbaros fefellit fubductus ex acie rex; quippe ex edito monte cuncta profpexerant. Itaque poftero die mifere legatos ad regem, quos ille *protinus* iuffit *admitti;* folutifque fafciis magnitudinem vulneris diffimulans, crus barbaris oftendit. Illi iuffi *confidere* affirmant,

non Macedonas, quam ipsos fuisse tristiores cognito vulnere ipsius: cuius si auctorem reperissent, dedituros fuisse; cum Diis enim pugnare sacrilegos tantum. Ceterum se gentem in fidem dedere, superatos virtute illius. Rex, fide data, & captivis receptis, gentem in deditionem accepit. Castris inde motis lectica militari ferebatur, quam pro se quisque eques pedesque subire certabant. Equites, *cum quibus rex proelia inire solitus erat, sui muneris id esse* censebant. Pedites contra, *cum saucios commilitones ipsi gestare adsuevissent; eripi sibi proprium officium tum potissimum, cum rex gestandus esset,* querebantur. Rex, in tanto utriusque partis certamine, & sibi difficilem, & praeteritis gravem electionem futuram ratus, *invicem subire eos* iussit. Hinc quarto die ad urbem Maracanda perventum est. LXX stadia murus urbis amplectitur: arx nullo cingitur muro. Praesidio urbi relicto, proximos vicos depopulatur atque urit. Legati deinde Abiorum Scytharum superveniunt; liberi, ex quo decesserat Cyrus; tum imperata facturi. Iustissimos barbarorum constabat: armis abstinebant, nisi lacessiti: libertatis modico & aequali usu, principibus humiliores pares fecerunt. Hos benigne allocutus, ad eos Scythas, qui Europam incolunt, Penidam quendam misit ex amicis, qui denuntiaret eis, *ne Tanaim amnem regionis iniussu regis transirent.* Eidem mandatum, *ut contemplaretur locorum situm; & illos quoque Scythas, qui super Bosphoro incolunt, viseret. Condendae urbis sedem super ripam Tanais*

elegerat; clauſtrum & iam perdomitorum, & quos deinde adire decreverat. Sed conſilium diſtulit *Sogdianorum* nuntiata *defectio*, quae Bactrianos quoque traxit. VII millia equitum erant, quorum auctoritatem ceteri ſequebantur. Alexander *Spitamenem & Catenem*, a quibus ei traditus erat Beſſus, haud dubius quin eorum opera redigi poſſent in poteſtatem, coërcendo eos, qui novaverant res, iuſſit arceſſiri. At illi defectionis, ad quam coërcendam evocabantur, auctores, vulgaverant famam, *Bactrianos equites a rege omnes, ut occiderentur arceſſiri: idque imperatum ipſis, non ſuſtinuiſſe tamen exſequi, ne inexpiabile in populares facinus admitterent. Non magis Alexandri ſaevitiam, quam Beſſi parricidium, ferre potuiſſe.* Itaque ſua ſponte iam motos, metu poenae haud difficulter concitaverunt ad arma. Alexander, transfugarum defectione comperta, *Craterum obſidere Cyropolim* iubet: ipſe aliam urbem regionis eiuſdem corona capit; ſignoque, ut puberes interficerentur, dato, reliqui in praedam ceſſere victoris: urbs diruta eſt, ut ceteri cladis exemplo continerentur. Memaceni, valida gens, obſidionem non ut honeſtiorem modo, ſed etiam ut tutiorem, ferre decreverant. Ad quorum pertinaciam mitigandam rex L equites praemiſit, qui *clementiam ipſius in deditos, ſimulque inexorabilem animum in devictos* oſtenderent. Illi, *nec de fide, nec de potentia regis, ipſos dubitare* reſpondent; equiteſque *tendere extra munimenta urbis* iubent. Hoſpitaliter deinde exceptos, graveſque epulis

& somno, intempesta nocte adorti interfecerunt. Alexander haud secus, quam par erat, motus, urbem corona circumdedit; munitiorem, quam ut primo impetu capi posset. Itaque Meleagrum & Perdiccam in obsidionem iungit, Cyropolim, ut ante dictum est, obsidentes. Statuerat autem parcere urbi conditae a Cyro: quippe non alium gentium illarum magis admiratus est, quam hunc regem, & Semiramim, in quîs *& magnitudinem animi, & claritatem rerum longe emicuisse* credebat. Ceterum pertinacia oppidanorum eius iram accendit. Itaque *captam urbem diripere* iussit *delectos Macedones*, haud iniuria infestos; & ad Meleagrum & Perdiccam redit. Sed non alia urbs fortius obsidionem tulit: quippe & militum promtissimi cecidere; & ipse rex ad ultimum periculum venit: namque cervix eius saxo ita icta est, ut oculis caligine offusa collaberetur, ne mentis quidem compos; exercitus certe velut erepto eo ingemuit. Sed invictus adversus ea, quae ceteros terrent, nondum percurato vulnere, acrius obsidioni institit, naturalem celeritatem ira concitante. Cuniculo ergo suffossa moenia ingens nudavere spatium, per quod irrupit, victorque urbem dirui iussit. Hinc Menedemum cum III millibus peditum & DCCC equitibus ad urbem Maracanda misit. Spitamenes transfuga, praesidio Macedonum inde deiecto, muris urbis eius incluserat se; haud oppidanis consilium defectionis approbantibus. Sequi tamen videbantur, quia prohibere non poterant. Interim Alex-

ander ad Tanaim amnem redit, & quantum ſoli occupaverant caſtris, muro circumdedit. LX ſtadiorum urbis murus fuit: hanc quoque urbem *Alexandriam* appellari iuſſit. Opus tanta celeritate perfectum eſt, ut decimo ſeptimo die, qua munimenta excitata erant, tecta quoque urbis abſolverentur. Ingens militum certamen inter ipſos fuerat, ut ſuum quiſque munus (nam diviſum erat) primus oſtenderet. Incolae novae urbi dati captivi, quos reddito pretio dominis liberavit, quorum poſteri nunc quoque non apud eos tam longa aetate propter memoriam
7 Alexandri exoleverunt. Rex Scytharum, cuius tum ultra Tanaim imperium erat, ratus eam urbem, quam in ripa amnis Macedones condiderant, ſuis impoſitam eſſe cervicibus, fratrem Cartaſim nomine cum magna equitum manu miſit *ad diruendam eam, proculque amne ſubmovendas Macedonum copias.* Bactrianos Tanais ab Scythis, quos Europaeos vocant, dividit. Idem Aſiam & Europam finis interfluit. Ceterum Scytharum gens haud procul Thracia ſita ab Oriente ad Septemtrionem ſe vertit; Sarmatarumque, ut quidam credidere, non finitima, ſed pars eſt. Recta deinde regionem aliam ultra Iſtrum iacentem colit: ultima Aſiae, quae Bactra ſunt, ſtringit. Quae Septemtrioni proxima ſunt, profundae inde ſilvae, vaſtaeque ſolitudines excipiunt. Rurſus quae ad Tanaim & Bactra ſpectant, humano cultu haud diſparia ſunt. Primus cum hac gente non proviſum bellum Alexander ge-

ſturus, cum in conſpectu eius obequitaret hoſtis, adhuc aeger ex vulnere, praecipue voce deficiens, quam & modicus cibus & cervicis extenuabat dolor, *amicos in conſilium advocari* iubet. Terrebat eum non hoſtis, ſed iniquitas temporis. Bactriani defecerant: Scythae etiam laceſſebant: ipſe non inſiſtere in terra, non equo vehi, non docere, non hortari ſuos poterat. Ancipiti periculo implicitus, Deos quoque incuſans, querebatur, *ſe iacere ſegnem, cuius velocitatem nemo antea valuiſſet effugere: vix ſuos credere non ſimulari valetudinem.* Itaque qui poſt Darium victum ariolos & vates conſulere deſierat, rurſus ad ſuperſtitionem, humanarum mentium ludibria, revolutus, *Ariſtandrum,* cui credulitatem ſuam addixerat, *explorare eventum rerum ſacrificiis* iubet. Mos erat aruſpicibus exta ſine rege ſpectare, & quae portenderentur, referre. Inter haec rex, dum fibris pecudum explorantur eventus latentium rerum, *propius ipſum conſidere amicos* iubet, *ne contentione vocis cicatricem infirmam adhuc rumperet.* Hephaeſtion, Craterus, & Erigyius erant cum cuſtodibus in tabernaculum admiſſi. *Diſcrimen,* inquit, *me occupavit meliore hoſtium, quam meo tempore. Sed neceſſitas ante rationem eſt: maxime in bello, quo raro permittitur tempora eligere. Defecere Bactriani, in quorum cervicibus ſtamus; & quantum in nobis animi ſit, alieno Marte experiuntur. Haud dubie, ſi omiſerimus Scythas ultro arma inferentes, contemti ad illos, qui defecerunt, revertemur. Si vero Tanaim tranſierimus, &*

ubique invictos esse nos Scytharum pernicie ac sanguine ostenderimus; quis dubitabit patere etiam Europam victoribus? Fallitur, qui terminos gloriae nostrae metitur spatio, quod transituri sumus. Unus amnis interfluit, quem si traiicimus, in Europam arma proferimus. Et quanti aestimandum est, dum Asiam subigimus, in alio quodammodo orbe torpaea statuere: & quae tam longo intervallo natura videtur diremisse, una victoria subito committere? At hercule si paullulum cessaverimus; in tergis nostris Scythae haerebunt. An soli sumus, qui flumina transnare possumus? Multa in nosmetipsos recident, quibus adhuc vicimus. Fortuna, belli artem victos quoque docet. Utribus amnem traiiciendi exemplum fecimus nuper: hoc ut Scythae imitari nesciant, Bactriani docebunt. Praeterea unus gentis huius adhuc exercitus venit, ceteri exspectantur. Ita bellum vitando alemus; & quod inferre possemus, accipere cogemur. Manifesta est consilii mei ratio. Sed an permissuri sint Macedones animo uti meo, dubito; quia ex quo hoc vulnus accepi, non equo vectus sum, non pedibus ingressus. Sed si me sequi vultis, valeo, amici. Satis virium est ad toleranda ista: aut si iam adest vitae meae finis, in quo tandem opere melius exstinguar? Haec quassa adhuc voce subdeficiens, vix proximis exaudientibus, dixerat; cum omnes a tam praecipiti consilio regem deterrere coeperunt. Erigyius maxime: qui haud sane auctoritate proficiens apud obstinatum animum, superstitionem, cuius potens non erat rex, incutere tentavit, dicendo, *Deos quoque obstare consilio; ma-*

gnumque periculum, si flumen transisset, ostendi. Intranti Erigyio tabernaculum regis Aristander occurrerat, *tristia exta fuisse* significans: haec ex vate comperta Erigyius nuntiabat. Quo inhibito, Alexander, non ira solum, sed etiam pudore confusus, quod superstitio, quam celaverat, detegebatur, *Aristandrum vocari* iubet. Qui ut venit, intuens eum, *Non rex*, inquit, *sed privatus sum. Sacrificium ut faceres, mandavi; quid eo portenderetur, cur apud alium, quam apud me professus es? Erigyius arcana mea & secreta te prodente cognovit. Quem certum mehercule habeo, extorum interprete uti metu suo. Tibi autem quam potest, denuntio, ipse mihi indices, quid ex extis cognoveris; ne possis infitiari dixisse, quae dixeris.* Ille exsanguis attonitoque similis stabat, per metum etiam voce suppressa: tandemque eodem metu stimulante, ne regis exspectationem moraretur, *Magni*, inquit, *laboris, non irriti discrimen instare praedixi: nec mea ars, quam benevolentia me perturbat. Infirmitatem valetudinis tuae video, & quantum in uno te sit scio. Vereor, ne non praesenti fortunae tuae sufficere possis.* Rex iussum *confidere felicitati suae* remisit. *Sibi enim ad alia gloriam concedere Deos.* Consultanti deinde cum iisdem, *quonam modo flumen transirent?* supervenit Aristander, *non alias laetiora exta vidisse se* affirmans: *utique prioribus longe diversa. Tum sollicitudinis caussas apparuisse; nunc prorsus egregie litatum esse.* Ceterum quae subinde nuntiata sunt regi, continuae felicitati rerum eius impo-

fuerant labem. Menedemum, ut fupra dictum eft, miferat ad obfidendum Spitamenem Bactrianae defectionis auctorem. Qui comperto hoftis adventu, ne muris urbis includeretur, fimul fretus excipi poffe; qua venturum fciebat, confedit occultus. Silveftre iter aptum infidiis tegendis erat: ibi Dahas condidit. Equi binos armatos vehunt, quorum invicem finguli repente defiliunt: equeftris pugnae ordinem turbant. Equorum velocitati par eft hominum pernicitas. Hos Spitamenes faltum circumire iuffos pariter & a lateribus, & a fronte, & a tergo hofti oftendit. Menedemus undique inclufus, ne numero quidem par, diu tamen reftitit; clamitans, *nihil aliud fupereffe locorum fraude deceptis, quam honeftae mortis folatium ex hoftium caede.* Ipfum praevalens equus vehebat, quo faepius in cuneos barbarorum effufis habenis evectus, magna ftrage eos fuderat. Sed cum unum omnes peterent, multis vulneribus exfanguis Hypfidem quendam ex amicis hortatus eft, *ut in equum fuum afcenderet, & fe fuga eriperet.* Haec agentem anima defecit, corpufque ex equo defluxit in terram. Hypfides poterat quidem effugere; fed amiffo amico mori ftatuit. Una erat cura, ne inultus occideret. Itaque fubditis calcaribus equo in medios hoftes fe immifit, & memorabili edita pugna obrutus telis eft. Quod ubi videre, qui caedi fupererant, tumulum paullo quam cetera editiorem capiunt. Quos Spitamenes fame in deditionem fubacturus obfedit. Cecidere eo

proelio peditum II millia, CCC equites. Quam
cladem Alexander ſollerti conſilio texit, *morte*
denuntiata iis, qui ex proelio venerant, *ſi acta*
vulgaſſent. Ceterum cum animo diſparem vultum 8
diutius ferre non poſſet; in tabernaculum ſuper
ripam fluminis de induſtria locatum receſſit. Ibi
ſine arbitris ſingula animi conſulta penſando,
noctem vigiliis extraxit, ſaepe pellibus taberna-
culi adlevatis, ut conſpiceret hoſtium ignes, e
quibus coniectare poterat, quanta hominum
multitudo eſſet. Iamque lux apparebat, cum
thoracem indutus procedit ad milites, tum pri-
mum poſt vulnus proxime acceptum. Tanta erat
apud eos veneratio regis, ut facile periculi, quod
horrebant, cogitationem praeſentia eius excu-
teret. Laeti ergo & manantibus prae gaudio la-
crimis, conſalutant eum; & quod ante recuſa-
verant bellum, feroces depoſcunt. Ille *ſe ratibus*
equitem phalangemque tranſportaturum eſſe pronun-
tiat; *ſuper utres* iubet *nare levius armatos.* Plura
nec dici res deſideravit, nec rex dicere per va-
letudinem potuit. Ceterum tanta alacritate mili-
tum rates iunctae ſunt, ut in triduum ad XII
millia effectae ſint. Iamque ad tranſeundum
omnia aptaverant; cum legati Scytharum XX,
more gentis per caſtra equis vecti, *nuntiari* iu-
bent *regi, velle ipſos ad eum mandata perferre.*
Admiſſi in tabernaculum, iuſſique *conſidere*, in
vultu regis defixerant oculos; credo quia magni-
tudine corporis animum aeſtimantibus modicus,
haudquaquam famae par videbatur. Scythis au-

tem non ut ceteris barbaris rudis & inconditus ſenſus eſt: quidam eorum ſapientiam capere dicuntur, quantamcunque gens capit ſemper armata. Sicque locutos eſſe apud regem memoriae proditum eſt. Abhorrent forſitan moribus noſtris, & tempora & ingenia cultiora ſortitis; ſed ut poſſit oratio eorum ſperni, tamen fides noſtra non debet. Quae utcunque tradita ſunt, incorrupta perferemus. Igitur unum ex his maximum natu ita locutum accepimus. *Si Dii habitum corporis tui aviditati animi parem eſſe voluiſſent; orbis te non caperet: altera manu Orientem, altera Occidentem contingeres. Et hoc aſſecutus ſcire velles, ubi tanti numinis fulgor conderetur. Sic quoque concupiſcis, quae non capis. Ab Europa petis Aſiam; ex Aſia tranſis in Europam: deinde ſi humanum genus omne ſuperaveris, cum ſilvis, & nivibus, & fluminibus, feriſque beſtiis geſturus es bellum. Quid tu, ignoras arbores magnas diu creſcere; una hora exſtirpari? Stultus eſt, qui fructus earum ſpectat, altitudinem non metitur. Vide, ne dum ad cacumen pervenire contendis, cum ipſis ramis, quos comprehenderis, decidas. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fuit; & ferrum rubigo conſumit. Nihil tam firmum eſt, cui periculum non ſit etiam ab invalido. Quid nobis tecum eſt? nunquam terram tuam attigimus. Qui ſis, unde venias, licetne ignorare in vaſtis ſilvis viventibus? Nec ſervire ulli poſſumus, nec imperare deſideramus. Dona nobis data ſunt, ne Scytharum gentem ignores, iugum boum, aratrum, & ſagitta, & patera. His utimur & cum*

amicis, & adverſus inimicos. Fruges amicis damus boum labore quaeſitas: patera cum his vinum Diis libamus: inimicos ſagitta eminus, haſta cominus petimus. Sic Syriae regem, & poſtea Perſarum, Medorumque ſuperavimus; patuitque nobis iter uſque in Aegyptum. At tu, qui te gloriaris ad latrones perſequendos venire, omnium gentium, quas adiſti, latro es. Lydiam cepiſti: Syriam occupaſti: Perſidem tenes: Bactrianos habes in poteſtate: Indos petiſti: iam etiam ad pecora noſtra avaras & inſtabiles manus porrigis. Quid tibi divitiis opus eſt, quae te eſurire cogunt? Primus omnium ſatietate paraſti famem; ut quo plura haberes, acrius, quae non habes, cuperes. Non ſuccurrit tibi, quamdiu circum Bactra haereas? dum illos ſubigis, Sogdiani bellare coeperunt. Bellum tibi ex victoria naſcitur. Nam ut maior fortiorque ſis quam quiſquam; tamen alienigenam dominum pati nemo vult. Tranſi modo Tanaim: ſcies, quam late pateant; nunquam tamen conſequeris Scythas. Paupertas noſtra velocior erit, quam exercitus tuus, qui praedam tot nationum vehit. Rurſus cum procul abeſſe nos credes, videbis in tuis caſtris. Eadem velocitate & ſequimur, & fugimus. Scytharum ſolitudines Graecis etiam proverbiis audio eludi. At nos deſerta & humano cultu vacua, magis quam urbes & opulentos agros ſequimur. Proinde fortunam tuam preſſis manibus tene. Lubrica eſt, nec invita teneri poteſt. Salubre conſilium ſequens quam praeſens tempus oſtendit melius. Impone felicitati tuae frenos, facilius illam reges. Noſtri ſine pedibus dicunt eſſe fortunam, quae manus

& pennas tantum habet; cum manus porrigit, pennas quoque comprehendere non ſinit. Denique ſi Deus es, tribuere mortalibus beneficia debes; non ſua eripere: ſin autem homo es; id quod es, ſemper eſſe te cogita. Stultum eſt eorum meminiſſe, propter quae tui obliviſceris. Quibus bellum non intuleris, bonis amicis poteris uti. Nam & firmiſſima eſt inter pares amicitia; & videntur pares, qui non fecerunt inter ſe periculum virium. Quos viceris, amicos tibi eſſe cave credas. Inter dominum & ſervum nulla amicitia eſt. Etiam in pace, belli tamen iura ſervantur. Iurando gratiam Scythas ſancire ne credideris. Colendo fidem, iurant. Graecorum iſta cautio eſt, qui acta conſignant, & Deos invocant. Nos religionem in ipſa fide novimus. Qui non reverentur homines, fallunt Deos. Nec tibi amico opus eſt, de cuius benevolentia dubites. Ceterum nos & Aſiae & Europae cuſtodes habebis: Bactra, niſi dividat Tanais, contingimus: ultra Tanaim uſque ad Thraciam colimus; Thraciae Macedoniam coniunctam eſſe fama eſt. Utrique imperio tuo finitimos, hoſtes

9 *an amicos velis eſſe, conſidera.* Haec barbarus. Contra rex *fortuna ſua & conſiliis ſuorum ſe uſurum eſſe* reſpondet. *Nam & fortunam, cui confidat, & conſilium ſuadentium, ne quid temere & audacter faciat, ſecuturum.* Dimiſſiſque legatis, in praeparatas rates exercitum impoſuit. In proris clypeatos locaverat, iuſſos *in genua ſubſidere, quo tutiores eſſent adverſus ictus ſagittarum.* Poſt hos qui tormenta intenderent, ſtabant; & ab utroque latere, & a fronte circumdati armatis. Re-

liqui, qui poſt tormenta conſtiterant, remigem lorica indutum ſcutorum teſtudine armati protegebant. Idem ordo in illis quoque ratibus, quae equitem vehebant, ſervatus eſt. Maior pars a puppe nantes equos loris trahebat. At illos, quos utres ſtramento repleti vehebant, obiectae rates tuebantur. Ipſe rex cum delectis primus ratem ſolvit, & *in ripam dirigi* iuſſit. Cui Scythae admotos ordines equitum in primo ripae margine opponunt, ut ne applicari quidem terrae rates poſſent. Ceterum praeter hanc ſpeciem ripis praeſidentis exercitus, ingens navigantes terror invaſerat: namque curſum gubernatores, cum obliquo flumine impellerentur, regere non poterant; vacillanteſque milites, & ne excuterentur ſolliciti, nautarum miniſteria turbaverant. Ne tela quidem conati nixu vibrare poterant; cum prior ſtandi ſine periculo, quam hoſtem inceſſendi, cura eſſet. Tormenta ſaluti fuerunt, quibus in confertos ac temere ſe offerentes, haud fruſtra excuſſa ſunt tela. Barbari quoque ingentem vim ſagittarum infudere ratibus. Vixque ullum fuit ſcutum, quod non pluribus ſimul ſpiculis perforaretur. Iamque terrae rates applicabantur, cum acies clypeata conſurgit, & haſtas certo ictu, utpote libero nixu, mittit e ratibus. Et ut territos recipienteſque equos videre; alacres mutua adhortatione in terram deſiliere. Turbatis acriter pedem inferre coeperunt. Equitum deinde turmae, quae frenatos habebant equos, perfregere barbarorum aciem.

Interim ceteri agmine dimicantium tecti aptavere se pugnae. Ipse rex, quod vigoris, aegro adhuc corpore, deerat, animi firmitate supplebat. Vox adhortantis non poterat audiri, nondum bene obducta cicatrice cervicis; sed dimicantem cuncti videbant. Itaque ipsi quidem ducum fungebantur officio; aliusque alium adhortati, in hostem salutis immemores ruere coeperunt. Tum vero non ora, non arma, non clamorem hostium barbari tolerare potuerunt; omnesque effusis habenis (namque equestris acies erat) capessunt fugam. Quos rex, quamquam vexationem invalidi corporis pati non poterat, per LXXX tamen stadia insequi perseveravit. Iamque linquente animo suis praecepit, *ut donec lucis aliquid superesset, fugientium tergis inhaererent:* ipse exhaustis etiam animi viribus, in castra se recepit, reliquum substitit. Transierant iam Liberi patris terminos; quorum monumenta lapides erant crebris intervallis dispositi, arboresque procerae, quarum stipites hedera contexerat. Sed Macedonas ira longius provexit: quippe media fere nocte in castra redierunt, multis interfectis, pluribus captis, equosque MDCCC abegere. Ceciderunt autem Macedonum equites LX, pedites C fere, mille saucii fuerunt. Haec expeditio deficientem magna ex parte Asiam fama tam opportunae victoriae domuit. Invictos Scythas esse crediderant; *quibus fractis nullam gentem Macedonum armis parem fore* confitebantur. Itaque Sacae misere legatos, qui pol-

licerentur, *gentem mandata facturam.* Moverat eos regis non virtus magis, quam clementia in devictos Scythas: quippe captivos omnes sine pretio remiserat, ut fidem faceret, sibi cum ferocissimis gentium de fortitudine, non de ira, fuisse certamen. Benigne igitur exceptis Sacarum legatis, comitem Excipinum dedit, admodum iuvenem aetatis flore conciliatum sibi; qui cum specie corporis aequaret Hephaestionem, lepore haud sane illi par erat. Ipse, *Cratero cum maiore parte exercitus modicis itineribus sequi* iusso, ad Maracanda urbem pervenit; ex qua Spitamenes cognito eius adventu Bactra perfugerat. Itaque quatriduo rex longum itineris spatium emensus, pervenerat in eum locum, in quo, Menedemo duce, II millia peditum, & CCC equites amiserat. Horum ossa tumulo contegi iussit, & inferias more patrio dedit. Iam Craterus, cum phalange subsequi iussus, ad regem pervenerat. Itaque ut omnes, qui defecerant, pariter belli clade premerentur, copias dividit; *urique agros, & interfici puberes* iussit. Sogdiana regio maiori 10
ex parte deserta est: octingenta fere stadia in latitudinem vastae solitudines tenent. Ingens spatium rectae regionis est, per quam amnis, *Polytimetum* vocant incolae, fertur torrens. Eum ripae in tenuem alveum cogunt; deinde caverna accipit, & sub terram rapit. Cursus absconditi indicium est aquae meantis sonus; cum ipsum solum, sub quo tantus amnis fluit, ne modico quidem resudet humore. Ex captivis Sogdiano-

rum ad regem XXX nobilissimi, corporum robore eximio, perducti erant: qui ut per interpretem cognoverunt, iussu *regis ipsos ad supplicium trahi*, carmen laetantium more canere, tripudiisque & lasciviori corporis motu gaudium quoddam animi ostentare coeperunt. Admiratus rex, tanta magnitudine animi oppetere mortem, *revocari eos* iussit; *causam tam effusae laetitiae, cum supplicium ante oculos haberent*, requirens. Illi, *si ab alio occiderentur, tristes morituros fuisse* respondent; *nunc a tanto rege, victore omnium gentium, maioribus suis redditos, honestam mortem, quam fortes viri voto quoque expeterent, carminibus sui moris laetitiaque celebrare*. Tum rex, *quaero itaque*, inquit, *an vivere velitis non inimici mihi, cuius beneficio victuri estis?* Illi, *nunquam se inimicos ei: sed bello lacessitos, hostes fuisse* respondent. *Si quis ipsos beneficio, quam iniuria experiri maluisset; certaturos fuisse, ne vincerentur officio.* Interrogantique, *quo pignore fidem obligaturi essent? Vitam, quam acciperent, pignori futuram esse* dixerunt. *Redditeros quandoque repetisset.* Nec promissum fefellerunt. Nam qui remissi domos ierant, in fide continuere populares: quatuor inter custodes corporis retenti, nulli Macedonum in regem caritate cesserunt. In Sogdianis Peucolao cum tribus millibus peditum (neque enim maiori praesidio indigebat) relicto, Bactra pervenit. Inde *Bessum Ecbatana duci* iussit, *interfecto Dario poenas capite persoluturum.* Iisdem fere diebus Ptolemaeus & Menidas peditum tria millia, &

equites mille adduxerunt mercede militaturos. Alexander quoque ex Lycia cum pari numero peditum, & D equitibus venit. Totidem e Syria Aſclepiodorum ſequebantur: Antipater Graecorum VIII millia, in quîs D equites erant, miſerat. Itaque exercitu aucto, ad ea quae defectione turbata erant, componenda proceſſit; interfectiſque conſternationis auctoribus, quarto die ad flumen Oxum perventum eſt. Hic quia limum vehit, turbidus ſemper & inſalubris eſt potu. Itaque puteos miles coeperat fodere. Nec tamen humo alte egeſta exſiſtebat humor; cum in ipſo tabernaculo regis conſpectus eſt fons, quem quia tarde notaverant, *ſubito exſtitiſſe* finxerunt. Rexque ipſe credi voluit, *donum Dei id fuiſſe.* Superatis deinde amnibus Ocho & Oxo, ad urbem Marginiam pervenit. Circa eam VI oppidis condendis electa ſedes eſt. Duo ad Meridiem verſa, quatuor ſpectantia Orientem, modicis inter ſe ſpatiis diſtabant, ne procul repetendum eſſet mutuum auxilium. Haec omnia ſita ſunt in editis collibus: tum velut freni domitarum gentium; nunc originis ſuae oblita ſerviunt, quibus imperaverunt. Et cetera quidem pacaverat
rex. Una erat petra, quam Arimazes Sogdianus 11
cum XXX millibus armatorum obtinebat, alimentis ante congeſtis, quae tantae multitudini vel per biennium ſuppeterent. Petra in altitudinem XXX eminet ſtadia, circumitu C & L complectitur. Undique abſciſſa & abrupta, ſemita perangusta aditur. In medio altitudinis ſpatio

habet ſpecum, cuius os arctum & obſcurum eſt: paullatim deinde ulteriora panduntur; ultima etiam altos receſſus habent. Fontes per totum fere ſpecum manant; e quibus collatae aquae per prona montis flumen emittunt. Rex, loci difficultate ſpectata, ſtatuerat inde abire: cupido deinde inceſſit animo, naturam quoque fatigandi. Prius tamen quam fortunam obſidionis experiretur, Cophan (Artabazi hic filius erat) miſit ad barbaros, qui ſuaderet, *ut dederent rupem.* Arimazes loco fretus ſuperbe multa reſpondit. Ad ultimum, *an Alexander volare poſſit?* interrogat. Quae nuntiata regi, ſic accendere animum, ut adhibitis, cum quibus conſultare erat ſolitus, indicaret *inſolentiam barbari, eludentis ipſos, quia pennas non haberent. Se autem proxima nocte effecturum, ut crederet Macedones etiam volare. Trecentos,* inquit, *perniciſſimos iuvenes ex ſuis quiſque copiis perducite ad me, qui per calles & paene invias rupes domi pecora agere conſueverint.* Illi praeſtantes & levitate corporum, & ardore animorum, ſtrenue adducunt: quos intuens rex, *Vobiſcum,* inquit, *o iuvenes, & mei aequales, urbium invictarum ante munimenta ſuperavi: montium iuga perenni nive obruta emenſus ſum: anguſtias Ciliciae intravi: Indiae ſine laſſitudine vim frigoris ſum perpeſſus. Et mei documenta vobis dedi, & veſtri habeo. Petra, quam videtis, unum aditum habet, quem* barbari obſident; cetera negligunt: *nullae vigiliae ſunt, niſi quae caſtra noſtra ſpectant. Invenietis viam, ſi ſollerter rimati fueritis aditus ferentes ad ca-*

cumen. Nihil tam alte natura conſtituit, quo virtus non poſſit eniti. Experiendo quae ceteri deſperaverunt, Aſiam habemus in poteſtate. Evadite in cacumen: quod cum ceperitis, candidis velis ſignum mihi dabitis. Ego copiis admotis hoſtem in nos a vobis convertam. Praemium erit ei, qui primus occupaverit verticem, talenta X: uno minus accipiet, qui proximus ei venerit: eademque ad decem homines ſervabitur portio. Certum autem habeo, vos non tam liberalitatem intueri meam, quam voluntatem. His animis regem audierunt, ut iam cepiſſe verticem viderentur. Dimiſſique ferreos cuneos, quos inter ſaxa defigerent, validoſque funes parabant. Rex circumvectus petram, qua minime aſper ac praeruptus aditus videbatur, ſecunda vigilia, quod bene verteret, ingredi iubet. Illi alimentis in biduum ſumtis, gladiis modo atque haſtis armati ſubire coeperunt. Ac primo pedibus ingreſſi ſunt: deinde ut in praerupta perventum eſt, alii manibus eminentia ſaxa complexi levavere ſemet; alii adiectis funium laqueis evaſere, cum cuneos inter ſaxa defigerent, quîs gradus ſubinde inſiſterent. Diem inter metum laboremque conſumſerunt. Per aſpera enixis duriora reſtabant, & creſcere altitudo petrae videbatur. Illa vero miſerabilis erat facies, cum ii, quos inſtabilis gradus fefellerat, ex praecipiti devolverentur. Mox eadem in ſe patienda alieni caſus oſtendebat exemplum. Per has tamen difficultates enituntur in verticem montis, omnes fatigatione continuati laboris affecti; quidam

multati parte membrorum; pariterque eos & nox & somnus oppressit. Stratis passim corporibus in inviis & in asperis saxorum, periculi instantis obliti in lucem quieverunt: tandemque velut ex alto sopore excitati, occultas subiectasque ipsis valles rimantes, ignari in qua parte petrae tanta vis hostium condita esset, fumum specus infra se ipsos evolutum notaverunt. Ex quo intellectum est, illam hostium latebram esse. Itaque hastis imposuere, quod convenerat signum: totoque e numero duos & XXX in ascensu interiisse cognoscunt. Rex non cupidine magis potiundi loci, quam vicem eorum, quos ad tam manifestum periculum miserat, sollicitus, toto die cacumina montis intuens restitit. Noctu demum, cum obscuritas conspectum oculorum ademisset, ad curandum corpus recessit. Postero die nondum satis clara luce primus vela, signum capti verticis, conspexit. Sed ne falleretur acies, dubitare cogebat varietas coeli, nunc internitente lucis fulgore, nunc condito. Verum ut liquidior lux apparuit coelo, dubitatio exemta est. Vocatumque Cophan, per quem barbarorum animos tentaverat, mittit ad eos, qui moneret, *nunc saltem salubrius consilium inirent.* Sin autem fiducia loci perseverarent, *ostendi a tergo* iussit, *qui ceperant verticem.* Cophas admissus suadere coepit Arimazi *petram tradere, gratiam regis inituro, si tantas res molientem in unius rupis obsidione haerere non coëgisset.* Ille, ferocius superbiusque quam antea locutus, *abire* Cophan iubet. At is prehen-

ſum manu Barbarum rogat, *ut ſecum extra ſpecum prodeat:* quo impetrato, iuvenes in cacumine oſtendit, eiuſque ſuperbiae haud immerito illudens, *pennas* ait *habere milites Alexandri.* Iamque e Macedonum caſtris ſignorum concentus & totius exercitus clamor audiebatur. Ea res, ſicut pleraque belli vana & inania, barbaros ad deditionem traxit. Quippe occupati metu, paucitatem eorum, qui a tergo erant, aeſtimare non poterant. Itaque Cophan (nam trepidantes reliquerat) ſtrenue revocant; & cum eo XXX principes mittunt, qui petram tradant, & *ut incolumibus abire liceat,* paciſcantur. Ille quamquam verebatur, ne conſpecta iuvenum paucitate deturbarent eos barbari; tamen & fortunae ſuae confiſus, & Arimazi ſuperbiae infenſus, *nullam ſe conditionem deditionis accipere* reſpondit. Arimazes, deſperatis magis quam perditis rebus, cum propinquis nobiliſſimiſque gentis ſuae deſcendit in caſtra: quos omnes *verberibus affectos ſub ipſis radicibus petrae crucibus* iuſſit *affigi.* Multitudo dedititiorum incolis novarum urbium cum pecunia capta dono data eſt: Artabazus in petrae regioniſque, quae appoſita eſſet ei, tutela relictus.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER VIII.

ARGUMENTUM.

Maſſagetis, Dahis, & Sogdianis ſubactis, Scythae ſui regis filiam Alexandro coniugem offerunt: qui, leone interfecto, & quatuor millibus ferarum in venatione deiectis, Clitum ſollemni convivio adhibitum, & liberius loquentem, interficit, 1. Sera Alexandri poenitentia: quam ſequuntur bellicae expeditiones adverſus Bactrianos transfugas & Syſimithren. Philippi item, ſtrenuiſſimi iuvenis, & Erigyii, clariſſimi ducis, obitus, 2. Spitamenis uxorem, interfecti mariti caput afferentem, Alexander caſtris excedere iubet: provincias quaſdam a praefectorum ſuorum iniuriis vindicat, 3. Frigoris nimia vi paene opprimitur exercitus Gabazam aditurus. Alexandri conſtantia, & erga gregarium militem humanitas, eiuſdemque cum Roxane matrimonium, 4. Cogitationibus in bellum Indicum verſis, adulatorum fraude, nimia ſuperbia elatus Alexander, Iovis filius vult ſalutari: quod Calliſthenes gravi oratione improbat, 5. Ex ignominia Hermolao nobili puero illata naſcitur in caput Alexan-

dri coniuratio. Qua detecta, inter auctores sceleris innocens Callisthenes coniicitur, 6. Hermolai, Callisthenem iustum esse asseverantis, adversus crudelem Alexandri superbiam invectiva, 7. Alexandri ad Hermolai invectivam responsio: coniuratorum item, atque innocentis Callisthenis supplicium, 8. Indi, Gangis, Dyardenis, Indiae, eius incolarum, luxu diffluentium regum, ac sapientum, luculenta descriptio, 9. Varios Indiae populos mira felicitate, non tamen sine sanguine, Alexander subiicit, 10. Aornus petra & arx inaccessa ab Alexandro oppugnatur, & ab obsessis relicta capitur, 11. Omphis, rex potentissimus, se regnumque suum Alexandro permittit. A quo in integrum restituitur: unde mutua dona regia, 12. Porum regem, Omphis suasu, Alexander ancipiti quidem & sub initia periculosissimo aggreditur bello, 13. Indorum & Macedonum insignis & cruenta pugna: Pori captivi magnanimitas, & Alexandri regia clementia, 14.

1 ALEXANDER maiore fama, quam gloria, in ditionem redacta petra, cum propter vagum hostem spargendae manus essent, in tres partes divisit exercitum. Hephaestionem uni, Coenon alteri duces dederat: ipse ceteris praeerat. Sed non eadem mens omnibus barbaris fuit. Armis quidam subacti; plures ante certamen imperata fecerunt: quibus *eorum, qui in defectione perseveraverant, urbes agrosque* iussit *attribui.* At exsules Bactriani cum DCCC equitibus Massagetarum proximos vicos vastaverunt. Ad quos coërcendos Attinas, regionis eius praefectus, CCC equites, insidiarum, quae parabantur, ignarus, eduxit. Namque hostis in silvis, quae erant forte campo iunctae, armatum militem condidit; paucis propel-

lentibus pecora, ut improvidum ad insidias praeda perduceret. Itaque incomposito agmine, solutisque ordinibus, Attinas praedabundus sequebatur; quem praetergressum silvam, qui in ea consederant, ex improviso adorti, cum omnibus interemerunt. Celeriter ad Craterum huius cladis fama perlata est; qui cum omni equitatu supervenit: & Massagetae quidem iam refugerant; Dahae mille oppressi sunt: quorum clade totius regionis finita defectio. Alexander quoque Sogdianis rursus subactis, Maracanda repetit. Ibi Berdes, quem ad Scythas super Bosphorum colentes miserat, cum legatis gentis occurrit. Phrataphernes quoque, qui Chorasmiis praeerat, Massagetis & Dahis regionum confinio adiunctus, miserat, qui *facturum imperata* pollicerentur. Scythae petebant, *ut regis sui filiam matrimonio sibi iungeret. Si dedignaretur affinitatem; principes Macedonum cum primoribus suae gentis connubio coire pateretur. Ipsum quoque regem venturum ad eum* pollicebantur. Utraque legatione benigne audita, Hephaestionem & Artabazum opperiens, stativa habuit: quibus adiunctis, in regionem, quae appellatur *Bazaria*, pervenit. Barbarae opulentiae in illis locis haud ulla sunt maiora indicia, quam magnis nemoribus saltibusque nobilium ferarum greges clausi. Spatiosas ad hoc eligunt silvas, crebris perennium aquarum fontibus amoenas. Muris nemora cinguntur, turresque habent venantium receptacula. Quatuor continuis aetatibus intactum saltum fuisse constabat.

Quem Alexander cum toto exercitu ingreſſus *agitari undique feras* iuſſit. Inter quas cum leo magnitudinis rarae ipſum regem invaſurus incurreret; forte Lyſimachus, qui poſtea regnavit, proximus Alexandro, venabulum obiicere ferae coeperat. Quo rex repulſo, & *abire* iuſſo, adiecit, *tam a ſemet uno quam a Lyſimacho leonem interfici poſſe.* Lyſimachus enim quondam cum venaretur in Syria, occiderat eximiae magnitudinis feram ſolus: ſed laevo humero uſque ad oſſa laceratus ad ultimum periculi pervenerat. Id ipſum exprobrans ei rex, fortius, quam locutus eſt, fecit. Nam feram non excepit modo, ſed etiam uno vulnere occidit. Fabulam, quae *obiectum leoni a rege Lyſimachum* temere vulgavit, ab eo caſu, quem ſupra diximus, ortam eſſe crediderim. Ceterum Macedones, quamquam proſpero eventu defunctus erat Alexander, tamen ſcivere gentis ſuae more, ne pedes venaretur, aut ſine delectis principum amicorumque. Ille IV millibus ferarum deiectis, in eodem ſaltu cum toto exercitu epulatus eſt. Inde Maracanda reditum eſt: acceptaque aetatis excuſatione ab Artabazo, provinciam eius deſtinat Clito. Hic erat, qui apud Granicum amnem nudo capite regem dimicantem clypeo ſuo texit, & Rhoeſacis manum capiti regis imminentem gladio amputavit: vetus Philippi miles, multiſque bellicis operibus clarus. Hellanice, quae Alexandrum educaverat, ſoror eius, haud ſecus quam mater a rege diligebatur. Ob has cauſas validiſſimam

imperii partem fidei eius tutelaeque commisit. Iamque *iter parare in posterum* iussus, sollemni & tempestivo adhibetur convivio. In quo rex cum multo incaluisset mero, immodicus aestimator sui, celebrare, quae gesserat, coepit; gravis etiam eorum auribus, qui sentiebant vera memorari. Silentium tamen habuere seniores, donec Philippi res orsus obterere, *nobilem apud Chaeroneam victoriam sui operis fuisse* iactavit; *ademtamque sibi malignitate & invidia patris tantae rei gloriam. Illum quidem, seditione inter Macedones milites & Graecos mercenarios orta, debilitatum vulnere, quod in ea consternatione acceperat, iacuisse, non alias quam simulatione mortis tutiorem: se corpus eius protexisse clypeo suo, ruentesque in illum sua manu occisos. Quae patrem nunquam aequo animo esse confessum, invitum filio debentem salutem suam. Itaque post expeditionem, quam sine eo fecisset ipse in Illyrios, victorem scripsisse se patri* fusos fugatosque hostes: nec adfuisse unquam Philippum. *Laude dignos esse, non qui Samothracum initia viserent, cum Asiam uri vastari oporteret; sed eos, qui magnitudine rerum fidem antecessissent.* Haec & his similia laeti audiere iuvenes: ingrata senioribus erant, maxime propter Philippum, sub quo diutius vixerant. Tum Clitus, ne ipse quidem satis sobrius, ad eos, qui infra ipsum cubabant, conversus, Euripidis retulit carmen, ita ut sonus magis, quam sermo exaudiri posset a rege. Quo significabatur, *male instituisse Graecos, quod tropaeis regum dumtaxat nomina inscriberentur:*

alieno enim ſanguine partam gloriam intercipi. Itaque rex, cum ſuſpicaretur malignius habitum eſſe ſermonem, percontari proximos coepit, *quid ex Clito audiſſent.* Et illis ad ſilentium obſtinatis, Clitus paullatim maiore voce *Philippi acta bellaque in Graecia geſta* commemorat, omnia praeſentibus praeferens. Hinc inter iuniores ſeneſque orta contentio eſt. Et rex, velut patienter audiret, quîs Clitus obterebat laudes eius, ingentem iram conceperat. Ceterum cum animo videretur imperaturus, ſi finem procaciter orto ſermoni Clitus imponeret, nihil eo remittente magis exaſperabatur. Iamque Clitus etiam Parmenionem defendere audebat, & Philippi de Athenienſibus victoriam Thebarum praeferebat excidio; non vino modo, ſed etiam animi prava contentione provectus. Ad ultimum, *ſi moriendum*, inquit, *eſt pro te; Clitus eſt primus: at cum victoriae arbitrium agis, praecipuum ferunt praemium, qui procaciſſime patris tui memoriae illudunt. Sogdianam regionem mihi attribuis, toties rebellem, & non modo indomitam, ſed quae ne ſubigi quidem poſſit. Mittor ad feras beſtias, praecipitia ingenia ſortitas. Sed quae ad me pertinent tranſeo. Philippi milites ſpernis, oblitus, niſi hic Atharias ſenex iuniores pugnam detrectantes revocaſſet, adhuc nos circa Halicarnaſſum haeſuros fuiſſe. Quomodo ergo Aſiam etiam cum iſtis iunioribus ſubiecisti? Verum eſt, ut opinor, quod avunculum tuum in Italia dixiſſe conſtat*, ipſum in viros incidiſſe, te in feminas. Nihil ex omnibus inconſulte ac te-

mere iactis regem magis moverat, quam Parmenionis cum honore mentio illata. Dolorem tamen rex pressit, contentus iussisse *ut convivio excederet.* Nec quidquam aliud adiecit, quam *forsitan eum, si diutius locutus foret, exprobraturum sibi fuisse vitam a semetipso datam: hoc enim superbe saepe iactasse.* Atque illum cunctantem adhuc surgere, qui proximi ei cubuerant, iniectis manibus iurgantes monentesque conabantur abducere. Clitus cum abstraheretur, ad pristinam violentiam ira quoque adiecta, *suo pectore tergum illius esse defensum; nunc postquam tanti meriti praeteriit tempus, etiam memoriam invisam esse* proclamat. *Attali* quoque *caedem* obiiciebat; & ad ultimum Iovis, quem patrem sibi Alexander assereret, oraculum eludens, *veriora se regi, quam patrem eius, respondisse* dicebat. Iam tantum irae conceperat rex, quantum vix sobrius ferre potuisset. Enimvero olim mero sensibus victis, ex lecto repente prosiluit. Attoniti amici ne positis quidem, sed abiectis poculis, consurgunt, in eventum rei, quam tanto impetu acturus esset, intenti. Alexander rapta lancea ex manibus armigeri, Clitum adhuc eadem linguae intemperantia furentem percutere conatus, a Ptolemaeo & Perdicca inhibetur. Medium complexi & obluctari perseverantem morabantur: Lysimachus, & Leonnatus etiam lanceam abstulerant. Ille militum fidem implorans, *comprehendi se a proximis amicorum, quod Dario nuper accidisset,* exclamat; *signumque tuba dari, ut ad regiam armati coirent,*

iubet. Tum vero Ptolemaeus & Perdiccas genibus advoluti orant, *ne in tam praecipiti ira perſeveret, ſpatiumque potius animo det. Omnia poſtero die iuſtius exſecuturum.* Sed clauſae erant aures, obſtrepente ira. Itaque impotens animi percurrit in regiae veſtibulum, & vigili excubanti haſta ablata conſtitit in aditu, quo neceſſe erat iis, qui ſimul coenaverant, egredi. Abierant ceteri. Clitus ultimus ſine lumine exibat. Quem rex, *quiſnam eſſet?* interrogat. Eminebat etiam in voce ſceleris, quod parabat, atrocitas. Et ille iam non ſuae, ſed regis irae memor, *Clitum eſſe, & de convivio exire* reſpondit. Haec dicentis latus haſta transfixit: morientiſque ſanguine aſperſus, *I nunc*, inquit, *ad Philippum, & Parmenionem, & Attalum.* Male humanis ingeniis natura 2
conſuluit, quod plerumque non futura, ſed tranſacta perpendimus. Quippe rex, poſtquam ira mente deceſſerat, etiam ebrietate diſcuſſa, magnitudinem facinoris ſera aeſtimatione perſpexit. Videbat tunc immodica libertate abuſum, ſed alioqui egregium bello virum, & niſi erubeſceret fateri, ſervatorem ſui, occiſum. Deteſtabile carnificis miniſterium occupaverat rex; verborum licentiam, quae vino poterat imputari, nefanda caede ultus. Manabat toto veſtibulo cruor paullo ante convivae: vigiles attoniti & ſtupentibus ſimiles procul ſtabant, liberioremque poenitentiam ſolitudo exciebat. Ergo haſtam ex corpore iacentis evulſam retorſit in ſemet: iamque admoverat pectori; cum advo-

lant vigiles, & repugnanti e manibus extorquent, allevatumque in tabernaculum deferunt. Ille humi proſtraverat corpus, gemitu eiulatuque miſerabili tota perſonante regia. Laniare deinde os unguibus, & circumſtantes rogare, *ne ſe tanto dedecori ſuperſtitem eſſe paterentur.* In has preces tota nox exacta eſt. Scrutantemque, *num ira Deorum ad tantum nefas actus eſſet?* ſubit *anniverſarium ſacrificium Libero Patri non eſſe redditum ſtatuto tempore. Itaque inter vinum & epulas caede commiſſa, iram Dei fuiſſe manifeſtam.* Ceterum magis eo movebatur, quod omnium amicorum animos videbat attonitos: neminem cum ipſo ſociare ſermonem poſtea auſurum. Vivendum eſſe in ſolitudine velut ferae beſtiae, terrenti alias, alias timenti. Prima deinde luce *tabernaculo corpus,* ſicut adhuc cruentum erat, iuſſit *inferri.* Quo poſito ante ipſum, lacrimis obortis, *hanc,* inquit, *nutrici meae gratiam retuli, cuius duo filii apud Miletum pro mea gloria occubuere mortem: hic frater unicum orbitatis ſolatium a me inter epulas occiſus eſt. Quo nunc ſe conferet miſera? Omnibus eius unus ſuperſum, quem ſolum aequis oculis videre non poterit. Et ego ſervatorum meorum latro, revertar in patriam, ut ne dextram quidem nutrici ſine memoria calamitatis eius offerre poſſim?* Et cum finis lacrimis querelisque non fieret; iuſſu amicorum corpus ablatum eſt. Rex triduum iacuit incluſus. Quem ut armigeri corporiſque cuſtodes ad moriendum obſtinatum eſſe cognoverunt; univerſi in tabernaculum irrumpunt,

diuque precibus ipſorum reluctatum aegre vicerunt, ut cibum caperet. Quoque minus caedis puderet, *iure interfectum Clitum* Macedones decernunt, ſepultura quoque prohibituri, ni rex humari iuſſiſſet. Igitur decem diebus maxime ad confirmandum pudorem apud Maracanda conſumtis; cum parte exercitus Hephaeſtionem in regionem Bactrianam miſit, commeatus in hiemem paraturum. Quam Clito autem deſtinaverat provinciam, Amyntae dedit: ipſe Xenippa pervenit. Scythiae confinis eſt regio, habitaturque pluribus ac frequentibus vicis, quia ubertas terrae non indigenas modo detinet, ſed etiam advenas invitat. Bactrianorum exſulum, qui ab Alexandro deſecerant, receptaculum fuerat. Sed poſtquam regem adventare compertum eſt; pulſi ab incolis II millia fere & ducenti congregantur. Omnes equites erant, etiam in pace latrociniis aſſueti. Tum ferocia ingenia non bellum modo, ſed etiam veniae deſperatio, efferaverat. Itaque ex improviſo adorti Amyntam praetorem Alexandri, diu anceps proelium fecerant. Ad ultimum DCC ſuorum amiſſis, quorum CCC hoſtis cepit, dedere terga victoribus; haud ſane inulti, quippe LXXX Macedonum interfecerunt, praeterque eos CCC & L ſaucii facti ſunt. Veniam tamen etiam poſt alteram defectionem impetraverunt. His in fidem acceptis, in regionem, quam Naura appellant, rex cum toto exercitu venit. Satrapes erat Syſimithres, duobus ex ſua matre filiis genitis: quippe apud eos parentibus ſtupro

coire cum liberis fas est. II millibus armatis popularibus fauces regionis, qua in arctissimum cogitur, valido munimento sepserant. Praeterfluebat torrens amnis; a tergo petra claudebat: hanc manu perviam incolae fecerant. Sed aditus specus accipit lucem; interiora, nisi illato lumine, obscura sunt. Perpetuus cuniculus iter praebet in campos, ignotum nisi indigenis. At Alexander, quamquam angustias naturali situ munitas ac validas, manu barbari tuebantur; tamen arietibus admotis munimenta, quae manu adiuncta erant, concussit, fundisque & sagittis propugnantium plerosque deiecit: quos ubi dispersos fugavit, ruinas munimentorum supergressus ad petram admovit exercitum. Ceterum interveniebat fluvius, coëuntibus aquis ex superiore fastigio in vallem; magnique operis videbatur tam vastam voraginem explere. *Caedi* tamen *arbores & saxa congeri* iussit. Ingensque barbaros pavor rudes ad talia opera concusserat, excitatam molem subito cernentes. Itaque rex ad deditionem metu posse compelli ratus, Oxarten misit nationis eiusdem, sed ditionis suae, qui suaderet duci, *ut traderet petram.* Interim ad augendam formidinem, & turres admovebantur, & excussa tormentis tela emicabant. Itaque verticem petrae omni alio praesidio damnato petiverunt. At Oxartes trepidum diffidentemque rebus suis Sysimithrem coepit hortari, *ut fidem, quam vim Macedonum, mallet experiri; neu moraretur festinationem victoris exercitus, in Indiam tendentis: cui quisquis*

ſemet offerret, in ſuum caput alienam cladem eſſe verſurum. Et ipſe quidem Syſimithres deditionem annuebat: ceterum mater eademque coniux morituram ſe ante denuntians, quam in ullius veniret poteſtatem, barbari animum ad honeſtiora quam tutiora converterat: pudebatque, libertatis maius eſſe apud feminas, quam apud viros, pretium. Itaque dimiſſo internuntio pacis, obſidionem ferre decreverat. Sed cum hoſtis vires ſuaſque penſaret; rurſus muliebris conſilii, quod praeceps magis quam neceſſarium eſſe credebat, poenitere eum coepit. Revocatoque ſtrenue Oxarte, *futurum ſe in regis poteſtate* reſpondit; unum precatus, *ne voluntatem & conſilium matris ſuae proderet, quo facilius venia illi quoque impetraretur.* Praemiſſum igitur Oxartem cum matre liberiſque & totius cognationis grege ſequebatur, ne exſpectato quidem fidei pignore, quod Oxartes promiſerat. Rex, equite praemiſſo, qui *reverti eos* iuberet, *opperirique praeſentiam ipſius*, ſupervenit; & victimis Minervae ac Victoriae caeſis imperium Syſimithri reſtituit, ſpe *maioris etiam provinciae* facta, *ſi cum fide amicitiam ipſius coluiſſet.* Duos illi iuvenes patre tradente, *ſecum militaturos ſequi* iuſſit. Relicta deinde phalange ad ſubigendos, qui defecerant, cum equite proceſſit. Arduum & impeditum ſaxis iter primo utcunque tolerabant. Mox equorum non ungulis modo attritis, ſed corporibus etiam fatigatis, ſequi plerique non poterant, & rarius ſubinde agmen fiebat, pudorem, ut fere fit, immodico labore vin-

cente. Rex tamen, ſubinde equos mutans, ſine intermiſſione fugientes inſequebatur. Nobiles iuvenes comitari eum ſoliti defecerant praeter Philippum. Lyſimachi erat frater, tum primum adultus, &, quod facile appareret, indolis rarae. Is pedes, incredibile dictu, per D ſtadia vectum regem comitatus eſt; ſaepe equum ſuum offerente Lyſimacho, nec tamen ut digrederetur a rege effici potuit, cum lorica indutus arma geſtaret. Idem, cum perventum eſſet in ſaltum, in quo ſe barbari abdiderant, nobilem edidit pugnam; regemque cominus cum hoſte dimicantem protexit. Sed poſtquam barbari in fugam effuſi deſeruere ſilvas, animus, qui in ardore pugnae corpus ſuſtentaverat, liquit; ſubitoque ex omnibus membris profuſo ſudore, arboris proximae ſtipiti ſe applicuit. Deinde ne illo quidem adminiculo ſuſtinente, manibus regis exceptus eſt, inter quas collapſus exſtinguitur. Moeſtum regem alius haud levis dolor excepit. Erigyius inter claros duces fuerat; quem exſtinctum eſſe paullo antequam reverteretur in caſtra, cognovit. Utriuſque funus omni apparatu atque hono-
3 re celebratum eſt. Dahas deinde ſtatuerat petere: ibi namque Spitamenem eſſe cognoverat. Sed hanc quoque expeditionem, ut pleraque alia, fortuna indulgendo ei nunquam fatigata, pro abſente tranſegit. Spitamenes uxoris immodico amore flagrabat; quam aegre fugam, & nova ſubinde exſilia tolerantem, in omne diſcrimen comitem trahebat. Illa malis fatigata iden-

tidem muliebres adhibere blanditias, *ut tandem fugam ſiſteret, victoriſque Alexandri clementiam expertus, placaret quem effugere non poſſet.* Tres adulti erant liberi ex eo geniti: quos cum pectori patris admoviſſet, *ut ſaltem eorum miſereri vellet,* orabat; & quo efficaciores eſſent preces, haud procul erat Alexander. Ille ſe prodi, non moneri ratus, & formae profecto fiducia cupere eam quamprimum dedi Alexandro, acinacem ſtrinxit, percuſſurus uxorem, niſi prohibitus eſſet fratrum eius occurſu. Ceterum *abire conſpectu* iubet; addito metu *mortis, ſi ſe oculis eius obtuliſſet:* & ad deſiderium levandum noctes inter pellices agere coepit. Sed penitus haerens amor faſtidio praeſentium accenſus eſt. Itaque rurſus uni ei deditus, orare non deſtitit, *ut tali conſilio abſtineret, pateretur que ſortem, quamcunque eis fortuna feciſſet. Sibi mortem deditione eſſe leviorem.* At illa purgare ſe, *quod quae utilia eſſe cenſebat, muliebriter forſitan, ſed fida tamen mente, ſuaſiſſet; de cetero futuram in viri poteſtate.* Spitamenes, ſimulato captus obſequio, de die *convivium apparari* iubet; vinoque & epulis gravis, ſemiſomnus in cubiculum fertur. Quem ut alto & gravi ſomno ſopitum eſſe ſenſit uxor, gladium, quem veſte occultaverat, ſtringit, caputque eius abſciſſum, cruore reſperſa, ſervo ſuo conſcio facinoris tradit. Eodem comitante, ſicut erat cruenta veſte, in Macedonum caſtra pervenit, nuntiarique Alexandro iubet, *eſſe, quae ex ipſa deberet cognoſcere.* Ille *protinus barbaram* iuſſit *admitti.* Quam ut ad-

ſperſam cruore conſpexit, ratus ad deplorandam contumeliam veniſſe, *dicere quae vellet*, iubet. At illa *ſervum*, quem ſtare in veſtibulo iuſſerat, *introduci* deſideravit. Qui quia caput Spitamenis veſte tectum habebat; ſuſpectus ſcrutantibus, quid occuleret, oſtendit. Confuderat oris exſanguis notas pallor, nec quis eſſet, noſci ſatis poterat. Ergo rex certior factus *humanum caput afferre eum*, tabernaculo exceſſit, percontatuſque *quid rei ſit?* illo profitente cognoſcit. Variae hinc cogitationes invicem animum diverſa agitantem commoverant. Meritum ingens in ſemet eſſe credebat, quod transfuga & proditor, tantis rebus, ſi vixiſſet, iniecturus moram, interfectus eſſet: contra facinus ingens averſabatur, cum optime meritum de ipſa, communium parentem liberorum, per inſidias interemiſſet. Vicit tamen gratiam meriti, ſceleris atrocitas, denuntiarique iuſſit, ut *excederet caſtris; neu licentiae barbarae exemplar in Graecorum mores, & mitia ingenia transferret.* Dahae, Spitamenis caede comperta, Dataphernem defectionis eius participem, vinctum Alexandro ſeque dedunt. Ille, maxima praeſentium curarum parte liberatus, convertit animum ad vindicandas iniurias eorum, quibus a praetoribus ſuis avare ac ſuperbe imperabatur. Ergo Phrataphernì Hyrcaniam & Mardos cum Tapuris tradidit, mandavitque, ut Phradatem, cui ſuccedebat, ad ſe in cuſtodiam mitteret. Arſani Drancarum praefecto ſubſtitutus eſt Staſanor. Arſaces in Mediam miſſus, ut Oxydates inde diſcederet.

Babylonia, mortuo Mazaeo, Deditameni subiecta est. His compositis tertio mense ex hibernis mo- 4
vit exercitum, regionem, quae *Gabaza* appellatur, aditurus. Primus dies quietum iter praebuit: proximus ei nondum quidem procellosus & tristis, obscurior tamen pristino, non sine minis crescentis mali praeteriit. Tertio ab omni parte coeli emicare fulgura, & nunc internitente luce, nunc condita, non oculos modo meantis exercitus, sed etiam animos, terrere coeperunt. Erat prope continuus coeli fragor, & passim cadentium fulminum species visebatur. Attonitisque auribus stupens agmen, nec progredi, nec consistere audebat. Tum repente imber grandinem incutiens torrentis modo effunditur. Ac primo quidem armis suis tecti exceperant, sed iam nec retinere arma lubricae & rigentes manus poterant; nec ipsi destinare, in quam regionem obverterent corpora, cum undique tempestatis violentia maior, quam vitabatur, occurreret. Ergo ordinibus solutis per totum saltum errabundum agmen ferebatur; multique prius metu, quam labore, defatigati, prostraverant humi corpora, quamquam imbrem vis frigoris concreto gelu adstrinxerat. Alii se stipitibus arborum admoverant. Id plurimis & adminiculum & suffugium erat. Nec fallebat ipsos morti locum eligere, cum immobiles vitalis calor linqueret: sed grata erat pigritia corporum fatigatis; nec recusabant exstingui quiescendo. Quippe non vehemens modo, sed etiam pertinax vis mali insistebat; lu-

cemque, naturale ſolatium, praeter tempeſtatem haud diſparem nocti, ſilvarum quoque umbra ſuppreſſerat. Rex unus tanti mali patiens circumire milites, contrahere diſperſos, allevare proſtratos, oſtendere procul evolutum ex tuguriis fumum, hortarique *ut proxima quaeque ſuffugia occuparent.* Nec ulla res magis ſaluti fuit, quam quod multiplicato labore ſufficientem malis, quibus ipſi ceſſerant, regem deſerere erubeſcebant. Ceterum efficacior in adverſis neceſſitas, quam ratio, frigoris remedium invenit. Dolabris enim ſilvas ſternere aggreſſi, paſſim acervos ſtrueſque accenderunt. Continenti incendio ardere crederes ſaltum, & vix inter flammas agminibus relictum locum. Hic calor ſtupentia membra commovit, paullatimque ſpiritus, quem continuerat rigor, meare libere coepit. Excepere alios tecta barbarorum, quae in ultimo ſaltu abdita neceſſitas inveſtigaverat: alios caſtra, quae in humido quidem, ſed iam coeli miteſcente ſaevitia, locaverunt. Mille militum atque lixarum calonumque peſtis illa conſumſit. Memoriae proditum eſt, quoſdam applicatos arborum truncis, & non ſolum viventibus, ſed & inter ſe colloquentibus ſimiles, eſſe conſpectos; durante adhuc habitu, in quo mors quemque deprehenderat. Forte Macedo gregarius miles ſeque & arma ſuſtentans, tandem in caſtra pervenerat. Quo viſo rex, quamquam ipſe tunc maxime admoto igne refovebat artus, ex ſella ſua exſiluit, torpentemque militem, & vix compotem mentis,

demtis armis *in ſua ſede* iuſſit *conſidere.* Ille diu nec ubi requieſceret, nec a quo eſſet exceptus, agnovit. Tandem recepto calore vitali, ut regiam ſedem regemque vidit, territus ſurgit. Quem intuens Alexander, *ecquid intelligis, miles,* inquit, *quanto meliore ſorte, quam Perſae, ſub rege vivatis? Illis enim in ſella regis conſediſſe capitale foret; tibi ſaluti fuit.* Poſtero die convocatis amicis copiarumque ducibus, pronuntiari iuſſit, *ipſum omnia, quae amiſſa eſſent, redditurum.* Et promiſſo fides exſtitit. Nam Syſimithres multa iumenta, & camelorum duo millia adduxit, pecoraque & armenta: quae diſtributa pariter militem & damno & fame liberaverunt. Rex, *gratiam ſibi relatam a Syſimithre* praefatus, *ſex dierum cocta cibaria ferre milites* iuſſit, Sacas petens. Totam hanc regionem depopulatus, XXX millia pecorum ex praeda Syſimithri dono dat. Inde pervenit in regionem, cui *Cohortanus* ſatrapes nobilis praeerat, qui ſe regis poteſtati fideique permiſit. Ille imperio ei reddito, haud amplius, quam *ut duo ex tribus filiis ſecum militarent,* exegit. Satrapes etiam eum, qui penes ipſum relinquebatur, tradit. Barbara opulentia convivium, quo regem accipiebat, inſtruxerat. Id cum multa comitate celebraret, *introduci XXX nobiles virgines* iuſſit. Inter quas erat filia ipſius *Roxane* nomine, eximia corporis ſpecie & decore habitus in barbaris raro. Quae quamquam inter electas proceſſerat, omnium tamen oculos convertit in ſe; maxime regis, minus iam cupiditatibus ſuis imperantis

inter obsequia fortunae, contra quam non satis cauta mortalitas est. Itaque ille, qui uxorem Darii, qui duas filias virgines, quibus forma praeter Roxanem comparari nulla poterat, haud alio animo, quam parentis, adspexerat, tunc in amorem virgunculae, si regiae stirpi comparetur, ignobilis, ita effusus est, ut diceret *ad stabiliendum regnum pertinere, Persas & Macedones connubio iungi: hoc uno modo & pudorem victis, & superbiam victoribus detrahi posse. Achillem quoque, a quo genus ipse deduceret, cum captiva coisse: ne inferri nefas arbitrarentur, ita matrimonii iure velle iungi.* Insperato gaudio laetus pater sermonem eius excepit: & rex medio cupiditatis ardore iussit *afferri* patrio more *panem.* Hoc erat apud Macedones sanctissimum coëuntium pignus: quem divisum gladio, uterque libabat. Credo eos, qui gentis mores condiderunt, parco & parabili victu ostendere voluisse iungentibus opes, quantulo contenti esse deberent. Hoc modo rex Asiae & Europae introductam inter convivales ludos matrimonio sibi adiunxit, e captiva geniturus, qui victoribus imperaret. Pudebat amicos, super vinum & epulas socerum ex deditis esse electum: sed post Cliti caedem libertate sublata, vultu,
5 qui maxime servit, assentiebantur. Ceterum Indiam, & inde Oceanum petiturus, ne quid a tergo, quod destinata impedire posset, moveretur, *ex omnibus provinciis XXX millia iuniorum legi iussit, & ad se armata perduci;* obsides simul habiturus, & milites. Craterum autem ad perse-

quendos Hauſtanem & Catenem, qui ab ipſo defecerant, miſit: quorum Hauſtanes captus eſt; Catenes in proelio occiſus. Polypercon quoque regionem, quae *Bubacene* appellatur, in ditionem redegit. Itaque omnibus compoſitis cogitationes in bellum Indicum vertit. Dives regio habebatur non auro modo, ſed gemmis quoque margaritiſque, ad luxum magis quam ad magnificentiam exculta. *Clypei militares auro & ebore fulgere* dicebantur: itaque, necubi vinceretur, cum ceteris praeſtaret, ſcutis argenteas laminas, equis frenos aureos addidit, loricas quoque alias auro, alias argento adornavit. CXX millia armatorum erant, quae regem ad id bellum ſequebantur. Iamque omnibus praeparatis, quod olim prava mente conceperat, tunc eſſe maturum, *quonam modo coeleſtes honores uſurparet*, coepit agitare. *Iovis filium* non dici tantum ſe, ſed etiam credi volebat, tanquam perinde animis imperare poſſet, ac linguis: itaque more Perſarum Macedonas venerabundos ipſum ſalutare proſternentes humi corpora. Non deerat talia concupiſcenti pernicioſa adulatio, perpetuum malum regum, quorum opes ſaepius aſſentatio, quam hoſtis evertit. Nec Macedonum haec erat culpa; nemo enim illorum quidquam ex patrio more labare ſuſtinuit; ſed Graecorum, qui profeſſionem honeſtarum artium malis corruperant moribus. Agis quidam Argivus, peſſimorum carminum poſt Choerilum conditor, & ex Sicilia Cleo: hic quidem non ingenii ſolum, ſed etiam natio-

nis vitio adulator; & cetera urbium ſuarum purgamenta, quae propinquis etiam maximorumque exercituum ducibus a rege praeferebantur. Hi tum coelum illi aperiebant, *Herculemque & Patrem Liberum, & cum Polluce Caſtorem novo numini ceſſuros eſſe* iactabant. Igitur feſto die *omni opulentia convivium exornari* iubet; cui non Macedones modo & Graeci principes amicorum, ſed etiam nobiles adhiberentur. Cum quibus cum diſcubuiſſet rex, paulliſper epulatus convivio egreditur. Cleo, ſicut praeparaverat, ſermonem *cum admiratione laudum eius inſtituit. Merita* deinde percenſuit, *quibus uno modo referri gratia poſſet, ſi quem intelligerent Deum eſſe, confiterentur, exigua thuris impenſa tanta beneficia penſaturi. Perſas quidem non pie ſolum, ſed etiam prudenter, reges ſuos inter Deos colere: maieſtatem enim imperii ſalutis eſſe tutelam. Nec Herculem quidem & Patrem Liberum prius dicatos Deos, quam viciſſent ſecum viventium invidiam. Tantundem quoque poſteros credere, quantum praeſens aetas ſpopondiſſet. Quod ſi ceteri dubitent; ſemetipſum, cum rex iniſſet convivium, proſtraturum humi corpus. Debere idem facere ceteros, & inprimis ſapientia praeditos. Ab illis enim cultus in regem eſſe prodendum exemplum.* Haud perplexe in Calliſthenem dirigebatur oratio. Gravitas viri & promta libertas inviſa erat regi, quaſi ſolus Macedonas paratos ad tale obſequium moraretur. Is tum ſilentio facto, unum illum intuentibus ceteris, *Si rex,* inquit, *ſermoni tuo affuiſſet; nullius profecto vox reſponſuri*

tibi desideraretur: ipse enim peteret, ne in peregrinos ritus degenerare se cogeres, neu rebus felicissime gestis invidiam tali adulatione contraheres. Sed quoniam abest, ego tibi pro illo respondeo: Nullum esse eundem & diuturnum & praecocem fructum; coelestesque honores non dare te regi, sed auferre. Intervallo enim opus est, ut credatur Deus, semperque hanc gratiam magnis viris posteri reddunt. Ego autem seram immortalitatem precor regi, ut vita diuturna sit, & aeterna maiestas. Hominem consequitur aliquando, nunquam comitatur, divinitas. Herculem modo & Patrem Liberum consecratae immortalitatis exempla referebas. Credisne illos unius convivii decreto Deos factos? Prius ab oculis mortalium amolita natura est, quam in coelum fama perveheret. Scilicet ego & tu, Cleo, Deos facimus! a nobis divinitatis suae auctoritatem accepturus est rex! potentiam tuam experiri libet. Fac aliquem regem, si Deum potes facere: facilius est imperium dare, quam coelum. Dii propitii sine invidia, quae Cleo dixit, audierint, eodemque cursu, quo fluxere res, ire patiantur. Nostris moribus velint nos esse contentos. Non pudet patriae, nec desidero, ad quem modum rex mihi colendus sit, discere. Quos equidem victores esse confiteor, si ab illis leges, quîs vivamus, accipimus. Aequis auribus Callisthenes veluti vindex publicae libertatis audiebatur. Expresserat non assensionem modo, sed etiam vocem, seniorum praecipue, quibus gravis erat inveterati moris externa mutatio. Nec quidquam eorum, quae invicem iactata erant, rex ignorabat, cum post

aulaeam, quae lectos obduxerat, ftaret. Igitur ad Agin & Cleonem mifit, *ut fermone finito barbaros tantum, cum intraffet, procumbere fuo more paterentur:* & paullo poft, quafi potiora quaedam egiffet, convivium repetit. Quem venerantibus Perfis, Polypercon, qui cubabat fuper regem, unum ex iis mento contingentem humum per ludibrium coepit hortari, *ut vehementius id quateret ad terram;* elicuitque iram Alexandri, quam olim animo capere non poterat. Itaque rex, *Tu autem,* inquit, *non veneraberis me? An tibi uni digni videmur effe ludibrio?* Ille, *nec regem ludibrio, nec fe contemtu dignum effe,* refpondit. Tum detractum eum lecto rex praecipitat in terram. Et cum is pronus corruiffet; *Videfne,* inquit, *idem te feciffe, quod in alio paullo ante ridebas?* Et *tradi eo in cuftodiam* iuffo, convivium folvit. Polyper-
6 conti quidem poftea caftigato diu ignovit. In Callifthenem olim contumaciae fufpectum pervicacioris irae fuit. Cuius explendae matura obvenit occafio. Mos erat, ut fupra dictum eft, principibus Macedonum, adultos liberos regibus tradere, ad munia haud multum fervilibus minifteriis abhorrentia. Excubabant fervatis noctium vicibus proximi foribus aedis, in qua rex adquifcebat. Per hos pellices introducebantur alio aditu, quam quem armati obfidebant. Iidem acceptos ab agafonibus equos, cum rex afcenfurus effet, admovebant; comitabanturque & venantem, & in proeliis: omnibus artibus ftudiorum liberalium exculti. Praecipuus honor habebatur,

quod licebat ſedentibus veſci cum rege. Caſtigandi verberibus eos nullius poteſtas praeter ipſum erat. Haec cohors velut ſeminarium ducum praefectorumque apud Macedonas fuit. Hinc habuere poſteri reges, quorum ſtirpi poſt multas aetates Romani opes ademerunt. Igitur Hermolaus puer nobilis ex regia cohorte, cum aprum telo occupaſſet, quem rex ferire deſtinaverat, iuſſu eius verberibus affectus eſt. Quam ignominiam aegre ferens, deflere apud Soſtratum coepit. Ex eadem cohorte erat Soſtratus, amore eius ardens. Qui cum laceratum corpus, in quo deperibat, intueretur, forſitan olim ob aliam quoque cauſam regi infeſtus; iuvenem ſua ſponte iam motum, data fide acceptaque perpulit, ut occidendi regem conſilium ſecum iniret. Nec puerili impetu rem exſecuti ſunt: quippe ſollerter legerunt, quos in ſocietatem ſceleris adſciſcerent. Nicoſtratum, Antipatrum Aſclepiodorumque, & Philotam placuit aſſumi. Per hos adiecti ſunt Anticles, Elaptonius, & Epimenes. Ceterum agendae rei haud ſane facilis patebat via. Opus erat eadem omnes coniuratos nocte excubare, ne ab expertibus conſilii impedirentur; forte autem alius alia nocte excubabat. Itaque in permutandis ſtationum vicibus, ceteroque apparatu exſequendae rei, triginta & duo dies abſumti ſunt. Aderat nox, qua coniurati excubare debebant, mutua fide laeti, cuius documentum tot dies fuerant. Neminem metus ſpeſve mutaverat: tanta omnibus vel in regem ira, vel fides inter

ipſos fuit. Stabant igitur ad fores aedis eius, in qua rex veſcebatur, ut convivio egreſſum in cubiculum deducerent. Sed fortuna ipſius, ſimulque epulantium comitas provexit omnes ad largius vinum; ludi etiam convivales extraxere tempus: nunc laetis coniuratis, *quod ſopitum agreſſuri eſſent;* nunc ſollicitis, *ne in lucem convivium extraheretur.* Quippe alios in ſtationem oportebat prima luce ſuccedere; ipſorum poſt VII dies reditura vice. Nec ſperare poterant, in illud tempus omnibus duraturam fidem. Ceterum cum iam lux appeteret, & convivium ſolvitur, & coniurati exceperunt regem, laeti occaſionem exſequendi ſceleris admotam; cum mulier attonitae, ut creditum eſt, mentis, converſari in regia ſolita, quia inſtinctu videbatur futura praedicere, non occurrit modo abeunti, ſed etiam ſemet obiecit; vultuque & oculis motum praeferens animi, *ut rediret in convivium* monuit: & ille per ludum, *bene Deos ſuadere,* reſpondit; revocatiſque amicis in horam diei ferme ſecundam convivii tempus extraxit. Iam alii ex cohorte in ſtationem ſucceſſerant, ante cubiculi fores excubituri; adhuc tamen coniurati ſtabant vice officii ſui expleta: adeo pertinax ſpes eſt, quam humanae mentes, quam ingentes concupiſcentiae devoverunt. Rex benignius quam alias allocutus, *diſcedere eos ad curanda corpora, quoniam tota nocte perſtitiſſent,* iubet. Data ſunt ſingulis quinquaginta ſeſtertia, collaudatiſque, *quod etiam aliis tradita vice, tamen excubare perſeveraſſent.* Illi tan-

ta ſpe deſtituti, domos abeunt. Et ceteri quidem exſpectabant ſtationis ſuae noctem: Epimenes, ſive comitate regis, qua ipſum inter coniuratos exceperat, repente mutatus; ſive quia coeptis Deos obſtare credebat; fratri ſuo Eurylocho, quem antea expertem eſſe conſilii voluerat, quid pararetur, aperit. Omnibus Philotae ſupplicium in oculis erat. Itaque protinus iniicit fratri manum, & in regiam pervenit; excitatiſque cuſtodibus corporis, *ad ſalutem regis pertinere, quae afferret,* affirmat. Et tempus, quo venerant, & vultus haud ſane ſecuri animi index, & moeſtitia e duobus alterius, Ptolemaeum ac Leonnatum excubantes ad cubiculi limen excitaverunt. Itaque apertis foribus, & lumine illato, ſopitum mero ac ſomno excitant regem. Ille paullatim mente collecta, *quid afferrent,* interrogat. Nec cunctatus Eurylochus, *non ex toto domum ſuam averſari Deos* dixit, *quia frater ipſius quamquam impium facinus auſus foret, tamen & poenitentiam eius ageret, & per ſe potiſſimum profiteretur indicium. In eam ipſam noctem, quae decederet, inſidias comparatas fuiſſe: auctores ſceleſti conſilii eſſe, quos minime crederet rex.* Tum Epimenes cuncta ordine, conſciorumque nomina exponit. Calliſthenem non ut participem facinoris nominatum eſſe conſtabat; ſed *ſolitum puerorum ſermonibus vituperantium criminantiumque reges faciles aures praebere.* Quidam adiiciunt, *cum Hermolaus apud eum quoque verberatum ſe a rege quereretur, dixiſſe Calliſthenem: meminiſſe debere eos*

iam viros eſſe. Idque an ad conſolandam patien-
tiam verberum, an ad incitandum iuvenum dolo-
rem dictum eſſet, in ambiguo fuiſſe. Rex, animi
corporiſque ſopore diſcuſſo, cum tanti periculi,
quod evaſerat, imago oculis oberraret, Eurylo-
chum L talentis & cuiuſdam Tyridatis opulenti
bonis donat protinus; fratremque, antequam
pro ſalute eius precaretur, reſtituit. Sceleris au-
tem auctores, interque eos Calliſthenem, *vinctos*
aſſervari iubet: quibus in regiam adductis, toto
die & nocte proxima, mero ac vigiliis gravis,
adquievit. Poſtero autem frequens conſilium ad-
hibuit, cui patres propinquique eorum, de qui-
bus agebatur, intererant, ne de ſua quidem ſa-
lute ſecuri: quippe Macedonum more perire de-
bebant, omnium devotis capitibus, qui ſangui-
ne contigiſſent eos. Rex *introduci coniuratos prae-*
ter Calliſthenem iuſſit: atque quae agitaverant,
ſine cunctatione confeſſi ſunt. Increpantibus de-
inde univerſis eos; ipſe rex, *quo ſuo merito tan-*
7 *tum in ſemet cogitaſſent facinus?* interrogat. Stu-
pentibus ceteris, Hermolaus, *Nos vero*, inquit,
quoniam, quaſi neſcias, quaeris; occidendi te conſi-
lium inivimus, quia non ut ingenuis imperare coepiſti,
ſed quaſi in mancipia dominaris. Primus ex omni-
bus pater ipſius Sopolis, *parricidam etiam paren-*
tis ſui clamitans eſſe, conſurgit; & ad os manu
obiecta, *ſcelere & malis inſanientem, ultra* negat
audiendum. Rex inhibito patre *dicere Hermolaum*
iubet, *quae ex magiſtro didiciſſet Calliſthene.* Et
Hermolaus, *Utor*, inquit, *beneficio tuo, & dico,*

quae nostris malis didici. Quota pars Macedonum saevitiae tuae superest? quotusquisque non e vilissimo sanguine? Attalus, & Philotas, & Parmenio, & Lyncestes Alexander, & Clitus, quantum ad hostes pertinet, vivunt, stant in acie, te clypeis suis protegunt, & pro gloria tua, pro victoria vulnera accipiunt: quibus tu egregiam gratiam retulisti. Alius mensam tuam sanguine suo adspersit: alius ne simplici quidem morte defunctus est. Duces exercituum tuorum in equuleum impositi, Persis, quos vicerant, fuere spectaculo. Parmenio indicta causa trucidatus est, per quem Attalum occideras. Invicem enim miserorum uteris manibus ad expetenda supplicia: & quos paullo ante ministros caedis habuisti, subito ab aliis iubes trucidari. Obstrepunt subinde cuncti Hermolao. Pater supremum strinxerat ferrum, percussurus haud dubie, ni inhibitus esset a rege: quippe Hermolaum *dicere* iussit, petiitque, *ut causas supplicii augentem patienter audirent.* Aegre ergo coërcitis, rursus Hermolaus: *quam liberaliter*, inquit, *pueris rudibus ad dicendum agere permittis! at Callisthenis vox carcere inclusa est, quia solus potest dicere. Cur enim non producitur, cum etiam confessi audiuntur? nempe quia liberam vocem innocentis audire metuis, ac ne vultum quidem pateris. Atqui nihil eum fecisse contendo. Sunt hic, qui mecum rem pulcherrimam cogitaverunt: nemo est, qui conscium fuisse nobis Callisthenem dicat; cum morti olim destinatus sit a iustissimo & patientissimo rege. Haec ergo sunt Macedonum praemia, quorum ut supervacuo & sordido abuteris san-*

guine! At tibi XXX *millia mulorum captivum aurum vehunt, cum milites nihil domum praeter gratuitas cicatrices relaturi ſint. Quae tamen omnia tolerare potuimus, antequam nos barbaris dederes, & novo more victores ſub iugum mitteres. Perſarum te veſtis & diſciplina delectat: patrios mores exoſus es. Perſarum ergo, non Macedonum, regem occidere voluimus; & te transfugam belli iure perſequimur. Tu Macedonas voluiſti genua tibi ponere, venerarique te ut Deum: tu Philippum patrem averſaris, & ſi quis Deorum ante Iovem haberetur, faſtidires etiam Iovem. Miraris, ſi liberi homines ſuperbiam tuam ferre non poſſumus? Quid ſperamus ex te, quibus aut inſontibus moriendum eſt; aut, quod triſtius morte eſt, in ſervitute vivendum? Tu quidem, ſi emendari potes, multum mihi debes. Ex me enim ſcire coepiſti, quod ingenui homines ferre non poſſunt. De cetero parce, quorum orbam ſenectutem ſuppliciis ne oneraveris. Nos iube duci, ut quod ex tua morte petieramus, conſequamur ex noſtra.* Haec
8 Hermolaus. At rex: *Quam falſa ſint,* inquit, *quae iſte tradita a magiſtro ſuo dixit, patientia mea oſtendet. Confeſſum enim ultimum facinus, tamen ut vos quoque, non ſolum ipſe, audiretis, expreſſi; non imprudens, cum permiſiſſem huic latroni dicere, uſurum eum rabie, qua compulſus eſt, ut me, quem parentis loco colere debet, vellet occidere. Nuper cum procacius ſe in venatione geſſiſſet; more patrio, & ab antiquiſſimis Macedoniae regibus uſurpato, eum caſtigari iuſſi. Hoc & oportet fieri, & ut a tutoribus pupilli, a maritis uxores, ſervis quoque*

pueros huius aetatis verberare concedimus. Haec est saevitia in ipsum mea, quam impia caede voluit ulcisci. Nam in ceteros, qui mihi permittunt uti ingenio meo, quam mitis sim, non ignoratis, & commemorare supervacuum est. Hermolao parricidarum supplicia non probari, cum eadem ipse meruerit, minime hercule admiror. Nam cum Parmenionem & Philotam laudat, suae servit causae. Lyncesten vero Alexandrum bis insidiatum capiti meo a duobus indicibus liberavi: rursus convictum, per biennium tamen distuli; donec vos postularetis, ut tandem debito supplicio scelus lueret. Attalum, antequam rex essem, hostem meo capiti fuisse meministis. Clitus utinam non coëgisset me sibi irasci. Cuius temerariam linguam probra dicentem mihi & vobis diutius tuli, quam ille eadem me dicentem tulisset. Regum ducumque clementia, non in ipsorum modo, sed etiam in illorum, qui parent, ingeniis sita est. Obsequio mitigantur imperia: ubi vero reverentia excessit animis, & summa imis confundimus, vi opus est, ut vim repellamus. Sed quid ego mirer istum crudelitatem mihi obiecisse, qui avaritiam exprobrare ausus sit? Nolo singulos vestrûm excitare, ne invisam liberalitatem meam faciam, si pudori vestro gravem fecero. Totum exercitum adspicite: qui paullo ante nihil praeter arma habebat, nunc argenteis cubat lectis; mensas auro onerant; greges servorum ducunt; spolia de hostibus sustinere non possunt. At enim Persae, quos vicimus, in magno honore sunt apud me! Equidem moderationis meae certissimum indicium est, quod ne victis quidem superbe impero.

Veni enim in Asiam, non ut funditus everterem gentes, nec ut dimidiam partem terrarum solitudinem facerem; sed ut illos quoque, quos bello subegissem, victoriae meae non poeniteret. Itaque militant vobiscum, pro imperio vestro sanguinem fundunt, qui superbe habiti rebellassent. Non est diuturna possessio, in quam gladio inducimur: beneficiorum gratia sempiterna est. Si habere Asiam, non transire volumus; cum his communicanda est nostra clementia: horum fides stabile & aeternum faciet imperium. Et sane plus habemus, quam capimus. Insatiabilis autem avaritiae est, adhuc implere velle, quod iam circumfluit. Verumtamen eorum mores in Macedonas transfundo! In multis enim gentibus esse video, quae non erubescamus imitari: nec aliter tantum imperium apte regi potest, quam ut quaedam & tradamus illis, & ab iisdem discamus. Illud paene dignum risu fuit, quod Hermolaus postulabat a me, ut adversarer Iovem, cuius oraculo agnoscor. An etiam quid Dii respondeant, in mea potestate est? Obtulit nomen filii mihi: recipere ipsis rebus, quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi quoque Deum esse me credant! Fama enim bella constant; & saepe etiam, quod falso creditum est, veri vicem obtinuit. An me luxuriae indulgentem putatis arma vestra auro argentoque adornasse? Adsuetis nihil vilius hac videre materia, volui ostendere, Macedonas invictos ceteris nec auro quidem vinci. Oculos ergo primum eorum sordida omnia & humilia spectantium capiam; & docebo, nos non auri aut argenti cupidos, sed orbem terrarum subacturos venisse. Quam gloriam tu

parricida intercipere voluisti, & Macedonas rege ademto devictis gentibus dedere. At nunc mones me, ut vestris parentibus parcam! Non oportebat quidem vos scire, quid de his statuissem, quo tristiores periretis, si qua vobis parentum memoria & cura est: sed olim istum morem occidendi cum scelestis insontes propinquos parentesque solvi; & profiteor, in eodem honore futuros omnes eos, in quo fuerunt. Nam tuum Callisthenem, cui uni vir videris, quia latro es, scio, cur produci velis: ut coram his probra, quae modo in me iecisti, modo audisti, illius quoque ore referantur. Quem, si Macedo esset, tecum introduxissem, dignissimum te discipulo magistrum: nunc Olynthio non idem iuris est. Post haec consilium dimisit, *tradique damnatos hominibus, qui ex eadem cohorte erant*, iussit. Illi, ut fidem suam saevitia regi approbarent, excruciatos necaverunt. Callisthenes quoque tortus interiit: initi consilii in caput regis innoxius; sed haudquaquam aulae & assentantium accommodatus ingenio. Itaque nullius caedes maiorem apud Graecos Alexandro excitavit invidiam, quod praeditum optimis moribus artibusque, a quo revocatus ad vitam erat, cum interfecto Clito mori perseveraret, non tantum occiderit, sed etiam torserit indicta quidem causa. Quam crudelitatem sera poenitentia consecuta est. Sed ne otium 9
ferendis rumoribus natum aleret, in Indiam movit; semper bello quam post victoriam clarior. India tota ferme spectat Orientem, minus in latitudinem, quam recta regione spatiosa. Quae

Auſtrum accipiunt, in altius terrae faſtigium excedunt; plana ſunt cetera, multiſque inclitis amnibus Caucaſo monte ortis placidum per campos iter praebent. Indus gelidior eſt, quam ceteri. Aquas vehit a colore maris haud multum abhorrentes. Ganges amnis ab ortu eximius ad meridianam regionem decurrit, & magnorum montium iuga recto alveo ſtringit. Inde eum obiectae rupes inclinant ad Orientem. Utque Rubro mari accipitur, findens ripas, multas arbores cum magna ſoli parte exſorbet. Saxis quoque impeditus, crebro reverberatur. Ubi mollius ſolum reperit, ſtagnat, inſulaſque molitur. Aceſines eum auget. Ganges decurſurum in mare intercipit: magnoque motu amnis uterque colliditur. Quippe Ganges aſperum os influenti obiicit; nec repercuſſae aquae cedunt. Dyardenes minus celeber auditu eſt, quia per ultima Indiae currit: ceterum non crocodilos modo uti Nilus, ſed etiam delphines ignotaſque aliis gentibus belluas alit. Erymanthus crebris flexibus ſubinde curvatus, ab accolis rigantibus carpitur. Ea cauſa eſt, cur tenues reliquias iam ſine nomine in mare emittat. Multis praeter hos amnibus tota regio dividitur, ſed ignobilibus, quia non adeo interfluunt. Ceterum quae propiora ſunt mari, aquilones maxime deurunt: ii cohibiti iugis montium ad interiora non penetrant, ita alendis frugibus mitia. Sed adeo in illa plaga mundus ſtatas temporum vices mutat, ut cum alia fervore ſolis exaeſtuant, Indiam nives ob-

ruant: rurſuſque ubi cetera rigent, illic intolerandus aeſtus exſiſtat. Nec cur, ulli ſe naturae cauſa ingeſſit. Mare certe, quo alluitur, ne colore quidem abhorret a ceteris. Ab Erythra rege inditum eſt nomen: propter quod ignari rubere aquas credunt. Terra lini ferax; inde plerisque ſunt veſtes. Libri arborum teneri, haud ſecus quam chartae literarum notas capiunt. Aves ad imitandum humanae vocis ſonum dociles ſunt. Animalia inuſitata ceteris gentibus, niſi invecta. Eadem terra & rhinocerotas alit, non generat. Elephantorum maior eſt vis, quam quos in Africa domitant; & viribus magnitudo reſpondet. Aurum flumina vehunt, quae leni modicoque lapſu ſegnes aquas ducunt. Gemmas margaritaſque mare litoribus infundit. Neque alia illis maior opulentiae cauſa eſt; utique poſtquam vitiorum commercium vulgavere in exteras gentes: quippe aeſtimantur purgamenta aeſtuantis freti pretio, quod libido conſtituit. Ingenia hominum ſicut ubique, apud illos locorum quoque ſitus format. Corpora uſque pedes carbaſo velant: ſoleis pedes, capita linteis vinciunt. Lapilli ex auribus pendent; brachia quoque & lacertos auro colunt, quibus inter populares aut nobilitas aut opes eminent. Capillum pectunt ſaepius, quam tondent. Mentum ſemper intoſum eſt: reliquam oris cutem ad ſpeciem laevitatis exaequant. Regum tamen luxuria, quam ipſi magnificentiam appellant, ſupra omnium gentium vitia. Cum rex ſane in publico

conſpici patitur, thuribula argentea miniſtri ferunt, totumque iter, per quod ferri deſtinavit, odoribus complent. Aurea lectica margaritis circumpendentibus recubat: diſtincta ſunt auro & purpura carbaſa, quae indutus eſt: lecticam ſequuntur armati corporiſque cuſtodes: inter quos ramis aves pendent, quas cantu feriis rebus obſtrepere docuerunt. Regia auratas columnas habet: totas eas vitis auro caelata percurrit, aviumque, quarum viſu maxime gaudent, argenteae effigies opera diſtinguunt. Regia adeuntibus patet, cum capillum pectit atque ornat: tunc reſponſa legationibus, tunc iura popularibus reddit. Demtis ſoleis, odoribus illinuntur pedes. Venatus maximus labor eſt, incluſa vivario animalia inter vota cantuſque pellicum figere. Binûm cubitorum ſagittae ſunt, quas emittunt maiore nixu quam effectu. Quippe telum, cuius in levitate vis omnis eſt, inhabili pondere oneratur. Breviora itinera equo conficit: longior ubi expeditio eſt, elephanti vehunt currum; & tantarum belluarum corpora tota contegunt auro. Ac ne quid perditis moribus deſit, lecticis aureis pellicum longus ordo ſequitur: ſeparatum a reginae ordine agmen eſt, aequatque luxuria. Feminae epulas parant. Ab iiſdem vinum miniſtratur, cuius omnibus Indis largus eſt uſus. Regem mero ſomnoque ſopitum in cubiculum pellices referunt, patrio carmine noctium invocantes Deos. Quis credat inter haec vitia curam eſſe ſapientiae? Unum agreſte & horridum ge-

nus est, quos sapientes vocant. Apud hos occu-
pare fati diem pulchrum; & *vivos se cremari* iu-
bent, quibus aut segnis aetas, aut incommoda
valetudo est: exspectatam mortem pro dedeco-
re vitae habent. Nec ullus corporibus, quae se-
nectus solvit, honos redditur: inquinari putant
ignem, nisi qui spirantes recipit. Illi, qui in
urbibus publicis moribus degunt, siderum mo-
tus scite spectare dicuntur, & futura praedice-
re. Nec quemquam admovere leti diem cre-
dunt, cui exspectare interrito liceat. Deos pu-
tant, quidquid colere coeperunt: arbores maxi-
me, quas violare capitale est. Menses in quinos
denos descripserunt dies. Anni plena spatia ser-
vant. Lunae cursu notant tempora, non ut ple-
rique, cum orbem sidus implevit; sed cum se
curvare coepit in cornua. Et idcirco breviores
habent menses, qui spatium eorum ad hunc lu-
nae modum dirigunt. Multa & alia traduntur,
quibus morari ordinem rerum, haud sane ope-
rae videbatur. Igitur Alexandro fines Indiae in- 10
gresso gentium suarum reguli occurrerunt, im-
perata facturi; *illum tertium Iove genitum ad ipsos
pervenisse* memorantes: *Patrem Liberum atque Her-
culem fama cognitos esse; ipsum coram adesse cer-
nique.* Rex benigne exceptos *sequi* iussit, iisdem
itinerum ducibus usurus. Ceterum cum amplius
nemo occurreret; Hephaestionem & Perdiccam
cum copiarum parte praemisit ad subigendos,
qui aversarentur imperium: iussitque *ad flumen
Indum procedere, & navigia facere, quis in ulte-*

riora transportari posset exercitus. Illi, quia plura flumina superanda erant, sic iunxere naves, ut solutae plaustris vehi possent, rursusque coniungi. *Post se Cratero cum phalange* iusso *sequi*, equitatum ac levem armaturam eduxit; eosque, qui occurrerant, levi proelio in urbem proximam compulit. Iam supervenerat Craterus. Itaque ut principio terrorem incuteret genti nondum arma Macedonum expertae, praecipit *ne cui parceretur*, munimentis urbis, quam obsidebat, incensis. Ceterum dum obequitabat moenibus, sagitta ictus est. Cepit tamen oppidum, & omnibus incolis eius trucidatis etiam in tecta saevitum est. Inde domita ignobili gente, ad Nysam urbem pervenit. Forte castris ante moenia ipsa in silvestri loco positis, nocturnum frigus vehementius quam alias horrore corpora affecit, opportunumque remedium ignis oblatum est. Caesis quippe silvis flammam excitaverunt: quae igni alita oppidanorum sepulcra comprehendit. Vetusta cedro facta erant, conceptumque ignem late fudere; donec omnia solo aequata sunt. Et ex urbe primum canum latratus, deinde etiam hominum fremitus auditus est. Tum & oppidani hostem, & Macedones ipsos ad urbem venisse cognoscunt. Iamque rex eduxerat copias, & moenia obsidebat; cum hostium, qui discrimen tentaverant, obruti telis sunt. Aliis ergo deditionem, aliis pugnam experiri placebat: quorum dubitatione comperta, *circumsideri tantum eos, & abstineri caedibus* iussit. Tandemque obsi-

dionis malis fatigati dedidere se. *A Libero Patre conditos se esse* dicebant; & vera haec origo erat. Sita est sub radicibus montis, quem *Meron* incolae appellant. Inde Graeci mentiendi traxere licentiam, *Iovis semine Liberum Patrem esse celatum.* Rex, situ montis cognito ex incolis, cum toto exercitu, praemissis commeatibus, verticem eius ascendit. Multa hedera vitisque toto gignitur monte; multae perennes aquae manant. Pomorum quoque varii salubresque succi sunt, sua sponte fortuitorum seminum fruges humo nutriente. Lauri baccaeque & multa in illis rupibus agrestis est silva. Credo equidem, non divino instinctu, sed lascivia esse provectos, ut passim hederae ac vitium folia decerperent, redimitique fronde toto nemore similes Bacchantibus vagarentur. Vocibus ergo tot millium, praesidem nemoris eius Deum adorantium, iuga montis collesque resonabant; cum orta licentia a paucis, ut fere fit, in omnes se repente vulgasset. Quippe velut in media pace, per herbas congestamque frondem prostraverant corpora. Et rex fortuitam licentiam non aversatus, large ad epulas omnibus praebitis, per decem dies Libero Patri operatum habuit exercitum. Quis neget, eximiam quoque gloriam saepius fortunae, quam virtutis, esse beneficium? quippe ne epulantes quidem & sopitos mero aggredi ausus est hostis, haud secus Bacchantium ululantiumque fremitu perterritus, quam si proeliantium clamor esset auditus. Eadem felicitas ab Oceano

revertentes temulentos comeſſanteſque inter ora hoſtium texit. Hinc ad regionem, quae *Daedala* vocatur, perventum eſt. Deſeruerant incolae ſedes, & in avios ſilveſtreſque montes confugerant. Ergo Acadera tranſit, aeque vaſta & deſtituta incolentium fuga. Itaque rationem belli neceſſitas mutavit. Diviſis enim copiis, pluribus ſimul locis arma oſtendit; oppreſſique, & qui exſpectaverant hoſtem, omni clade perdomiti ſunt. Ptolemaeus plurimas urbes, Alexander maximas cepit: rurſuſque, quas diſtribuerat, copias iunxit. Superato deinde Choaſpe amne, Coenon in obſidione urbis opulentae, Beziram incolae vocant, reliquit. Ipſe ad Mazagas venit. Nuper Aſſacano, cuius regnum fuerat, demortuo, regioni urbique praeerat mater eius Cleophes. Triginta millia peditum tuebantur urbem, non ſitu ſolum, ſed etiam opere munitam. Nam qua ſpectat orientem, cingitur amne torrenti, qui praeruptis utrimque ripis aditum ad urbem impedit. Ad occidentem, & a meridie velut de induſtria rupes praealtas admolita natura eſt, infra quas cavernae & voragines longa vetuſtate in altum cavatae iacent: quaque deſinunt, foſſa ingentis operis obiecta eſt. XXXV ſtadia murus urbem complectitur, cuius inferiora ſaxo, ſuperiora crudo latere ſunt ſtructa. Lateri vinculum lapides ſunt, quos interpoſuere, ut duriori materiae fragilis incumberet, ſimulque terra humore diluta. Ne tamen univerſa conſideret, impoſitae erant trabes validae, quibus iniecta tabula-

ta muros & tegebant, & pervios fecerant. Haec munimenta contemplantem Alexandrum, consiliique incertum, quia nec cavernas nisi aggere poterat implere, nec tormenta aliter muris admovere; quidam e muro sagitta percussit. Tum forte in suram incidit telum: cuius spiculo evulso, *admoveri equum* iussit; quo vectus ne obligato quidem vulnere, haud segnius destinata exsequebatur. Ceterum cum crus saucium penderet, & cruore siccato frigescens vulnus aggravaret dolorem, dixisse fertur: *se quidem Iovis filium dici, sed corporis aegri vitia sentire.* Non tamen ante se recepit in castra, quam cuncta prospexit, & quae fieri vellet, edixit. Ergo, sicut imperatum erat, alii extra urbem tecta demoliebantur, ingentemque vim materiae faciendo aggeri detrahebant: alii magnarum arborum stipites cumulis ac moles saxorum in cavernas deiiciebant. Iamque agger aequaverat summae fastigium terrae: itaque turres erigebantur, quae opera ingenti militum ardore intra nonum diem absoluta sunt. Ad ea visenda rex nondum obducta vulneri cicatrice processit; laudatisque militibus, *admoveri machinas* iussit: e quibus ingens vis telorum in propugnatores effusa est. Praecipue rudes talium operum terrebant mobiles turres, tantasque moles nulla ope quae cerneretur adductas, Deorum numine agi credebant. *Pila quoque muralia, & excussas tormentis praegraves hastas* negabant *convenire mortalibus.* Itaque desperata urbis tutela concessere in arcem. In-

de, quia nihil obſeſſis praeter deditionem placebat, legati ad regem deſcenderunt veniam petituri. Qua impetrata, regina cum magno nobilium feminarum grege aureis pateris vina libantium proceſſit. Ipſa genibus regis parvo filio admoto, non veniam modo, ſed etiam priſtinae fortunae impetravit decus. Quippe appellata *regina* eſt; & credidere quidam, *plus formae, quam miſerationi, datum.* Puero quoque certe poſtea ex

11 ea utcunque genito, *Alexandro* fuit nomen. Hinc Polypercon ad urbem Oram cum exercitu miſſus, inconditos oppidanos proelio vicit: intra munimenta compulſos ſecutus, urbem in ditionem redegit. Multa ignobilia oppida deſerta a ſuis venere in regis poteſtatem. Quorum incolae armati petram *Aornon* nomine occupaverunt. Hanc *ab Hercule fruſtra obſeſſam eſſe; terraeque motu coactum abſiſtere*, fama vulgaverat. Inopem conſilii Alexandrum, quia undique praeceps & abrupta rupes erat, ſenior quidam peritus locorum cum duobus filiis adit, *ſi pretium operi eſſet, aditum ſe monſtraturum eſſe* promittens. *LXXX talenta* conſtituit *daturum* Alexander; & altero ex iuvenibus obſide retento, ipſum ad exſequenda, quae obtulerat, dimiſit. Leviter armatis dux datus eſt Mullinus, ſcriba regis. Hos enim circumitu, qui fallerent hoſtem, in ſummum iugum placebat evadere. Petra non, ut pleraeque, modicis ac mollibus clivis in ſublime faſtigium creſcit; ſed in metae maxime modum erecta eſt, cuius ima ſpatioſiora ſunt, altiora in arctius

coëunt, ſumma in acutum cacumen exſurgunt. Radices eius Indus amnis ſubit, praealtus utrimque aſperis ripis: ab altera parte voragines eluvieſque praeruptae ſunt. Nec alia expugnandi patebat via, quam ut replerentur. Ad manum ſilva erat, quam rex *ita caedi* iuſſit, *ut nudi ſtipites iacerentur:* quippe rami fronde veſtiti impediſſent ferentes. Ipſe primus truncam arborem iecit; clamorque exercitus, index alacritatis, ſecutus eſt, nullo detrectante munus, quod rex occupaſſet. Intra ſeptimum diem cavernas expleverant; cum rex ſagittarios & Agrianos iubet per ardua niti. Iuveneſque promtiſſimos ex ſua cohorte XXX delegit. Duces his dati ſunt Charus & Alexander; quem rex *nominis, quod ſibi cum eo commune eſſet,* admonuit. Ac primo, quia tam manifeſtum periculum erat, ipſum regem diſcrimen ſubire non placuit: ſed ut ſignum tuba datum eſt, vir audaciae promtae converſus ad corporis cuſtodes *ſequi ſe* iubet, primuſque invadit in rupem. Nec deinde quiſquam Macedonum ſubſtitit; relictiſque ſtationibus ſua ſponte regem ſequebantur. Multorum miſerabilis fuit caſus, quos ex praerupta rupe lapſos amnis praeterfluens hauſit; triſte ſpectaculum etiam non periclitantibus: cum vero alieno exitio, quid ipſis timendum foret, admonerentur; in metum miſericordia verſa, non exſtinctos, ſed ſemetipſos deflebant. Et iam eo perventum erat, unde ſine pernicie niſi victores redire non poſſent, ingentia ſaxa in ſubeuntes provolventibus bar-

baris, quîs perculsi instabili & lubrico gradu praecipites recidebant. Evaserant tamen Alexander & Charus, quos cum XXX delectis praemiserat rex, & iam pugnare cominus coeperant: sed cum superne tela barbari ingererent, saepius ipsi feriebantur, quam vulnerabant. Ergo Alexander, & nominis sui & promissi memor, dum acrius quam cautius dimicat, confossus undique obruitur. Quem ut Charus iacentem conspexit, ruere in hostem, omnium praeter ultionem immemor, coepit; multosque hasta, quosdam gladio interemit. Sed cum tot unum incesserent manus, super amici corpus procubuit exanimis. Haud secus, quam par erat, promtissimorum iuvenum ceterorumque militum interitu commotus rex signum receptui dedit. Saluti fuit, quod sensim & intrepidi se receperunt; & barbari, hostem depulisse contenti, non institere cedentibus. Ceterum Alexander cum statuisset desistere incepto, (quippe nulla spes potiundae petrae offerebatur;) tamen speciem ostendit in obsidione perseverantis. Nam *& itinera obsideri* iussit, *& turres admoveri, & fatigatis alios succedere.* Cuius pertinacia cognita, Indi per biduum quidem ac duas noctes, cum ostentatione non fiduciae modo, sed etiam victoriae, epulati sunt, tympana suo more pulsantes. Tertia vero nocte tympanorum quidem strepitus desierat audiri; ceterum ex tota petra faces refulgebant, quas accenderant barbari, ut tutior esset ipsis fuga, obscura nocte per invia saxa cursuris. Rex,

Balacro, qui specularetur, praemisso, cognoscit *petram fuga Indorum esse desertam.* Tum dato signo, ut universi conclamarent, incomposite fugientibus metum incussit. Multique, tanquam adesset hostis, per lubrica saxa, perque invias cotes praecipitati occiderunt: plures aliqua membrorum parte mulctati, ab integris deserti sunt. Rex locorum magis quam hostium victor, tamen magnae victoriae sacrificiis & cultu Diis satisfecit. Arae in petra locatae sunt Minervae Victoriaeque. Ducibus itineris, quos subire iusserat leviter armatos, etsi promissis minora praestiterant, pretium cum fide redditum est. Petrae regionisque ei adiunctae Sisocosto tutela permissa. Inde processit 12
Ecbolima: & cum *angustias itineris obsideri XX millibus armatorum ab Eryce quodam* comperisset; gravius agmen exercitus Coeno ducendum modicis itineribus tradidit. Ipse praegressus cum funditore ac sagittario, deturbatis, qui obsederant saltum, sequentibus se copiis viam fecit. Indi, sive odio ducis, sive gratiam victoris regis inituri, Erycem fugientem adorti interemerunt, caputque eius atque arma ad Alexandrum detulerunt. Ille facto impunitatem dedit; honorem denegavit exemplo. Hinc ad flumen Indum sextisdecumis castris pervenit, omniaque, ut praeceperat, ad traiiciendum praeparata ab Hephaestione reperit. Regnabat in ea regione Omphis, qui patri quoque fuerat auctor dedendi regnum Alexandro. Et post mortem parentis legatos miserat, qui consulerent eum, *regnare se interim vellet;*

an privatum opperiri eius adventum. Permiſſoque ut regnaret, non tamen ius datum uſurpare ſuſtinuit. Is benigne quidem exceperat Hephaeſtionem, gratuitum frumentum copiis eius admenſus: non tamen ei occurrerat, ne fidem ullius niſi regis experiretur. Itaque venienti obviam cum armato exercitu egreſſus eſt: elephanti quoque per modica intervalla militum agmini immixti, procul caſtellorum fecerant ſpeciem. Ac primo Alexander non ſocium, ſed hoſtem, adventare credebat. Iamque & ipſe *arma milites capere, & equites diſcedere in cornua* iuſſerat, paratos ad pugnam. At Indus, cognito Macedonum errore, iuſſis ſubſiſtere ceteris, ipſe concitat equum, quo vehebatur: idem Alexander quoque fecit, ſive hoſtis, ſive amicus occurreret, vel ſua virtute, vel illius fide tutus. Coivere, quod ex utriuſque vultu poſſet intelligi, amicis animis: ceterum ſine interprete non poterat conferi ſermo. Itaque adhibito eo, barbarus *occurriſſe ſe* dixit *cum exercitu, totas imperii vires protinus traditurum; nec exſpectaſſe, dum per nuntios daretur fides. Corpus ſuum & regnum permittere illi, quem ſciret gloriae militantem, nihil magis quam famam timere perfidiae.* Laetus ſimplicitate barbari rex, & dextram fidei ſuae pignus dedit, & regnum reſtituit. LVI elephanti erant, quos tradidit Alexandro, multaque pecora eximiae magnitudinis: tauros ad III millia, pretioſum in ea regione acceptumque animis regnantium armentum. Quaerenti Alexandro, *plures*

agricultores haberet an milites? Cum duobus regibus bellanti ſibi maiore militum quam agreſtium manu opus eſſe reſpondit. Abiſares & Porus erant; ſed in Poro eminebat auctoritas. Uterque ultra Hydaſpen amnem regnabat; & belli fortunam, quiſquis arma inferret, experiri decreverat. Omphis, permittente Alexandro, & regium inſigne ſumſit, & more gentis ſuae nomen quod patris fuerat. *Taxilen* appellavere populares, ſequente nomine imperium in quemcunque tranſiret. Ergo cum per triduum hoſpitaliter Alexandrum accepiſſet, quarto die, & *quantum frumenti copiis, quas Hephaeſtion duxerat, praebitum a ſe eſſet,* oſtendit; & aureas coronas ipſi amiciſque omnibus, praeter haec ſignati argenti LXXX talenta dono dedit. Qua benignitate eius Alexander mire laetus, & quae is dederat, remiſit, & mille talenta ex praeda, quam vehebat, adiecit, multaque convivalia ex auro & argento vaſa, plurimum Perſicae veſtis, XXX equos ex ſuis, cum iiſdem inſignibus, quîs adſueverant, cum ipſum veherent. Quae liberalitas, ſicut barbarum obſtrinxerat, ita amicos ipſius vehementer offendit. E quibus Meleager, ſuper coenam largiore vino uſus, *gratulari ſe Alexandro* dixit, *quod ſaltem in India reperiſſet dignum talentis mille.* Rex, haud oblitus quam aegre tuliſſet, quod Clitum ob linguae temeritatem occidiſſet, iram quidem tenuit, ſed dixit, *invidos homines nihil aliud, quam ipſorum eſſe tormenta.* Poſtero die legati Abiſarae 13
adiere regem. *Omnia ditioni eius,* ita ut manda-

tum erat, *permittebant:* firmataque invicem fide, remittuntur ad regem. Porum quoque nominis sui fama ratus ad deditionem posse compelli, misit ad eum Cleocharem, qui denuntiaret ei, *ut stipendium penderet, & in primo finium suorum aditu occurreret regi.* Porus *alterum ex his facturum sese* respondit, *ut intranti regnum suum praesto esset, sed armatus.* Iam Hydaspen Alexander superare decreverat; cum Barzentes defectionis Arachosiis auctor vinctus, trigintaque elephanti simul capti perducuntur, opportunum adversus Indos auxilium: quippe plus in belluis, quam in exercitu spei ac virium illis erat. Gamaxusque, rex exiguae partis Indorum, qui Barzenti se coniunxerat, vinctus adductus est. Igitur transfuga & regulo in custodiam, elephantis autem Taxili traditis, ad amnem Hydaspen pervenit, in cuius ulteriore ripa Porus consederat, transitu prohibiturus hostem. LXXXV elephantos obiecerat eximio corporum robore; ultraque eos currus CCC, & peditum XXX fere millia, in quîs erant sagittarii, sicuti ante dictum est, gravioribus telis, quam ut apte excuti possent. Ipsum vehebat elephantus super ceteras belluas eminens; armaque auro & argento distincta corpus rarae magnitudinis honestabant. Par animus robori corporis, & quanta inter rudes poterat esse sapientia. Macedonas non conspectus hostium solum, sed etiam fluminis, quod transeundum erat, magnitudo terrebat. Quatuor in latitudinem stadia diffusum, profundo alveo, & nus-

quam vada aperiente, speciem vasti maris fecerat. Nec pro spatio aquarum late stagnantium impetum coërcebat; sed quasi in arctum coëuntibus ripis, torrens, & elisus ferebatur: occultaque saxa inesse ostendebant pluribus locis undae repercussae. Terribilior erat facies ripae, quam equi virique compleverant. Stabant ingentes vastorum corporum moles, & de industria irritatae horrendo stridore auras fatigabant. Hinc hostis, hinc amnis, capacia quidem bonae spei pectora, & saepe se experta, improviso tamen pavore percusserant. Quippe instabiles rates nec dirigi ad ripam, nec tuto applicari posse credebant. Erant in medio amne insulae crebrae, in quas & Indi & Macedones nantes levatis super capita armis transibant. Ibi levia proelia conserebant; & uterque rex parvae rei discrimine, summae experiebatur eventum. Ceterum in Macedonum exercitu temeritate atque audacia insignes fuere Symmachus & Nicanor, nobiles iuvenes, & perpetua partium felicitate ad spernendum omne periculum accensi. Quîs ducibus promtissimi iuvenum lanceis modo armati transnavere in insulam, quam frequens hostis tenebat; multosque Indorum, nulla re magis quam audacia armati, interemerunt. Abire cum gloria poterant, si unquam temeritas felix inveniret modum; sed dum supervenientes contemtim & superbe quoque exspectant, circumventi ab iis, qui occulti enataverant, eminus obruti telis sunt. Qui effugerant hostem, aut impetu amnis

ablati funt, aut vorticibus impliciti. Eaque pugna multum fiduciam Pori erexit, cuncta cernentis e ripa. Alexander, inops confilii, tandem ad fallendum hoftem talem dolum intendit. Erat infula in flumine amplior ceteris, filveftris eadem & tegendis infidiis apta. Foffa quoque praealta haud procul ripa, quam tenebat ipfe, non pedites modo, fed etiam cum equis viros poterat abfcondere. Igitur ut a cuftodia huius opportunitatis oculos hoftium averteret, Ptolemaeum *cum omnibus turmis obequitare* iuffit *procul ab infula, & fubinde Indos clamore terrere, quafi flumen tranfnaturus foret.* Per complures dies Ptolemaeus id fecit; eoque confilio Porum quoque agmen fuum ei parti, quam fe petere fimulabat, coëgit advertere. Iam extra confpectum hoftis infula erat. Alexander *in diverfa parte ripae ftatui fuum tabernaculum* iuffit, *adfuetamque comitari ipfum cohortem ante id tabernaculum ftare; & omnem apparatum regiae magnificentiae, hoftium oculis de induftria oftendi.* Attalum, & aequalem fibi, & haud difparem habitu oris & corporis, utique cum procul viferetur, vefte regia exornat, praebiturum fpeciem ipfum regem illi ripae praefidere, nec agitare de tranfitu. Huius confilii effectum primo morata tempeftas eft, mox adiuvit; incommoda quoque ad bonos eventus vertente fortuna. Traiicere amnem cum ceteris copiis in regionem infulae, de qua ante dictum eft, parabat, averfo hofte in eos, qui cum Ptolemaeo inferiorem obfederant ripam; cum procella im-

brem vix ſub tectis tolerabilem effudit. Obrutique milites nimbo in terram refugerunt, navigiis ratibuſque deſertis. Sed tumultuantium fretus, obſtrepentibus ripis, ab hoſte non poterat audiri. Deinde momento temporis repreſſus eſt imber; ceterum adeo ſpiſſae intendere ſe nubes, ut conderent lucem, vixque colloquentium inter ipſos facies noſcitaretur. Terruiſſet alium obducta nox coelo, cum ignoto amne navigandum eſſet, forſitan hoſte eam ipſam ripam, quam caeci atque improvidi, & ex periculo gloriam arceſſentes petebant, occupante. Obſcuritatem, quae ceteros terrebat, ſuam occaſionem ratus, dato ſigno, ut omnes ſilentio aſcenderent in rates, *eam, qua ipſe vehebatur, primam* iuſſit *expelli.* Vacua erat ab hoſtibus ripa, quae petebatur; quippe adhuc Porus Ptolemaeum tantum intuebatur. Una ergo navi, quam petrae fluctus illiſerat, haerente, ceterae evadunt; *armaque capere milites, & ire in ordines* iuſſit. Iamque agmen 14
in cornua diviſum ipſe ducebat; cum Poro nuntiatur, *armis viriſque ripam obtineri, & rerum adeſſe diſcrimen.* Ac primo humani ingenii vitio ſpei ſuae indulgens, Abiſarem belli ſocium (& ita convenerat) adventare credebat. Mox liquidiore luce aperiente hoſtem, C quadrigas, & III millia equitum venienti agmini Porus obiecit. Dux erat copiarum, quas praemiſit, Hages frater ipſius: ſumma virium in curribus. Senos viros ſinguli vehebant, duos clypeatos, duos ſagittarios, ab utroque latere diſpoſitos; ceteri au-

rigae erant, haud ſane inermes, quippe iacula complura, ubi cominus proeliandum erat, omiſſis habenis in hoſtem ingerebant. Ceterum vix ullus uſus huius auxilii eo die fuit. Namque, ut ſupra dictum eſt, imber violentius quam alias fuſus campos lubricos & inequitabiles fecerat: graveſque, & propemodum immobiles currus illuvie & voraginibus haerebant. Contra Alexander expedito ac levi agmine ſtrenue invectus eſt. Scythae & Dahae primi omnium invaſere Indos: Perdiccam deinde cum equitibus in dextrum cornu hoſtium emiſit. Iam undique pugna ſe moverat; cum ii, qui currus agebant, illud ultimum auxilium ſuorum rati, effuſis habenis in medium diſcrimen ruere coeperunt. Anceps id malum utriſque erat: nam & Macedonum pedites primo impetu obterebantur; & per lubrica atque invia immiſſi currus excutiebant eos, a quibus regebantur. Aliorum turbati equi non in voragines modo lacunaſque, ſed etiam in amnem praecipitavere curricula. Pauci tamen hoſtium tenus exacti penetravere ad Porum acerrime pugnam cientem. Is, ut diſſipatos tota acie currus vagari ſine rectoribus vidit, proximis amicorum diſtribuit elephantos. Poſt eos poſuerat pedites ac ſagittarios tympana pulſare ſolitos. Id pro cantu tubarum Indis erat: nec ſtrepitu eorum movebantur, olim ad notum ſonum auribus mitigatis. Herculis ſimulacrum agmini peditum praeferebatur. Id maximum erat bellantibus incitamentum, & deſeruiſſe geſtantes mili-

tare flagitium habebatur. Capitis etiam ſanxerant poenam iis, qui ex acie non retuliſſent; metu, quem ex illo hoſte quondam conceperant, etiam in religionem venerationemque converſo. Macedonas non belluarum modo, ſed etiam ipſius regis adſpectus, parumper inhibuit. Belluae diſpoſitae inter armatos ſpeciem turrium procul fecerant. Ipſe Porus humanae magnitudinis propemodum exceſſerat formam. Magnitudini Pori adiicere videbatur bellua, qua vehebatur, tantum inter ceteras eminens, quanto aliis ipſe praeſtabat. Itaque Alexander, contemplatus & regem & agmen Indorum, *Tandem*, inquit, *par animo meo periculum video. Cum beſtiis ſimul, & cum egregiis viris res eſt.* Intuenſque Coenon, *Cum ego*, inquit, *Ptolemaeo Perdiccaque, & Hephaeſtione comitatus in laevum hoſtium cornu impetum fecero, viderisque me in medio ardore certaminis; ipſe dextrum move, & turbatis ſigna infer. Tu Antigenes, & tu Leonnate, & Tauron, invehimini in mediam aciem, & urgebitis frontem. Haſtae noſtrae praelongae & validae non alias magis quam adverſus belluas rectoreſque earum uſui eſſe poterunt: deturbate eos, qui vehuntur, & ipſas confundite. Anceps genus auxilii eſt, & in ſuos acrius furit. In hoſtem enim imperio, in ſuos pavore agitur.* Haec elocutus concitat equum primus. Iamque, ut deſtinatum erat, invaſerat ordines hoſtium; cum Coenus ingenti vi in laevum cornu invehitur. Phalanx quoque in mediam Indorum aciem uno impetu prorupit. At Porus, qua equitem invehi

ſenſerat, *belluas agi* iuſſit: ſed tardum & paene immobile animal equorum velocitatem aequare non poterat. Ne ſagittarum quidem ullus erat barbaris uſus. Quippe longae & praegraves, niſi prius in terra ſtatuerent arcum, haud ſatis apte & commode imponunt. Tum humo lubrica, & ob id impediente conatum, molientes ictus, celeritate hoſtium occupabantur. Ergo ſpreto regis imperio, (quod fere fit, ubi turbatis acrius metus quam dux imperare coepit) totidem erant imperatores, quot agmina errabant. Alius *iungere aciem*, alius *dividere*, *ſtare* quidam, & nonnulli *circumvehi terga hoſtium* iubebant. Nihil in medium conſulebatur. Porus tamen cum paucis, quibus metu potior fuerat pudor, colligere diſperſos, obvius hoſti ire pergit, *elephantoſque ante agmen ſuorum agi* iubet. Magnum belluae iniecere terrorem; inſolituſque ſtridor non equos modo, tam pavidum ad omnia animal, ſed viros quoque ordineſque, turbaverat. Iam fugae circumſpiciebant locum paullo ante victores; cum Alexander Agrianos & Thracas leviter armatos, meliorem concurſatione quam cominus militem, emiſit in belluas. Ingentem ii vim telorum iniecere & elephantis, & regentibus eos. Phalanx quoque inſtare conſtanter territis coepit. Sed quidam avidius perſecuti belluas in ſemet irritavere vulneribus. Obtriti ergo pedibus earum, ceteris, ut parcius inſtarent, fuere documentum. Praecipue terribilis illa facies erat, cum manu arma viroſque corriperent, & ſuper

ſe regentibus traderent. Anceps ergo pugna nunc ſequentium, nunc fugientium elephantos, in multum diei varium certamen extraxit; donec ſecuribus (id namque genus auxilii praeparatum erat) pedes amputare coeperunt. *Copidas* vocant gladios leviter curvatos falcibus ſimiles, quîs appetebant belluarum manus. Nec quidquam inexpertum non mortis modo, ſed etiam in ipſa morte novi ſupplicii timor omittebat. Ergo elephanti vulneribus tandem fatigati ſuos impetu ſternunt, & qui rexerant eos praecipitati in terram, ab ipſis obterebantur. Itaque pecorum modo magis pavidi, quam infeſti, ultra aciem exigebantur; cum Porus, deſtitutus a pluribus, tela multo ante praeparata in circumfuſos ex elephanto ſuo coepit ingerere, multiſque eminus vulneratis, expoſitus ipſe ad ictus undique petebatur. Novem iam vulnera hinc tergo, illinc pectore exceperat, multoque ſanguine profuſo languidis manibus magis elapſa, quam excuſſa, tela mittebat. Nec ſegnius bellua, inſtincta rabie, nondum ſaucia invehebatur ordinibus; donec rector belluae regem conſpexit fluentibus membris omiſſiſque armis vix compotem mentis. Tum belluam in fugam concitat, ſequente Alexandro: ſed equus eius multis vulneribus confoſſus deficienſque procubuit, poſito magis rege, quam effuſo. Itaque dum equum mutat, tardius inſecutus eſt. Interim frater Taxilis, regis Indorum, praemiſſus ab Alexandro, monere coepit Porum, *ne ultima experiri perſeveraret, dederetque ſe victori.*

At ille, quamquam exhauſtae erant vires; deficiebatque ſanguis, tamen ad notam vocem excitatus, *Agnoſco*, inquit, *Taxilis fratrem, imperii regnique ſui proditorem:* & telum, quod unum forte non effluxerat, contorſit in eum; quod per medium pectus penetravit ad tergum. Hoc ultimo virtutis opere edito, fugere acrius coepit: ſed elephantus quoque, qui multa exceperat tela, deficiebat. Itaque ſiſtit fugam, peditemque ſequenti hoſti obiecit. Iam Alexander conſecutus erat, &, pertinacia Pori cognita, vetebat *reſiſtentibus parci*. Ergo undique & in pedites, & in ipſum Porum, tela congeſta ſunt: quîs tandem gravatus labi ex bellua coepit. Indus, qui elephantum regebat, deſcendere eum ratus, more ſolito elephantum *procumbere* iuſſit *in genua:* qui ut ſe ſubmiſit, ceteri quoque, ita enim inſtituti erant, demiſere corpora in terram. Ea res & Porum, & ceteros, victoribus tradidit. Rex *ſpoliari corpus Pori*, interemtum eſſe credens, iuſſit, & qui detraherent loricam veſtemque, concurrere; cum bellua dominum tueri, & ſpoliantes coepit appetere, levatumque corpus eius rurſus dorſo ſuo imponere. Ergo telis undique obruitur; confoſſoque eo, in vehiculum Porus imponitur. Quem rex ut vidit allevantem oculos, non odio, ſed miſeratione commotus, *quae malum*, inquit, *amentia te coëgit, rerum mearum cognita fama, belli fortunam experiri; cum Taxiles eſſet in deditos clementiae meae tam propinquum tibi exemplum?* At ille, *quoniam*, inquit, *percontaris*,

respondebo ea libertate, quam interrogando fecisti. Neminem me fortiorem esse censebam. Meas enim noveram vires, nondum expertus tuas: fortiorem esse te, belli docuit eventus. Sed ne sic quidem parum felix sum, secundus tibi. Rursus interrogatus, *quid ipse victorem statuere debere* censeret; *quod hic,* inquit, *dies tibi suadet, quo expertus es, quam caduca felicitas esset.* Plus monendo profecit, quam si precatus esset. Quippe magnitudinem animi eius interritam, ac ne fortuna quidem infractam, non misericordia modo, sed etiam honore, excipere dignatus est. Aegrum curavit haud secus, quam si pro ipso pugnasset: confirmatum contra spem omnium in amicorum numerum recepit: mox donavit ampliore regno, quam tenuit. Nec sane quidquam ingenium eius solidius aut constantius habuit, quam admirationem verae laudis & gloriae: simplicius tamen famam aestimabat in hoste, quam in cive. Quippe a suis credebat magnitudinem suam destrui posse; eandem clariorem fore, quo maiores fuissent, quos ipse vicisset.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER IX.

ARGUMENTUM.

Devicto Poro, in Indiam penetrat Alexander, variasque gentes & urbes, quarum mores describuntur, sibi subiicit. 1. Gangaridas & Pharrasios aggressurus, milites, fatigatos & bellum detrectantes, prolixa oratione ad perseverantiam hortatur, 2. Coenus, militum nomine, Alexandro respondet, & paullo post morbo exstinguitur, 3. Sobiis, & aliis expugnatis, regionem Oxydracarum & Mallorum ingreditur. Oratione ad milites habita, barbaros fugat, eorumque oppidum, contemto Demophoonte vate, obsidet, 4. Praecipiti saltu in Oxydracarum oppidum se immittens, graviter vulneratur, & fortissimis quibusdam ducibus desideratis, oppidoque post aliquot dies expugnato, sibi suisque restituitur, 5. Ab amicis rogatus, ut saluti suae publicaeque parceret, generose respondet, in instituto suo de domando orbe perseverans, 6. Graecorum quorundam in Bactris defectio repressa. Dum Indorum legatos convivio excipit Alexander, inter Horratam & Dioxippum, qui tan-

dem imparibus armis duello certant, rixa oritur. Paullo poſt Dioxippus, inimicorum calumniis ultra modum irritatus, ſemetipſum interimit, 7. Donis a legatis Indorum acceptis, Sabracas, Muſicanos, Praeſtos, alioſque populos debellat; Ptolemaeo venenata plaga accepta curato, ope cuiuſdam herbae, cuius ſpecies in ſomnis Alexandro eſt oblata, 8. Cupidine viſendi Oceani correptus, non ſine periculis propter nautarum imperitiam, tandem voti ſui compos redditur, 9. Ab Oceano in Arabitarum, Gedroſiorum & Indorum fines revertitur: ubi cum fame & peſtilentia luctatur exercitus: deinde liberatur, planeque reſtituitur. Inde ſecutus eſt probroſus bacchantium luſus, ſupplicio Aſpaſtis Satrapis cruentatus, 10.

ALEXANDER, tam memorabili victoria laetus, 1
qua ſibi Orientis fines apertos eſſe cenſebat, Soli victimis caeſis, milites quoque, quo promtioribus animis reliqua belli munia obirent, pro concione laudatos docuit, *quidquid Indis virium fuiſſet, illa dimicatione proſtratum. Ceteram opimam praedam fore, celebrataſque opes in ea regione eminere, quam peterent. Proinde iam vilia & obſoleta eſſe ſpolia de Perſis: gemmis margaritiſque, & auro atque ebore Macedoniam Graeciamque, non ſuas tantum domos, repleturum.* Avidi milites & pecuniae & gloriae, ſimul quia nunquam affirmatio eius fefellerat eos, pollicentur operam: dimiſſiſque cum bona ſpe, *navigia aedificari* iubet, *ut cum totam Aſiam percurriſſent, finem terrarum mare inviſeret.* Multa materia navalis in proximis montibus erat: quam caedere aggreſſi, magnitudinis inuſitatae reperere ſerpentes. Rhinocerotes quo-

que, rarum alibi animal, in iisdem montibus erant. Ceterum hoc nomen belluis eis inditum a Graecis: sermonis eius ignari aliud lingua sua usurpant. Rex, duabus urbibus conditis in utraque fluminis, quod superaverat, ripa, copiarum duces coronis & mille aureis singulos donat: ceteris quoque pro portione aut gradus, quem in militia obtinebant, aut navatae operae, honos habitus est. Abisares, qui prius quam cum Poro dimicaretur, legatos ad Alexandrum miserat, rursus alios misit, pollicentes, *omnia facturum, quae imperasset, modo ne cogeretur corpus suum dedere: neque enim aut sine regio imperio victurum, aut regnaturum esse captivum.* Cui Alexander nuntiari iussit, *si gravaretur ad se venire, ipsum ad eum esse venturum.* Hinc Poro amneque superato ad interiora Indiae processit. Silvae erant prope in immensum spatium diffusae, procerisque & in eximiam altitudinem editis arboribus umbrosae. Plerique rami instar ingentium stipitum flexi in humum, rursus, qua se curvaverant, erigebantur adeo, ut species esset non rami resurgentis, sed arboris ex sua radice generatae. Coeli temperies salubris: quippe & vim solis umbrae levant, & aquae largae manant e fontibus. Ceterum hic quoque serpentium magna vis erat, squamis fulgorem auri reddentibus. Virus haud ullum magis noxium est, quippe morsum praesens mors sequebatur; donec ab incolis remedium oblatum est. Hinc per deserta ventum est ad flumen Hydraoten. Iunctum erat flumini ne-

mus, opacum arboribus alibi inuſitatis, agreſtiumque pavonum multitudine frequens. Caſtris inde motis, oppidum haud procul poſitum corona capit, obſidibuſque acceptis ſtipendium imponit. Ad magnam deinde, ut in ea regione, urbem pervenit, non muro ſolum, ſed etiam palude munitam. Ceterum barbari vehiculis inter ſe iunctis dimicaturi occurrerunt: aliis tela, aliis haſtae, aliis ſecures erant; tranſiliebantque in vehicula ſtrenuo ſaltu, cum ſuccurrere laborantibus ſuis vellent. Ac primo inſolitum genus pugnae Macedonas terruit, cum eminus vulnerarentur: deinde ſpreto tam incondito auxilio, ab utroque latere vehiculis circumfuſi repugnantes fodere coeperunt. Et *vincula, quîs conſerta erant,* iuſſit *incidi, quo facilius ſingula circumvenirentur.* Itaque VIII millibus ſuorum amiſſis in oppidum refugerunt. Poſtero die ſcalis undique admotis muri occupantur: paucis pernicitas ſaluti fuit. Qui, cognito urbis excidio, paludem tranſnavere, & in vicina oppida ingentem intulere terrorem, *invictum exercitum, & Deorum profecto, adveniſſe* memorantes. Alexander, ad vaſtandam eam regionem Perdicca cum expedita manu miſſo, partem copiarum Eumeni tradit, ut is quoque barbaros ad deditionem compelleret: ipſe ceteros ad urbem validam, in quam aliarum quoque confugerant incolae, duxit. Oppidani, miſſis, qui regem deprecarentur, nihilominus bellum parabant. Quippe orta ſeditio in diverſa conſilia diduxerat vulgum: alii omnia

deditione potiora, quidam nullam opem in ipfis effe ducebant. Sed dum nihil in commune con-fulitur, qui deditioni imminebant, apertis por-tis hoftem recipiunt. Alexander, quamquam bel-li auctoribus iure poterat irafci, tamen omnibus venia data, & obfidibus acceptis, ad proximam deinde urbem caftra movit. Obfides duceban-tur ante agmen. Quos cum e muris agnoviffent, utpote gentis eiufdem, in colloquium convo-caverunt. Illi, *clementiam regis fimulque vim* com-memorando, ad deditionem eos compulere: ce-terafque urbes fimili modo deditas in fidem ac-cepit. Hinc in regnum Sophitis perventum eft. Gens, ut barbari, fapientia excellit, bonifque moribus regitur. Genitos liberos non parentum arbitrio tollunt aluntque; fed eorum, quibus fpectandi infantium habitum cura mandata eft. Si quos infignes aut aliqua membrorum parte in-utiles notaverunt, necari iubent. Nuptiis coëunt, non genere ac nobilitate coniunctis, fed electa corporum fpecie; quia eadem aeftimatur in li-beris. Huius gentis oppidum, cui Alexander ad-moverat copias, ab ipfo Sophite obtinebatur. Claufae erant portae; fed nulli in muris turri-bufque fe armati oftendebant: dubitabantque Macedones, deferuiffentne urbem incolae, an fraude fe occulerent; cum, fubito patefacta por-ta, rex Indus cum duobus adultis filiis occurrit, multum inter omnes barbaros eminens corporis fpecie. Veftis erat auro purpuraque diftincta, quae etiam crura velabat: aureis foleis inferue-

rat gemmas: lacerti quoque & brachia margari-
tis ornata erant. Pendebant ex auribus inſignes
candore & magnitudine lapilli. Baculum aureum
berylli diſtinguebant: quo tradito precatus, *ut
ſoſpes acciperet*, ſe liberoſque & gentem ſuam de-
didit. Nobiles ad venandum canes in ea regio-
ne ſunt: *latratu abſtinere* dicuntur, *cum videre
feram*, leonibus maxime infeſti. Horum vim ut
oſtenderet Alexandro, in conſpectu leonem exi-
miae magnitudinis iuſſit emitti, & IV omnino
admoveri canes, qui celeriter occupaverunt fe-
ram; cum ex iis, qui adſueverant talibus mini-
ſteriis, unus, canis leoni cum aliis inhaerentis
crus avellere, &, quia non ſequebatur, ferro am-
putare coepit: nec ſic quidem pertinacia victa,
rurſus aliam partem ſecare inſtitit; & deinde non
ſegnius inhaerentem ferro ſubinde caedebat. Il-
le in vulnere ferae dentes moribundus quoque
infixerat. *Tantam in illis animalibus ad venandum
cupiditatem ingeneraſſe naturam* memoriae prodi-
tum eſt. Equidem plura tranſcribo, quam cre-
do: nam nec affirmare ſuſtineo, de quibus du-
bito; nec ſubducere, quae accepi. Relicto igitur
Sophite in ſuo regno, ad fluvium Hypaſin pro-
ceſſit, Hephaeſtione, qui diverſam regionem
ſubegerat, coniuncto. Phegelas erat gentis pro-
ximae rex: qui, popularibus ſuis *colere agros, ut
adſueverant*, iuſſis, Alexandro cum cum donis
occurrit, nihil quod imperaret detrectans. Bi- 2
duum apud eum ſubſtitit rex: tertio die am-
nem ſuperare decreverat, tranſitu difficilem,

non ſpatio ſolum aquarum, ſed etiam ſaxis impeditum. Percontatus igitur Phegelam, quae noſcenda erant, *XI dierum ultra flumen per vaſtas ſolitudines iter eſſe* cognoſcit; *excipere deinde Gangem, maximum totius Indiae fluminum: ulteriorem ripam colere gentes Gangaridas & Pharraſios; eorumque regem eſſe Aggrammen, XX millibus equitum ducentiſque peditum obſidentem vias. Ad haec quadrigarum duo millia trahere, & praecipuum terrorem elephantos, quos trium millium numerum explere* dicebat. Incredibilia regi omnia videbantur. Igitur Porum (nam cum eo erat) percontatur, *an vera eſſent, quae dicerentur?* Ille, *vires quidem gentis & regni haud falſo iactari,* affirmat: *ceterum qui regnaret, non modo ignobilem eſſe, ſed etiam ultimae ſortis; quippe patrem eius tonſorem, vix diurno quaeſtu propulſantem famem, propter habitum haud indecorum, cordi fuiſſe reginae. Ab ea in propiorem eius, qui tum regnaſſet, amicitiae locum admotum, interfecto eo per inſidias, ſub ſpecie tutelae liberûm eius invaſiſſe regnum; necatiſque pueris hunc, qui nunc regnat, generaſſe, inviſum vilemque popularibus, magis paternae fortunae, quam ſuae, memorem.* Affirmatio Pori multiplicem animo regis iniecerat curam. Hoſtem belluaſque ſpernebat: ſitum locorum, & vim fluminum extimeſcebat: relegatos in ultimum paene rerum humanarum perſequi terminum, & eruere, arduum videbatur. Rurſus avaritia gloriae, & inſatiabilis cupido famae, nihil invium, nihil remotum videri ſinebat. Et interdum du-

bitabat, *an Macedones, tot emenſi ſpatia terrarum, in acie & in caſtris ſenes facti, per obiecta flumina, per tot naturae obſtantes difficultates ſecuturi eſſent? abundantes onuſtoſque praeda, magis parta frui velle, quam adquirenda fatigari. Non idem ſibi & militibus animi eſſe: ſe totius orbis imperium mente complexum, adhuc in operum ſuorum primordio ſtare: militem, labore defatigatum, proximum quemque fructum finito tandem periculo expetere.* Vicit ergo cupido rationem, & ad concionem vocatis militibus ad hunc maxime modum diſſeruit. *Non ignoro, milites, multa, quae terrere vos poſſent, ab incolis Indiae per hos dies de induſtria eſſe iactata: ſed non eſt improviſa vobis mentientium vanitas. Sic Ciliciae fauces, ſic Meſopotamiae campos, Tigrim & Euphratem, quorum alterum vado tranſivimus, alterum ponte, terribilem fecerant Perſae. Nunquam ad liquidum fama perducitur: omnia, illa tradente, maiora ſunt vero. Noſtra quoque gloria, cum ſit ex ſolido, plus tamen habet nominis, quam operis. Modo quis belluas offerentes moenium ſpeciem, quis Hydaſpen amnem, quis cetera auditu maiora, quam vero, ſuſtinere poſſe credebat? Olim hercule fugiſſemus ex Aſia, ſi nos fabulae debellare potuiſſent. Creditiſne elephantorum greges maiores eſſe, quam uſquam armentorum ſunt? cum & rarum ſit animal, nec facile capiatur, multoque difficilius mitigetur. Atqui eadem vanitas copias peditum equitumque numeravit. Nam flumen, quo latius fuſum eſt, hoc placidius ſtagnat: quippe anguſtis ripis coërcita, & in anguſtiorem alveum*

elisa, torrentes aquas invehunt; contra spatio alvei segnior cursus est. Praeterea in ripa omne periculum est, ubi applicantes navigia hostis exspectat. Ita quantumcunque flumen intervenit, idem futurum discrimen est evadentium in terram. Sed omnia ista vera esse fingamus. Utrumne vos magnitudo belluarum, an multitudo hostium terret? Quod pertinet ad elephantos, praesens habemus exemplum: in suos vehementius, quam in nos incurrerunt: tam vasta corpora securibus falcibusque mutilata sunt. Quid autem interest, totidem sint, quot Porus habuit, an tria millia? cum uno aut altero vulneratis ceteros in fugam declinare videamus. Deinde paucos quoque incommode regunt: congregata vero tot millia ipsa se elidunt, ubi nec stare, nec fugere potuerint inhabiles vastorum corporum moles. Equidem sic animalia ista contemsi, ut cum haberem, ipse non opposuerim; satis gnarus, plus suis, quam hostibus periculi inferre. At enim equitum peditumque multitudo vos commovet! cum paucis enim pugnare soliti estis, & nunc primum inconditam sustinebitis turbam. Testis adversus multitudinem invicti Macedonum roboris Granicus amnis, & Cilicia inundata cruore Persarum, & Arbela, cuius campi devictorum a nobis ossibus strati sunt. Sero hostium legiones numerare coepistis, postquam solitudinem in Asia vincendo fecistis: cum per Hellespontum navigaremus, de paucitate nostra cogitandum fuit. Nunc nos Scythae sequuntur; Bactriana auxilia praesto sunt; Dahae Sogdianique inter nos militant. Nec tamen illi turbae confido. Vestras manus intueor; vestram virtutem re-

rum, quas gesturus sum, vadem praedemque habeo. Quamdiu vobiscum in acie stabo, nec meos nec hostium exercitus numeravero: vos modo animos mihi plenos alacritatis ac fiduciae adhibete. Non in limine operum laborumque nostrorum, sed in exitu stamus: pervenimus ad solis ortum & Oceanum, nisi obstat ignavia: inde victores, perdomito fine terrarum, revertemur in patriam. Nolite, quod pigri agricolae faciunt, maturos fructus per inertiam amittere e manibus. Maiora sunt periculis praemia: dives eadem, & imbellis est regio. Itaque non tam ad gloriam vos duco, quam ad praedam. Digni estis, qui opes, quas illud mare litoribus invehit, referatis in patriam: digni, qui nihil inexpertum, nihil metu omissum relinquatis. Per vos gloriamque vestram, qua humanum fastigium exceditis, perque & mea in vos, & in me vestra merita, quibus invicti contendimus, oro quaesoque, ne humanarum rerum terminos adeuntem alumnum commilitonemque vestrum, ne dicam regem, deseratis. Cetera vobis imperavi; hoc unum debiturus sum. Et is vos rogo, qui nihil unquam vobis praecepi, quin primus me periculis obtulerim: qui saepe aciem clypeo meo texi: ne infregeritis in manibus meis palmam, qua Herculem Liberumque patrem, si invidia absuerit, aequabo. Date hoc precibus meis, & tandem obstinatum silentium rumpite. Ubi est ille clamor, alacritatis vestrae index? ubi ille meorum Macedonum vultus? Non agnosco vos, milites; nec agnosci videor a vobis. Surdas iamdudum aures pulso: aversos animos & infractos excitare conor. Cumque illi in terram de-

missis capitibus tacere perseverarent: *Nescio quid*,
inquit, *imprudens in vos deliqui, quod me ne in-
tueri quidem vultis! in solitudine mihi videor esse.
Nemo respondet; nemo saltem negat. Quos alloquor?
quid autem postulo? vestram gloriam & magnitu-
dinem vindicamus. Ubi sunt illi, quorum certamen
paullo ante vidi contendentium, qui potissimum vul-
nerati regis corpus exciperent? desertus, destitutus
sum, hostibus deditus. Sed solus quoque ire perseve-
rabo. Obiicite me fluminibus, & belluis, & illis gen-
tibus, quarum nomina horretis. Inveniam, qui deser-
tum a vobis sequantur: Scythae Bactrianique erunt
mecum; hostes paullo ante, nunc milites nostri. Mori
praestat, quam precario imperatorem esse. Ite reduces
domos; ite deserto rege ovantes. Ego hic a vobis de-
speratae victoriae, aut honestae morti locum inve-*
3 *niam.* Ne sic quidem ulli militum vox expri-
mi potuit. Exspectabant, ut duces principes-
que ad regem perferrent, *vulneribus & conti-
nuo labore militiae fatigatos non detrectare munia,
sed sustinere non posse.* Ceterum illi metu attoniti
in terram ora defixerant. Ergo primo fremitus
sua sponte, deinde gemitus quoque oritur; paul-
latimque liberius dolor erigi coepit, manantibus
lacrimis, adeo ut rex, ira in misericordiam versa,
ne ipse quidem, quamquam cuperet, temperare
oculis potuerit. Tandem universa concione effu-
sius flente, Coenus ausus est, cunctantibus cete-
ris, propius tribunal accedere, significans se lo-
qui velle. Quem ut videre milites detrahentem
galeam capiti, (ita enim regem alloqui mos est,)

hortari coeperunt, *ut causam exercitus ageret.* Tum Coenus, *Dii prohibeant*, inquit, *a nobis impias mentes; & profecto prohibent. Idem animus est tuis, qui fuit semper, ire quo iusseris, pugnare, periclitari, sanguine nostro commendare posteritati tuum nomen. Proinde si perseveras, inermes quoque & nudi & exsangues, utcunque tibi cordi est, sequimur, vel antecedimus. Sed si audire vis non fictas tuorum militum voces, verum necessitate ultima expressas; praebe, quaeso, propitias aures imperium atque auspicium tuum constantissime secutis, & quocunque pergis secuturis. Vicisti, rex, magnitudine rerum non hostes modo, sed etiam milites. Quidquid mortalitas capere poterat, implevimus. Emensis maria terrasque melius nobis, quam incolis, omnia nota sunt. Paene in ultimo mundi fine consistimus. In alium orbem paras ire, & Indiam quaeris Indis quoque ignotam: inter feras serpentesque degentes eruere ex latebris & cubilibus suis expetis, ut plura, quam sol videt, victoria lustres. Digna prorsus cogitatio animo tuo; sed altior nostro. Virtus enim tua semper in incremento erit; nostra vis in fine iam est. Intuere corpora exsanguia, tot perfossa vulneribus, tot cicatricibus putria. Iam tela hebetia sunt: iam arma deficiunt. Vestem Persicam induimus, quia domestica subvehi non potest. In externum degeneravimus cultum. Quoto cuique lorica est? quis equum habet? iube quaeri, quam multos servi ipsorum persecuti sunt, quid cuique supersit ex praeda. Omnium victores, omnium inopes sumus. Nec luxuria laboramus, sed bello instrumenta belli consumsimus. Hunc*

tu pulcherrimum exercitum nudum obiicies belluis? quarum ut multitudinem augeant de industria barbari, magnum tamen esse numerum etiam ex mendacio intelligo. Quod si adhuc penetrare in Indiam certum est; regio a Meridie minus vasta est. Qua subacta licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis terminum voluit esse natura. Cur circumitu petis gloriam, quae ad manum posita est? hic quoque occurrit Oceanus. Nisi mavis errare, pervenimus, quo tua fortuna ducit. Haec tecum, quam sine te cum his, loqui malui: non uti inirem circumstantis exercitus gratiam; sed ut vocem loquentium potius, quam ut gemitum murmurantium audires. Ut finem orationi Coenus imposuit, clamor undique cum ploratu oritur, *regem, patrem, dominum,* confusis appellantium vocibus. Iamque & alii duces, praecipueque seniores, quîs ob aetatem & excusatio honestior erat, & auctoritas maior, eadem precabantur. Ille nec castigare obstinatos, nec mitigare poterat iratos. Itaque inops consilii desiluit e tribunali, *claudique regiam* iussit, omnibus, praeter assuetos, adire prohibitis. Biduum irae datum est: tertio die processit, erigique XII aras ex quadrato saxo, monumentum expeditionis suae, *munimenta quoque castrorum* iussit *extendi, cubiliaque amplioris formae, quam pro corporum habitu, relinqui,* ut speciem omnium augeret, posteritati fallax miraculum praeparans. Hinc repetens quae emensus erat, ad flumen Acesinem locat castra. Ibi forte Coenus morbo exstinctus est. Cuius morte ingemuit rex qui-

dem; adiecit tamen, *propter paucos dies longam orationem eum exorſum, tanquam ſolus Macedoniam viſurus eſſet.* Iam in aqua claſſis, quam aedificari iuſſerat, ſtabat. Inter haec Memnon ex Thracia in ſupplementum equitum ſex millia, praeter eos ab Harpalo peditum ſeptem millia adduxerat; armaque XXV millia auro & argento caelata pertulerat, quîs diſtributis vetera cremari iuſſit. Mille navigiis aditurus Oceanum, diſcordes & vetera odia retractantes Porum & Taxilem, Indiae reges, firmata per affinitatem gratia reliquit in ſuis regnis; ſummo in aedificanda claſſe amborum ſtudio uſus. Oppida quoque duo condidit, quorum alterum *Nicaeam* appellavit, alterum *Bucephalon*, equi, quem amiſerat, memoriae ac nomini dedicans urbem. *Elephantis* deinde, & *impedimentis terra ſequi* iuſſis, ſecundo amne defluxit; quadraginta ferme ſtadia ſingulis diebus procedens, ut opportunis locis exponi ſubinde copiae poſſent. Perventum erat in regionem, in 4
qua Hydaſpes amnis Aceſini committitur. Hinc decurrit in fines Sobiorum. Hi *de exercitu Herculis maiores ſuos eſſe* commemorant: *aegros relictos eſſe; cepiſſe ſedem, quam ipſi obtinebant.* Pelles ferarum pro veſte, clavae pro telo erant: multaque, etiam cum Graeci mores exoleviſſent, ſtirpis oſtendebant veſtigia. Hic exſcenſione facta, CC & L ſtadia proceſſit, depopulatuſque regionem, oppidum caput eius corona cepit. XL peditum millia alia gens in ripa fluminum oppoſuerat: quam amne ſuperato in fugam com-

pulit, inclufofque moenibus expugnat. Puberes interfecti funt, ceteri venierunt. Alteram deinde urbem expugnare adortus, magnaque vi defendentium pulfus, multos Macedonum amifit. Sed cum in obfidione perfeveraffet, oppidani, defperata falute, ignem fubiecere tectis, fe quoque ac liberos coniugefque incendio cremant. Quod cum ipfi augerent, hoftes exftinguerent, nova forma pugnae erat. Delebant incolae urbem; hoftes defendebant: adeo etiam naturae iura bellum in contrarium mutat. Arx erat oppidi intacta, in qua praefidium dereliquit: ipfe navigio circumvectus eft arcem. Quippe III flumina tota India praeter Gangem maxima munimento arcis applicant undas. A feptemtrione Indus alluit; a meridie Acefines Hydafpi confunditur. Ceterum amnium coitus maritimis fimiles fluctus movent, multoque ac turbido limo, quod aquarum concurfu fubinde turbatur, iter, qua meant navigia, in tenuem alveum cogitur. Itaque cum crebri fluctus fe inveherent, & navium hinc proras, hinc latera pulfarent; fubducere nautae coeperunt. Sed minifteria eorum hinc metu, hinc praerapida celeritate fluminum occupantur. In oculis duo maiora omnium navigia fubmerfa funt; leviora, cum & ipfa nequirent regi, in ripam tamen innoxia expulfa funt. Ipfe rex in rapidiffimos vortices incidit: quibus intorta navis, obliqua, & gubernaculi impatiens agebatur. Iam veftem detraxerat corpori, proiecturus femet in flumen; ami-

cique, ut exciperent eum, haud procul nabant: apparebatque anceps periculum tam nataturi, quam navigare perseverantis. Ergo ingenti certamine concitant remos, quantaque vis humana esse poterat admota est, ut fluctus, qui se invehebant, everberarentur. Findi crederes undas, & retro gurgites cedere. Quibus tandem navis erepta, non tamen ripae applicabatur, sed in proximum vadum illiditur. Cum amne bellum fuisse crederes. Ergo aris pro numero fluminum positis, sacrificioque facto, XXX stadia processit. Inde ventum est in regionem Oxydracarum Mallorumque, quos alias bellare inter se solitos tunc periculi societas iunxerat. Nonaginta millia iuniorum peditum in armis erant; praeter hos equitum X millia, nongentaeque quadrigae. At Macedones, qui omni discrimine iam defunctos se esse crediderant, postquam integrum bellum cum ferocissimis Indiae gentibus superesse cognoverunt, improviso metu territi, rursus seditiosis vocibus regem increpare coeperunt. *Gangem amnem, & quae ultra essent, coactos transmittere; non tamen finisse, sed mutasse bellum. Indomitis gentibus se obiectos, ut sanguine suo aperirent ei Oceanum. Trahi extra sidera & solem, cogique adire, quae mortalium oculis natura subduxerit. Novis identidem armis novos hostes exsistere. Quos ut omnes fundant fugentque, quod praemium ipsos manere? caliginem, ac tenebras, & perpetuam noctem profundo incubantem; repletum immanium belluarum gregibus fretum; immobiles undas, in quibus emoriens*

natura defecerit. Rex non ſua, ſed militum ſollicitudine anxius, concione advocata docet, *imbelles eſſe, quos metuant. Nihil deinde praeter has gentes obſtare, quo minus terrarum ſpatia emenſi ad finem ſimul mundi laborumque perveniant. Ceſſiſſe illis metuentibus Gangem, & multitudinem nationum, quae ultra amnem eſſent: declinaſſe iter eo, ubi par gloria, minus periculum eſſet. Iam proſpicere ſe Oceanum: iam perflare ad ipſos auram maris: ne inviderent ſibi laudem, quam peteret. Herculis & Liberi patris terminos tranſituros illos, regi ſuo, parvo impendio, immortalitatem famae daturos. Paterentur ſe ex India redire, non fugere.* Omnis multitudo, & maxime militaris, mobili impetu fertur. Ita ſeditionis non remedia quam principia maiora ſunt. Non alias tam alacer clamor ab exercitu eſt redditus, iubentium, *duceret Diis ſecundis, & aequaret gloria, quos aemularetur.* Laetus his acclamationibus ad hoſtes protinus caſtra movit. Validiſſimae Indorum gentes erant, & bellum impigre parabant; ducemque ex natione Oxydracarum ſpectatae virtutis elegerant, qui ſub radicibus montis caſtra poſuit, lateque ignes, ut ſpeciem multitudinis augeret, oſtendit; clamore quoque ac ſui moris ululatu identidem adquieſcentes Macedonas fruſtra terrere conatus. Iam lux apparebat, cum rex fiduciae ac ſpei plenus alacres milites *arma capere, & exire in aciem* iubet. Sed metune, an ſeditione oborta inter ipſos, ſubito profugerunt barbari. Certe avios montes & impeditos occupaverunt. Quo-

rũm agmen rex fruſtra perſecutus, impedimenta cepit. Perventum deinde eſt ad oppidum Oxydracarum, in quod plerique confugerant, haud maiore fiducia moenium, quam armorum. Iam admovebat rex, cum vates monere eum coepit, *ne committeret, aut certe differret obſidionem. Vitae eius periculum oſtendi.* Rex Demophoonta (is namque vates erat) intuens, *ſi quis*, inquit, *te arti tuae intentum & exta ſpectantem ſic interpellet; non dubitem, quin incommodus ac moleſtus videri tibi poſſit.* Et cum ille *ita prorſus futurum* reſpondiſſet; *Cenſeſne*, inquit, *tantas res, non pecudum fibras ante oculos habenti, ullum eſſe maius impedimentum, quam vatem ſuperſtitione captum?* Nec diutius quam reſpondit moratus, *admoveri* iubet *ſcalas:* cunctantibuſque ceteris evadit in murum. Anguſta muri corona erat: non pinnae ſicut alibi faſtigium eius diſtinxerant; ſed perpetua lorica obducta tranſitum ſepſerat. Itaque rex haerebat magis, quam ſtabat in margine, clypeo undique incidentia tela propulſans; nam ubique eminus ex turribus petebatur. Nec ſubire milites poterant, quia ſuperne vi telorum obruebantur. Tandem magnitudinem periculi pudor vicit: quippe cernebant, cunctatione ſua dedi hoſtibus regem. Sed feſtinando morabantur auxilia. Nam dum pro ſe quiſque certat evadere, oneravere ſcalas; quîs non ſufficientibus devoluti unicam ſpem regis fefellerunt. Stabat enim in conſpectu tanti exercitus, velut in ſolitudine
deſtitutus. Iamque laevam, qua clypeum ad ictus 5

circumferebat, laſſaverat, clamantibus amicis, *ut ad ipſos deſiliret*, ſtabantque excepturi; cum ille rem auſus incredibilem atque inauditam, multoque magis ad famam temeritatis, quam gloriae, inſignem. Namque in urbem hoſtium plenam praecipiti ſaltu ſemetipſe immiſit; cum vix ſperare poſſet dimicantem certe, & non inultum eſſe moriturum: quippe antequam aſſurgeret, opprimi poterat, & capi vivus. Sed forte ita libraverat corpus, ut ſe pedibus exciperet. Itaque ſtans init pugnam; & ne circumiri poſſet, fortuna providerat. Vetuſta arbor, haud procul muro, ramos multa fronde veſtitos, velut de induſtria regem protegentes, obiecerat: huius ſpatioſo ſtipiti corpus, ne circumiri poſſet, applicuit; clypeo tela, quae ex adverſo ingerebantur, excipiens. Nam cum unum procul tot manus peterent, nemo tamen audebat propius accedere; miſſilia ramis plura, quam clypeo incidebant. Pugnabat pro rege primum celebrati nominis fama; deinde deſperatio, magnum ad honeſte moriendum incitamentum. Sed cum ſubinde hoſtis afflueret, iam ingentem vim telorum exceperat clypeo; iam galeam ſaxa perfregerant; iam continuo labore gravia genua ſucciderant. Itaque contemtim & incaute, qui proximi ſteterant, incurrerunt: e quibus duos gladio ita excepit, ut ante ipſum exanimes procumberent. Nec cuiquam deinde propius inceſſendi eum animus fuit: procul iacula ſagittaſque mittebant. Ille ad omnes ictus expoſitus, aegre iam exce-

ptum poplitibus corpus tuebatur; donec Indus duorum cubitorum ſagittam (namque Indis, ut antea diximus, huius magnitudinis ſagittae erant) ita excuſſit, ut per thoracem paullum ſuper latus dextrum infigeretur. Quo vulnere afflictus, magna vi ſanguinis emicante, remiſit arma moribundo ſimilis, adeoque reſolutus, ut ne ad vellendum quidem telum ſufficeret dextra. Itaque ad exſpoliandum corpus, qui vulneraverat alacer gaudio accurrit. Quem ut iniicere corpori ſuo manus ſenſit, credo, ultimi dedecoris indignitate commotus, linquentem revocavit animum, & nudum hoſtis latus ſubiecto mucrone hauſit. Iacebant circa regem tria corpora, procul ſtupentibus ceteris: ille ut, antequam ultimus ſpiritus deficeret, dimicans iam exſtingueretur, clypeo ſe allevare conatus eſt; & poſtquam ad connitendum nihil ſupererat virium, dextra impendentes ramos complexus tentabat aſſurgere. Sed ne ſic quidem potens corporis, rurſus in genua procumbit; manu provocans hoſtes, ſi quis congredi auderet. Tandem Peuceſtas per aliam oppidi partem deturbatis propugnatoribus muri veſtigia perſequens regi ſupervenit. Quo conſpecto Alexander, iam non vitae ſuae, ſed mortis ſolatium ſuperveniſſe ratus, clypeo fatigatum corpus excepit. Subit inde Timaeus: & paullo poſt Leonnatus: huic Ariſtonus ſupervenit. Indi quoque, cum intra moenia regem eſſe comperiſſent, omiſſis ceteris illuc concurrerunt, urgebantque protegentes. Ex quibus

Timaeus, multis adverſo corpore vulneribus acceptis, egregiaque edita pugna, cecidit: Peuceſtas quoque tribus iaculis confoſſus non ſe tamen ſcuto, ſed regem tuebatur: Leonnatus, dum avide ruentes barbaros ſubmovet, cervice graviter icta ſemianimis procubuit ante regis pedes. Iam & Peuceſtas vulneribus fatigatus ſubmiſerat clypeum: in Ariſtono ſpes ultima haerebat. Hic quoque graviter ſaucius tantam vim hoſtium ultra ſuſtinere non poterat. Inter haec ad Macedonas *regem cecidiſſe* fama perlata eſt. Terruiſſet alios, quod illos incitavit. Namque periculi omnis immemores dolabris perfregere murum; & qua moliti erant aditum, irrupere in urbem, Indoſque plures fugientes, quam congredi auſos, ceciderunt. Non ſenibus, non feminis, non infantibus parcitur: quiſquis occurrerat, ab illo vulneratum regem eſſe credebant. Tandemque internecione hoſtium iuſtae irae parentatum eſt. *Ptolemaeum, qui poſtea regnavit, huic pugnae adfuiſſe*, auctor eſt Clitarchus, & Timagenes. Sed ipſe, ſcilicet gloriae ſuae non refragatus, *abſfuiſſe, miſſum in expeditionem*, memoriae tradidit. Tanta componentium vetuſta rerum monumenta, vel ſecuritas, vel par huic vitium, credulitas fuit! Rege in tabernaculum relato, medici lignum haſtae corpori infixum, ita ne ſpiculum moveretur, abſcindunt. Corpore deinde nudato animadvertunt hamos ineſſe telo; nec aliter id ſine pernicie corporis extrahi poſſe, quam ut ſecando vulnus augerent. Ceterum ne ſecantes proflu-

vium ſanguinis occuparet, verebantur; quippe ingens telum adactum erat, & penetraſſe in viſcera videbatur. Critobulus, inter medicos artis eximiae, ſed in tanto periculo territus, manus admovere metuebat, ne in ipſius caput parum proſperae curationis recideret eventus. Lacrimantem eum ac metuentem, & ſollicitudine propemodum exſanguem, rex conſpexerat. *Quid,* inquit, *quodve tempus exſpectas, & non quamprimum hoc dolore me ſaltem moriturum liberas? An times, ne reus ſis, cum inſanabile vulnus acceperim?* At Critobulus tandem vel finito, vel diſſimulato metu, hortari eum coepit, *ut ſe continendum praeberet, dum ſpiculum evelleret: etiam levem corporis motum noxium fore.* Rex cum affirmaſſet, *nihil opus eſſe iis, qui ſemet continerent;* ſicut praeceptum erat, ſine motu praebuit corpus. Igitur patefacto latius vulnere, & ſpiculo evulſo, ingens vis ſanguinis manare coepit; linquique animo rex, & caligine oculis offuſa, veluti moribundus extendi. Cumque profluvium medicamentis fruſtra inhiberent; clamor ſimul atque ploratus amicorum oritur, regem exſpiraſſe credentium. Tandem conſtitit ſanguis, paullatimque animum recepit, & circumſtantes coepit agnoſcere. Toto eo die ac nocte, quae ſecuta eſt, armatus exercitus regiam obſedit, confeſſus omnes unius ſpiritu vivere. Nec prius receſſerunt, quam compertum eſt, ſomno paulliſper adquieſcere. Hinc certiorem ſpem ſalutis eius in caſtra retulerunt. Rex ſeptem diebus curato vul- 6

nere, necdum obducta cicatrice, cum audiſſet, *convaluiſſe apud barbaros famam mortis ſuae; duobus navigiis iunctis, ſtatui in medium undique conſpicuum tabernaculum* iuſſit, *ex quo ſe oſtenderet periſſe credentibus.* Conſpectuſque ab incolis ſpem hoſtium falſo nuntio conceptam inhibuit. Secundo deinde amne defluxit, aliquantum intervalli à cetera claſſe praecipiens, ne quies corpori invalido adhuc neceſſaria pulſu remorum impediretur. Quarto, poſtquam navigare coeperat die, pervenit in regionem deſertam quidem ab incolis, ſed frumento & pecoribus abundantem. Placuit is locus & ad ſuam, & ad militum requiem. Mos erat principibus amicorum, & cuſtodibus corporis, excubare ante praetorium, quoties regi adverſa valetudo incidiſſet. Hoc tum more quoque ſervato univerſi cubiculum eius intrant. Ille ſollicitus, ne quid novi afferrent, quia ſimul venerant, percontatur, *num hoſtium recens nuntiaretur adventus.* At Craterus, cui mandatum erat, ut amicorum preces perferret ad eum, *Crediſne*, inquit, *adventu magis hoſtium, ut iam in vallo conſiſterent, quam cura ſalutis tuae, ut nunc eſt tibi vilis, nos eſſe ſollicitos? Quantalibet vis omnium gentium conſpiret in nos; impleat armis viriſque totum orbem; claſſibus maria conſternat; inuſitatas belluas inducat: tu nos praeſtabis invictos. Sed quis Deorum hoc Macedoniae columen ac ſidus diuturnum fore polliceri poteſt; cum tam avide manifeſtis periculis offeras corpus, oblitus tot civium animas trahere te in caſum? Quis enim tibi

superstes aut optat esse, aut potest? Eo pervenimus, auspicium atque imperium secuti tuum, unde nisi te reduce nulli ad penates suos iter est. Qui si adhuc de Persidis regno cum Dario dimicares; etsi nemo vellet, tamen ne admirari quidem posset, tam promtae esse te ad omne discrimen audaciae: nam ubi paria sunt periculum ac praemium, & secundis rebus amplior fructus est, & adversis solatium maius. Tuo vero capite ignobilem vicum emi, quis ferat, non tuorum modo militum, sed ullius etiam gentis barbarae civis, qui tuam magnitudinem novit? Horret animus cogitatione rei, quam paullo ante vidimus. Eloqui timeo, invicti corporis spoliis inertissimos manus fuisse iniecturos, nisi te interceptum misericors in nos fortuna servasset. Totidem proditores, totidem desertores sumus, quot te non potuimus persequi. Universos licet milites ignominia notes; nemo recusabit luere id, quod ne admitteret, praestare non potuit. Patere nos, quaeso, alio modo esse viles tibi. Quocunque iusseris, ibimus. Obscura bella & ignobiles pugnas nobis deposcimus: temetipsum ad ea serva pericula, quae magnitudinem tuam capiunt. Cito gloria obsolescit in sordidis hostibus: nec quidquam indignius est, quam consumi eam, ubi non possit ostendi. Eadem fere Ptolemaeus, & similia iis ceteri. Iamque confusis vocibus flentes eum orabant, *ut tandem exsatiatae laudi modum faceret, ac saluti suae, id est, publicae parceret.* Grata erat regi pietas amicorum. Itaque singulos familiarius amplexus *considere* iubet. Altiusque sermone repetito, *Vobis quidem*, inquit, *o fidissimi piissimi-*

que civium atque amicorum, grates ago habeoque, non ſolum eo nomine, quod hodie ſalutem meam veſtrae praeponitis; ſed quod a primordiis belli nullum erga me benevolentiae pignus atque indicium omiſiſtis. Adeo ut confitendum ſit, nunquam mihi vitam meam fuiſſe tam caram, quam eſſe coepit, ut vobis diu frui poſſim. Ceterum non eadem eſt cogitatio eorum, qui pro me mori optant, & mea: qui quidem hanc benevolentiam veſtram virtute meruiſſe me iudico. Vos enim diuturnum fructum ex me, forſitan etiam perpetuum, percipere cupitis: ego me metior non aetatis ſpatio, ſed gloriae. Licuit paternis opibus contento intra Macedoniae terminos per otium corporis exſpectare obſcuram & ignobilem ſenectutem. Quamquam ne pigri quidem ſibi fata diſponunt; ſed unicum bonum diuturnam vitam aeſtimantes ſaepe acerba mors occupat. Verum ego, qui non annos meos, ſed victorias numero; ſi munera fortunae bene computo, diu vixi. Orſus a Macedonia imperium, Graeciam teneo: Thraciam, & Illyrios ſubegi: Triballis, Mediſque imperito: Aſiam, qua Helleſponto, qua rubro mari alluitur, poſſideo. Iamque haud procul abſum a fine mundi, quem egreſſus, aliam naturam, alium orbem aperire mihi ſtatui. Ex Aſia in Europae terminos momento unius horae tranſivi. Victor utriuſque regionis poſt nonum regni mei, poſt vigeſimum atque octavum aetatis annum, videorne vobis in excolenda gloria, cui me uni devovi, poſſe ceſſare? Ego vero non deero, & ubicunque pugnabo, in theatro terrarum orbis eſſe me credam. Dabo nobilitatem ignobilibus locis: aperiam cunctis

gentibus terras, quas natura longe submoverat. In his operibus exstingui me, si fors ita feret, pulchrum est: ea stirpe sum genitus, ut multam prius, quam longam vitam debeam optare. Obsecro vos, cogitate nos pervenisse in terras, quibus feminae ob virtutem celeberrimum nomen est. Quas urbes Semiramis condidit? quas gentes redegit in potestatem? quanta opera molita est? Nondum feminam aequavimus gloria, & iam nos laudis satietas cepit? Dii faveant, maiora adhuc restant. Sed ita nostra erunt, quae nondum attigimus, si nihil parvum duxerimus, in quo magnae gloriae locus est. Vos modo me ab intestina fraude & domesticorum insidiis praestate securum: belli Martisque discrimen impavidus subibo. Philippus in acie tutior, quam in theatro, fuit: hostium manus saepe vitavit; suorum effugere non valuit. Aliorum quoque regum exitus si reputaveritis, plures a suis, quam ab hoste, interemtos numerabitis. Ceterum quoniam olim rei agitatae in animo meo nunc promendae occasio oblata est; mihi maximus laborum atque operum meorum erit fructus, si Olympias mater immortalitati consecretur, quandocunque excesserit vita. Si licuerit, ipse praestabo hoc: si me praeceperit fatum, vos mandasse mementote. Ac tum
quidem amicos dimisit: ceterum per complures
dies ibi stativa habuit. Haec dum in India ge- 7
runtur, Graeci milites nuper in colonias a rege
deducti Garabactra, orta inter ipsos seditione,
defecerant; non tam Alexandro infensi, quam
metu supplicii. Quippe occisis quibusdam popularium, qui validiores erant, arma spectare

coeperunt; & Bactriana arce, quae casu negligentius asservata erat, occupata, barbaros quoque in societatem defectionis impulerant. Athenodorus erat princeps eorum, qui regis quoque nomen assumserat; non tam imperii cupidine, quam in patriam revertendi cum iis, qui auctoritatem ipsius sequebantur. Huic Bicon quidam nationis eiusdem, sed ob aemulationem infestus, comparavit insidias, invitatumque ad epulas per Boxum quendam Macerianum in convivio occidit. Postero die concione advocata Bicon *ultro insidiatum sibi Athenodorum* plerisque persuaserat: sed aliis suspecta fraus erat Biconis; & paullatim in plures coepit manare suspicio. Itaque Graeci milites arma capiunt, occisuri Biconem, si daretur occasio. Ceterum principes eorum iram multitudinis mitigaverunt. Praeter spem suam Bicon praesenti periculo ereptus, paullo post insidiatus auctoribus salutis suae est: cuius dolo cognito, & ipsum comprehenderunt, & Boxum. Ceterum *Boxum protinus* placuit *interfici: Biconem etiam per cruciatum necari.* Iamque corpori tormenta admovebantur; cum Graeci milites, incertum ob quam caussam, lymphatis similes ad arma discurrunt. Quorum fremitu exaudito, qui torquere Biconem iussi erant, omisere; veriti, ne id facere tumultuantium vociferatione prohiberentur. Ille, sicut nudatus erat, pervenit ad Graecos; & miserabilis facies supplicio destinati in diversum animos repente mutavit, *dimittique eum* iusserunt. Hoc modo poena

bis liberatus, cum ceteris, qui colonias a rege attributas reliquerunt, revertit in patriam. Haec circa Bactra & Scytharum terminos gesta. Interim regem duarum gentium, de quibus ante dictum est, centum legati adeunt. Omnes curru vehebantur, eximia magnitudine corporum, decoro habitu, lineae vestes intextae auro, purpuraque distinctae. Ei *se dedere ipsos, urbes agrosque*, referebant; *per tot aetates inviolatam libertatem illius primum fidei ditionique permissuros. Deos sibi deditionis auctores, non metum: quippe intactis viribus iugum excipere.* Rex consilio habito deditos in fidem accepit; stipendio, quod Arachosiis utraque natio pensitabat, imposito. Praeterea *II millia* & *D equites* imperat: & omnia obedienter a barbaris facta. Invitatis deinde ad epulas legatis gentium regulisque, *exornari convivium* iussit. Centum aurei lecti modicis intervallis positi erant; lectis circumdederat aulaea, purpura auroque fulgentia; quidquid aut apud Persas vetere luxu, aut apud Macedonas nova immutatione corruptum erat, confusis utriusque gentis vitiis in illo convivio ostendens. Intererat epulis Dioxippus Atheniensis, pugil nobilis, & ob eximiam virtutem virium regi pernotus & gratus. Invidi malignique increpabant per seria & ludum, *saginati corporis sequi inutilem belluam. Cum ipsi proelium inirent, oleo madentem praeparare ventrem epulis.* Eadem igitur in convivio Horratas Macedo iam temulentus exprobrare ei coepit, & postulare, *ut si*

vir esset, postero die secum ferro decerneret: regem tandem vel de sua temeritate, vel de illius ignavia, iudicaturum. Et a Dioxippo, contemtim militarem eludente ferociam, accepta conditio est. Ac postero die rex, cum etiam acrius certamen exposcerent, quia deterrere non poterat, destinata exsequi passus est. Ingens hic militum, inter quos erant Graeci, qui Dioxippo studebant, convenerat multitudo. Macedo iusta arma sumserat; aereum clypeum, hastam, quam *sarissam* vocant, laeva tenens, dextra lanceam: gladioque cinctus, velut cum pluribus simul dimicaturus. Dioxippus oleo nitens, & coronatus, laeva puniceum amiculum, dextra validum nodosumque stipitem praeferebat. Ea ipsa res omnium animos exspectatione suspenderat: quippe armato congredi nudum, dementia non temeritas videbatur. Igitur Macedo, haud dubius eminus interfici posse, lanceam emisit; quam Dioxippus cum exigua corporis declinatione vitasset, antequam ille hastam transferret in dextram, assiluit, & stipite mediam eam fregit. Amisso utroque telo, Macedo gladium coeperat stringere: quem occupatum complexu, pedibus repente subductis Dioxippus arietavit in terram; ereptoque gladio pedem super cervicem iacentis imposuit, stipitem intentans, elisurusque eo victum, ni prohibitus esset a rege. Tristis spectaculi eventus, non Macedonibus modo, sed etiam Alexandro fuit; maxime quia barbari affuerant: quippe celebratam Macedonum fortitudinem ad ludibrium re-

cidiſſe verebatur. Hinc ad criminationem invidorum adapertae ſunt aures regis. Et poſt paucos dies inter epulas aureum poculum ex compoſito ſubducitur: miniſtrique, quaſi amiſiſſent, quod amoverant, regem adeunt. Saepe minus eſt conſtantiae in rubore, quam in culpa. Coniectum oculorum, quibus ut fur deſtinabatur, Dioxippus ferre non potuit: & cum exceſſiſſet convivio, literis conſcriptis, quae regi redderentur, ferro ſe interemit. Graviter mortem eius tulit rex, exiſtimans indignationis eſſe, non poenitentiae teſtem: utique poſtquam falſo inſimulatum eum, nimium invidorum gaudium oſtendit. Indorum 8
legati dimiſſi domos, paucis poſt diebus cum donis revertuntur. Trecenti erant equi, mille triginta currus, quos quadriiugi equi ducebant, lineae veſtis aliquantum, mille ſcuta Indica, & ferri candidi talenta centum; leoneſque rarae magnitudinis & tigres, utrumque animal ad manſuetudinem domitum; lacertarum quoque ingentium pelles, & dorſa teſtudinum. Cratero deinde imperat rex, *haud procul amne, per quem erat ipſe navigaturus, copias duceret:* eos autem, qui comitari eum ſolebant, imponit in naves, & in fines Mallorum ſecundo amne devehitur. Inde Sabracas adiit, validam Indiae gentem, quae populi, non regum imperio regebatur. Sexaginta millia peditum habebant, equitum ſex millia: has copias currus quingenti ſequebantur. Tres duces ſpectatos virtute bellica elegerant. At qui in agris erant proximi flumini, (frequentes

autem vicos, maxime in ripa habebant) ut videre totum amnem, qua profpici poterat, navigiis conftratum, & tot millium arma fulgentia; territi nova facie, Deorum exercitum, & alium Liberum patrem, celebre in illis gentibus nomen, adventare credebant. Hinc militum clamor, hinc remorum pulfus, variaeque nautarum voces hortantium, pavidas aures impleverant. Ergo univerfi ad eos, qui in armis erant, currunt, *furere* clamitantes, *cum Diis proelium inituros. Navigia non poffe numerari, quae invictos veherent.* Tantumque in exercitum fuorum intulere terroris, ut legatos mitterent gentem dedituros. His in fidem acceptis, ad alias deinde gentes quarto die pervenit. Nihilo plus animi his fuit, quam ceteris fuerat. Itaque oppido ibi condito, quod *Alexandriam* appellari iufferat, fines eorum, qui *Muficani* appellantur, intravit. Hic de Teriolte fatrape, quem Paropamifadis praefecerat, iifdem arguentibus cognovit: multaque avare ac fuperbe feciffe convictum interfici iuffit. Oxathres praetor Bactrianorum, non abfolutus modo, fed etiam iure amplioris imperii donatus eft. Finibus Muficanis deinde in ditionem redactis, urbi eorum praefidium impofuit. Inde Praeftos & ipfam Indiae gentem perventum eft. Oxycanus rex erat, qui fe munitae urbi cum magna manu popularium incluferat. Hanc Alexander tertio die, quam coeperat obfidere, expugnavit. Et Oxycanus, cum in arcem confugiffet, legatos de conditione deditionis mifit ad regem: fed antequam adirent eum,

duae turres cum ingenti fragore prociderant, per quarum ruinas Macedones evafere in arcem; qua capta Oxycanus cum paucis repugnans occiditur. Diruta igitur arce, & omnibus captivis venundatis, Sabi regis fines ingreffus eft; multifque oppidis in fidem acceptis, validiffimam gentis urbem cuniculo cepit. Barbaris fimile monftri vifum eft, rudibus militarium operum; quippe in media ferme urbe e terra exfiftebant, nullo fuffoffi fpecus ante veftigio facto. *Octoginta millia Indorum in ea regione caefa* Clitarchus eft auctor, *multafque captivos fub corona veniffe.* Rurfus Muficani defecerunt, ad quos opprimendos miffus eft Pithon, qui captum principem gentis, eundemque defectionis auctorem, adduxit ad regem. Quo Alexander in crucem fublato, rurfus amnem, in quo *claffem exfpectare fe* iufferat, repetit. Quarto deinde die fecundo amne pervenit ad oppidum, qua iter in regnum erat Sabi. Nuper fe ille dediderat, fed oppidani detrectabant imperium, & claufierant portas. Quorum paucitate contemta rex, *quingentos Agrianos moenia fubire* iufferat, *&* *fenfim recedentes elicere extra muros hoftem, fecuturum profecto, fi fugere eos crederet.* Agriani, ficut imperatum erat, laceffito hofte fubito terga vertunt; quos barbari effufe fequentes in alios, inter quos ipfe rex erat, incidunt. Renovato ergo proelio, ex tribus millibus barbarorum quingenti caefi funt, mille capti, ceteri moenibus urbis inclufi. Sed non ut prima fpecie laeta victoria, ita eventu quoque fuit:

quippe barbari veneno tinxerant gladios. Itaque saucii subinde exspirabant; nec causa tam strenuae mortis excogitari poterat a medicis, cum etiam leves plagae insanabiles essent. Barbari autem speraverant incautum & temerarium regem excipi posse. Et forte inter promtissimos dimicans intactus evaserat. Praecipue Ptolemaeus, laevo humero leviter quidem saucius, sed maiore periculo quam vulnere affectus, regis sollicitudinem in se converterat. Sanguine coniunctus erat, & quidam Philippo genitum esse credebant; certe pellice eius ortum constabat. Idem corporis custos, promtissimusque bellator; & pacis artibus quam militiae maior & clarior, modico civilique cultu, liberalis in primis, adituque facilis, nihil ex fastu regio assumserat. Ob haec regi an popularibus carior esset, dubitari poterat: tum certe primum expertus suorum animos, adeo ut fortunam, in quam postea ascendit, in illo periculo Macedones ominati esse videantur. Quippe non levior illis Ptolemaei fuit cura, quam regis: qui & proelio & sollicitudine fatigatus cum Ptolemaeo assideret, *lectum, in quo ipse adquiesceret*, iussit *inferri*. In quem ut se recepit, protinus altior insecutus est somnus. Ex quo excitatus, *per quietem vidisse se* exponit *speciem draconis oblatam herbam ferentis ore, quam veneni remedium esse monstrasset. Colorem quoque herbae* referebat, *agniturum, si quis reperisset*, affirmans. Inventamque deinde, quippe a multis erat requisita, vulneri imposuit: protinusque do-

lore finito, intra breve ſpatium cicatrix quoque
obducta eſt. Barbaros ut prima ſpes fefellerat, ſe
ipſos urbemque dediderunt. Hinc in proximam
gentem Pathaliam perventum eſt. Rex erat Moe-
ris, qui urbe deſerta in montes profugerat. Ita-
que Alexander oppido potitur, agroſque popu-
latur. Magnae inde praedae actae ſunt pecorum
armentorumque, magna vis reperta frumenti.
Ducibus deinde ſumtis amnis peritis, defluxit ad
inſulam medio ferme alveo enatam. Ibi diutius 9
ſubſiſtere coactus, quia duces ſocordius aſſervati
profugerant, miſit qui conquirerent alios; nec
repertis, pervicax cupido inceſſit viſendi Ocea-
num, adeundique terminos mundi, ſine regio-
nis peritis, flumini ignoto caput ſuum, totque
fortiſſimorum virorum ſalutem permittere. Na-
vigabant ergo omnium per quae ferebantur igna-
ri. Quantum inde abeſſet mare, quae gentes co-
lerent, quam placidum amnis os, quam patiens
longarum navium eſſet, anceps & caeca aeſtima-
tio augurabatur. Unum erat temeritatis ſolatium
perpetua felicitas. Iam CCCC ſtadia proceſſerant;
cum gubernatores *agnoſcere ipſos auram maris, &
haud procul videri ſibi Oceanum abeſſe*, indicant
regi. Laetus ille hortari nauticos coepit, *incum-
berent remis. Adeſſe finem laboris omnibus votis ex-
petitum. Iam nihil gloriae deeſſe; nihil obſtare vir-
tuti: ſine ullo Martis diſcrimine, ſine ſanguine or-
bem terrae ab illis capi. Ne naturam quidem longius
poſſe procedere. Brevi incognita niſi immortalibus eſ-
ſe viſuros.* Paucos tamen navigio emiſit in ripam,

qui agreſtes vagos exciperent, e quibus certiora noſci poſſe ſperabat. Illi ſcrutati omnia tuguria, tandem latentes reperere. Qui interrogati, *quam procul abeſſet mare?* reſponderunt, *nullum ipſos mare ne fama quidem accepiſſe: ceterum tertio die perveniri poſſe ad aquam amaram, quae corrumperet dulcem.* Intellectum eſt, mare deſtinari ab ignaris naturae eius. Itaque ingenti alacritate nautici remigant, & proximo quoque die, quo propius ſpes admovebatur, creſcebat ardor animorum. Tertio iam die mixtum flumini ſubibat mare, leni adhuc aeſtu confundente diſpares undas. Tum aliam inſulam medio amni ſitam evecti paullo lentius, quia curſus aeſtu reverberabatur, applicant claſſem, & ad commeatus petendos diſcurrunt, ſecuri caſus eius, qui ſupervenit ignaris. Tertia ferme hora erat, cum ſtata vice Oceanus exaeſtuans invehi coepit, & retro flumen urgere. Quod primo coërcitum, deinde vehementius pulſum, maiore impetu adverſum agebatur, quam torrentia praecipiti alveo incurrunt. Ignota vulgo freti natura erat, monſtraque & irae Deûm indicia cernere videbantur. Identidem intumeſcere mare, & in campos paullo ante ſiccos deſcendere ſuperfuſum. Iamque levatis navigiis, & tota claſſe diſperſa, qui expoſiti erant, undique ad naves trepidi & improviſo malo attoniti recurrunt. Sed in tumultu feſtinatio quoque tarda eſt. Hi contis navigia appellebant; hi dum remos aptari prohibebant, conſederant. Quidam enavigare properan-

tes, ſed non exſpectatis, qui ſimul eſſe debebant, clauda & inhabilia navigia languide moliebantur: aliae navium inconſulte ruentes non receperant; pariterque & multitudo, & paucitas feſtinantes morabatur. Clamor hinc *exſpectare*, hinc *ire* iubentium, diſſonaeque voces nuſquam idem ac unum tendentium, non oculorum modo uſum, ſed etiam aurium abſtulerant. Ne in gubernatoribus quidem quidquam opis erat, quorum nec exaudiri vox a tumultuantibus poterat, nec imperium a territis incompoſitiſque ſervari. Ergo collidi inter ſe naves, abſtergique invicem remi, & alii aliorum navigia urgere coeperunt. Crederes non unius exercitus claſſem vehi, ſed duorum navale iniſſe certamen. Incutiebantur puppibus prorae; premebantur a ſequentibus, qui antecedentes turbaverant: iurgantium ira perveniebat etiam ad manus. Iamque aeſtus totos circa flumen campos inundaverat, tumulis dumtaxat eminentibus, velut inſulis parvis; in quos plerique trepidi omiſſis navigiis enare coeperunt. Diſperſa claſſis partim in praealta aqua ſtabat, qua ſubſederant valles; partim in vado haerebat, utcunque inaequale terrae faſtigium occupaverant undae: cum ſubito novus, & priſtino maior terror incutitur. Reciprocare coepit mare, magno tractu aquis in ſuum fretum recurrentibus; reddebatque terras paullo ante profundo ſalo merſas. Igitur deſtituta navigia alia praecipitantur in proras, alia in latera procumbunt. Strati erant campi ſarcinis, ar-

mis, avulsarum tabularum remorumque fragmentis. Miles nec egredi in terram, nec in naves subsistere audebat; identidem praesentibus graviora, quae sequerentur, exspectans. Vix quae perpetiebantur, videre ipsos credebant, in sicco naufragia, in amni mare. Nec finis malorum. Quippe aestum paullo post mare relaturum, quo navigia allevarentur, ignari, famem & ultima sibimet ominabantur. Belluae quoque fluctibus destitutae terribiles vagabantur. Iamque nox appetebat, & regem quoque desperatio salutis aegritudine affecerat. Non tamen invictum animum curae obruunt, quin tota nocte praesideret in speculis, equitesque praemitteret ad os amnis, ut, cum mare rursus exaestuare sensissent, procederent. *Navigia* quoque *lacerata refici, & eversa fluctibus erigi* iubet, *paratosque esse & intentos, cum rursus mare terras inundasset.* Tota ea nocte inter vigilias adhortationesque consumta, celeriter & equites ingenti cursu refugere, & secutus est aestus. Qui primo aquis leni tractu subeuntibus coepit levare navigia, mox totis campis inundans etiam impulit classem. Plaususque militum nauticorumque, insperatam salutem immodico celebrantium gaudio, litoribus ripisque resonabat. *Unde tantum redisset subito mare? quo pridie refugisset? quaenam esset eiusdem elementi natura, modo discors, modo imperio temporum obnoxia,* mirabundi requirebant. Rex cum ex eo, quod acciderat, coniectaret, post solis ortum statum tempus esse; media no-

cte, ut aeſtum occuparet, cum paucis navigiis ſecundo amne defluxit. Evectuſque os eius quadringenta ſtadia proceſſit in mare, tandem voti ſui compos: praeſidibuſque maris & locorum Diis ſacrificio facto, ad claſſem rediit. Hinc adverſum flumen ſubiit claſſis, & altero die appulſa eſt haud procul lacu ſalſo, cuius ignota natura pleroſque decepit temere ingreſſos aquam. Quippe ſcabies corpora invaſit, & contagium morbi etiam in alios vulgatum eſt. Oleum remedio fuit. Leonnato deinde praemiſſo, ut puteos foderet, qua terreſtri itinere ducturus exercitum videbatur, quippe ſicca erat regio; ipſe cum copiis ſubſtitit, vernum tempus exſpectans. Interim & urbes pleraſque condidit. Nearcho atque Oneſicrito nauticae rei peritis imperavit, *ut validiſſimas navium deducerent in Oceanum, progreſſique quoad tuto poſſent, naturam maris noſcerent: vel eodem amne, vel Euphrate ſubire eos poſſe, cum reverti ad ſe vellent.* Iamque mitigata hieme, & navibus, quae inutiles videbantur, crematis, terra ducebat exercitum. Nonis caſtris in regionem Arabitarum, inde totidem diebus in Gedroſiorum regionem perventum eſt. Liber hic populus concilio habito dedidit ſe; nec quidquam deditis praeter commeatus imperatum eſt. Quinto hinc die venit ad flumen, *Arabum* incolae appellant. Regio deſerta & aquarum inops excipit: quam emenſus, in Horitas tranſit. Ibi maiorem exercitus partem Hephaeſtioni tradidit; levem armaturam cum Ptolemaeo Leon-

natoque partitus eſt. Tria ſimul agmina populabantur Indos; magnaeque praedae actae ſunt: maritimos Ptolemaeus, ceteros ipſe rex, & ab alia parte Leonnatus urebant. In hac quoque regione urbem condidit, deductique ſunt in eam Arachoſii. Hinc pervenit ad maritimos Indos. Deſertam vaſtamque regionem late tenent, ac ne cum finitimis quidem ullo commercii iure miſcentur. Ipſa ſolitudo natura quoque immitia efferavit ingenia: prominent ungues nunquam reciſi; comae hirſutae & intonſae ſunt. Tuguria conchis, & ceteris purgamentis maris, inſtruunt. Ferarum pellibus tecti, piſcibus ſole duratis, & maiorum quoque belluarum, quas fluctus eiicit, carne veſcuntur. Conſumtis igitur alimentis Macedones primo inopiam, deinde ad ultimum famem ſentire coeperunt; radices palmarum, namque ſola ea arbor gignitur, ubique rimantes. Sed cum haec quoque alimenta defecerant, iumenta caedere aggreſſi, ne equis quidem abſtinebant; & cum deeſſent quae ſarcinas veherent, ſpolia de hoſtibus, propter quae ultima Orientis peragraverant, cremabant incendio. Famem deinde peſtilentia ſecuta eſt: quippe inſalubrium ciborum novi ſucci, ad hoc itineris labor, & aegritudo animi, vulgaverant morbos; & nec manere ſine clade, nec progredi poterant: manentes fames, progreſſos acrior peſtilentia urgebat. Ergo ſtrati erant campi paene pluribus ſemivivis, quam cadaveribus. Ac ne levius quidem aegri ſequi poterant: quippe agmen raptim agebatur,

tantum ſingulis ad ſpem ſalutis ipſos proficere credentibus, quantum itineris feſtinando praeriperent. Igitur qui defecerant, notos ignotoſque, *ut allevarentur*, orabant. Sed nec iumenta erant, quibus excipi poſſent; & miles vix arma portabat, imminentiſque etiam ipſis facies mali ante oculos erat. Ergo ſaepius revocati, ne reſpicere quidem ſuos ſuſtinebant, miſericordia in formidinem verſa. Illi relicti *Deos teſtes, ſacra communia, regiſque* implorabant *opem:* cumque fruſtra ſurdas aures fatigarent, in rabiem deſperatione verſi, *parem ſuo exitum, ſimileſque ipſis amicos & contubernales* precabantur. Rex, dolore ſimul ac pudore anxius, quia cauſa tantae cladis ipſe eſſet, ad Phrataphernem Parthorum ſatrapen miſit, qui iuberet *camelis cocta cibaria afferre:* alios quoque finitimarum regionum praefectos certiores neceſſitatis ſuae fecit. Nec ceſſatum eſt ab his. Itaque fame dumtaxat vindicatus exercitus, tandem in Gedroſiae fines perducitur. Omnium rerum ſola fertilis regio eſt, in qua ſtativa habuit, ut vexatos milites quiete firmaret. Hic Leonnati literas accipit, *conflixiſſe ipſum cum octo millibus peditum & quingentis equitibus Horitarum, proſpero eventu.* A Cratero quoque nuntius venit, *Ozinem & Zariaſpem, nobiles Perſas, defectionem molientes oppreſſos a ſe, in vinculis eſſe.* Praepoſito igitur regioni Sibyrtio, (namque Menon praefectus eius nuper interierat morbo) in Carmaniam ipſe proceſſit. Aſpaſtes erat ſatrapes gentis, ſuſpectus res novare voluiſſe, dum in

India rex esset. Quem occurrentem dissimulata ira comiter allocutus, dum exploraret quae delata erant, in eodem honore habuit. Cum Indiae praefecti, sicut imperatum erat, equorum iumentorumque iugalium vim ingentem ex omni, quae sub imperio erat, regione misissent; quibus deerant impedimenta, restituit. Arma quoque ad pristinum refecta sunt cultum: quippe haud procul a Perside aberant, non pacata modo, sed etiam opulenta. Igitur, ut supra dictum est, aemulatus Patris Liberi non gloriam solum, quam ex illis gentibus deportaverat, sed etiam famam, (sive illud triumphus fuit ab eo primum institutus, sive bacchantium lusus) statuit imitari, animo super humanum fastigium elato. *Vicos, per quos iter erat, floribus coronisque sterni* iubet: *liminibus aedium crateras vino repletos, & alia eximiae magnitudinis vasa disponi: vehicula deinde constrata, ut plures capere milites possent, in tabernaculorum modum ornari, alia candidis velis, alia veste pretiosa.* Primi ibant amici & cohors regia, variis redimita floribus coronisque; alibi tibicinum cantus, alibi lyrae sonus audiebatur: item in vehiculis, pro copia cuiusque adornatis, comessabundus exercitus, armis quae maxime decora erant circumpendentibus. Ipsum convivasque currus vehebat, crateris aureis eiusdemque materiae ingentibus poculis praegravis. Hoc modo per dies septem bacchabundum agmen incessit; parta praeda, si quid victis saltem adversus comessantes animi fuisset: mille hercule, viri mo-

do & ſobrii, ſeptem dierum crapula graves in ſuo triumpho, capere potuerunt. Sed fortuna, quae rebus famam pretiumque conſtituit, hic quoque militiae probrum vertit in gloriam. Et praeſens aetas, & poſteritas deinde mirata eſt, *per gentes nondum ſatis domitas inceſſiſſe temulentos, barbaris, quod temeritas erat, fiduciam eſſe credentibus.* Hunc apparatum carnifex ſequebatur: quippe ſatrapes Aſpaſtes, de quo ante dictum eſt, interfici iuſſus eſt. Adeo nec luxuriae quidquam crudelitas, nec crudelitati luxuria obſtat.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER X.

ARGUMENTUM.

Cleander & alii duces delictorum veniam impetrant, dum nonnulli minus facinorosi puniuntur. Alexandri consilium de Occidentali Europae parte perlustranda: liberalitas erga Abisaris filium, & in Orsinem, nobilissimum Satrapam, crudelitas, 1. Dum turbatum Graeciae statum pacare, & ex militibus, aere alieno liberatis, alios remittere domum, alios retinere cogitat, in castris oritur seditio: quam gravi oratione & regia auctoritate compescit, 2. Seditiosis supplicio affectis, totius exercitus dissipat consilia, & Persis credit corporis sui custodiam, 3. Oratio Macedonis militis vincti. Coniuratio in Alexandrum, qui veneno exstinguitur, 4. Dicta & gesta eiusdem ante obitum. Quantum a suis fuerit desideratus, praecipue vero a Darii matre; quae dolori succumbens, paullo post exstincta est. Alexandri elogium, 5. De successore Alexandri inter Magnates consultatio, & variae sententiae, 6. Aridaeus, Philippo genitus, Meleagro promovente, a quibusdam rex salutatur. Unde civi-

lis belli semina, 7. Primarii duces Meleagri artibus occurrunt. Aridaeus autem, pacis studiosus, tumultum componere media quadam ratione conatur, 8. Perdiccas Meleagrum & trecentos fere alios, qui eum secuti fuerant, dolo opprimit, 9. Alexandri imperium in partes divisum: cuius summa Aridaeo tributa, provinciae autem Magnatibus. Defuncti corpus ab amicis curatum, & tandem Alexandriam Aegypti translatum est, 10.

IISDEM fere diebus Cleander & Sitalces, & cum 1 Agathone Heracon superveniunt, qui Parmenionem iussu regis occiderant; quinque millia peditum cum equitibus mille. Sed & accusatores eos e provincia, cui praefuerant, sequebantur; nec tot facinora, quot admiserant, compensare poterant caedis perquam gratae regi ministerio. Quippe cum omnia profana spoliassent, ne sacris quidem abstinuerant: virginesque & principes feminarum, stupra perpessae, corporum ludibria deflebant. Invisum Macedonum nomen avaritia eorum ac libido barbaris fecerat. Inter omnes tamen eminebat Cleandri furor, qui nobilem virginem constupratam servo suo pellicem dederat. Plerique amicorum Alexandri non tam criminum, quae palam obiiciebantur, atrocitatem, quam memoriam occisi per eos Parmenionis, quod tacitum prodesse reis apud regem poterat, intuebantur: laeti recidisse iram in irae ministros, nec ullam potentiam scelere quaesitam cuiquam esse diuturnam. Rex cognita causa pronuntiavit, *ab accusatoribus unum, & id maximum crimen esse praeteritum, desperationem sa-*

lutis suae: nunquam enim talia ausuros, qui ipsum ex India sospitem aut optassent reverti, aut credidissent reversurum. Igitur hos quidem vinxit; DC *autem militum, qui saevitiae eorum ministri fuerant, interfici* iussit. Eodem die sumtum est supplicium de iis quoque, quos auctores defectionis Persarum Craterus adduxerat. Haud multo post Nearchus & Onesicritus, quos *longius in Oceanum procedere* iusserat, superveniunt. Nuntiabant autem quaedam audita, alia comperta: *insulam ostio amnis subiectam auro abundare, inopem equorum esse: singulos equos ab iis, qui ex continenti traiicere auderent, singulis talentis emi. Plenum esse belluarum mare; aestu secundo eas ferri magnarum navium corpora aequantes: truci cantu deterritas sequi classem: cum magno aequoris strepitu, velut demersa navigia, subisse aquas.* Cetera incolis crediderant: inter quae, *Rubrum mare non a colore undarum, ut plerique crederent, sed ab Erythra rege appellari. Esse haud procul a continenti insulam palmis frequentibus consitam, & in medio fere nemore columnam eminere, Erythrae regis monumentum, literis gentis eius scriptam.* Adiiciebant, *navigia, quae lixas mercatoresque vexissent, famam auri secutis gubernatoribus in insulam esse transmissa, nec deinde ab his postea visa.* Rex, cognoscendi plura cupidine accensus, *rursus eos terram legere* iubet, *donec ad Euphraten appellerent classem; inde adverso amne Babylonem subituros.* Ipse, animo infinita complexus, statuerat omni ad Orientem maritima regione perdomita, ex Syria petere Africam,

Carthagini infenſus: inde Numidiae ſolitudinibus peragratis curſum Gades dirigere. *Ibi* namque *columnam Herculis eſſe* fama vulgaverat. Hiſpanias deinde, quas *Iberiam* Graeci a flumine Ibero vocabant, adire; & praetervehi Alpes, Italiaeque oram, unde in Epirum brevis curſus eſt. Igitur Meſopotamiae praetoribus imperavit, *materia in Libano monte caeſa, devectaque ad urbem Syriae Thapſacum, ingentium carinas navium ponere: ſeptiremes omnes eſſe, deducique Babylonem. Cypriorum regibus imperatum, ut aes ſtuppamque & vela praeberent.* Haec agenti Pori & Taxilis regum literae traduntur, *Abiſarem morbo, Philippum praefectum ipſius ex vulnere interiſſe, oppreſſoſque qui vulneraſſent eum.* Igitur Philippo ſubſtituit Eudaemonem. Dux erat Thracum. Abiſaris regnum filio eius attribuit. Ventum eſt deinde Perſagadas. Perſica eſt gens, cuius ſatrapes Orſines erat, nobilitate ac divitiis inter omnes barbaros eminens. Genus ducebat a Cyro, quondam rege Perſarum: opes & a maioribus traditas habebat, & ipſe longa imperii poſſeſſione cumulaverat. Is regi cum omnis generis donis, non ipſi modo ea, ſed etiam amicis eius daturus, occurrit. Equorum domiti greges ſequebantur, curruſque argento & auro adornati, pretioſa ſupellex, & nobiles gemmae, aurea magni ponderis vaſa, veſteſque purpureae, & ſignati argenti talentûm quatuor millia. Ceterum tanta benignitas barbaro cauſa mortis fuit. Nam cum omnes amicos regis donis ſuper ipſorum vota coluiſſet; Bagoae

ſpadoni, qui Alexandrum obſequio corporis devinxerat ſibi, nullum honorem habuit. Admonituſque a quibuſdam, *quam Alexandro cordi eſſet*, reſpondit, *amicos regis, non ſcorta, ſe colere: nec moris eſſe Perſis, mares ducere, qui ſtupro effeminarentur.* His auditis ſpado potentiam, flagitio & dedecore quaeſitam, in caput nobiliſſimi & inſontis exercuit. Namque gentis eiuſdem leviſſimos falſis criminibus adſtruxit, monitos tum demum ea deferre, cum ipſe iuſſiſſet. Interim quoties ſine arbitris erat, credulas regis aures implebat; diſſimulans cauſam irae, quo gravior criminantis auctoritas eſſet. Nondum ſuſpectus erat Orſines, iam tamen vilior. Reus enim in ſecreto agebatur, latentis periculi ignarus: & importuniſſimum ſcortum, ne in ſtupro quidem & dedecoris patientia fraudis oblitum, quoties amorem regis in ſe accenderat, Orſinem modo *avaritiae*, interdum etiam *defectionis*, arguebat. Iam matura erant in perniciem innocentis mendacia, & fatum, cuius inevitabilis ſors eſt, appetebat. Forte enim *ſepulcrum Cyri* Alexander iuſſit *aperiri*, in quo erat conditum eius corpus, cui dare volebat inferias. Auro argentoque repletum eſſe crediderat, quippe ita fama Perſae vulgaverant; ſed praeter clypeum eius putrem, & arcus duos Scythicos, & acinacem, nihil reperit. Ceterum corona aurea impoſita amiculo, cui aſſueverat ipſe, ſolium, in quo corpus iacebat, velavit; miratus, *tanti nominis regem, tantis praeditum opibus, haud pretioſius ſepultum eſſe, quam*

si fuisset e plebe. Proximus erat lateri spado, qui regem intuens, *quid mirum*, inquit, *est, inania sepulcra esse regum, cum satraparum domus aurum inde egestum capere non possint? Quod ad me attinet, ipse hoc bustum antea non videram: sed ex Dario ita accepi, tria millia talentûm condita esse cum Cyro. Hinc illa benignitas in te; ut quod impune habere non poterat Orsines, donando etiam gratiam iniret.* Concitaverat iam animum in iram: cum ii, quibus negotium idem dederat, superveniunt. Hinc Bagoas, hinc ab eo subornati, falsis criminibus occupant aures. Antequam accusari se suspicaretur Orsines, in vincula est traditus. Non contentus supplicio insontis spado, ipse morituro manum iniecit. Quem Orsines intuens, *audieram*, inquit, *in Asia olim regnasse feminas: hoc vero novum est, regnare castratum!* Hic fuit exitus nobilissimi Persarum, nec insontis modo, sed eximiae quoque benignitatis in regem. Eodem tempore Phradates, regnum affectasse suspectus, occiditur. Coeperat esse praeceps ad repraesentanda supplicia; idem ad deteriora credenda. Scilicet res secundae valent commutare naturam; & raro quisquam erga bona sua satis cautus est. Idem enim paullo ante Lyncestem Alexandrum delatum a duobus indicibus damnare non sustinuerat: humiliores quoque reos contra suam voluntatem, quia ceteris videbantur insontes, passus absolvi: hostibus victis regna reduxerat. Ad ultimum a semetipso degeneravit usque adeo, ut adversus libidinem animi,

arbitrio ſcorti aliis regna daret, aliis adimeret vitam. Iiſdem fere diebus literas a Coeno accepit de rebus in Europa & Aſia geſtis, dum ipſe Indiam ſubigit. Zopyrio Thraciae praepoſitus, dum expeditionem in Getas faceret, tempeſtatibus procellisque ſubito coortis, cum toto exercitu oppreſſus erat. Qua cognita clade, Seuthes Odryſas populares ſuos ad defectionem compulerat. Amiſſa propemodum Thracia, ne Graecia quidem * *

IO. FREINSHEMII SUPPLEMENTUM.

tumultibus inconcuſſa manſit. Nâm Alexander, punita ſatraparum quorundam inſolentia, quam, dum in extremo orbe Indorum armis attinetur, per ſumma ſcelera atque flagitia in provinciales exercuerant, ceterorum metum intenderat: qui in paribus delictis idem admiſſorum praemium exſpectantes, in mercenariorum militum fidem confugiebant, illorum manibus, ſi ad ſupplicium poſcerentur, ſalutem ſuam tutaturi; aut pecunia, quanta poterat, coacta, fugam inibant. Ea re cognita literae ad omnes Aſiae praetores miſſae ſunt, quibus inſpectis *e veſtigio omnes peregrinos milites, qui ſtipendia ſub ipſis facerent, dimittere* iubebantur. Erat inter eos Harpalus, quem Alexander, quod ob ipſius amicitiam olim a Philippo eiectus ſolum vertiſſet, inter fidiſſimos habebat, & poſt Mazaei mortem ſatrapia Babyloniae donaverat, theſaurorumque cuſtodiae praefecerat. Is igitur cum fiduciam, quam in propenſiſſima regis gratia habere poterat, magnitudine flagitiorum conſumſiſſet, quinque talentorum millia ex gaza regia rapit, conductaque ſex millium mercenariorum manu, in Europam evadit. Iampridem enim luxu & libidinibus in praeceps tractus, deſperataque apud regem venia, adverſus iram ipſius in alienis opibus ſubſidium circumſpicere coeperat; & Athenienſes, quorum non contemnen-

dam potentiam, & apud ceteros Graecos auctoritatem, tum occultum in Macedonas odium norat, sedulo coluerat. Itaque spem suis faciebat, *Athenienses adventu suo cognito, copiisque & pecuniis, quas adduceret, coram inspectis, protinus arma consiliaque sociaturos esse.* Nam apud populum imperitum & mobilem, per homines improbos & avaritia venales, omnia se muneribus consecuturum existimabat.

Igitur triginta navibus Sunium transmittunt. 2
Promontorium est Atticae terrae, unde portum urbis petere decreverant. His cognitis, rex Harpalo Atheniensibusque iuxta infestus *classem parari* iubet, Athenas protinus petiturus. Quod consilium dum agitat clam, literae ei redduntur, *Harpalum intrasse quidem Athenas, pecunia conciliasse sibi principum animos: mox concilio plebis habito iussum urbe excedere, ad Graecos milites pervenisse, a quibus interceptum & trucidatum a quodam viatore per insidias.* His laetus in Europam traiiciendi consilium omisit: sed *exsules, praeter eos, qui civili sanguine adspersi erant, recipi ab omnibus Graecorum civitatibus, quis pulsi erant,* iussit. Et Graeci, haud ausi imperium aspernari, quamquam solvendarum legum id principium esse censebant; bona quoque, quae exstarent, restituere damnatis. Soli Athenienses, non suae modo, sed etiam publicae vindices libertatis, colluvionem hominum, quia aegre ferebant; non regio imperio, sed legibus moribusque patriis regi assueti, prohibuere finibus; omnia potius toleraturi, quam purgamenta quondam urbis suae, tunc etiam exsilii, admitterent. Alexander, senioribus militum in patriam remissis,

tredecim millia peditum, & duo millia equitum, quae in Asia retineret, eligi iussit: existimans, modico exercitu continere posse Asiam, quia pluribus locis praesidia disposuisset; nuperque conditas urbes, quas colonis replesset, res renovare cupientibus obstare. Ceterum priusquam secerneret, quos erat retenturus, edixit, *ut omnes milites aes alienum profiterentur.* Grave plerisque esse compererat: & quamquam ipsorum luxu contractum erat, dissolvere tamen ipse decreverat. Illi, tentari ipsos rati, quo facilius ab integris sumtuosos discerneret, prolatando aliquantum extraxerant temporis. Et rex satis gnarus, professioni aeris pudorem, non contumaciam obstare, *mensas totis castris poni* iussit, & *decem millia talentorum proferri.* Tum demum fide facta professi sunt, nec amplius ex tanta pecunia quam centum & triginta talenta superfuere. Adeo ille exercitus, tot ditissimarum gentium victor, plus tamen victoriae, quam praedae, deportavit ex Asia. Ceterum ut cognitum est, *alios mitti domum, alios retineri;* perpetuam eum regni sedem in Asia habiturum rati, vecordes & disciplinae militaris immemores, seditiosis vocibus castra complent, regemque ferocius quam alias adorti, omnes simul *missionem* postulare coeperunt, deformia ora cicatricibus, canitiemque capitum ostentantes. Nec aut praefectorum castigatione, aut verecundia regis deterriti, tumultuoso clamore & militari violentia volentem loqui inhibebant; palam professi, *nusquam inde, nisi in patriam, vestigium es-*

se moturos. Tandem silentio facto, magis quia motum esse credebant, quam quia ipsi moveri poterant, quidnam acturus esset, exspectabant. Ille, *quid haec, inquit, repens consternatio, & tam procax atque effusa licentia denuntiat? Eloqui timeo, palam certe rupistis imperium, & precario rex sum; cui non alloquendi, non noscendi monendique, aut intuendi vos ius reliquistis. Equidem cum alios dimittere in patriam, alios mecum paullo post deportare statuerim; tam illos acclamantes video, qui abituri sunt, quam hos, cum quibus praemissos subsequi statui. Quid hoc est rei? dispari in causa idem omnium clamor est! Pervelim scire, utrum qui discedunt, an qui retinentur, de me querantur.* Crederes uno ore omnes sustulisse clamorem; ita pariter ex tota concione responsum est, *omnes queri.* Tum ille, *non hercule, inquit, potest fieri, ut adducar, querendi simul omnibus hanc causam esse, quam ostenditis; in qua maior pars exercitus non est, utpote cum plures dimiserim, quam retenturus sum. Subest nimirum altius malum, quod omnes avertit a me. Quando enim regem universus exercitus deseruit? Ne servi quidem uno grege profugiunt dominos; sed est quidam in illis pudor a ceteris destitutos relinquendi. Verum ego tam furiosae consternationis oblitus, remedia insanabilibus conor adhibere. Omnem hercule spem, quam ex vobis conceperam, damno; nec ut cum militibus meis, iam enim esse destitistis, sed ut cum ingratissimis operis, agere decrevi. Secundis rebus, quae circumfluunt vos, insanire coepistis; obliti status eius, quem be-*

neficio exuistis meo. Digni hercule, qui in eodem consenescatis; quoniam facilius est vobis adversam, quam secundam, regere fortunam. En tandem! Illyriorum paullo ante & Persarum tributariis Asia, & tot gentium spolia fastidio sunt. Modo sub Philippo seminudis, amicula ex purpura sordent; aurum & argentum oculi ferre non possunt: lignea enim vasa desiderant, & ex cratibus scuta, rubiginemque gladiorum. Hoc cultu nitentes vos accepi, & quingenta talenta aeris alieni: cum omnis regia supellex haud amplius quam sexaginta talentorum esset, meorum operum fundamenta. Quibus tamen (absit invidia) imperium maximae terrarum partis imposui. Asiaene pertaesum est, quae vos gloria rerum gestarum Diis pares fecit? In Europam ire properatis, rege deserto, cum pluribus vestrûm defuturum viaticum fuerit, ni aes alienum luissem: nempe in Asiatica praeda. Nec pudet profundo ventre devictarum gentium spolia circumferentes, reverti velle ad liberos coniugesque, quibus pauci praemia victoriae potestis ostendere. Nam ceterorum, dum etiam spei vestrae obviam istis, arma quoque pignori sunt. Bonis vero militibus cariturus sum, pellicum suarum concubinis: quibus hoc solum ex tantis opibus superest, quod impenditur. Proinde fugientibus me pateant limites: facessite hinc ocius; ego cum Persis abeuntium terga tutabor. Neminem teneo: liberate oculos meos, ingratissimi cives. Laeti vos excipient parentes liberique, sine vestro rege redeuntes! obviam ibunt desertoribus transfugisque! Triumphabo mehercule de fuga vestra, & ubicunque ero, expetam

poenas; hos, cum quibus me relinquitis, colendo, praeferendoque vobis. Iam autem ſcietis, & quantum ſine rege valeat exercitus, & quid opis in me uno ſit. Deſiluit deinde frendens de tribunali, & in medium armatorum agmen ſe immiſit; notatos quoque, qui ferociſſime oblocuti erant, ſingulos manu corripuit: nec auſos repugnare, tredecim aſſervandos cuſtodibus corporis tradidit. Quis crederet, ſaevam paullo ante concio- 3
nem obtorpuiſſe ſubito metu, & cum ad ſupplicium videret trahi nihil auſos graviora quam ceteros * [tam effuſam antea licentiam, atque ſeditioſam militum violentiam ita compreſſam, ut non modo nullus ex omnibus irruenti regi reſtiterit; verum etiam cuncti pavore exanimati, attonitis ſimiles, quid de ipſis quoque rex ſtatuendum cenſeret, ſuſpenſa mente exſpectarent. Itaque *] ſive nominis, quod gentes, quae ſub regibus ſunt, inter Deos colunt, ſive propria ipſius veneratio, ſive fiducia tanta vi exercentis imperium conterruit eos: ſingulare certe ediderunt patientiae exemplum; adeoque non ſunt accenſi ſupplicio commilitonum, cum ſub noctem interfectos eſſe noſſent, ut nihil omiſerint, quod ſinguli magis obedienter ac pie facerent. Nam cum poſtero die prohibiti aditu veniſſent, Aſiaticis modo militibus admiſſis, lugubrem totis caſtris edidere clamorem, denuntiantes, *ſe protinus eſſe morituros, ſi rex perſeveraret iraſci.* At ille pervicacis ad omnia, quae agitaſſet, animi, *peregrinorum militum concionem ad-*

vocari iubet, *Macedonibus intra castra cohibitis:* & cum frequentes coissent, adhibito interprete talem orationem habuit. *Cum ex Europa traiicerem in Asiam, multas nobiles gentes, magnam vim hominum imperio meo me additurum esse sperabam. Nec deceptus sum, quod de his credidi famae. Sed ad illa hoc quoque accessit, quod video fortes viros erga reges suos pietatis invictae. Luxu omnia fluere credideram, & nimia felicitate mergi in voluptates. At hercule munia militiae hoc animorum corporumque robore aeque impigre toleratis; & cum fortes viri sitis, non fortitudinem magis, quam fidem colitis. Hoc ego nunc primum profiteor, sed olim scio. Itaque & delectum e vobis iuniorum habui; & vos meorum militum corpori immiscui. Idem habitus, eadem arma sunt vobis: obsequium vero & patientia imperii longe praestantior est, quam ceteris. Ergo ipse Oxathris Persae filiam mecum in matrimonio iunxi, non dedignatus ex captiva liberos tollere. Mox deinde cum stirpem generis mei latius propagare cuperem, uxorem Darii filiam duxi; proximisque amicorum auctor fui ex captivis generandi liberos: ut hoc sacro foedere omne discrimen victi & victoris excluderem. Proinde genitos esse vos mihi, non adscitos milites credite. Asiae & Europae unum atque idem regnum est. Macedonum vobis arma do. Inveteravi peregrinam novitatem, & cives mei estis & milites, omnia eundem ducunt colorem. Nec Persis Macedonum morem adumbrare, nec Macedonibus Persas imitari indecorum est. Eiusdem iuris esse debent, qui sub eodem rege victuri sunt.* * * *

SUPPLEMENTUM.

Hac oratione habita, Persis corporis sui custodiam credidit, Persas satellites, Persas apparitores fecit. Per quos cum Macedones, qui huic seditioni occasionem dedissent, vincti ad supplicia traherentur; unum ex iis, auctoritate & aetate gravem, ad regem ita locutum ferunt:

Quousque, inquit, *animo tuo etiam per supplicia,* 4
& quidem externi moris, obsequeris? Milites tui, cives tui, incognita causa, captivis suis ducentibus, trahuntur ad poenam! Si mortem meruisse iudicas, saltem ministros supplicii muta. Amico animo, si veri patiens fuisset, admonebatur; sed in rabiem ira pervenerat. Itaque rursus (nam parumper, quibus imperatum erat, dubitaverant,) *mergi in amnem, sicut vincti erant,* iussit. Nec hoc quidem supplicium seditionem militum movit. Namque copiarum duces atque amicos eius, manipuli adeunt, petentes, *ut si quos adhuc pristina noxa iudicaret esse contactos, iuberet interfici, offerre se corpora irae, trucidaret.* * * *

SUPPLEMENTUM.

Postquam vero cognitum est, Persis ducatus datos, barbaros in varios ordines distributos, atque Macedonica iis imposita nomina, se vero ignominiose penitus reiectos esse, non iam amplius conceptum animis dolorem perferre potuerunt; sed, concursu in regiam facto, interiori dumtaxat retenta tunica, arma ante ianuam, poenitentiae signum, proiecerunt, ac prae foribus stantes, intromitti se, sibique ignosci suppliciter atque flentes orabant, utque rex suppliciis suis potius saturet se, quam contumeliis: ipsos, nisi venia impetrata, non discessuros. Quae cum Alexandro nun-

tiata essent, apertis regiae foribus ad ipsos est egressus. Postquam vero ipsorum eiulatum atque poenitentiam, nec non miserandum atque afflictum habitum vidisset, diu quoque collacrimatus est. Eaque modestia, ut ipsis ignosceret, obtinuerunt. Eis deinde nunc modeste incusatis, nunc comiter appellatis, complures bello inutiles exauctoravit, magnificentissimeque donatos dimisit. Scribens quoque ad Antipatrum, Macedoniae praefectum, eis ad spectanda certamina priores in theatro sedes assignari, coronatosque sedere iussit. Defunctorum quoque liberos pupillos paterna contrahere stipendia voluit, Cratero iis praeposito, quem etiam, Antipatri loco, Macedonibus, Thessalis Thracibusque praeesse iussit: Antipatrumque cum supplemento tironum in Crateri locum vocavit. Iam pridem quidem Alexandro literae, & ab Olympiade matre & ab Antipatro redditae erant, ex quibus mutuam inter ipsos simultatem perceperat. Mater Antipatrum affectati regni insimulabat, Antipater Olympiadem multa praeter ipsius decorum gerere scripserat. Itaque evocari se valde iniquo ferens animo, Alexandrum veneno interficere statuit. Peractis his rebus omnibus, Alexander ad Ecbatana Mediae profectus regni necessaria dispofuit, spectacula denuo & sollemnes indixit dies. Illis forte diebus Hephaestion, quem rex unice ac fratris loco diligebat, febricitans moritur. Ex quo Alexander incredibili affectus dolore, multa, quae regiam maiestatem minime decerent, admisisse dicitur. Miserum quippe medicum, tanquam in curando negligentior fuisset, suspendi iussit. Super amici corpus exanime eiulans procubuit, vixque inde ab amicis abstractus est. Diem atque noctem luctum continuavit. Aliaque nonnulla feruntur, quae quidem ego minime credo. Illud tamen verum est, quod Alexander Hephaestioni, tanquam Heroi, sacrificari iusserit. In funus atque monumentum ei faciendum, plus quam duodecim millia talentorum impensa sunt. Revertenti Babylonem, Chaldaei vates occurrerunt, monentes, ne Babylonem ingrederetur. Profectionem enim eius per id tem-

pus, vitae periculum ei portendere. Quibus ſpretis, quo deſtinaverat ire pergit. Nuntiabatur enim ei, legatos ex diverſis terrarum orbis partibus, undique Babylonem confluxiſſe, eiuſque adventum exſpectare. Adeo totum orbem nominis eius terror invaſerat, ut cunctae gentes, velut deſtinato ſibi regi, adularentur. Igitur tanquam conventum univerſi orbis acturus, Babylonem pervenire feſtinabat. Quo cum veniſſet, legatos omnes benigne ſuſceptos domum remiſit. Iiſdem fere diebus convivium apud Theſſalum medicum inſtitutum eſt, ad quod rex quoque cum ſodalibus vocatus venit. Ibi nondum Herculis ſcypho epoto, repente, velut telo confixus, ingemuit. Elatus e convivio ſemianimis, tanto dolore cruciatus eſt, ut ferrum in remedia poſceret. Amici cauſam morbi, intemperiem ebrietatis, divulgarunt; re vera autem inſidiae fuerunt, quarum infamiam ſucceſſorum potentia oppreſſit. Antipater enim praeparatum venenum Caſſandro filio, qui cum fratribus Philippo & Iolla regi miniſtrare ſolebat, dederat, praemonito eo, ne aliis quam Theſſalo & fratribus crederet. Philippus itaque & Iollas, potum regis praeguſtare ſoliti, in aqua frigida venenum habentes, eam praeguſtatae potioni regis ſupermiſerunt. Quarto deinde die, cum milites partim mortuum ſuſpicarentur, idque celari crederent, partim eius deſiderium ferre non poſſent, moeſti ſeſe in regiam contulerunt, ut ſibi regis videndi copia fieret orantes, atque a cuſtodibus ex mandato regis intromiſſi ſunt.

IO. FREINSHEMII SUPPLEMENTUM ALIUD.

Tandem prae dolore vix mentis compotes univerſi concurrunt ad regiam, armiſque ante fores proiectis, tunicati adſtantes, *nuda & obnoxia poenis corpora admitti* flentes orabant. *Non ſe deprecari, quin ſuppliciis ſontium expiarentur, quae per contumaciam deliquiſſent. Regis iracundiam ſibi morte triſtiorem eſſe.* Cumque dies noctesque ante regiam perſiſtentes, miſerabili clamore habituque poenitentiam

ſuam approbarent; biduum tamen adverſus humillimas ſuorum preces iracundia regis duravit. Tertio die victus conſtantia ſupplicum, proceſſit; incuſataque leniter exercitus immodeſtia, non ſine multis utrinque lacrimis, *in gratiam ſe cum ipſis redire* profeſſus eſt. Digna tamen res viſa eſt, quae maioribus hoſtiis expiaretur. Itaque ſacrificio magnifice perpetrato, Macedonum ſimul Perſarumque primores invitavit ad epulas. *Novem millia eo convivio excepiſſe*, proditum eſt memoriae, *eoſque omnes invitante rege ex eodem cratere libaviſſe*, *Graecis barbariſque vatibus tum alia fauſta vota praeeuntibus*, *tum inprimis ut ea utriuſque imperii in idem corpus coalita ſocietas perpetua foret.* Maturata deinde eſt miſſio, & infirmiſſimus quiſque exauctorati. Amicorum quoque ſeniorum quibuſdam commeatum dedit. Ex quîs Clitus cognomento Albus, Gorgiaſque & Polydamas, & Antigenes fuere. Abeuntibus non modo praeteriti temporis ſtipendia cum fide perſolvit, verum etiam talentum adiecit in ſingulos milites, viatici nomine. *Filios ex Aſiaticis uxoribus ſuſceptos* (ad decem millia fuiſſe traditur) *apud ſe relinqui* iuſſit, *ne in Macedoniam cum parentibus tranſgreſſi, & coniugibus liberiſque prioribus permixti, familias ſingulorum contentionibus & diſcordiis implerent; ſibi curae fore pollicitus, ut patrio more inſtituti militiae artes edocerentur.* Ita ſupra decem veteranorum millia dimiſſa ſunt; additusque eſt Craterus, qui eos deduceret, ex praecipuis regis amicis. *Iſti ſi quid humanitus contigiſſet, Polyperchonti parere* iuſſi ſunt. Literis etiam ad Antipatrum ſcriptis, *honorem emeritis haberi* praecepit, *ut quoties ludi atque certamina ederentur, in primis ordinibus coronati ſpectarent; utque fato functorum liberi, etiam impuberes, in paterna ſtipendia ſuccederent. Craterum Macedoniae continentibuſque regionibus cum imperio praeeſſe* placuit; *Antipatrum cum ſupplemento iuniorum Macedonum ad regem pergere.* Verebatur enim, ne per diſcordiam praefecti cum Olympiade gravis aliqua clades acciperetur. Nam multas ad Alexandrum epiſtolas mater, multas Antipater miſerat; viciſſimque alter alterum arroganter & acerbe pleraque fa-

cere criminabantur, quae ad dedecus, aut detrimentum regiae maieftatis pertinerent. Poftquam enim rumor occifi regis temere vulgatus in Macedoniam penetraviffet, mater eius fororque Cleopatra tumultuatae fuerant; & haec quidem paternum regnum, Olympias Epirum invaferat. Forte dum eiufmodi literae redduntur, Hephaeftion, adfuetus omnium arcanorum fe participem haberi, refignatas ab Alexandro fimul infpiciebat. Neque vetuit eum rex; fed detractum digito annulum ori legentis admovit, nihil eorum, quae perfcripta effent, in alios efferendum fignificans. Incufaffe autem ambos fertur, & matris infolentia permotum exclamaffe, *eam pro habitatione decem menfium, quam in utero fibi praebuiffet, gravem mercedem exigere:* Antipatrum vero fufpectum habuiffe, quafi parta ex Spartanis victoria tollentem animos, & imperio tot iam in annos prorogato fupra praefecti modum elatum. Itaque cum eius gravitas atque integritas a quibufdam praedicaretur; fubiecit, *exterius quidem album videri, fed fi penitus introfpiciatur, totum effe purpureum.* Preffit tamen fufpicionem fuam, neque ullum manifeftius abalienati animi indicium praetulit. Credidere tamen plerique, *Antipatrum, evocari fe fupplicii caufa ratum, impiis machinationibus, regiae mortis*, quae paullo poft fecuta eft, *auctorem exftitiffe.* Interea rex, ut imminuti exercitus detrimenta farciret, optimum quemque Perfarum in Macedonicos ordines allegit: mille etiam praeftantiffimos fegregavit ad propiorem fui corporis cuftodiam: aliam *haftatorum manum*, haud pauciores decem millibus, *circa regium tabernaculum excubias agere* iuffit. Haec agenti Peuceftes fupervenit cum viginti fagittariorum funditorumque millibus, quos ex fua provincia coëgerat. His per exercitum diftributis profectus eft Sufis, Tigrique amne tranfmiffo, apud Carrhas caftra metatus eft: inde quatriduo per Sittacenen ductis copiis Sambana proceffit; ubi per feptem dies quietum agmen tenuit. Tridui deinde itinere emenfo Celonas perventum eft. Oppidum hoc tenent Boeotia profecti, quos Xerxes fedibus fuis excitos

in Orientem tranftulit: fervabantque argumentum originis peculiari fermone, ex Graecis plerumque vocibus conftante; ceterum ob commerciorum neceffitatem finitimorum barbarorum lingua utebantur. Inde Bagiftanen ingreffus eft, regionem opulentam, & abundantem arborum amoeno & fecundo foetu, ceterifque ad vitae non ufum modo, verum etiam delectationem pertinentibus. Gravis inter haec Eumeni cum Hephaeftione fimultas inciderat. Nam fervos Eumenis diverforio, quod pro hero fuo anteceperant, Hephaeftio proturbavit, ut Evius tibicen eo reciperetur. Neque diu poft, cum iam fopita odia viderentur, nova exorta contentione adeo recruduerunt, ut etiam in atrox iurgium, & acerba utrinque convicia prorumperent. Sed Alexandri interventu imperioque inimicitiae faltem in fpeciem abolitae funt: cum ille quidem Hephaeftioni etiam minatus effet, qui in flagrantiffima regis gratia pofitus, quamquam cupidum reconciliationis Eumenem, pertinacius averfabatur. Perventum deinde eft in Mediae campos, ubi maxima equorum armenta pafcebantur. *Nifaeos* appellant, magnitudine & fpecie infignes. *Supra quinquaginta millia ibi reperta, cum Alexander eo tranfiret*, a comitibus illius annotatum eft: *olim triplo plures fuiffe; fed inter bellorum turbas maximam eorum partem praedones abegiffe.* Ad triginta dies ibi fubftitit rex. Eo Atropates Mediae fatrapa centum barbaras mulieres adduxit, equitandi peritas, peltifque & fecuribus armatas: unde quidam crediderunt, *Amazonum ex gente reliquias fuiffe.* Septimis deinde caftris Ecbatana attigit, Mediae caput. Ibi follemnia Diis facrificia fecit; ludofque edidit, & in convivia feftofque dies laxavit animum, ut mox in novorum operum curam atque atque minifteria validior intenderetur. Sed ifta volventem, velut iniecta manu, fatum alio traxit, vitamque cariffimo amicorum eius, neque multo poft, ipfi quoque regi extorfit. Pueros in ftadia certantes fpectabat, cum nuntiatur *deficere Hephaeftionem*, qui morbo ex crapula contracto feptimum iam diem decumbebat. Exter-

ritus amici periculo ſtatim conſurgit, & ad hoſpitium illius celeriter pergit: neque tamen prius eo pervenit, quam illum mors occupaſſet. Id regi omnium, quae in vita pertulerat, adverſorum luctoſiſſimum accidiſſe certum habetur: eumque magnitudine doloris in lacrimas & lamenta victum, multa animi de gradu deiecti argumenta edidiſſe. Sed ea quidem varie traduntur: illud inter omnes conſtat, ut quam decentiſſimas exſequias ei duceret, non voluiſſe Ecbatanis ſepeliri; ſed Babylonem, quo ipſe conceſſurus erat, a Perdicca deferri curaſſe: ibique funus inaudito antehac exemplo duodecim talentûm millibus locaviſſe. Per univerſum certe imperium lugeri eum iuſſit: & ne memoria eius in exercitu exoleſceret, equitibus, quîs praefuerat, nullum praefecit ducem, ſed *Hephaeſtionis alam* appellari voluit, & quae ille ſigna inſtituiſſet, ea non immutari. Funebria certamina ludoſque, quales nunquam editi fuiſſent, meditatus, tria artificum millia coëgit: qui non multo poſt in ipſius exſequiis certaſſe feruntur. Nec amici tam effuſo affectu ad conciliandam eius gratiam ſegniter uſi, certatim reperere, per quae memoria defuncti clarior honoratiorque fieret. Igitur Eumenes, cum ſe ob ſimultatem cum Hephaeſtione regis indignationem incurriſſe ſenſiſſet, multis auctor fuit, ſeque & arma ſua Hephaeſtioni conſecrandi; pecuniaſque ad cohoneſtandum funus large contulit. Hoc exemplum imitati ſunt ceteri: eaque mox proceſſit aſſentationum impudentia; ut regi moerore & deſiderio defuncti inſanienti perſuaſum tandem fuerit, *Deum eſſe Hephaeſtionem.* Quo quidem tempore ex copiarum ducibus Agathocles Samius ad extremum periculi venit, quod illius tumulum praeteriens illacrimaſſe viſus eſſet. Ac niſi Perdiccas, *venanti ſibi Hephaeſtionem apparuiſſe* ementitus, *per Deos omnes*, *ipſumque Hephaeſtionem* deieraſſet, *ex ipſo ſe cognoviſſe*, *Agathoclem non ut mortuum, & vanae divinitatis titulis fruſtra ornatum fleviſſe*, *verum ob memoriam priſtinae ſodalitatis lacrimas non tenuiſſe;* vir fortis, & de rege bene meritus, pietatis in amicum graves poe-

nas innoxio capite pependiſſet. Ceterum ut paulliſper a luctu avocaret animum, in Coſſaeorum gentem expeditionem ſuſcepit. Iuga Mediae vicina Coſſaei tenent, aſperum & acre genus, & praedando vitam tolerare ſolitum. Ab his Perſarum reges annuo tributo pacem redimere conſueverant, ne in ſubiecta decurrentes infeſtam latrociniis regionem facerent. Nam vim tentantes Perſas facile repulerant, aſperitate locorum defenſi, in quae ſe recipiebant, quoties armis ſuperabantur. Iidem muneribus quotannis placabantur, ut regi Ecbatanis, ubi aeſtiva ſolebat agere, Babylonem remigranti, tutus per ea loca tranſitus eſſet. Hos igitur Alexander bipartito agmine aggreſſus, intra quadraginta dies perdomuit. Nam ab ipſo rege, & Ptolemaeo, qui partem exercitus ducebat, ſaepe caeſi, ut captivos ſuos reciperent, permiſere ſe victori. Ille *validas urbes opportunis locis exſtrui* iuſſit, *ne abducto exercitu fera gens obedientiam exueret.* Motis inde caſtris, ut militem expeditione recenti feſſum reficeret, lento agmine Babylonem procedebat. Iamque vix triginta ab urbe ſtadiis aberat; cum Nearchus occurrit, quem per Oceanum & Euphratis oſtia Babylonem praemiſerat; orabatque, *ne fatalem ſibi urbem vellet ingredi. Compertum id ſibi ex Chaldaeis, qui multis iam praedictionum eventibus artis ſuae certitudinem abunde probaviſſent.* Rex, fama eorum hominum, conſtantique aſſeveratione motus, dimiſſis in urbem amicorum pleriſque, alia via praeter Babylonem ducit, ac ducentis inde ſtadiis ſtativa locat. Sed ab Anaxarcho perſuaſus, contemtis Chaldaeorum monitis, quorum diſciplinam inanem aut ſupervacuam arbitrabatur, urbem intrat. Legationes eo ex univerſo ferme orbe confluxerant. Quibus per complures dies ſtudioſe auditis, deinceps ad Hephaeſtionis exſequias adiecit animum. Quae ſummo omnium ſtudio ita celebratae ſunt, ut nullius ad id tempus regis feralia, magnitudine ſumtuum, apparatuſque celebritate non vicerint. Poſt haec cupido inceſſit regi per Pallacopam amnem ad Arabum confinia navigandi; quo delatus, urbi condendae commoda

ſede reperta, Graecorum aetate aut vulneribus invalidos, & ſi qui ſponte remanſerant, ibi collocat. Quibus ex ſententia perfectis, iam futuri ſecurus Chaldaeos irridebat, *quod Babylonem non ingreſſus tantum eſſet incolumis, verum etiam exceſſiſſet* Enimvero revertenti per paludes, quas Euphrates in Pallacopam effuſus efficit, foedum omen oblatum eſt. Quippe rami deſuper impendentes detractum capiti regio diadema proiecerunt in fluctus. Cum deinde alia ſuper alia prodigioſa & minacia nuntiarentur, procurandis iis Graeco ſimul barbaroque ritu continua ſacra facta ſunt. Neque tamen expiari praeterquam morte regis potuere. Qui cum Nearchum excepiſſet convivio, iamque cubitum iturus eſſet, Medii Lariſſaei obnixis precibus dedit, ut ad eum comeſſatum veniret. Ubi poſtquam tota nocte perpotaſſet, male habere coepit. Ingraveſcens deinde morbus, adeo omnes vires intra ſextum diem exhauſit, ut ne vocis quidem poteſtas eſſet. Interea milites, ſollicitudine deſiderioque eius anxii, quamquam obteſtantibus ducibus, *ne valetudinem regis onerarent*, expreſſerunt, ut in conſpectum eius admitterentur.

Intuentibus lacrimae obortae praebuere ſpe- 5
ciem iam non regem, ſed funus eius viſentis
exercitus. Moeror tamen circumſtantium lectum
eminebat: quos ut rex adſpexit, *Invenietis*, in-
quit, *cum exceſſero, dignum talibus viris regem?*
Incredibile dictu audituque, in eodem habitu
corporis, in quem ſe compoſuerat, cum admiſ-
ſurus milites eſſet, duraſſe, donec a toto exer-
citu illo ad ultimum perſalutatus eſt: dimiſſo-
que vulgo, velut omni vitae debito liberatus,
fatigata membra reiecit. *Propiuſque adire* iuſſis
amicis, nam & vox deficere iam coeperat; de-
tractum annulum digito, Perdiccae tradidit,

adiectis mandatis, *ut corpus ſuum ad Hammonem ferri iuberet.* Quaerentibus his, *cui relinqueret regnum?* reſpondit, *ei, qui eſſet optimus. Ceterum providere iam, ob id certamen magnos funebres ludos parari ſibi.* Rurſus Perdicca interrogante, *quando coeleſtes honores haberi ſibi vellet?* dixit, *tum velle, cum ipſi felices eſſent.* Suprema haec vox fuit regis, & paullo poſt exſtinguitur. Ac primo ploratu lamentiſque & planctibus tota regia perſonabat: mox velut in vaſta ſolitudine omnia triſti ſilentio muta torpebant; ad cogitationes, quid deinde futurum eſſet, dolore converſo. Nobiles pueri, cuſtodiae corporis eius aſſueti, nec doloris magnitudinem capere, nec ſe ipſos intra veſtibulum regiae retinere potuerunt: vagique, & furentibus ſimiles, totam urbem luctu ac moerore compleverant; nullis queſtibus omiſſis, quos in tali caſu dolor ſuggerit. Ergo qui extra regiam adſtiterant Macedones pariter barbarique concurrunt; nec poterant victi a victoribus in communi dolore diſcerni. Perſae *iuſtiſſimum ac mitiſſimum dominum;* Macedones *optimum ac fortiſſimum regem* invocantes, certamen quoddam moeroris edebant. Nec moeſtorum ſolum, ſed etiam indignantium voces exaudiebantur, *tam viridem, & in flore aetatis fortunaeque invidia Deûm ereptum eſſe rebus humanis.* Vigor eius & vultus educentis in proelium milites, obſidentis urbes, evadentis in muros, fortes viros pro concione donantis, occurrebant oculis. Tum Macedones *divinos honores negaſſe* ei poenitebat;

impiosque & ingratos fuisse se confitebantur, *quod aures eius debita appellatione fraudassent*. Et cum diu nunc in veneratione, nunc in desiderio regis haesissent; in ipsos versa miseratio est. Macedonia profecti ultra Euphraten mediis hostibus novum imperium aspernantibus destitutos se esse cernebant; sine certo regis herede, sine herede regni publicas vires ad se quemque tracturum. Bella deinde civilia, quae secuta sunt, mentibus augurabantur: *iterum, non de regno Asiae, sed de rege, ipsis sanguinem esse fundendum; novis vulneribus veteres rumpendas cicatrices; senes, debiles, modo petita missione a iusto rege, nunc morituros pro potentia forsitan satellitis alicuius ignobilis.* Has cogitationes volventibus nox supervenit, terroremque auxit. Milites in armis vigilabant: Babylonii alius e muris, alius culmine sui quisque tecti prospectabant, quasi certiora visuri. Nec quisquam lumina audebat accendere. Et quia oculorum cessabat usus, fremitus vocesque auribus captabant: ac plerumque vano metu territi per obscuras semitas, alius alii occursantes, invicem suspecti & solliciti ferebantur. Persae, comis suo more detonsis, in lugubri veste, cum coniugibus ac liberis, non ut victorem & modo hostem, sed ut gentis suae iustissimum regem vero desiderio lugebant. Assueti sub rege vivere, *non alium, qui imperaret ipsis, digniorem fuisse* confitebantur. Nec muris urbis luctus continebatur; sed proximam regionem ab ea, deinde magnam partem Asiae cis Euphratem

tanti mali fama pervaserat. Ad Darii quoque matrem celeriter perlata est. Abſciſſa ergo veſte, qua induta erat, lugubrem ſumſit; laceratiſque crinibus humi corpus abiecit. Aſſidebat ei altera ex neptibus, nuper amiſſum Hephaeſtionem, cui nupſerat, lugens; propriaſque cauſas doloris in communi moeſtitia retractabat. Sed omnium ſuorum mala Siſygambis una capiebat. Illa ſuam, illa neptium vicem flebat. Recens dolor etiam praeterita revocaverat. Crederes modo amiſſum Darium, & pariter miſerae duorum filiorum exſequias eſſe ducendas. Flebat mortuos ſimul, vivoſque. *Quem enim puellarum acturum eſſe curam? quem alium futurum Alexandrum? iterum ſe captas; iterum excidiſſe regno. Qui mortuo Dario ipſas tueretur reperiſſe; qui poſt Alexandrum reſpiceret, utique non reperturas.* Subibat inter haec animum, *octoginta fratres ſuos eodem die ab Ocho ſaeviſſimo regum trucidatos, adiectumque ſtragi tot filiorum patrem: e ſeptem liberis, quos genuiſſet ipſa, unum ſupereſſe: ipſum Darium floruiſſe paulliſper, ut crudelius poſſet exſtingui.* Ad ultimum dolori ſuccumbit, obvolutoque capite accidentes genibus ſuis neptem nepotemque averſata, cibo pariter abſtinuit & luce. Quinto, poſtquam mori ſtatuerat, die exſtincta. Magnum profecto Alexandro indulgentiae in eam, iuſtitiaeque in omnes captivos, documentum eſt mors huius; quae cum ſuſtinuiſſet poſt Darium vivere, Alexandro eſſe ſuperſtes erubuit. Et hercule, iuſte aeſtimantibus regem liquet, bona naturae eius fuiſ-

ſe; vitia vel fortune, vel aetatis. Vis incredibilis animi: laboris ptientia propemodum nimia; fortitudo non inte reges modo excellens, ſed inter illos quoque quorum haec ſola virtus fuit: liberalitas ſaepe miora tribuentis, quam a Diis petuntur: clemenia in devictos, tot regna aut reddita, quibus e demſerat bello, aut dono data: mortis, cuis metus ceteros exanimat, perpetua contemto: gloriae laudiſque ut iuſto maior cupido, ita ut iuveni & in tantis admittenda rebus. Iam ietas erga parentes, quorum Olympiada immotalitati conſecrare decreverat; Philippum ultus rat: iam in omnes fere amicos benignitas; ega milites benevolentia; conſilium par magnitdini animi, & quantam vix poterat aetas eiuscapere, ſollertia: modus immodicarum cupiitatum, Veneris intra naturale deſiderium uſus nec ulla niſi ex permiſſo voluptas; ingentes profecto dotes erant. Illa fortunae: Diis aequae ſe, & coeleſtes honores arceſſere, & talia iadentibus oraculis credere, & dedignantibus vaerari ipſum vehementius quam par eſſet iraſci; in externum habitum mutare corporis cultum, imitari devictarum gentium mores, quas ane victoriam ſpreverat. Nam iracundiam & cupdinem vini ſicuti iuventa irritavent, ita ſenectus mitigare potuiſſet. Fatendum eſt tamen, cum plurimum virtuti debuerit, plus debuiſe fortunae; quam ſolus omnium mortlium in poteſtate habuit. Quoties illum a mort revocavit? quoties temere in pericula ve-

ctum perpetua felicitate potexit? Vitae quoque finem eundem illi, uem gloriae ftatuit. Exfpectavere eum fata, dun Oriente perdomito, aditoque Oceano, quiquid mortalitas capiebat, impleret. Huic re; ducique fucceffor quaerebatur: fed maior mol erat, quam ut unus fubire eam poffet. Itaque omen quoque eius & fama rerum in totum prpemodum orbem, reges ac regna diffudit; clariffimique funt habiti, qui etiam minimae parttantae fortunae ad-
6 haeferunt. Ceterum Babylor (inde enim divertit oratio) corporis eius cuftdes, in regiam principes amicorum, ducefque opiarum advocavere. Secuta eft militum turb, cupientium fcire, in quem Alexandri fortuna ffet tranfitura. Multi duces frequentia militumexclufi regiam intrare non poterant; cum praco, *exceptis, qui nominatim citarentur, adire* proibuit. Sed precarium fpernebatur imperium.Ac primum eiulatus ingens, ploratufque renvatus eft: deinde futuri exfpectatio inhibitis lacmis filentium fecit. Tunc Perdicca, regia fea in confpectum vulgi data, in qua diadema veftifque Alexandri cum armis erant, annulum fibi pridie traditum a rege in eadem fede poiit; quorum adfpectu rurfus obortae omnibus acrimae integravere luctum. Et Perdicca, *Egcquidem, inquit, annulum, quo ille regni atque imprii vires obfignare erat folitus, traditum ab ipfo mihi, reddo vobis. Ceterum quamquam nulla clades uic, qua ffecti fumus, par ab iratis Diis excogitri poteft; tamen*

magnitudinem rerum, quas egit, intuentibus credere licet, tantum virum Deos accommodaſſe rebus humanis, quarum ſorte completa, cito repeterent eum ſuae ſtirpi. Proinde quoniam nihil aliud ex eo ſupereſt, quam quod ſemper ab immortalitate ſubducitur, corpori nominique quam primum iuſta ſolvamus; haud obliti, in qua urbe, inter quos ſimus, quali rege ac praeſide ſpoliati. Tractandum eſt, commilitones, cogitandumque, ut victoriam partam inter hos, de quibus parta eſt, obtinere poſſimus. Capite opus eſt. Hocne uno, an pluribus, in veſtra poteſtate eſt. Illud ſcire debetis, militarem ſine duce turbam corpus eſſe ſine ſpiritu. Sextus menſis eſt, ex quo Roxane praegnans eſt: optamus, ut marem enitatur: eius regnum Diis approbantibus futurum, quando adoleverit. Interim, a quibus regi velitis, deſtinate. Haec Perdicca. Tum Nearchus, *Alexandri modo ſanguinem ac ſtirpem regiae maieſtati convenire, neminem,* ait, *poſſe mirari. Ceterum exſpectari nondum ortum regem, & qui iam ſit praeteriri, nec animis Macedonum convenire, nec tempori rerum. Eſſe e Barſine filium regis: huic diadema dandum.* Nulli placebat oratio. Itaque ſuo more haſtis ſcuta quatientes obſtrepere perſeverabant. Iamque prope ſeditionem pervenerant, Nearcho pervicacius tuente ſententiam. Tum Ptolemaeus, *Digna prorſus eſt ſoboles,* inquit, *quae Macedonum imperet genti, Roxanes vel Barſinae filius; cuius nomen quoque Europam dicere pigebit, maiore ex parte captivi. Cur Perſas vicerimus, ut ſtirpi eorum ſerviamus? quod iuſti illi reges Darius & Xerxes tot*

millium agminibus, tantisque classibus nequidquam petiverunt. Mea sententia haec est, ut sede Alexandri in regia posita, qui consiliis eius adhibebantur, coëant, quoties in commune consulto opus fuerit: eoque, quod maior pars eorum decreverit, stetur. Duces, praefectique copiarum his pareant. Ptolemaeo quidam, potiores Perdiccae assentiebantur. Tum Aristonus orsus est dicere, *Alexandrum consultum, cui relinqueret regnum, voluisse optimum deligi. Iudicatum autem ab ipso optimum Perdiccam, cui annulum tradidisset. Neque enim unum eum assedisse morienti; sed circumferentem oculos, ex turba amicorum delegisse, cui traderet. Placere igitur, summam imperii ad Perdiccam deferri.* Nec dubitavere, quin vera censeret. Itaque universi, *procedere in medium Perdiccam, & regis annulum tollere*, iubebant. Haerebat inter cupiditatem pudoremque, & quo modestius, quod exspectabat, appeteret, pervicacius oblaturos esse credebat. Itaque cunctatus, diuque, quid ageret, incertus, ad ultimum tamen recessit, & post eos, qui sederant proximi, constitit. At Meleager, unus e ducibus, confirmato animo, quem Perdiccae cunctatio erexerat, *nec Dii siverint*, inquit, *ut Alexandri fortuna, tantique regni fastigium in istos humeros ruat: homines certe non ferent. Nihil dico de nobilioribus, quam hic est, sed de viris tantum; quibus invitis nihil perpeti necesse est. Nec vero interest, Roxanes filium, quandoque genitus erit, an Perdiccam regem habeatis; cum iste sub tutelae specie regnum occupaturus sit. Itaque nemo ei rex pla-*

cet, niſi qui nondum natus eſt: & in tanta omnium feſtinatione, non iuſta modo, ſed etiam neceſſaria, exactos menſes ſolus exſpectat, & iam divinat marem eſſe conceptum; quem vos dubitatis paratum eſſe vel ſubdere. Si mediusfidius Alexander hunc nobis regem pro ſe reliquiſſet, id ſolum ex iis, quae imperaſſet, non faciendum eſſe cenſerem. Quin igitur ad diripiendos theſauros diſcurritis? harum enim opum regiarum utique populus eſt heres. Haec elocutus per medios armatos erupit, & qui abeunti viam dederant, ipſum ad pronuntiatam praedam ſequebantur. Iamque armatorum circa Meleagrum 7
frequens globus erat, in ſeditionem ac diſcordiam verſa concione; cum quidam pleriſque Macedonum ignotus ex infima plebe, *Quid opus eſt,* inquit, *armis, civilique bello, habentibus regem, quem quaeritis? Aridaeus, Philippo genitus, Alexandri paullo ante regis frater, ſacrorum caerimoniarumque conſors modo, nunc ſolus heres, praeteritur a vobis. Quo merito ſuo? quidve fecit, cur etiam gentium communi iure fraudetur? Si Alexandro ſimilem quaeritis, nunquam reperietis; ſi proximum, hic ſolus eſt.* His auditis concio primo ſilentium velut iuſſa habuit: conclamant deinde pariter, *Aridaeum vocandum eſſe, mortemque meritos, qui concionem ſine eo habuiſſent.* Tum Pithon plenus lacrimarum orditur dicere, *Nunc vel maxime miſerabilem eſſe Alexandrum, qui tam bonorum civium militumque fructu & praeſentia fraudatus eſſet. Nomen enim memoriamque regis ſui tantum intuentes, ad cetera caligare eos.* * Haud ambigue in iuve-

nem, cui regnum destinabatur, impensa probra; quae magis ipsi odium, quam Aridaeo contemtum attulerunt: quippe dum miserentur, etiam favere coeperunt. Igitur *non alium se, quam eum, qui ad hanc spem genitus esset, regnare passuros*, pertinaci acclamatione declarant, *vocarique Aridaeum* iubent. Quem Meleager infestus invisusque Perdiccae strenue perducit in regiam; & milites *Philippum* consalutatum, *regem* appellant. Ceterum haec vulgi erat vox; principum alia sententia. E quibus Pithon consilium Perdiccae exsequi coepit, *tutoresque* destinat *filio ex Roxane futuro, Perdiccam & Leonnatum, stirpe regia genitos.* Adiecit, *ut in Europa Craterus & Antipater res administrarent.* Tum iusiurandum a singulis exactum, *futuros in potestate regis geniti Alexandro.* Meleager, haud iniuria metu supplicii territus, cum suis secesserat. Rursus Philippum trahens secum irrupit regiam, clamitans *suffragari reipublicae de novo rege paullo ante concepto: robur aetatis experirentur; modo stirpem Philippi, & filium, ac fratrem regum duorum sibimetipsis potissimum crederent.* Nullum profundum mare, nullum vastum fretum & procellosum tantos ciet fluctus, quantos multitudo motus habet, utique si nova & brevi duratura libertate luxuriat. Pauci Perdiccae modo electo, plures Philippo, quam speraverat, imperium dabant. Nec velle, nec nolle, quidquam diu poterant; poenitebatque modo consilii, modo poenitentiae ipsius. Ad ultimum tamen in stirpem regiam in-

clinavere ſtudiis. Ceſſerat ex concione Aridaeus, principum auctoritate conterritus; & abeunte illo conticuerat magis, quam languerat, militaris favor. Itaque revocatus veſtem fratris, eam ipſam, quae in ſella poſita fuerat, induitur. Et Meleager thorace ſumto capit arma, novique regis ſatelles ſequitur. Phalanx, haſtis clypeos quatiens, *expleturam ſe ſanguine illorum, qui affectaverant nihil ad ipſos pertinens regnum,* minabatur. *In eadem domo familiaque imperii vires remanſuras eſſe* gaudebant; *hereditarium imperium ſtirpem regiam vindicaturam; aſſuetos ſe nomen ipſum colere venerarique, nec quemquam id capere, niſi genitum ut regnaret.* Igitur Perdicca territus, *conclave, in quo Alexandri corpus iacebat, aſſervari* iubet. Sexcenti cum ipſo erant, ſpectatae virtutis: Ptolemaeus quoque ſe adiunxerat ei, puerorumque regia cohors. Ceterum haud difficulter a tot millibus armatorum clauſtra perfracta ſunt. Et rex quoque irruperat ſtipatus ſatellitum turba, quorum princeps erat Meleager. Iratuſque Perdicca, *hos, qui Alexandri corpus tueri vellent,* ſevocat: ſed qui irruperant, eminus tela in ipſum iaciebant. Multiſque vulneratis, tandem ſeniores demtis galeis, quo facilius noſci poſſent, precari, qui cum Perdicca erant, coepere, *ut abſtinerent bello, regique & pluribus cederent.* Primus Perdicca arma depoſuit; ceterique idem fecere. Meleagro deinde ſuadente, *ne a corpore Alexandri diſcederent;* inſidiis locum quaeri rati, diverſa regiae parte ad Euphraten fugam intendunt. Equitatus,

qui ex nobiliſſimis iuvenum conſtabat, Perdiccam & Leonnatum frequens ſequebatur; placebatque *excedere urbe, & tendere in campos.* Sed Perdicca ne pedites quidem ſecuturos ipſum deſperabat: itaque ne abducendo equites abrupiſſe a cetero exercitu videretur, in urbe ſubſtitit.
8 At Meleager regem monere non deſtitit, *ius imperii Perdiccae morte ſanciendum eſſe: ni occupetur impotens animus, res novaturum. Meminiſſe eum quid de rege meruiſſet: neminem autem ei ſatis fidum eſſe, quem metuat.* Rex patiebatur magis, quam aſſentiebatur. Itaque Meleager ſilentium pro imperio habuit, miſitque regis nomine, qui Perdiccam arceſſerent. Iiſdem mandatum, *ut occiderent, ſi venire dubitaret.* Perdicca, nuntiato ſatellitum adventu, ſexdecim omnino pueris regiae cohortis comitatus in limine domus ſuae conſtitit; caſtigatoſque, & *Meleagri mancipia* identidem appellans, ſic animi vultuſque conſtantia terruit, ut vix mentis compotes fugerent. Perdicca pueros *equos* iuſſit *conſcendere*, & cum paucis amicorum ad Leonnatum pervenit; iam firmiore praeſidio vim propulſaturus, ſi quis inferret. Poſtero die indigna res Macedonibus videbatur, Perdiccam ad mortis periculum adductum; & Meleagri temeritatem armis ultum ire decreverant. Atque ille ſeditione proviſa, cum regem adiſſet, interrogare eum coepit, *an Perdiccam comprehendi ipſe iuſſiſſet.* Ille *Meleagri inſtinctu ſe iuſſiſſe* reſpondit. *Ceterum non debere tumultuari eos; Perdiccam enim vivere.* Igitur con-

cione dimissa Meleager, equitum maxime defectione perterritus, inopsque consilii, (quippe in ipsum periculum reciderat, quod inimico paullo ante intenderat) triduum fere consumsit incerta consilia volvendo. Et pristina quidem regiae species manebat: nam & legati gentium regem adibant, & copiarum duces aderant, & vestibulum satellites armatique compleverant. Sed ingens sua sponte moestitia ultimae desperationis index erat: suspectique invicem non adire propius, non colloqui audebant, secretas cogitationes intra se quoque volventes, & ex comparatione regis novi, desiderium excitabatur amissi. *Ubi ille esset, cuius imperium, cuius auspicium secuti erant,* requirebant. *Destitutos se inter infestas indomitasque gentes, expetituras tot cladium suarum poenas, quandocunque oblata esset occasio.* His cogitationibus animos exedebant, cum annuntiatur, *equites, qui sub Perdicca essent, occupatis circa Babylonem campis, frumentum, quod in urbem invehebatur, retinuisse.* Itaque inopia primum, deinde fames esse coepit; & qui in urbe erant, *aut reconciliandam gratiam cum Perdicca, aut armis certandum esse,* censebant. Forte ita acciderat, ut qui in agris erant, populationem villarum vicorumque veriti, confugerent in urbem; oppidani, cum ipsos alimenta deficerent, urbe excederent; & utrique generi tutior aliena sedes, quam sua, videretur. Quorum consternationem Macedones veriti, in regiam coëunt; quaeque ipsorum sententia esset, exponunt. Placebat au-

tem *legatos ad equites mitti de finienda discordia, armisque ponendis.* Igitur a rege legatur Pasas Thessalus, & Amissas Megalopolitanus, & Perilaus: qui cum mandata regis edidissent; *non aliter posituros arma equites, quam si rex discordiae auctores dedidisset*, tulere responsum. His renuntiatis sua sponte milites arma capiunt. Quorum tumultu e regia Philippus excitus, *Nihil*, inquit, *seditione est opus. Nam inter se certantium praemia, qui quieverint, occupabunt. Simul mementote rem esse cum civibus; quibus spem gratiae cito abrumpere, ad bellum civile properantium est. Altera legatione an mitigari possint, experiamur: & credo, nondum regis corpore sepulto, ad praestanda ei iusta omnes esse coituros. Quod ad me attinet, reddere hoc imperium malo, quam exercere civium sanguine: & si nulla alia concordiae spes est, oro quaesoque, eligite potiorem.* Obortis deinde lacrimis, diadema detrahit capiti; dextram, qua id tenebat, protendens, ut *si quis se digniorem profiteretur, acciperet.* Ingentem spem indolis, ante eum diem fratris claritate suppressam, ea moderata excitavit oratio. Itaque cuncti instare coeperunt, *ut, quae agitasset, exsequi vellet.* Eosdem rursus legat petituros, *ut Meleagrum tertium ducem acciperent.* Haud aegre id impetratum est. Nam & abducere Meleagrum Perdicca a rege cupiebat; & unum duobus imparem futurum esse censebat. Igitur Meleagro cum phalange obviam egresso, Perdicca equitum turmas antecedens occurrit. Utrumque agmen mutua salutatione facta coit; in perpetuum, ut arbitra-

bantur, concordia & pace firmata. Sed iam fatis ad- 9
movebantur Macedonum genti bella civilia. Nam & insociabile est regnum, & a pluribus expetebatur. Primum ergo collegere vires, deinde disperserunt: & cum pluribus corpus, quam capiebat, onerassent, cetera membra deficere coeperunt: quodque imperium sub uno stare potuisset, dum a pluribus sustinetur, ruit. Proinde iure meritoque populus Romanus *salutem se principi suo debere* profitetur, cui noctis, quam paene supremam habuimus, novum sidus illuxit. Huius hercule, non solis ortus, lucem caliganti reddidit mundo; cum sine suo capite discordia membra trepidarent. Quot ille tum exstinxit faces! quot condidit gladios! quantam tempestatem subita serenitate discussit! Non ergo revirescit solum, sed etiam floret imperium. Absit modo invidia, excipiet huius seculi tempora, eiusdem domus utinam perpetua, certe diuturna posteritas. Ceterum ut ad ordinem, a quo me contemplatio publicae felicitatis averterat, redeam; Perdicca unicam spem salutis suae in Meleagri morte deponebat: *vanum eundem & infidum, celeriterque res novaturum, & sibi maxime infestum occupandum esse.* Sed alta dissimulatione consilium premebat, ut opprimeret incautum. Ergo clam quosdam ex copiis, quibus praeerat, subornavit, *ut quasi ignoraret ipse, conquererentur palam, Meleagrum aequatum esse Perdiccae.* Quorum sermone Meleager ad se relato, furens ira, Perdiccae, quae comperisset, exponit. Ille, velut nova

re exterritus, admirari, queri, dolentiſque ſpeciem oſtentare ei coepit; ad ultimum convenit, *ut comprehenderentur tam ſeditioſae vocis auctores.* Agit Meleager gratias, amplexuſque Perdiccam, *fidem eius in ſe ac benevolentiam* collaudat. Tum communi conſilio rationem opprimendi noxios ineunt. Placet *exercitum patrio more luſtrari.* Et probabilis cauſa videbatur praeterita diſcordia. Macedonum reges ita luſtrare ſoliti erant milites, ut diſciſſae canis viſcera ultimo in campo, in quem deduceretur exercitus, ab utraque abiicerentur parte; intra id ſpatium armati omnes ſtarent, hinc equites, illinc phalanx. Itaque eo die, quem huic ſacro deſtinaverant, rex cum equitibus elephantiſque conſtiterat contra pedites, quîs Meleager praeerat. Iam equeſtre agmen movebatur, & pedites ſubita formidine ob recentem diſcordiam, haud ſane pacati quidquam exſpectantes, parumper addubitavere, *an in urbem ſubducerent copias?* quippe pro equitibus planities erat. Ceterum veriti, ne temere commilitonum fidem damnarent, ſubſtitere, praeparatis ad dimicandum animis, ſi quis vim inferret. Iam agmina coibant, parvumque intervallum erat, quod aciem utramque divideret. Itaque rex cum una ala obequitare peditibus coepit, *diſcordiae auctores,* quos tueri ipſe debebat, inſtinctu Perdiccae *ad ſupplicia* depoſcens; minabaturque *omnes turmas cum elephantis inducturum ſe in recuſantes.* Stupebant improviſo malo pedites: nec plus in ipſo Meleagro erat aut conſilii, aut animi. Tu-

tiſſimum ex praeſentibus videbatur, exſpectare
potius, quam movere fortunam. Tum Perdicca,
ut torpentes & obnoxios vidit, CCC fere, qui
Meleagrum erumpentem ex concione, quae pri-
ma habita eſt poſt mortem Alexandri, ſecuti
erant, a ceteris diſcretos, elephantis in conſpe-
ctu totius exercitus obiicit; omneſque belluarum
pedibus obtriti ſunt, nec prohibente Philippo,
nec auctore: apparebatque, id modo pro ſuo vin-
dicaturum, quod approbaſſet eventus. Hoc bel-
lorum civilium Macedonibus & omen & princi-
pium fuit. Meleager, ſero intellecta fraude Per-
diccae, tum quidem, quia ipſius corpori vis non
afferebatur, in agmine quietus ſtetit: at mox,
damnata ſpe ſalutis, cum eius nomine, quem
ipſe fecerat regem, in perniciem ſuam abuten-
tes videret inimicos, confugit in templum: ac
ne loci quidem religione defenſus, occiditur.
Perdicca, perducto in urbem exercitu, conſi- 10
lium principum virorum habuit, in quo *impe-
rium ita dividi placuit, ut rex quidem ſummam eius
obtineret; ſatrapes Ptolemaeus Aegypti & Africae
gentium, quae in ditione erant. Laomedonti Syria
cum Phoenice* data eſt: *Philotae Cilicia* deſtinata:
Lyciam cum Pamphylia & maiore Phrygia obtinere
iuſſus *Antigonus: in Cariam Caſſander, Menander
in Lydiam miſſi. Phrygiam minorem Helleſponto ad-
iunctam Leonnati provinciam eſſe* iuſſerunt. *Cappa-
docia Eumeni cum Paphlagonia* ceſſit. Praeceptum
eſt, *ut regionem eam uſque ad Trapezunta defen-
deret, bellum cum Ariarathe gereret.* Solus hic de-

trectabat imperium. *Pithon Mediam, Lysimachus Thraciam, appositasque Thraciae Ponticas gentes obtinere* iussi. *Qui Indiae, quique Bactris & Sogdianis, ceterisque aut Oceani aut Rubri maris accolis praeerant, quibus quisque finibus habuisset, imperii etiam ius obtineret.* Decretum est, *ut Perdicca cum rege esset, copiisque praeesset, quae regem sequebantur.* Credidere quidam, *testamento Alexandri distributas esse provincias;* sed famam eius rei, quamquam ab auctoribus tradita est, vanam fuisse comperimus. Et quidem suas quisque opes divisis imperii partibus tuebantur: quas ipsi fundaverant, si unquam adversus immodicas cupiditates terminus staret. Quippe paullo ante regis ministri, specie imperii alieni procurandi, singuli ingentia invaserant regna; sublatis certaminum caussis, cum & omnes eiusdem gentis essent, & a ceteris sui quisque imperii regione discreti. Sed difficile erat eo contentos esse, quod obtulerat occasio: quippe sordent prima quaeque, cum maiora sperantur. Itaque omnibus expeditius videbatur augere regna, quam fuisset accipere. Septimus dies erat, ex quo corpus regis iacebat in solio; curis omnium ad formandum publicum statum a tam sollemni munere aversis. Et non aliis quam Mesopotamiae regione fervidior aestus existit, adeo ut pleraque animalia, quae in nudo solo deprehendit, exstinguat; tantus est vapor solis & coeli, quo cuncta velut igne torrentur. Fontes aquarum & rari sunt, & incolentium fraude celantur: ipsis usus patet, ignotus

eſt advenis. Ut tandem curare corpus exanimum amicis vacavit; nulla tabe, ne minimo quidem livore corruptum videre, qui intraverant. Vigor quoque, qui conſtat ex ſpiritu, non deſtituerat vultum. Itaque *Aegyptii Chaldaeique, iuſſi corpus ſuo more curare,* primo non ſunt auſi admovere velut ſpiranti manus: deinde precati, *ut ius faſque eſſet mortalibus attrectare eum,* purgavere corpus; repletumque eſt odoribus aureum ſolium, & capiti adiecta fortunae eius inſignia. *Veneno necatum eſſe* credidere plerique: *filium Antipatri inter miniſtros, Iollam nomine, patris iuſſu dediſſe.* Saepe certe audita erat vox Alexandri, *Antipatrum regium affectare faſtigium; maioremque eſſe praefecti opibus, ac titulo Spartanae victoriae inflatum, omnia a ſe data aſſerentem ſibi.* Credebant etiam, *Craterum cum veterum militum manu ad interficiendum eum miſſum.* Vim autem veneni, quod in Macedonia gignitur, talem eſſe conſtat, ut ferrum quoque exurat, ungulae iumenti dumtaxat patiens. *Stygem* appellant fontem, ex quo peſtiferum virus emanat. *Hoc per Caſſandrum allatum, traditumque fratri Iollae, & ab eo ſupremae regis potioni inditum.* Haec utcunque ſunt tradita, eorum, quos rumor adſperſerat, mox potentia exſtinxit. Regnum enim Macedoniae Antipater, & Graeciam quoque invaſit. Soboles deinde excepit, interfectis omnibus, quicunque Alexandrum etiam longinqua cognatione contigerant. Ceterum corpus eius a Ptole-

maeo, cui Aegyptus cesserat, Memphim, & inde paucis post annis Alexandriam translatum est: omnisque memoriae ac nomini honos habetur.

I N D E X.

I N D E X.

Prior numerus Volumen, alter paginam indicat.

A.

INDEX.

B.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

L.

P.

Q.

R.

S.

T.

V.

X.

Z.

